MARSILII
FICINI FLORENTINI MEDICI atq; Philosophi celeberrimi, de Vita libri Tres, recens iam à mendis situq; uindicati.

QVORVM

Primus, de Studiosorum sanitate tuenda.

Secundus, de Vita producenda.

Tertius, de Vita cœlitus comparanda.

Apologia.

HIS ACCESSIT,

Eiusdem Epidemiarum antidotus, tutelæ quoq; bonæ ualetudinis attinens.

Cum omnium nouo rerum atque locum Indice.

BASILEAE, APVD IO. BEB.
ANNO M. D. XXIX.

GENERE ET VIRTVTE IVXTA
nobili illustriq; Domino RENHARDO
Comiti Liningensi ac Vucsterburg,
Andreas Leennius S.

QVVM *nullum genus hominum, uitæ nedum sana, uerum & longa sit dignius quàm literarum studiosi, ut qui ex optimorum placitis autorum sibi bene prudenterq; uiuendi normam pararint, reliquis quoq; rerum publicarum futuris administratoribus, eam ceu per manus tradere, & iuuenũ animis poßint instillare: tamen nescio quo fato siue errore id fiat, ut ij cæteris breuiorem sortiantur uitam, multi superstites ualetudinarij degant tamen: plures sanitatis suæ negligẽtia* ἄϊδι προϊάπτει, *ut ubiuis id nobis acceptum referri facilius patiar, quàm in* Deos *culpam refundi, pro ipsis cum* Homero *inquiens:*

Ω πόποι, οἷον δή νυ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται.
Ἐξ ἡμέων γάρ φασι κάκ' ἔμμεναι, οἳ δὲ καὶ αὐτοὶ.
Σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόνον, ἄλγε' ἔχουσιν.

Huic errori, *generose* Comes, *facile mederi posse, olim te mihi dicere memini, adq; id operæ tum primum me destinaras.* Quum *uero necdum urgere cesses, idq; nõ tui solum, uerũ etiam omnium studiosorũ nomine, hanc me prouinciam capere uelis, age libuit huic utili imperio morem gerere.* Et *quod omnibus modis contendis,*

ut me indice, ſtudioſorum conſultum fiat ſalubritati, eiuſce rei quandoquidem ita uis, actionem ſuſcipio. Is certe labor nos diu ſatiſq; exercuit. Excuſſa tandem profeßionis noſtræ libellorum quantulacunq; ſupelle-ctile, hos tibi deligo Marſilij Ficini de Vita triplici libros. Autor profecto mihi uiſus, iudicio tuo acri non indignus, & qui multorũ teratur manibus ſtudioſorum peraccommodus, ſi à blattis tineiſq; liber, emaculatior prodeat in lucem. Quæ enim eius autoris in publicum hucuſq; ſparſa ſunt exemplaria, adeò mendis referta ſunt, ut eorum quæ bene ſcripta, nullus propémodũ ſit uſus. Nos ſecus, tanti uiri lucubrationes à carcinomatis liberas, in publicũ edendas curauiſſe, æquus Lector facile deprehendet. Præter operas, additi ſunt chara-ctêres ſupra modum elegantes, Ioannis Bebelij ſolertis chalcographi. Quorum iam tibi guſtum præbere uolens, ab unguibus leonẽ quod dici ſolet, ea quæ parturit, æſtimanda in medium unà dedit. Porrò hoc opere tibi conciliando, non eſt quod uehementer anxij ſimus, quũ id epiſtolaris nõ ferat anguſtia, & res αὐτὴ σεαυτὴν αὐλεῖ. Marſilij iudicio ampliſsimo Angelus Politianus inquit, ceu Orphei cithara Euridicen, ita illius, Platonicã ſapientiam ab inferis reuocatam. Denum illius laudes hoc diſticho eſt executus:

Mores, ingenium, Muſas, ſophiamq; ſupremam
  Vis uno dicam nomine, Marſilius.

Is ea

Is ea quæ iugi literarum cognitione, improbis sudoribus, longa æui prudentia experientiaq; adsecutus, Medicinæ hæc præcepta studiosis maxime salubria, hoc exiguo fasce sic apposite iunxit atq; fœdere nexuit, ut dubites (rem fixius æstimans) num maiore id fieri potuerit solertia. Trifariam uitæ prospiciens tribus hisce libellis, quanquam singulis seorsum & sine altero suus maneat honos, ita tamen alter alterius partes tuendas suscipit, ut διαμάχεσθαι γηρυόνῃ τεξαπήλῳ *magis tutum fuerit, quàm horum compagem atque societatis nodũ dissoluisse.* τούτοις ἐπιγίνεται *De paßim grassantibus morbis, Liber non minus quàm cæteri bonæ tuendæ ualetudini utilis, quem nos addendum censuimus ueluti auctarium, ueriti ne quod ille tanta industria orbi consulens, in mediũ protulerit, tempus edax rerum, absorberet. Quantùm uero nobis exantlatum sit uigilarũ in hoc autore pristinæ dignitati restituendo, dicere supersedeo. Quibus carcinomatis atq; uomicis cicatrices induxerimus, is facile perspiciet, qui nostra ueteribus est collaturus, quem penes iudiciũ esto. Illustrißime Comes, tu non modo dignus cui has dedicem opellas occurristi, sed planè uisus es aptus, ut qui simul ubi nactus aliquid ocij fueris, id libẽter te in eius generis lectione omne positurum, compertũ habeam. Id uero ipsum in literis præstas, ut si quis politiori humanitati faueat, ab eo tibi uere gratulandum existi-*

mem. Texerem hic tuarum uirtutum fusiorem catalogum, nisi tecum agerem, qui sciam immoderatioris te laudis contemptorẽ, & esse bonus potius quàm uideri mauis. Mihi autem uolupe est, quum me tanti abs te fieri perspiciam, ut tua humanitate non modo ad altiora conanti addas animum, uerumetiam nihil tale promeritum, magnificentia tua iuues. Scio equidẽ nihil in me esse eiusmodi, quod te ista generositate atque dignitate uirum, ad amicitiam meam expetendam adducere debuerit, non tamen omittere possum, quin isto tuo uel beneuolentiæ uel iudicij testimonio delecter plurimũ, & de eo etiam tibi gratias agam immortales. Ex hac re facile quoq; intelligo, quàm non sim expectationi de me tuæ responsurus. Cui tamẽ, uti spero, satis à nobis quoquo fiet modo, si uel perpetua grati animi memoria, uel ullo studiorũ nostrorũ fructu testimonij tui laudem sustinere atq; tueri potero. Vale felix Studiosorum Mœcenas, & hanc nostrã opellam boni consule.

INDEX TOTIVS HVIVS EN-CHIRIDII NOVVS.

Fides

Omi

Vestæ

FINIS.

Admonitum te uolumus, candi-
de lector, nos capita rerum quę his
Marsilij Ficini de Vita libris insunt
consulto omisisse: tum quod singu-
la, rebus singulis præposita sint, tũ
quę legi quęriq́; possint, index ipse
locupletior multò, citra tæ-
dium indicabit.

MARSILII FICINI FLORENTINI in librum de Vita, ad magnanimũ Laurentium Medicen patriæ ſeruatorem, Epiſtola dedicatoria.

BACCHVM, Poëtæ ſummum antiſtitem ſacerdotũ, bis natum canũt. Forte ſignificantes, uel futurũ ſacerdotem ſtatim initiatum, oportere renaſci: Vel perfecti tandem ſacerdotis mentem deo penitus ebriam, iam uideri renatã: Aut forſan humiliore ſenſu, uinum Bacchi germen generari ſemel in uite quaſi Semele, maturis ſub Phœbo racemis, regenerari rurſum poſt ipſum uindemiæ fulmen in ſuo uaſe uinum, uelut in Iouis fœmore merũ. Sed de ſacris in præſentia myſterijs nõ eſt loquendũ, ubi mox phyſica potius ope languentibus opitulaturi ſumus. Nec agendum ſtylo grauitatis ſeruo, ſed libero potius & iocoſo, poſtquã à Libero patre neſcio quomodo ſtatim exorſi ſumus. Et recte inquã neſcio quomodo, nam forte prudentior aliquis à Phœbo medicorum primo, potius quàm à Baccho medicinam auſpicatus eſſet. Quid uero? Si quod non uanum omen ſit in ore nunc forte quadã proferente Bacchum. Hic enim almo quodam uino ſecuritateq; lætiſſima, ſalubrius forte medetur, quàm herbis ille ſuis carminibusq; Phœbus. Quocunq; uero ſenſu uel illa uel hæc acceperis, dux ille ſacerdotum Bacchus, geminas quaſi matres habuiſſe fertur.

tur. Melchisedech autem summus ille sacerdos, unam uix matrem, unum uix patrem habuit. Ego sacerdos minimus, patres habui duos, Ficinum medicũ, Cosmũ Medicen. Ex illo natus sum, ex isto renatus. Ille quidẽ me Galeno, tum medico, tum Platonico cõmendauit: hic autem diuino consecrauit me Platoni. Et hic similiter atq; ille Marsilium medico destinauit. Galenus quidem corporũ, Plato uero medicus animorum. Iandiu igitur sub Platone salutarem animorũ exercui medicinam, quando post librorum omnium eius interpretationem, mox decem atq; octo de animorum immortalitate libros, & æterna felicitate composui, ita pro uiribus patri meo medici satisfaciens. Medico uero patri satis deinceps faciendum putans, librum De literatorũ ualetudine curãda composui. Desiderabant præterea post hæc homines literati, non tantum bene quandoq; ualere, sed etiã bene ualentes, diu uiuere. His ergo deinde librũ De uita longa dedi. Diffidebant autem medicinis atque remedijs in re tanta terrenis. Adiunxi librum De uita, tum ualida, tum longa cœlitus comparanda, ut ex ipso mundi corpore uiuo, uita quædam uegetior in corpus nostrum quasi quoddam mundi membrum, uelut ex uite propagaretur. His uero tu medicinæ libris ignosce precor indulgentißime Laurenti, si dum medicus esse uolo, nescio quomodo etiam nolens sum etsi non bonus sæpe Poëta. Nam et Phœbus idem

est medicinæ repertor, poësisq́; magister, uitamq́; ille suam nobis non tam per herbas quàm per citharã cantumq́; largitur. Ipsa quinetiã Venus apud Astrologos Musicum æque parit & Medicum. Sed hactenus dum literatorum ciuiumq́; similium uitæ curiosius consulo, librorũ meorum salutem negligo, quandiu inter se patior esse seiunctos. Quamobrem in eos nunc primum pius, in corpus unum copulo. Cuius artubus in unam formam iam compactis, uita protenus adsit. Non potest autem hoc opus physicum, id quasi corpus meum, uitam accipere nisi meam. Eiusmodi uero uita ex mea duntaxat pendet anima. Hæc autem iandiu penes te magnanime Laurenti mi patrone uiuit, in ea præsertim amplißimarum ædium tuarum parte, ubi unà cum Platone, nostrum illud de animorũ immortalitate seruatur opus tuo iampridem nomini dedicatum. At animus iste meus & si in beata quadam quasi patria penes te uitam agit, ueruntamen quod & Theologi uolunt, inquietus est interea, donec opus id physicum tanquam suum corpus accipiat. Accipe igitur optime Laurenti post illos de Anima, hos etiam De corpore libros, eodemq́; afflatu, quo & illis dudum feliciter his aspira. Ita enim & corpus hoc sub tuo spiritu, per suam uiuet animam, & anima uicißim nostra cum iam suo corpore in tuis laribus conquiescet.

MARSILII

FICINI FLORENTINI MEDI-
ci atque philoſophi celeberrimi, de Studio ſorum ſanitate tuenda, ſiue eorũ qui literis operam nauant, bona ualetudine conſeruanda.

LIBER PRIMVS.

De nouem Studioſorũ ducibus. Cap. I.

QVicunque iter illud aſperum, arduumq́; & longum ingrediuntur, quod quidem uix tandem ad excelſum nouem Muſarum templum aßiduo labore perducit, nouem omnino itineris huius ducibus indigere uidentur. Quorum primi quidem tres in cœlo, tres ſequentes in animo, poſtremi tres in terra, nos ducunt. Principio, in cœlo Mercurius, ut inueſtigando Muſarum iter aggrediamur, uel impellit uel adhortatur. Siquidem Mercurio tributum eſt inueſtigationis omnis officiũ: deinde Phœbus ipſe, & quærentes animos & res quæſitas ſplendore uberrimo ſic illuſtrat, ut perſpicuè quod quærebatur, à nobis inueniatur. Accedit gratioſißima Venus, Gratiarũ mater, atque almis omnino lætisq́; ra-

dijs suis, rem omnem adeò condit & ornat, ut quicquid & instigante Mercurio quæsitum fuit, & monstrante Phœbo iam erat inuentum, mirifica quadam & salutari uenustate Veneris circumfusum, delectet semper & prosit. Sequuntur tres itineris huius duces in animo, uidelicet uoluntas ardens & stabilis, acumen ingenij, memoria tenax. Tres in terra postremi sunt, prudētißimus paterfamilias, probatißimus præceptor, medicus peritißimus. Absq; his nouem ducibus nemo ad ipsum nouem Musarū templum peruenire uel potuit, uel poterit unquam. Cæteros quidem duces ab initio nobis præcipue Deus omnipotēs naturaq; tribuerūt, tres uero postremos nostra adhibet diligentia. Sed præcepta officiaq; quæ ad patremfamilias, & quæ ad præceptorem circa literarum studia pertinent, antiqui plures sapientesq; tractauerunt, præcipue Plato noster, & sæpe aliâs, & in libris de repub. ac de legibus diligentißime. Deinde Aristoteles in Politicis: Plutarchus quoque & Quintilianus egregie. Solus autem literarū studiosis hactenus deest medicus aliquis, qui manum euntibus porrigat, salutaribusq; consilijs atq; medicinis adiuuet eos, quos neque cœlum neq; animus, neq; paterfamilias præceptór ue destituit. Egò igitur sortem eorū laboriosißimam miseratus, qui difficile, Mineruæ minuentis neruos, iter agunt, primus tanquam medicus debilibus

& ualæ

& ualetudinarijs adsum, sed utinam facultate tam integra, quàm propitia uoluntate. Surgite iam adulescentes, Deo duce alacres. Surgite iuuenes, atq; uiri, quos ardentius Mineruæ studium nimiũ eneruat. Accedite libenter ad medicum, qui uobis ad instituti uestri perfectionem monstrante Deo atq; fauente, consilia remediaq; salutaria largitur.

Quàm diligens habenda cura sit cerebri, cordis, stomachi, & spiritus. Cap. II.

PRincipio quantã cursores cruriũ, athletæ brachiorum, Musici uocis curã habere solent, tantam saltem literarum studiosos cerebri, & cordis iocinorisq; & stomachi oportet habere rationem. Imò uero tanto maiorem, quanto et membra hæc præstantiora quàm illa sunt, & ij frequentius atq; ad potiora his membris, quàm illi illis utuntur. Præterea solers quilibet artifex instrumenta sua diligentißime curat: penicillos pictor, malleos incudésque faber ærarius, miles equos & arma, uenator canes & aues, citharam citharœdus, & sua quisq; similiter. Soli uero Musarum sacerdotes, soli summi boni ueritatisq; uenatores, tam negligentes (proh nefas) tamq; infortunati sunt, ut instrumentum illud, quo mundum uniuersum metiri quodammodo et capere possunt, negligere penitus uidentur. Instrumentum eiusmodi, spiritus

Τὸ αἷμα πλεῖστον ξυμβάλλεται μέρος συνέσιος. Hippoc.

ipse est, qui apud medicos uapor quidã sanguinis, purus, subtilis, calidus, & lucidus definitur. Atque ab ipso cordis calore, ex subtiliori sanguine procreatus uolat ad cerebrũ, ibiq; animus ipso ad sensus tam interiores quàm exteriores exercendos, aßidue utitur. Quãobrem sanguis spiritui seruit, spiritus sensibus, sensus deniq; rationi. Sanguis autẽ à uirtute naturali quæ in iocinore stomachoq; uiget, efficitur. Tenuißima sanguinis pars fluit in cordis fontem, ubi uitalis uiget uirtus. Inde creati spiritus cerebri & (ut ita dixerim) Palladis arces ascendũt: In quibus animalis, id est, sentiendi mouendiq; uis dominatur. Itaque talis plurimum fermè contemplatio est, quale sensus ipsius obsequium. Talis autem sensus, qualis & spiritus: spiritus uero talis, qualis & sanguis: & tres illæ uires, quas diximus, naturalis scilicet, uitalis, & animalis, tales ut sunt à quibus, per quas, in quibus spiritus ipsi concipiuntur, nascuntur, atque fouentur.

Literatos pituitæ & atræ bili obnoxios esse. Cap. III.

NOn solum uero membra illa, uiresq; & spiritus, homines literarũ cupidi curare diligentißime debent, uerũetiam pituitam semper & atram bilem nõ aliter quàm nauigantes Scyllam atque Charibdim cautißime deuitare iubentur. Quantum enim

reliquo

reliquo corpore ociosi sunt, tantum cerebro ac mente negociosi. Inde pituitam, quod Græci phlegma: hinc atram bilem, quam ijdem melancholiã uocant gignere compelluntur. Illa quidem ingenium sæpe obtundit & suffocat: hæc uero si nimium abundauerit flagraueritue, aßidua cura crebrisq; deliramentis uexat animum, iudiciumq; perturbat: Vt nõ immeritò dici poßit, literatos fore præcipue sanos, nisi pituita molesta esset: & lætißimos sapientißimosq; omniũ, nisi bilis atræ uitio uel mœrere sæpe, uel interdũ desipere cogerentur.

Quot sint causæ, quibus literati melancholici sint, uel fiant. Cap. IIII.

VT autem literati sint melancholici, tres potißimum causarum species faciunt. Prima cœlestis, secunda naturalis, tertia est humana. Cœlestis, quoniam Mercurius qui ut doctrinas inuestigemus, inuitat, & Saturnus qui efficit, ut in doctrinis inuestigandis perseueremus, inuentasq; seruemus, frigidi quodammodo sicciq; ab Astronomis esse dicuntur: uel si forte Mercurius non sit frigidus, fit tamen sæpe Solis propinquitate siccißimus, qualis est natura apud medicos melancholica: eandemq; naturam Mercurius ipse & Saturnus literarũ studiosis, eorum sectatoribus impertiũt ab initio, ac seruant augentq;

quotidie. Naturalis autem causa esse uidetur, quod ad scientias præsertim difficiles consequendas, necesse est animum ab externis ad interna, tanquam à circũferentia quadam ad centrum sese recipere, atq; dum speculatur in ipso (ut ita dixerim) hominis centro stabilißime permanere. Ad centrum uero à circunferentia se colligere, figiq; in centro, maxime terræ ipsius est proprium, cui quidem atra bilis persimilis est. Igitur atra bilis animum, ut se & colligat in unum, & sistat in uno contempleturq;, aßidue prouocat. Atque ipsa mundi centro similis, ad centrum rerum singularum cogit inuestigandum, euehitq; ad altißima quæq; comprehendenda: quandoquidem cum Saturno maxime congruit altißimo planetarum. Contemplatio quoq; ipsa uicißim aßidua quadã collectione & quasi compreßione, naturam atræ bili persimilem contrahit. Humana uero ea ex nobis causa est. Quoniam frequens agitatio mentis, cerebrũ uehementer exiccat: igitur humore magna ex parte consumpto (quod caloris naturalis pabulum est) calor quoq; plurimũ solet extingui, unde natura cerebri sicca frigidaq; euadit, quæ quidem terrestris & melancholica qualitas nominatur. Præterea ob frequentißimum inquisitionis motum, spiritus quoq; moti continue resoluuntur: Resolutos autẽ spiritus, ex subtiliore sanguine instaurari necessariũ est. Quapropter subtilioribus clarioribusq;

ribusq́; ſanguinis partibus ſæpe conſumptis, reliquus ſanguis neceſſariò denſus redditur & ſiccus & ater. Accedit ad hæc, quod natura in contemplatione, cerebro prorſus cordiq́; intenta, ſtomachum eparq́; deſtituit. Quare alimentis præſertim uel uberioribus uel durioribus male concoctis, ſanguis inde frigidus craſſusq́; & niger efficitur. Demum nimio membrorum ocio neque ſuperflua excernuntur, neque glutinoſi, tenaces, fuſciq́; uapores exhalant. Hæc omnia melancholicum ſpiritum, mœſtumq́; & pauidum animũ efficere ſolent. Siquidem interiores tenebræ multo magis quàm exteriores, mœrore occupant animum atq; terrent. Maxime uero literatorum omnium hi atra bile premuntur, qui ſedulo philoſophiæ ſtudio dediti, mentem à corpore rebusq́; corporeis ſeuocant, incorporeisq́; coniungunt: tum quia difficilius admodũ opus maiori quoque indiget mentis intentione, tum quia quatenus mentem incorporeæ ueritati cõiungunt, eatenus à corpore diſiungere compelluntur. Hinc corpus eorum nonnunquam, quaſi ſemianimum redditur atque melancholicum. Quod quidem Plato noſter in Timæo ſignificat, dicens, animũ diuina ſæpiſſime & intenſiſſime contemplantem, alimentis eiuſmodi adeò adoleſcere potentemq́; euadere, ut corpus ſuum ſupra quàm natura corporis patiatur exuperet, ipſumq́; uehementioribus agitationibus ſuis aliquando Cauſſæ.

uel effugiat quodammodo, uel nõnunquam quasi dissoluere uideatur.

Cur melancholici ingeniosi sint, & qui horum sint eiusmodi, aut secus. Caput V.

HActenus quam ob causam Musarũ sacerdotes melancholici uel sint ab initio, uel studio fiãt, rationibus primo cœlestibus, secundo naturalibus, tertio humanis ostendisse sit satis. Quod quidem confirmat in libro problematũ Aristoteles: Omnes enim inquit, uiros in quauis facultate præstantes melancholicos extitisse. Qua in re Platonicum illud quod in libro de scientia scribitur, confirmauit: ingeniosos uidelicet plurimũ concitatos furiososq; esse solere. Democritus quoq; nullos, inquit, uiros ingenio magnos, præter illos qui furore quodam perciti sunt, esse unquã posse. Quod quidẽ Plato noster in Phædro probare uidetur, dicens poëticas fores frustra absq; furore pulsari. Etsi diuinũ furorẽ hic forte intelligi uult, tamen neque furor eiusmodi apud physicos, alijs unquam ullis, præterquam melancholicis incitatur. Deinceps uero aßignandæ à nobis rationes sunt, quare Democritus & Plato & Aristoteles asserant, melancholicos nonnullos interdum adeò ingenio cunctos excellere, ut non humani, sed diuini potius uideantur.

Aſſeuerant id Democritus, Plato & Ariſtoteles abſq; dubio, rationem uero tantæ rei haud ſatis explicare uidentur. Audendum tamen (monſtrante Deo) cauſas indagare. Melancholia (id eſt atra bilis) eſt duplex: Altera quidem naturalis à medicis appellatur, altera uero aduſtione contingit. Naturalis illa nihil eſt aliud, quàm denſior quædam ſicciorq́; pars ſanguinis. Aduſta uero in ſpecies quatuor diſtribuitur. Aut enim naturalis melancholiæ, aut ſanguinis purioris, aut bilis, aut ſalſæ pituitæ combuſtione concipitur. Quæcunq; aduſtione naſcitur, iudicio & ſapiẽtiæ nocet: nempe dum humor ille accenditur atque ardet, concitatos furenteśq; facere ſolet: quam Græci Maniam nuncupant, nos uero furorem. At quando iam extinguitur, ſubtilioribus clarioribuśq; partibus reſolutis, ſolaq́; reſtante fuligine tetra, ſtolidos reddit et ſtupidos, quem habitum melancholiam proprie & amentiã uecordiamq́; appellant. Sola igitur atra bilis illa quam diximus naturalem, ad iudiciũ nobis ſapientiamq́; conducit. Neque tamen ſemper. Sanè ſi ſola ſit, atra nimium denſaq́; mole obfuſcat ſpiritus, terret animum, obtundit ingenium. Si uero pituitæ ſimplici miſceatur, quum frigidus obſtiterit circum præcordia ſanguis, craſſa quadam frigiditate ſegniciem adducit atque torporem, atq; ut denſiſsimæ cuiuſque materiæ natura eſt, quando eiuſmodi melancholia fri-

Duplex melancholia.

2. Georg.

gescit, ad summum frigiditatis intenditur. Quo in statu nihil speratur, timentur omnia, taedet coeli conuexa tueri. Si bilis atra uel simplex uel mixta putrescit quartanã gignit febrem, lienis tumores, & multa generis eiusdem. Vbi nimis exuberat, siue sola sit, siue coniuncta pituitae, spiritus crassiores facit atq; frigidiores. Continuo animum afficit taedio, mentis aciem hebetat, nec salit arcadico circũ praecordia sanguis. Oportet autem atram bilem neque tam paucam esse, ut sanguis, bilis, & spiritus quasi freno careãt: Vnde instabile ingenium labilemq; memoriam esse contingat: Neque tam multam ut nimio pondere praegrauati dormitare atq; egere calcaribus uideamur. Proinde necessarium est, omnino eam esse quoad eius natura patitur, subtilissimam. Si enim tenuata pro natura sua maxime fuerit, poterit forsitan absq; noxa etiam esse multa: atq; etiam tanta ut aequare bilem saltem pondere uideatur. Abundet igitur atra bilis, sed tenuissima: non careat humore subtilioris pituitae circumfuso, ne arescat prorsus durissimaq; euadat. Non tamen misceatur omnino pituitae, praesertim uel frigidiori uel multae, ne frigescat: Sed bili sanguiniq; adeò misceatur, ut corpus unum conficiatur ex tribus, dupla sanguinis ad reliqua duo, pro portione compositum. Vbi octo sanguinis partes, duae bilis, duae iterũ atrae bilis portiones existant. Accendatur aliquantulum

Mediocritas esto.

lum à duobus illis atra bilis, accensáq; fulgeat, nō uratur: ne, quemadmodū solet materia durior, dum feruet nimium, uehementius urat & concitet. Dum uero refrigescit, similiter frigescat ad summum. Bilis enim atra ferri instar, quando multū ad frigus intenditur, friget ad summum: quando contrà ad calidum ualde declinat, calet ad summum. Neque mirum uideri debet atram bilem accendi posse facile, atque accensam uehementius urere. Siquidem uidemus calcem illi similem, aqua perfusam feruere statim atq; exurere. Tantam ad utrunq; extremum melancholia uim habet, unitate quadam stabilis fixæq; naturæ. Quæ quidem extremitas cæteris humoribus nō cōtingit. Summe quidem calens summam præstat audaciam, imò ferocitatem, extreme uero frigens, timorem ignauiamq; extremā. Medijs uero inter frigus caloremq; gradibus affecta uarie, affectus producit uarios, non aliter quàm merum, præcipue potens, bibentibus ad ebrietatem uel etiam paulò liberius affectus inferre uarios solet. Igitur opportunè temperata sit atra bilis oportet. Quæ quum ita moderata est, ut diximus, & bili sanguiniq; permixta, quia & natura sicca est & conditione quantum ipsius natura patitur tenuissima, facile ab illis accenditur, quia solida est atq; tenacissima, accensa semel diutissime flagrat, quia tenacissimæ siccitatis unitate potentissima est, uehemētius

Bilis atræ ultra citrāque mediocritatē noxæ.

incalescit: Quemadmodū lignum in paleis si utraque accendātur, magis diutiusq́; calent & lucent. Atqui à diuturno uehementiq́; calore, fulgor ingens, motusq́; uehemens & diuturnus proficiscuntur. Huc tendit illud Heracliti: Lux sicca, anima sapientißima.

Quo pacto atra bilis ingeniosos efficiat. Cap. VI.

QVæret forte quispiam, quale sit corpus illud humoris eiusmodi ex tribus illis humoribus, ea qua diximus proportione conflatum? Tale est fermè colore, quale aurum esse uidemus, sed aliquantū uergit ad purpuram. Et quando tam naturali calore quàm uel corporis uel animi motu accenditur? fermè non aliter q̄ ignitum rubensq́; aurum, purpureo mixtum calet & lucet, atq; uelut iris trahit uarios flagrante corde, colores. Quæret aliquis iterum, quonam pacto humor eiusmodi conducat ingenio? Nempe spiritus ex hoc humore creati, primo quidem subtiles sunt, nō aliter quàm aqua illa quam & Vitæ, seu Vitis aquam nominant & Ardentē, quoties ex crassiori mero, quadā ad ignem destillatione, ut fieri solet exprimitur. Spiritus enim sub angustioribus atræ bilis eiusmodi cōpreßi meatibus, uehementiore ob unitatē calore, maxime tenuantur, perq́; arctiores meatus expreßi, subtiliores erumpunt. Deinde calidiores simi-

ſimiliter atque eadem ratione lucidiores, tertio, motu agiles, actione uehementiſsimi, quarto, ſolido ſtabiliq; humore iugiter emanantes, actioni diutiſsime ſeruiunt. Tali autem animus noſter obſequio fretus indagat uehementer, perſeuerat inueſtigando diutius. Facile quæcunq; inueſtigauerit, inuenit, clare perſpicit, ſyncere dijudicat, ac diu retinet iudicata. Adde quod quemadmodũ in ſuperioribus ſignificauimus, animus inſtrumento ſiue incitamento eiuſmodi, quod centro mundi quodammodo congruit, atque (ut ita dixerim) in ſuum centrum animũ colligit, ſemper rerũ omnium & centra petit, & penetralia penetrat: Cõgruit inſuper cum Mercurio atq; Saturno: quorum alter omnium Planetarum altiſsimus, inueſtigantem euehit ad altiſsima. Hinc philoſophi ſingulares euadunt, præſertim quũ animus ſic ab externis motibus atque corpore proprio ſeuocatus, & quamproximus diuinis, diuinorum inſtrumentum efficiatur. Vnde diuinis influxibus oraculiſq; ex alto repletus, noua quædã inuſitatáq; ſemper excogitat, & futura prædicit. Quod non ſolum Democritus atq; Plato affirmant, ſed etiam Ariſtoteles in Problematũ libro, & Auicenna in libro Diuinorũ, & in libro de Anima confitentur. Quorſum hæc de atræ bilis humore tam multa? Vt meminerimus, quantũ atra bilis, imò candida bilis eiuſmodi quærenda & nutrienda eſt tan-

quam optima, tantum illam quæ contrà se habet, ut diximus, tanquam pessimã esse uitandam. Adeò enim dira res est, ut à malo dæmone eius impetus instigari Serapio dixerit, & Auicenna sapiens nõ negauerit.

Quinq; præcipue studiosorũ hostes, scilicet Pituita, Atra bilis, Coitus, Satietas, Matutinus somnus. Cap. VII.

VT autem redeamus illuc unde iam longius digressi sumus, longissima uia est, quæ ad ueritatem sapientiamq; perducit, grauibus terræq; marisq; plena laboribus. Quicunq; igitur hoc iter aggrediuntur, ut poëta quispiam diceret, sæpe terra mariq; periclitantur. Siue enim mare nauigent, continue inter fluctus, id est humores duos, pituitã scilicet & noxiam illam melancholiam, quasi inter Scyllam Charibdimq; iactantur. Siue terra (ut ita dixerim) iter agant, tria monstra protinus sese illis obijciunt. Primum terrena Venus, secundum, Bacchus & Ceres, tertium, nocturna Hecate frequenter opponit. Ergo & Apollo ab æthere, & Neptunus ab æquore, & à terra Hercules sæpe uocandi, ut monstra eiusmodi Palladis inimica, iaculis Apollo transfigat, Neptunus tridente domet, claua Hercules contundat & laceret. Primum quidem monstrũ est uenereus coitus, præsertim si uel paulum uires excesserit. Subito namque

que exhaurit ſpiritus, præſertim ſubtiliores, cerebrumq; debilitat, labefactat ſtomachum atq; præcordia, quo malo nihil ingenio aduerſius eſſe poteſt. Cur nam Hippocrates coitum comitiali morbo ſimilem iudicauit? niſi quia mentem, quæ ſacra eſt percellit, tantumq; obeſt, ut Auicenna in libro de Animalibus dixerit: Siquid ſpermatis ſupra quàm natura toleret, coitu profluat, obeſſe magis, quàm ſi quadragies tantundē ſanguinis emanarit, ut nō iniuria priſci Muſas atque Mineruam uirgines eſſe uoluerint. Huc Platonicum illud ſpectat, quum Venus Muſis minitaretur, niſi ſacra uenerea colerēt, ſe contra illas ſuum filium armaturā. Reſponderūt Muſæ, Marti, ô Venus, Marti talia minitare. Tuus enim inter nos Cupido non uolat. Deniq;, natura nullum ſenſum longius quàm tactum ab intelligentia ſegregauit. Secundum monſtrum, eſt uini cibiq; ſacietas. Quippe ſi uinum uel nimium uel nimis calidum uehemensq; fuerit, caput ipſum humoribus peſſimiſq; fumis implebit. Mitto quod inſanos facit ebrietas. Cibus uero nimius, primum quidem ad ſtomachum, in ipſo coquendo omnem naturæ uim reuocat. Quo fit, ut capiti ſimul ſpeculationiq; intendere nequeat. Deinde inepte coctus, multis et craſſis uaporibus humoribusq;, aciem mentis obtundit. Quin etiam ſi ſatis coquatur, tamē ut Galenus ait, animus adipe & ſanguine ſuffocatus, cœleſte aliquid peruiـ

dere non poteſt. Tertium deniq; monſtrũ eſt, ad multam noctem, præſertim poſt cœnam frequentius uigilare: unde etiam poſt ortum ſolis dormire cogaris. Quoniã uero in hoc errant falluntur´q; ſtudioſi permulti, idcirco quantum ingenio noceat, latius explicabo, atq; rationes ſeptem præcipuas afferam. Primam ab ipſo cœlo, Secundã ab elementis, Tertiam ab humoribus, Quartam ab ordine rerum, Quintam à natura ſtomachi, Sextam à ſpiritibus, Septimã à phantaſia deductas. Principio, tres Planetæ, quemadmodum in ſuperioribus dicebamus, contemplationi & eloquentiæ maxime fauent, Sol, Venus, atq; Mercurius. Hi uero paribus fermè paßibus concurrentes, aduentante nocte nos fugiũt, die uero uel propinquante, uel iam ſurgente reſurgũt, nos´q; reuiſunt. Poſt uero ſolis ortum in plagam cœli duodecimam, quæ carceri tenebrísque ab Aſtronomis aßignatur, repente truduntur. Ergo nõ qui uel nocte quando nos fugiũt, uel die poſt ſolis ortum, quando carceris tenebrarũ´q; domum intrant, ſed qui uel propemodum petentibus ortum, uel iam ſurgentibus ad contemplandum ſcribendum´q;, ipſi quoq; conſurgũt, ij ſoli acutißime ſpeculantur, & eloquentißime inuenta ſua ſcribunt atq; componunt. Ratio ſecunda ſcilicet ab elementis eſt talis. Oriente ſole mouetur aër, tenuatur´q; & claret, occidente uero contrà. Sanguis autem & ſpiritus, motum

tum qualitatēq; aëris circūfusi, naturaq; similis sequi necessariò compellūtur. Tertia ratio, quæ ab humoribus ducitur, est eiusmodi. In aurora mouetur sanguis, & regnat, motuq; tenuatur & calescit & claret, spiritus uero sanguinē sequi imitariq; solent. Verum accedente nocte melancholia illa craßior & frigidior, atq; pituita dominantur, quæ spiritus ad speculandum ineptißimos proculdubio reddunt. Quarta ratio, quæ trahitur ab ordine rerū, hæc erit. Dies uigiliæ, nox somno tributa est. Quoniā quum sol uel ad hemisphærium nostrum accedit, uel super ipsum incedit, radijs suis meatus corporis aperit, atq; à centro ad circumferentiam humores spiritusq; dilatat, quod quidem ad uigiliā actionesq; excita atq; conducit. Cōtrà uero, quando recedit, omnia coarctantur, quod naturali quodam ordine inuitat ad somnū, maxime post tertiam aut quartam noctis partem. Quisquis igitur manè quidem dormitat, quando sol mundusq; excitat, ad multam uero noctem uigilat, quando natura dormire iam & à laboribus quiescere iubet, hic absq; dubio quū ordini uniuersi, tum sibijpsi repugnat, dum cōtrarijs simul motibus perturbatur atq; distrahitur. Sanè dum ab uniuerso mouetur ad extima, ipse sese mouet ad intima: Atq; contrà, dum ab uniuerso ad intima trahitur, ipse se interim retrahit ad externa. Ergo peruerso ordine motibusq; con

trarijs, tum corpus totum, tum spiritus ingeniumq́; prorsus labefactatur. Quinto loco à natura stomachi in hunc modum argumentamur. Stomachus diuturna diurni aëris actione, apertis poris admodum dilatatur, euolantibusq́; spiritibus tandem ualde debilitatur. Igitur subeunte nocte, nouam spirituum copiam exigit, qua foueatur. Quapropter quicũq; eo tempore contemplationes longas et difficiles inchoat, ipsos ad caput spiritus retrahere nititur. Hi uero distracti neq; stomacho satis, neq; capiti faciunt. Maxime uero nocet, si post cœnã lucubrantes, diu eiusmodi studijs attentius incumbamus. Pluribus enim tunc ad concoquendũ cibum spiritibus, multoq́; calore stomachus indiget. Hæc uero duo, lucubratione studioq́; tali diuertuntur ad caput. Quo fit, ut neq; cerebro, neque stomacho suppetãt. Adde quod caput ob eiusmodi motum, craßioribus cibi repletur uaporibus, atq; cibus in stomacho à calore & spiritu destitutus, crudescit & putret, unde rursus caput opplet atq; lædit. Denique matutinis horis, quando surgendum est, ut excrementis omnibus somno retentis singula membra purgentur, tunc id quod peßimũ est, qui nocte lucubrando concoctionẽ penitus interruperat, idem dormiendo manè, excrementorum expulsionem diutius impedire cõpellitur. Quod quidem tam ingenio quàm corpori, medici omnes obesse quamplurimum arbitrantur.

tur. Meritò ergo qui nocte contra naturam pro die, atq; conuerso, die rursus pro nocte utuntur, tanquam noctuæ, ij etiam in hoc uel inuiti noctuas imitantur, ut quemadmodum illis sub solis lumine caligant oculi, ita & ijs mentis acies sub ueritatis splendore caliget. Sexto loco à spiritibus idem ita probatur. Spiritus fatigatione diurna præsertim subtilißimi quiq; deniq; resoluuntur. Nocte igitur pauci craßiq; supersunt, literarum studijs ineptißimi, ut non aliter mancis horum fretum alis ingenium uolare poßit, quàm uespertiliones atq; bubones. Contrà uero post somnũ manè spiritibus recreatis, membrisq; adeò corroboratis, ut minimo spirituum amminiculo egeant, multi subtilesq; spiritus adsunt, qui cerebro seruiant atq; expeditius obsequi possunt, in membris fouendis regendisq; parum admodum occupati. Postremo septima ratio, sic à phantasiæ natura deducitur. Phantasia siue imaginatio siue cogitatio, seu quouis alio nomine nuncupanda uidetur, multis, longis, contrarijs inuigilando imaginibus, cogitationibus, curisq; distrahitur atq; turbatur. Quæ quidem distractio perturbatioq; sequenti contemplationi, tranquillam sere namq; mentem penitus postulanti, nimium contraria est. Sola uero nocturna quiete, agitatio illa sedatur tandem atq; pacatur. Igitur accedente quidem nocte, semper turbata mente, recedente uero, utpluri

mum mente tranquilla ad ſtudia nos cōferimus. Quicunq; uero mente nimiū agitata res ipſas iudicare conantur, ij nō aliter quàm illi qui uertiginē patiūtur, omnia uerti putant (ut Plato inquit) quum ipſi uertantur. Quamobrem ſcite Ariſtoteles in Oeconomicis iubet ante lucem ſurgere, aſſeritq; id & ad corporis ſanitatē, & ad philoſophiæ ſtudia prodeſſe quàm plurimum. Sed hoc ita accipiendum eſt, ut cita & modica cœna matutinam cruditatem diligentiſsime deuitemus. Deniq; ſacer ille uates Dauid, omnipotentis tuba Dei, nunquam dicit ueſpere, ſed mane ſemper atq; diluculo in deum ſuum canendū ſe cithara pſalmisq; ſurgere. Surgere quidē mente, ea hora omnino debemus, mox etiā corpe, ſi modo id cōmode fieri poſsit.

Quæ ſit hora inchoandis ſtudijs opportunior, quisue cōtinuandi modus.

Cap. VIII.

EX ijs quæ in ſuperioribus diſputata ſunt, ferè iam ſatis conſtat, opportune noſtra nos ſtudia exordiri, uel ſtatim oriente ſole, uel hora una ſaltem uel duabus ad ſummum ante ſolis exortum. Sed antequā è lecto ſurgas, perfrica parumper ſuauiterq; palmis corpus totū primo, deinde caput unguibus, ſed id paulò leuius. Hac in re te Hippocrates admoneat. Nā frictione, inquit, ſi uehemens ſit, durari cor-

pus:

pus: si leuis, molliri: si multa, minui: si modica, imple ri. Quum è lecto surrexeris, noli subitæ lectioni meditationiq́; prorsus incumbere, sed saltem horæ dimidium cuilibet expurgationi concedito, mox meditationi accingere diligenter, quam ad horam circiter unam pro uiribus prorogabis. Deinde remittes parumper mentis intentionem, atq; interim eburneo pectine diligenter & moderate pectes caput, à fronte ceruicem uersus quadragies pectine ducto. Tum ceruicem panno asperiori perfrica, demum reuersus ad meditandum, duas insuper horas, aut saltem horam unam studio dedicato. Produci uero nonnunquam studia possunt, sed aliquanta interdum intermißione facta, ad horam usq; meridianam. Quinetiam interdũ quamuis raro, nisi cibum interim cogamur assumere post meridiem circiter horas duas. Sol enim circa ortum potens est, potẽs & in medio cœlo. In plaga quoque illa cœli, quæ medium proxime sequitur, quam nonam Astronomi uocant & sapientiæ domum, Sol maxime gaudet. Quoniam uero Poëtæ omnes Phœbum Musarum scientiarumq́; ducem esse uolunt, meritò si quid altius excogitandum est, his horis potißimum cogitetur. Si Musæ quærẽdæ, horis ijsdẽ Phœbo duce quærantur. Reliquæ enim horæ, ueteribus alienisq́; legendis potius quàm nouis proprijsq́; excogitandis accõmodatæ uidentur. Semper autem mens

Hippoc. in eo. lib. quẽ καθηκόντων inscripsit.

nisse debemus, qualibet hora semel saltem paulisper remittendam esse mentis intentionem. Quũ enim ob intentionem huiusmodi spiritus resoluantur, meritò si nunquam cesses tendere, lentus eris. Dum laboras animo, interim corpore conquiesce. Mala est defatigatio corporis, peior animi, utriusq; simul peßima, oppositis hominem motibus simul distrahens, uitamq́; disperdens. Deniq; haud ulterius meditatio procedat quàm uoluptas, potius uero citrà.

Vitandæ pituitæ præcepta. Cap. IX.

OPeræpretium fore uidetur, quæ noxia literatis esse diximus repetere breuiter, atq; remedia singulis adhibere. Ergo ne pituita nimis augeatur, exercitatione quotidie stomacho fermè uacuo bis utendum, nunquam tamen laboriosa, ne acuti spiritus dissoluantur, excrementa diligentißime ab omnibus meatibus expurganda. Sordes à corporis totius cute capitis præcipue, tum lotione, tum frictione penitus abstergendæ. Vitanda alimenta frigida nimium, atq; nisi obstiterit atra bilis, etiã humida, & omnino quæ pinguia, uirulẽta, uiscosa, uncta, glutinosaq́; sint, uel quæ facile putrescere soleant. Si stomachus uel natura uel ætate sit frigidus, aut dimittendus omnino, aut certe minuendus aquæ potus. Moderatus cibus sit oportet, sed potio moderatior. Habitatio alta à graui ni

ui nubiloq; aëre remotißima, tum ignis, tum calidi odoris uſu, humiditas expellenda. Prohibendum *fri-gus à capite, maxime uero ceruice atq; pedibus: multum enim obeſt ingenio.* Prodeſt *moderatus uſus aromatum in frigidioribus epulis, nucis muſcatæ præſertim, & Cinnamomi, & Croci, Zinziberis quoq; conditi manè ſtomacho uacuo, quod ſenſibus etiam & memoriæ maxime prodeſt.*

Qua ratione uitanda ſit atra bilis. Cap. X.

PEßimam *uero illam quam in ſuperioribus deteſtabamur atram bilem, hæc augent craſſum turbidumq́; uinum, præcipue nigrum, cibi duri, ſicci, ſalſi, acres, acuti, ueteres, uſti, aßi, fricti, carnes bouis & leporis, caſeus uetus, ſalſamēta, legumina, præcipue faba, lenticula, melongia, eruca, braßica, ſinapis, radicula, allium, cæpa, porrum, mora, cariotæ, & quæcunque calefaciunt uel frigefaciunt ſimulatq; deſiccant, & omnia nigra:* Ira, *timor, miſericordia, dolor, ocium, ſolitudo, & quæcunque uiſum & olfactum auditumq́; offendunt, omnium uero maxime tenebræ.* Præterea *exiccatio corporis nimia, ſiue longis nata uigilijs, ſiue multa mentis agitatione uel cura, ſeu frequenti coitu, uſuq́; rerū calidarum multū, atque ſiccarum, ſeu immoderata quadam deiectione atq; purgatione uel exercitatione laborioſa, uel ine-*

dia, siti, calore, uel sicciore uento, uel frigore. Quum uero bilis atra semper siccißima sit, frigida quoq;, licet non æque, huic certe resistendum est, rebus quidẽ modice calidis, humidis uero quammaxime, cibis elixis aßidue, qui coquantur facile, & subtilem gignant sanguinem atq; clarißimũ. Sed interim ut stomachi & pituitæ ratio habeatur, perinde atque bilis atræ, epulæ cinnamomo & croco & sandalis condiantur. Conferunt semina peponis, atq; cucumeris, & pinei

στρόβιλος nuclei abluti. Conueniunt lacticinia omnia, lac, caseus recens, amygdalæ dulces. Conueniunt carnes auiũ & pullorum gallinaceorum, quadrupedúmue lactentium, oua sorbilia maxime, et ex membris animaliũ, cerebellum, dulcia mala, pyra, persica, pepones, pruna damascena, atq; similia: cucurbita rite cocta, herbæ humidæ, nõ uiscosæ: Cerasea uero, ficus, uuas, minime laudo. Nauseam uero & satietatem ualde detestor. Nihil autem aduersus hanc pestem ualentius est quàm uinum leue, clarum, suaue, odorum, ad spiritus præ cæteris perspicuos generandos aptißimũ. Nam

Vinum. ut Platoni & Aristoteli placet, hic humor, hoc uino non aliter mollitur atq; dulcescit & claret, quàm uel lupini aqua perfusi, uel ferrũ flammis accensum. Verum quantũ eius usus spiritibus & ingenio prodest, tantum nocet abusus. Præterea infundere aurum uel argentum maxime ignitum, eorumq́; folia in poculis

uel

uel in ipso iure prodesse consentaneum est, atque aureo uel argenteo uasculo bibere, ciboséq; sumere. Item perutile est, si sæpe stomacho uacuo liquiritiæ succus deglutiatur: succus quoq; punici pomi dulcis, atque dulcis arancei. Conducũt nõ mediocriter suaues odores, temperati maxime: at si regnat frigus, ad calidũ declinantes, sin dominetur calor, uergentes ad frigidum. Temperandi sunt igitur ex rosis, uiolis, myrto, camphora, sandalis, aqua rosacea, quæ frigida sunt. Rursus ex cinnamomo, citro, aranceo, gariophilis, mentha, melissa, croco, ligno aloë, ambra, musco, quæ calida. Verni flores prosunt in primis & folia citri siue arancei, odoraq; poma, sed maxime uinum. Odores eiusmodi prout cuiq; conuenit, & naribus hauriendi sunt, & pectori atq; stomacho admouendi. Odores uero calidos multum siccosq;, si soli fuerint & continui non probamus. Tenendus ore Hyacinthus, qui animum uehementer exhilarat. Hierobotana quoque, id est sclarea syluestris, tũ cibo tum odore confert. Buglossa rursus, borago, melissa, horũq; trium aqua. Rursus lactuca, endiuia, uua passula, lac amygdalinum, mensæ familiarißima esse debent. Fugiendus aër, aut feruens, aut glacialis nimium, aut nubilus, sed aër temperatus serenusq; liberrime admittendus. Mercurius, Pythagoras, Plato iubent dissonantem animum uel mœrentem cithara, cantuq; tam

constanti quàm concinno cõponere simul atq; erigere. Dauid autem poëta sacer psalterio psalmisq; Saulem ab insania liberabat. Ego etiam (si modo infima licet componere summis) quantum aduersus atræ bilis amaritudinem dulcedo lyræ cantusq; ualeat, domi frequenter experior. Laudamus frequentem aspectũ aquæ nitidæ, uiridis rubeiue coloris, hortorũ nemorumq; usum, deambulationem secus flumina, perq; amœna prata suauem, equitationem quoq;, gestationem, nauigationemq; lenem ualde probamus, & uarietatem imprimis, facilesq; occupationes, diuersaq; negocia non molesta, aßiduam hominum gratiosorum consuetudinem.

De curatione Stomachi. Cap. XI.

SEquitur ut curam stomachi quamdiligenter habeamus, ne nauseam cruditatémue adducat unquam satietas, caputq; offendat. Bis cibus quotidie sumendus est, & modicus atq; leuis, Cinnamomo, Mace, nuce muscata moderate conditus. Semper tamen siccus cibus pondere alimenta mollia potumq; exuperet, nisi forte atræ bilis siccitatem admodum uereamur. Famem (si cõmode fieri potest) cibus, sitim potus expectet. Auiditas utriusq;, supersit mensæ. Fastidium & saturitas procul absint. Abstinendum ab ijs quæ ob nimiam humiditatem uel uirulentam & unctam uiscosamq; materiam stomachũ relaxando debilitant.

Satietas uitanda.

bilitant, uel etiã frigida aut calidißima sunt, aut propter duritiam ægre coquuntur. Et quæ talia sunt, ut diu post mensam palato saporem reddant molestiorem, siue inflent, siue caput multis uaporibus impleant: ab omnibus imprimis quæ facile uel extra aluũ, uel in aluo putrescant. Dulces sapores, aut acres si soli sint, nullo pacto probamus: sed dulces, acri quodã uel acuto uel sicco uolumus tẽperari. Mastix & mentha sicca, saluia recẽs, uuæ passulæ, cydonia poma cocta, condita saccharo, cicorea, rosa, corallus, lotus capparis & aceto cõditus, stomacho amicißima sunt. Mala præterea punica sapore inter acidũ dulcemq; medio, & omnino quæcunq; moderate acida sunt & aliquantulũ austera, quæ medici styptica uocant, siue quæ aliquantum acuta sunt uel salsa uel aromatica: Myrobalani autem omnia superant. Vinũ quoq; rubeum potius quàm album, sapore quasi paululũ subamaro, ac nisi caliditas uel destillatio aliter postulauerit, optimum erit merum bibitum paulatim. Omnino autem liquidiores epulæ prius sumendæ quàm duriores. Sumpto uero cibo conuenit, coriandrum pomũq; cydonium conditum saccharo, mala punica, & pira austera, mespila quoq; & persica sicca, atq; similia. Mandere uero oportet antequam deglutiãtur, singula exactißime. Fouendus stomachus si oportet extrinsecus, mastice, rosa, mentha, corallo. Cauendũ ne post

cibum, duabus aut tribus proximis horis uel cogitationi difficili, uel lectioni sedulò incũbamus. Necessariæ forsitan erunt horæ uacationis quatuor, si cibus potús ue uberior fuerit, aut cibus durior. Malum est cibo potúue uentrem extendere, pessimum stomacho sic extento, difficilia cogitare. Aut igitur nutrimentũ sume leuissimum, aut sumpto, uaca donec quasi concoxeris. Neq; dormiendum post cibum meridie, nisi maxima cogat necessitas, atque id quidem non prius quàm horas duas uigilauerimus. Nocte tamen sumpta cœna, hora ut uidetur, una uigiliæ sat est. Coitus stomacho pestilens, præsertim si uel saturo statim, uel esuriente concumbas. Ocio mœret stomachus, exercitatione gaudet, nisi dum cibo sit plenus. Sumpto cibo statim modicè deambulandum, mox uero sedendum.

De ijs quæ fouent membra præcipua & uires spiritus. Cap. XII.

Sed iam operæpretium facturus, ut nonnulla ex medicorum officina in mediũ producamus, quæ stomachi, cordis, cerebri, spirituum ingenij, uires uel seruent integras uel restituant, ac si uel pituita uel atra bilis excrescat, uel immineat nausea longe propellant. Omnes sine controuersia medici consenserũt, nihil esse salutarius Theriaca, fouendis cõfirmandisq; tum singulis membris & uiribus, tum spiritibus atq; ingenio

ingenio Huius igitur in primis utemur drachma dimidia, aut saltem drachmæ tertia parte, bis qualibet hebdomada hyeme & autumno: Sed æstate atq; uere semel, uel sola, uel si placet frigidis humidisq; temporibus cum pauculo mero claro, suaui: temporibus uero calidis siccisq;, præsertim si natura uel ætas sit calidior, cũ aquæ rosaceæ duabus uncijs aut tribus, stomacho scilicet uacuo, sex aut septem horis ante cibũ. Si theriaca desit, dabimus mithridatum. Sed ubi theriacã mithridatúmue sumimus, eo die ab omni re calida penitus abstinendũ, & si æstas aut uer fuerit, frigidis est utendum. Secundo uero loco eadem in causa probatur ab omnibus Aloë rite electa atq; lota. Sume myrobalanorum chebularum drachmas duas, rosarum purpurearum, sandali rubei, emblicorum, cinnamomi, croci, corticis pomi citri, beem, melissæ, id est citrariæ, singulorum drachmam unam, aloës electæ riteq; ablutæ drachmas duodecim. Ex ijs conf ice pilulas optimo mero, quibus hebdomada qualibet semel utaris diluculo, eo scilicet pondere, quod naturæ tuæ conueniat: æstate quidem cũ aqua rosacea, aliâs uero cum uino. Quibus autem diebus neque theriacã neque pilulas assumes, utere confectione eiusmodi mane atque uespere duabus aut tribus ante cibum horis. Sume cinnami electißimi drachmas quatuor, chebularum myrobalanorum duas, & totidem emblicarũ,

croci, rosarum drachmam dimidiã, sandalorum rubrorum drachmas duas, corallorumq; similium drachmam unã, sacchari albißimi quantũ satis est. Funde saccharum aqua rosacea atque succo citri uel limonum, æqualibus uidelicet portionibus, coquas suauiter. Deinde adde musci tertiã drachmæ partem, atque ambræ tantundem. Demum confice bolos solidos quos morsulos uulgo uominant, auróq; inuolue. Tria hæc, ipsi eo usu quo præscripsimus, experti sumus, Theriacam & Aloën ita, ut diximus, temperatam, confectionemq́; illam singulis conferre membris, uiribus & spiritibus, acuere sensus atque ingeniũ, memoriam corfirmare. Pituitam quoque & bilem, atq; atram bilem illis pilulis facile uel educi uel emẽdari. Præterea ætati cuilibet & naturæ, tria quæ diximus familiarißima iudicantur.

Pharmaca pituitæ repreßiua atq; eductiua. Cap. XIII.

SI aduersus exundantẽ pituitam acrius pugnandum fuerit, pilulas aurora ex Hierapicra Galeni, uel quas Mesues Elephanginas nominat, dabimus scilicet quot et quoties oportuerit, uel etiã in robustiore natura pilulas ex hiera atq; trochiscis agarici pari portione compositas, semper uero cum melle rosaceo liquido atq; oximelle aquaq́; maratri, id est fœniculi

culi. Qui certe ſyrupus in pituita digerenda etiam ante pilulas atq; poſt eas maxime prodeſt. Si unà cum pituita cæteri quoque humores turbent, pilulis ex Reu barbaro Meſues, uel pilulis quæ Sine quibus, à poſterioribus nuncupantur, opportune purgabimus. Omnem uero uehementem repentinamq́; deiectionem purgationemq́; penitus deteſtamur. Nam ſtomachum corq́; debilitat, ſpiritus multos exhaurit, confundit humores, ſpiritus fumis humorum fuſcis obtenebrat.

Catarrhi & deſtillationis, cõmunis ſtudioſorũ peſtis Remedia. Cap. XIIII.

VBi caput propter pituitam deſtillationibus fluctuat, quandoq; hora ſomni aliquot ex pilulis quas modo deſcripſimus, dabimus. Iubebimus præterea ea hora & alijs Thus ſæpe mandere: nã mirifice deſtillationibus & ſenſibus omnibus memoriæq́; ſuccurrit. Rurſus muſcata nux & theriaca ore retenta, probatur: Maiorana quoque, quam amaracum nominant, uel eius aqua admota naribus uel infuſa. Poſt cibum uero, alimentorum fumos, coriandro cydoneisq́; coërcebimus.

De dolore capitis. Cap. XV.

SI caput ſæpe doleat humore grauatum frigido, præter illa quæ narrauimus, confectionẽ illam quam Diambram nominant, uel diacori uel Plirisar

coticon tenere ore iubebimus. Quinetiam masticem sæpe mandere. Prætereà linire frontē, tempora, ceruicem, maioranæ, fœniculi, rutæ folijs unà cum oleo rosacco tunsis, similiter aloë, aceto, oleo, aquaq; rosaceis perfecte diluta.

Visus caligantis medelæ.

Caput XVI.

VBi oculi caligant, neque rubent tamen, neque aliud præbent ullum caloris indicium, tunc sanè collyrium ex aqua fœniculi, maioranæ, chelidoniæ, rutæ, adhibito croco & antimonio confert. Sed aqua eiusmodi prius densiori panno est exprimenda. Nihil tamen admoueas oculis, nisi anteà pilulis Lucis sæpe purgaueris. At si caligantes oculi rubeant, subito pilulis ex fumo terræ compositis purga. Mox collirium ex aqua rosacea & saccharo prodest. Nonnunquam uero albumine oui, tutia, lacte adiectis quàm primum opitulatur. Omnino autem quotidianus usus maratri uisum seruat & acuit. Semen quidē eius frequenter ore tenere oportet, folia uero comedere. Triphera minor à Mesue descripta, optima est. Optimū quotidie uacuo stomacho myrobalanum, chebulam conditam sumere, atque cum ea nonnihil panis ex saccharo, maratroq; in puluerem ducto compositi: quod insuper ingenio mirum in modum, ac producendæ uitæ prodest. Eufrasiæ quinetiam usus, oculis est singulare

lare præsidium. In omni uel dolore capitis, uel caligine oculorum, diuertendi sunt retrò uapores frictionibus cucurbitulisq́;. Ac si calor in causa sit, sanguisq́; abundet, hirudines ceruici & humeris adhibebimus.

De sensorio Gustus instaurando. Cap. XVII.

STomachus sæpe literarum studiosis gustum ferè omnem amittit, si id pituitæ uitio incidit, quod acidus oris sapor, uel saliua multa & glutinosior indicat, postquàm aluum subduxeris medicinis, quas supra narrauimus: Aromatico rosaceo utere, scilicet saccharo rosaceo mixto, melle quoque rosaceo cum cinnamo, solo etiam uel gingibere condito, uel menthæ syrupo: sed in primis Theriaca. Sin autem bilis copia forte contingit, quod quidem os amarum ostendere solet, similiter post purgationem ex Aloë sicut diximus, præparata, uel reubarbaro adsume, uel triasandalum, uel Oxysaccharã, saccharo, aceto albo, & uino acrioris punici mali, compositam. Vel persica pyrá ue, siue condita siue Syrupo confecta, sicut Mesues docet, uel nostram eiusmodi confectionem gustui saluberrimam. Sume sacchari rosacei uncias quatuor, diamarenati uncias duas, diacytonites tantundem, scilicet uncias duas, myrobalanorum chebularum semunciam, emblicarum tantundem, sandali rubei, coralli rubri, utrorunq; æque drachmam dimi-

Saliuæ humorum indices.

diã. Funde insuper Iuleb ex succo citri uel limonis uncias treis aut duas. Quod si stomachus debilis est & frigidus, adijce duas cinnami drachmas. His ante cibum duabus horis utendũ. Nauseam semper ab utroque natam humore tollit diacitonites, & usus capparis cum aceto. Item potus modicus ieiuno stomacho albi aceti rosacei, si duplo sacchari põdere misceatur. Rursus menthæ syrupus atque absynthij. Item mentha uel aceto condita, uel acido mali punici succo diluta atque rigata.

Exquisitißima atræ bilis remedia. Cap. XVIII.

VErum mißa hæc tanquam leuiora iam faciamus, atque ad id quod periculosißimum est, reuertamur, ad atram bilem scilicet, quæ quoties abundat & furit, quum corpus totum, tum uel maxime spiritum quasi quoddam instrumentum ingenij, ipsumq; ingenium & iudicium labefactat. Primum in ea curanda præceptum sit, ut docuit Galenus, ne repente illam educere contendamus, ne forte eius parte liquidiore subtilioréque subducta, residuum densius admodum, sicciusq; resideat, sed paulatim molliatur digeraturq;, pariter atque educatur. Secundum, ut interim tam cibis humidioribus, quàm lauacris dulcibus & modicis, unguentisq; similibus caput & corpus totum ad summum pro uiribus humectetur, ea tamen

Et Hippocrates in libro περὶ διαίτης.

cau

cautione, ne uel destillatio irritetur, uel destruatur stomachus aut iecur, uel meatus corporis obstruantur. Tertium uero, & id quidem maxime necessarium, ut continue cor foueatur, roboreturq; rebus congruis partim intus acceptis, partim extrà pectori naribús ue adhibitis. Aspiciantur quoque & audiantur, odorentur, & cogitentur aßidue quæ oblectent. Cõtraria uero longius arceantur.

Syrupi Melancholicis maximò futuri commodo. Cap. XIX.

MVlta quidem à multis, aduersus hunc humorem composita sunt. Ego autẽ in præsentia tria quædam remediorum genera è plurimis adferã electissima omnium atque tutißima, accepta primum à priscis, deinde à recentioribus confirmata, interdum etiam à nobis ad usum nostrum accommodata. In primo est syrupi optimi compositio. In secundo pilulæ probatißimæ. In tertio electuaria saluberrima. His tribus opportune adhibitis, melãcholicus humor mollitur & digeritur atque soluitur, spiritus acuuntur & illustrantur, fouetur ingenium, memoria confirmatur. Syrupus est huiusmodi: Sume boraginis, buglossæ, florumq; utriusque, melißæ, capillorum Veneris, endiuiæ, uiolarum, Cuscutæ, polipodij, Senæ, epithymi, singulorum quantum manu capitur, pruna Damascena numero uiginti, odora poma, nu

mero decem, paßularum unciam unam, liquiritiæ unciam dimidiam, cinnami, ſandali rubri, corticum citri, ſingulorum drachmas tres, croci drachmam dimidiam. Coquantur in aqua omnia præter epithymum & aromata, donec pars tertia conſumatur. Decoctio expreßa poſt, cum ſaccharo iterum & epithymo moderate coquatur. Poſtremo infundantur aromata ſcilicet cinnamum atque crocus. Huius ſyrupi aurora calefacti unciæ treis bibantur, ſimulq; unciæ duæ aut treis aquæ buglosſæ, atque unà cum ijs ex ſequentibus pilulis accipi debent duæ ſaltem, aut plures, prout cuique conuenit, eo ſcilicet pacto, ut aluus quotidie paulum moueatur.

Pilulæ ad humores uitioſos molliendos & expurgandos. Cap. XX.

Pilularum uero quantum ad propoſitũ ſpectat, duo ſunt genera, aliæ delicatis congruunt, robuſtioribus aliæ. Primæ, aureæ ſiue magicæ nominari poſſunt, partim Magorum imitatione, partim noſtra inuentione, ſub ipſo Iouis Venerisq́; fluxu compoſitæ, quæ Pituitam, Bilem, Atram bilem educunt abſque moleſtia, ſingula membra corroborant, ſpiritus acuunt & illuminant. Ita eos dilatant, ne conſtricti mœſtitiam pariant, ſed dilatatione & lumine gaudeant. Ita rurſus ſtabiliunt, ne extenſione nimia

euanescant. Sume igitur auri grana duodecim, maxime foliorum eius si pura sint, thuris, myrrhæ, croci, ligni aloës, cinnami, corticis citri, melißæ, serici crudi coccinei, menthæ, been albi, been rubei, singulorum drachmam dimidiam, rosarum purpurearum, sandali rubri, coralli rubri, myrobalanorum trium, scilicet emblicarum, chebularum, indarum, singulorum drachmam unam, aloës rite ablutæ tantundem quantum cunctorum pondus. Confice pilulas mero quàm electißimo. Sequuntur pilulæ ad soluendam melancholiam aliquanto ualidiores, ueruntamen minime uiolentæ. Sume peoniæ, myrrhæ, stichados Arabici, melißæ, thuris, croci, myrobalanorum trium, scilicet emblicarum, chebularum, indarũ, rosarum, singulorum drachmam unam, trochiscorum Agarici, polipodij, epithymi, senæ, lapidis lazuli rite loti & præparati, lapidis Armeni effecti similiter, drachmas treis singulorum, Aloës lotæ uncias duas, uino perfecto pilulas confla. Si cum melancholia manifesta caliditas dominetur, quæ in hac compositione sunt frigida, ad tertiam insuper ponderis sui partem augenda erunt. Has pilulas ut literarũ studiosis conuenit, Græcorum, Latinorum, Arabumq́; imitatione composui: nolui uero fortiora miscere, quale ueratrũ, quo Carneades fanaticus utebatur. Viris enim literatis tantum uel paulò firmioribus consulo, qui-

Alia cõpositio.

bus nihil pestilentius est quàm uiolentia. Ideo prætermisi pilulas Indas, lapidisq; lazuli uel Armeni notas, & quam compositionem Ieralogodion appellant. Si denique decet simpliciorem compositionem inserere, qua ego familiarius utor: Sume Aloës lotæ unciam unam, myrobalanorũ emblicarum atque chebularum, utriusque pariter drachmas duas, masticis drachmas duas, duas quoq; rosarum præsertim purpurearum, confice pilulas uino. Proinde pilulis aut ijs, aut illis, ex ijs scilicet quas probauimus, nemo unquam solis uti debet, ne forte nimiũ exiccetur: quod quidem in melancholia peßimũ est, imò uel unà cum syrupo, quem sequuti partim Mesuem, partim Gentilem Fulginatem suprà descripsimus, uel cum uini odori leuisq; unc. una siue duabus siue tribus, ut cuique cõuenit. Aut cum aqua mellis & paßularũ atq; liquiritiæ. Aut sicubi caliditas dominatur, cum iuleb uiolaceo aquáque uiolacea. Omnino autem consulo literatis, quicunq; ad atram bilem sunt proniores, ut hac purgatione bis quolibet anno, Vere scilicet autumnoq; utantur diebus quindecim continuis uel uiginti, pilulis scilicet cum syrupo atq; similibus. Quicunque uero paulò minus huic morbo obnoxij sunt, sat habebunt, si pilulas primas aut ultimas toto anno sumant, semel hebdomada qualibet, æstate quidem cum Iuleb, ut diximus, aliâs uero cum uino.

A liqui

A liquidarum medicinarum usu Medelæ. Cap. XXI.

MEminiße uero oportet, ubi maximũ in exic catione periculũ imminet, purgare tamen neceßitas cogit, operæpretium esse pilulas intermittere, atque in ipso syrupo uel simili quadam decoctione, facta in aqua Buglossæ quando purgandum est, interdum infundere diasenæ, uel diacatholiconis, uel Tripheræ persicæ unciam unam, aut saltem dimidiam. Quod si uel corpus robustius sit, uel astrictior et durior aluus, addere electuarij Hamech drachmã unam aut duas. Vtilis quoque hic est confecta Casia, utilior Manna. Nec omni melancholiæ speciei conueniunt, sed illi maxime quæ adustione creatur. Sin autem melancholia naturalis sit, cõueniunt quidem, uerum præcipue si in syrupo addatur polipodij portio dupla uel tripla, similiter liquiritiæ crociq́; & passularum. Item medicinæ addantur mellis rosacei liquidi unciæ duæ. Quoties uero syrupus sumendus sit, in superioribus diximus. Sed medicina cum ipso ter uiginti diebus sumenda erit. Verum si melancholicus nullus humor appareat, tantum uero complexio melancholica, scilicet frigida membrorum qualitas atq; sicca, memento ducere aluum uel mittere sanguinem minime expedire, sed reliqua duntaxat facere, quæ uel diximus, uel dicemus. Præsertim quæcunque ad

corpus pertinet, mediocriter calefaciendum atque magnopere humectandum, spiritusq́; quoad fieri potest illuminandos, fouendaq́; membra. Vbi uero ipse atræ bilis humor exundat, non madefacimus tantum corpus atque humorem, sed etiam soluimus aluum ea cautione qua diximus. Nunquam uero uehementer. Siquidem Plato in Timæo nos monet, diuturnũ morbum, qualis est melancholicus, non esse nimis ualentibus medicamentis atq; molestis pharmacis irritandũ.

Sanguinis mittendi Canones.

Cap. XXII.

Vnt nonnulli in sanguine mittendo audaciores, quos medici sapientes admodũ detestantur. Nã sanguis est atræ bilis temperamentũ, spiritus fomes, uitæ thesaurus. Solum uero ubi abundantiam sanguinis indicat, uel profusior risus, audaciaq́; & confidentia multa, uel color rubens, uenarũq́; tumor, mittere sanguinem literatis quando res postulat, debemus è uena lienis sinistri brachij, lata quidem incisione, quatuor uncias mane, uespere totidem. Deinde paucos post dies, saltem septem, ad summum quatuordecim, tum frictione quadam asperiore, tum admotis hirudinibus, quas Sanguisugas nominant, mariscas irritare, ut sanguinis unciæ tres aut quatuor inde destillent. Hæc ambo robustioribus tantum faciẽda uidentur. Debilioribus uero, si necessitas postulat,

Copiosioris sanguinis notæ.

lat, mariscas solum sicut docuimus, irritare. Sed neque uentrem medicinis soluere, neq; mittere sanguinem licet, nisi prius clysteribus pinguibus mollibusq́; lenieris. Atq; hoc sit in melancholica natura commune præceptum, dandam esse operam, ut si oportuerit eiusmodi clysteribus frequentatis uenter inferior lubricus semper sit atque purgatus.

De Electuarijs & Confectis.

Cap. XXIII.

SEquuntur Electuaria, ex quibus laudo equidē quod Rasis, Exhilarans appellauit. Præterea quæ in libro De uiribus cordis Auicenna componit, sed multo magis quod Mesues ita cōscribit. Sume crudum sericum colore coccineo nuper tinctum, pondere libram unam. Id merge succo pomorū dulcium & suauiter redolentium, atque succo buglossæ, aquaq́; rosacea, singulorum libra una, post quatuor & uiginti horas, totum id coque suauiter, donec aqua rubeat. Deinde extrahe sericum, atque insuper exprime diligēter. Infunde mox sacchari candidissimi centum & quinquaginta drachmas, coque rursus donec quasi mel spissetur. Amoue tunc ab igne, atque infunde dum calet, ambræ crudæ diligenter conscissæ drachmas sex, & ut liquescat ambra permitte. Postremo adde his puluerem eiusmodi. Sume ligni Aloës crudi, cinnami, utriusque æque sex drachmas, lapi-

dis Lazuli rite abluti drachmas tredecim, unionum, id est albarum margaritarum drachmas duas, auri ueri drachmam unam, musci electi partem drachmæ dimidiam. Dantur ex eo *cum uino drachmæ duæ uel una, mane ac uespere ante cibum tribus aut quatuor horis.* Id *mihi præ cæteris ualde placet.* Verũtamen *probo etiam diamuscum* Mesues *dulcem, compositionemq́; gemmarum, modò cum aqua rosacea adsumantur. Laudarem quoque mirifice quod est à* Petro Ebanensi *philosopho summo, conflatum, nisi ipsemet ex eius immodico usu dilatationem exhalationemq́; spirituum nimiam formidaret. Quamobrem duo quædam insuper excogitaui tutißima, atque ob temperationem suam cuilibet tempori, ætati, naturæ conuenientißima, in quibus miscetur utile dulci. Quæ tantum nutriunt quantum fouent & roborant. Præterea spiritui & ingenio tantum stabiliendo, quantum acuendo & illustrando conueniunt. Sume facchari rosacei uncias quatuor, sacchari unà cum floribus buglossæ concocti uncias duas, corticis pomi citri saccharo conditi, unciam unam, chebulæ conditæ uncias duas, cinnami electi drachmam unam, sandali, coralli scilicet utriusque rubri, item serici coccinei crudi & conscißi, croci, margaritarum, singulorũ drachmam dimidiam, auri, argenti, singulorum tertiam drachmæ partem, ambræ,* Musci *utriusq; grana duo.*

duo. Funde omnia ſimul ſucco citri uel limonis, ſaccharo cocti. Sequitur Confectio altera aliquanto ſalubrior, certe multò ſuauior. Sume amygdalarũ dulcium quatuor uncias, nucleorum pineorũ ſcilicet ablutorum diei unius ſpacio, ſeminum cucumeris, utrorumq; pariter uncias duas, ſacchari duri quod Candum, id eſt, candidum uocant, quatuor uncias, ſacchari alterius et albiſsimi, libram unam atque dimidiam. Funde cuncta hæc aqua roſacea, atque limonis & citri, in qua extinctum fuerit ignitũ aurum & argentum, ſimul coque ſuauiter. Demũ adde cinnami, been rubri, ſandali rubri, coralli ſimilis, ſingulorum drachmam unam, margaritarũ nitidiſsimarum, croci ſerici crudi coccinei minutiſsime attriti, ſingulorũ drachmam dimidiam, auri, argenti, utriusq; grana duodecim, hyacinthi, ſmaragdi, ſaphiri, carbunculi, ſingulorum tertiam drachmæ partem. Si cui uero deſunt aurum, argentũ, ambra, muſcus, precioſi lapilli, confectiones illæ etiam prodeſſe multum ſine his poterunt. Quarũ treis potiſsimũ eligo, unam ſcilicet Meſues, quam recenſui, duas uero noſtras, quas modo deſcripſimus. Quo uero pacto ijs utendũ ſit, Cap.12
ſuperius ſatis expoſuimus. Si quis autẽ ſimplicius aliquid appetat, omnibus tamen accõmodatũ, hic citri pomum perfecte maturũ, integrum perfecte contundat, multoq; ſaccharo & multo roſarũ ſucco adhibito,

to, coquat. Coctũ uero modico cinnamo crocoq́; condiat, aut aromatico rosaceo utatur sic temperato. Sume aromatici rosacei unciam unam, sacchari rosacei, sacchari diabuglossati, utriusq; uncias duas, aut similiter, misceat Diamuscum. Quanquam enim duo hæc nõ sint simplicia, tamen facile satis habentur. At si caliditas timeatur, diaprunis & saccharum uiolaceum adiungantur.

Emaciantis uigiliæ Remedia.

Caput XXIIII.

SAepe melancholicis, præsertim literatis accidere solet, ut nimiũ exiccato cerebro, uigilijs longis extenuentur. Quoniam uero nihil atræ bilis mala magis auget, quàm longa uigilia, tanto malo, omni studio succurrendum. Ideo Lactucas post cibos alios edant unà cum pane modico, pauculo croco, uinumq́; purum sorbeant post lactucam, neq; ultra horã lucubrent. Quũq; se dormitũ conferunt, confectionẽ eiusmodi sumãt. In qua seminis papaueris albi unciæ duæ sint: seminis lactucæ uncia una, Amomi, croci scilicet utriusq; pars drachmæ dimidia, sacchari unciæ sex. Dilue & coque omnia simul syrupo papaueris. Edant huius drachmas duas, simulq́; nonnihil syrupi papaueris gustent aut uini. Illinias eis frontem temporaq́; oleo ex uiolis, & ex nenufare adiecta camphora. Item lacte oleoq́; amigdalino atque uiolaceo. Odo

rem

rem croci & camphoræ, putaminumq́; dulcis mali naribus admouebis. Aceti insuper modici, sed aquæ rosaceæ plurimæ. Sternes quoq; lectum plantarũ folijs frigidarum. Aures suauibus cantibus sonisq́; deli nies. Humectabis sæpe caput eiusmodi lauacris, scilicet aqua in qua cocta sint frusta papaueris, lactucæ, portulacæ, maluæ, rosarum, uitis, salicis, arundinũq; folia, addita camomilla. Balneis quoque dulcibus ex rebus eiusmodi, sæpe tibiæ brachiaq́;, sæpe totũ corpus est humectandum. Lac insuper bibere mixtũ saccharo scilicet stomacho uacuo, si modo stomachus optime tolerauerit, maxime prodest. Humida hæc melancholicis etiam si satis dormiant mirifice conferunt. Memento lac amigdalinum mensæ familiarissimum esse debere.

Memoriæ hebetis atq; obliuionis Remedia. Cap. XXV.

ACcidit uero nõnunquam ut studiosis, uel quia sedulo inclinato capite legant scribánt ue, uel quia ocio nimio torpeant, pituita quædam uiscosior unà cum frigida nimis melancholia caput occupans grauet, atq; hebetes obliuiososq́; efficiat. His ergo caput exonerandum est ijs remedijs, quæ aliâs diximus pituitæ conuenire. Sin minus illa sufficerint, ad pilulas Indas & cocchias ieralogodionq́; cõfugito. Præterea ad ieram diacoloquintidos uel Archigenis, uel Cap. 13.

Andromachi uel Theodocionis, aut ad pilulas Iudæi, quas Mesues in capitulo De capitis dolore describit. Quod si natura ætás ue frigidior sit, nec æstas obstiterit, post purgationem utere confectione illa anacardina, quam Mesues sapientum confectionem nominat in Antidotario. Rursus anacardina illa, quã in capitulo De obliuione ex sentẽtia filij zachariæ recenset. Da summo mane drachmã unam, sed qui eam sumit, ab ira, coitu, ebrietate, labore, rebusq; calidis eo die prorsus abstineat. Hæc quidem aduersus hebetudinẽ obliuionemq; ualentißima sunt. At uero si familiaria magis optes, da gingiber conditum, sed modico thure mixtum, quod sensibus & memoriæ magnopere prodest, præsertim his adiectis, scilicet melle anacardi, melle chebularum, acoris, ciperis, ambra musco. Prodest etiam diambra, pliris sarcoticon, et diacori. Sed hæc ore diutius retinenda, naribus etiam & auribus infundenda. Odor quoque thuris, amaraci, maratri, nucismuscatæ, rutæ, gariophilorum, prodest non mediocriter. Memento tamen Theriacam in his atque similibus, quemadmodũ ab initio diximus, nulli unquam remedio postponendam. Præterea hebetibus obliuiosisq; tempora & ceruicem unctione eiusmodi unge. Sume olei sambucini unciam unam, olei de been uncias duas, euphorbij unciam dimidiam, castorei quoq; tantundẽ, perfricabis brachia, crura ceruicemq;

uicemq́; uehementer. Ac si opus fuerit, ceruici cucurbitulas admouebis. Verticē præterea capitis amaraco, thure, nucemuscata tunsis operies atq; fouebis.

Spirituum custodiæ nos esse intentos debere. Cap. XXVI.

SI homines ueritatis cupidi, tanta medicorū diligentia corporeum spiritum curare debent, ne forte omnino neglectus, uel impedimento sit, uel inepte seruiat quærentibus ueritatem, multo proculdubio diligentius incorporeum spiritum, id est intellectum ipsum disciplinæ moralis institutis colere decet, quo solo ueritas ipsa quum sit incorporea, capitur. Neque enim fas est solum animi seruum, id est corpus colere, animum uero corporis dominum regemq́; negligere: præsertim quum Magorum Platonisq́; sententia sit, corpus totum ab animo ita pendere, ut nisi animus bene ualuerit, corpus bene ualere non possit. Quapropter medicinæ author Apollo, non Hippocratem, quamuis ex sua stirpe genitum, sed Socratem sapientißimum iudicauit. Quippe quum quantū Hippocrates corpori, tantum Socrates animo sanando studuerit: quanquam quod tentauerant illi, solus Christus effecit. Proinde mentem nostram optimis colere moribus à Socrate iccirco iubemur, ut lucem ueritatemq́; à nobis naturæ instinctu quæsitam serena mente facilius assequamur, quanto magis ueritatē

ipsam

ipsam diuinam in primis religione sancta fas est uenerari? Ad quam quærendam capiendamq́; non aliter creata mens est, quàm oculus ad lumen solis perspiciendum. Atque, ut Plato *noster inquit, quemadmodū uisus nihil usquam uisibile perspicit, nisi in ipso summi uisibilis, id est solis ipsius splendore, ita neque intellectus humanus intelligibile quicquam apprehendit, nisi in ipso intelligibilis summi, hoc est dei lumine nobis semper & ubiq; præsente.* In *lumine inquam, qđ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum.* In *lumine de quo canit* Dauid: In *lumine tuo uidebimus lumen.* Pro*fecto quemadmodū purgatis oculis, inq́; lumen ipsum aspicientibus, subitò splendor eius infunditur, coloribus figurisq́; rerum abunde refulgens, ita quum primum ab omnibus corporis perturbationibus per moralem disciplinã purgata mens est, atque in diuinam ueritatem, id est deum ipsum religioso quodam flagrantißimoq́; amore directa, subito, ut diuinus inquit* Plato, *diuina menti ueritas influit, rationesq́; ueras, quæ in ipsa continentur, quibúsue omnia constant, feliciter explicat: quantóque mentem circumfundit lumine, tanto simul & uoluntatem gaudio beate perfundit.*

DE STVDIOSORVM SANITATE TVENDA, LIBRI FINIS.

MARSILII FICINI FLO rentini in librum Secundum de Vita produ cenda, ad Philippum Valorem, epistolare Procemium.

Vanquam Plato noster Genio suo uiuit, & uicturus est, ut arbitror, dum mundus ipse uiuet: meus me tamen Genius huc semper impellit, ut post diuinum cultum ante omnia Platonis uitæ prospiciam. Ad hoc ipsum iam diu nobis aspirat præ cæteris Medica domus. Ad idem conspiras & tu mi Valor, Mediceûm amicißimus, & Platonicæ gloriæ atque disciplinæ admodũ studiosus. Quam ergo uitam Platoni semper exopto, eandem opto Medicibus, similemq; Valori. Quamobrem hortor & obsecro te mi Valor, ut quanta semper opera gloriæ Platonicæ faues, tanta aliquando diligentia præcepta hæc nostra de uita producenda legas atque serues. Quibus diu uiuens resurgenti nuper disciplinæ Platonis diutius unà cũ magnanimo Laurentio Medice patrocinari poßis.

Vale.

MARSILII FICINI FLORENTINI MEDICI atque Philosophi insignis, De uita producenda, siue longa.

LIBER II.

Ad perfectionem scientiæ, necessaria est uita longa, quam diligentia præstat. Caput primum.

AD artem scientiamq; perfectã non tam uel docilitas ingenij, uel memoriæ firmitas, quàm prudentis iudicij perspicacia nos perducit. Iudicium uero propter ambiguitatem ex cõiecturarum diuersitate conceptam, adeò difficile est, ut experimento sit necessario confirmandum. Experimentũ quoq; fallax, tum propter iudicij ipsius difficultatem, tum propter fugacem opportuni in experimento captando temporis breuitatem. Quibus sanè de causis artem esse lon-
Αφορισ. α gam unà cũ Hippocrate recte cõcludimus, nec posse nos eam nisi uitæ longitudine consequi. Vitam uero longam non solum ab initio semel fata promittunt, sed nostra etiam diligentia præstat. Quod & Astro-

logi confitentur, ubi de Electionibus & imaginibus agunt: & Medicorum cura diligens, experientiáque confirmat. Qua quidem prouidentia non solum homines natura ualidi sæpißime, sed etiam ualetudinarij uitam longam aliquando consequuntur, ut non mirum sit Herodicum quendam literarum studiosum omnium sui temporis infirmißimũ, ut Plato & Aristoteles testantur, eiusmodi prouidentia annum ferè centesimum impleuisse. Plutarchus præterea narrat multos corpore alioquin parum firmo, uitam sola diligentia longam consequutos. Mitto in præsentia, quot imbecillos ipse nouerim, prudentiæ munere robustißimorum annos superauisse. Neq; igitur inutile fuerit, neq; uanum, post librum De curanda ualetudine literatorum à nobis compositum, præcepta quædam insuper ingenijs scientiæ cupidis ad uitam longam conducentia, tradere. Instituta uero hæc nec inertibus ignauisq; communicari uolumus. Quid enim cupiamus istos diu uiuere, qui nec uiuunt quidẽ, quasi fucos nutriamus, non apes? Nec hominibus diuulgari, perdita uoluptatum libidine dissolutis, qui breuem quotidie uoluptatẽ longæ uitæ, stulti præponũt. Nec improbis iniquisq; patefieri, quorum uita mors est bonorum. Sed uiris duntaxat prudentibus atque temperatis, solertis ingenij uiribus humano generi uel priuatim uel publice profuturis.

Quibus hæc prodita uelit.

Vitalem calorem nutriri humore, cuius ultrà citráq; excessu fieri corruptionem dissolutionemq;

Cap. II.

Vita quidẽ tanquam lumen in naturali calore consistit. Caloris uero pabulum est humor aërius, atque pinguis quasi oleum. Siue igitur humor eiusmodi forte deficiat, siue prorsus excedat, uel inquinetur, calor naturalis statim debilitatur, & tandem debilitatus extinguitur. Si humoris defectu calor debilitatur & perditur, mors resolutione contingit. Si potius obruitur humoris excessu uel uitio, uita suffocatione perit. Suffocatio uero humoris cuiuslibet exundantia uel putrefactione contingit, præsertim pituita uel excrescente uel quomodolibet putrefacta, ut non immeritò Pituita petens uitam fuerit nominata. Præcepta igitur ad producendam uitam maxime necessaria: hinc quidem resolutionem, inde uero suffocationem putrefactionemq; æque deuitant: Aeque, inquam, ratione communi. Nam si calidiorem sicciorémue hominem forte curant, & cui meatus quidem aperti sunt, humores autem spiritúsque subtiles resolutioni magis occurrunt. Sin autem contraria ratione corpus affectum tractant, potius suffocationi subueniunt. Maxime uero in alterutro student, si ad alterutrum locus tempúsue declinet.

ἀμετρία νόσος τίκτει.

At

At ubi ingeniosis studiosisq; consulitur, utrunq; præceptum ferme est pariter necessarium, in utroque similiter laboratur. His enim acutũ quidem calidumq; ingenium, & imaginationis motus assiduus, resolutionem: ocium uero corporis atque cruditas, suffocationem minitari uidetur. Nusquam igitur Medici uehementius quàm in eiusmodi hominum curatione laborant. Etsi tota libri superioris disputatio ad prorogandam uitam maxime confert, propriam tamen quandam res tanta curam, qualem deinceps quoad potero paucis comprehendam, postulare uidetur.

Quomodo sint temperandi calor & humor quodam Mineruæ consilio. Cap. III.

CAeterum dum oleum istud pingue, igneo huic uigori nostro necessarium, pingui Minerua tractamus, Minerua interim oliuifera olei uitalis origo almi uidelicet Iouis capite nata ridet, quod sui muneris quantitatem planè cernentes, interea non satis uidimus qualitatem. Ridens ergo, uobis, inquit, oleum non modo quantum sat flammæ nutriendæ foret, abunde dedi, sed etiam sine amurca syncerum infudi lucernæ. Hæc illa. Nos autem inter loquendum errantes offendimus, quoniam lucerna pedibus nostris uerbum suum nondum nobis auditum. Ex hac ergo lu-

cerna discamus, oleum iugiter flammæ subministrandum, ea scilicet diligentia, ut nec repentina quadam lumen obruamus illuuione. Nec rursum differamus sitibundo potum. Sed hæc quidem duo, satis in superioribus tractata putamus. Reliqua nobis duo sunt, quorum alterum leuiter tetigisse, alterũ uix attigisse uidemur. Tangentes interim ita Palladem, ut ridere nunquam solita, nos rideret. Quid ergo? Primo quidem considerabimus flammam uel pauculam esse prorsus edacem, ideoq́; lucernam illam lucere diutius in qua sic flammula est ad ellychnium, id est lucinium temperata, ut non ebibat oleum, sed pitisset. Itaque & nos in omni diæta cauebimus, ne quando, præsertim in iuuentute, nimium inualescat insitus ignis suapte natura uorax. Sat uero fuerit tum humorem inundantem, tum penetrabile frigus hinc arcere. Deinde lucernam cogitabimus frequẽter extingui, quando non syncerum oleum instillauerit, sed (ut ita dixerim) amurcosum. Vnde paulò post concrescunt ex amurca fungi, lumenq́; extinguunt. Iam uero nos alimum á Pallade suscepimus oleum scilicet aëriũ quam plurimum purumq́;, et natiuo quodam lentore tenax atque firmum. Quod ergo huic paulatim absumpto suggeritur, non solum huic æquale debet esse, sed simile. Vt uero sit simile, non tantum aërium esse debet & pingue, sed penitus ab amurca secretum, id est

à fæce

á fæce quadam ex terra & aqua craßiore congesta. Hanc ergo congestionem fæcemq; uitaturi, alimenta ciusmodi fugiamus, & ocium & cruditatem atque sordes. Interea uero Mineruam ea moderatione colamus ut caput quidem de quo nata est ipsa, nobis augeat, neruos autem stomachumq; non minuat.

Arescentis humidi naturalis & alieni exuberantis causæ. Et quàm necessaria sit ad uitam perfecta digestio.

Cap. IIII.

NAturalem humorem uelociter hæc exiccant: Sanguinis fluxus uberior: Violenta solutio uentris: Diu lubricus aluus: Profusus sudor: Latius patefacti meatus: Coitus ad debilitatem factus: Sitis anhela: Fames crucians: Vigilia longa: Vsus præcalidarum rerum simulatque siccarum: Laboriosus animi corporisq; motus: Anxietas: Ira: Dolor: Siccior simulatque feruentior aër, præsertim igne calescens: Ventus aridior & uiolentus atque diuturnus: Humorem supra modum augent ijs contraria. Ebrietas frequens utrunque facit. Nimio enim tum calore siccat, tum humore suffocat ebriosum. Nihil autem magis quàm cruditas ad utrunq; nocet. Vbi enim non concoquitur alimentum, hinc quidem deest quo naturalem irriget humorem; inde uero putrefactum su-

perest, quod exundans, calorem obruat naturalem. Quamobrem Auicenna corumpi sanguinem inquit, ubi digestio ipsa corrumpitur, secutusq́; Galenum appellat digestionem, uitæ radicem. Optima igitur est & quasi unica hæc regula Galeni, concoctionem cibi præ cæteris ubiq; curare. Nam quod maximum uidetur esse præceptũ, salubribus uidelicet uti, nihil proderit nisi coquas. Siquidem ex his fermè sicut ex contrarijs noxius humor profluit, si cruda membris influxerint. Ex cibis autem, etiam minus arte laudatis sæpe minus malum accipitur nutrimentum, si uehementius concoquantur. Cruditatem igitur tanquam grauem resolutionis simul & suffocationis causam, diligentißime deuitemus, quantitate uidelicet cibi potusq́; nobis accommodata: Qualitate, simplicitate, præparatione, contritione, ieiunio reuocante famem, ac si opus fuerit, stomachi etiam exteriore fomento, rebusq́; quibusdã stypticis post epulas intus assumptis Caueamusq́; diligenter, ne cibum potus exuperet: Néue cibus sit liquidior, aut durior: aut hic uel ille ualde sit actu frigidus, aut alimenta sint longe diuersa, aut crudum addamus crudo. Hæc enim concoctionem magnopere prohibent. Caueamus insuper diligentißime, ne uel coitu statim post cibum, uel somno meridiano sæpius non necessario, uel nocturna uigilia, uel labore animi ullo, siue corporis importuno,

Coctionis ad uitã necessitas.

uel alio quopiam pacto, digestionem impediamus. Digestionem dico equidem non primam tantum, quæ fit in stomacho: sed secundam etiam quæ fit in iocinore: Tertiam insuper quæ in uenis: Quartam deniq; quæ in membris efficitur. Quæ longo quodam indigent interuallo, & quauis impedita, pabulum non suppeditatur humori. Proinde sicut digestionem, sic excrementorum purgationem adiuuare inprimis necessarium est ad uitam. Necessarium, sordes etiam à cute detergere. Necessarius est motus corporis tam continuus, tam temperatus, tam uarius, quàm cœlestium aërisq; motus & ignis & aquæ: seruata duntaxat concoctionis & somni necessitate. Defatigatione uero & resolutione uitata. Præterea sub umbra situm cariemq; obducimus. Sub diuo, sub lumine uiuimus. Quod pater meus Ficinus insignis medicus, frequenter habebat in ore. Sed ad hæc feliciter peragenda operæpretium foret, non tam urbanis negocijs quàm rusticis quibusdam exercitationibus à tenera statim ætate corpus assuefecisse, & quodammodo similibus. Interdũ etiã nutrimẽtis, & uitæ genus quodãmodo uariũ tenuisse. Quod me sæpius ille prudens monebat. Qui enim in omni ætate lautißima quadam curiositate uiuunt, sæpe minus tuti uiuunt. Qui uero adulescentes se minus assuefecerint, adulti saltẽ assuefaciant, cautioribus tamen gradibus & paulatim id tentantes.

Digestiões quatuor.

Sanguis & humor accommodatus uitæ, aërius esse debet, qualitate temperatus, substantia medius atque tenax.

Cap. V.

GRæci omnes inter præcepta ad diuturnam uitam maxime necessaria, mandant ut euchymis alamur. Euchyma uocamus alimenta salubria, quæ bonum afferunt nutrimentum, id est, sanguinem bonum. Bonum uero sanguinem appellamus, non frigidum, non siccum, non turbulentum, sed calidum & humidum atque clarum. Calidum quidem calore non acri. Humidū uero humore non aqueo. Clarum quoque, nec tamen interea tenuißimum. Iam uero feruentior sanguis, naturalem tum calorem exacuit, tū exiccat humorem, & quem ipse humorem infert uel calorem, resolubilem præstat atque fugacem. Sanguis præterea humidior proniorq; ad aquam, naturalem obtundit calorem, humorem quoque naturalem uel hebetat, uel impellit sub calore liquescere, uel suffocat humiditate calorem. Et omnino, si qua portio naturalis humoris ex aqueo sanguine trahitur, tum putrescit facile, tum citò diffluit atque dissoluitur. Hinc efficitur ut qui molliores fructus herbasq; comedunt, nisi raro forsan & pro medicina tunc uentrem lenien te sumant, breui uenas succo crudo putrefactionique obnoxio penitus impleant. Ac ne id accidat, tutius

pro

pro alimento uel coquuntur, uel ſaltem cũ pane miſcentur. Sanguis ergo nec igneus eſto, nec aqueus, ſed aërius. Non aëri craßiori ſimilis, ne procliuior ſit ad aquam. Non aëri ſubtilißimo, ne facile incaleſcat in ignem: ſed ſubſtantiam teneat mediocrem, in qua medius aër dominatum habeat plurimũ. Cætera elementa inſint, quatenus aëris accommodantur imperio. Non ſit eius ſubſtantia ſubtilißima, ne humorem inſtabilem generet, ſpiritumq́; uolatilem & diſſolutioni ſubiectum. Non ſit craßißima, alioquin & ingenio minime miniſtrabit, & uix in naturalem humorẽ ac ſpiritum permutabitur, meatus obſtruet, ſuffocationi dabit occaſionem. Et ſpiritus qui uix tandem craſſus inde creatur, denſitate ſua & ipſe parum idoneus eſt ad uitam, et calorem naturalem ita ſuffocat, ſicut fumus denſior flammam comprimit protenus & extinguit. Mitto quod ſaltem adeò tenebroſus eſt, ut uitam efficiat mœſtam, morte deteriorem. In primis autem, ut mihi uidetur, ad uitam expedit diuturnam, ſanguinem unà cum ſubſtantia quidem aëria ualde, nec admodum craſſa, habere glutinoſum aliquem in ſe humorem atque tenacem, qualem fermè cum ſubtilitate habet oleum oliuarum, & humor anguillæ pinguis ſimulatque tenuis, & oleum ex terebinthina quadam ſublimatione tractum. Tu igitur alimenta, cæteráque omnia quæ ſanguinem pro uiribus, humo-

Aëri qualitates reliquæ cõtemperandæ.

remque talem efficiant, diligenter eligito. Sanguis enim humorq; talis sicut oleum flammæ, ita uitali calori pabulum est, & unà cum subtilitate habet etiam firmitatem. Præceptum enim Rasis est pro iuuentute seruanda, rebus uti sanguinem ad præcordia traducentibus ibique condensantibus, corq; fouentibus. Quod Auicenna probat, aquosum labilemq; sanguinem præcipiens euitandum. Differens autem in hoc, pro differentia corporum, ratio est habenda. Nam ubi densius corpus est, ad subtilitatem sanguinis: ubi rarius, ad craßitudinem eiusdem, omnibus est remedijs declinandum. Vbi media corporis habitudo, uia similiter media tutius imus. Nunquam tamen naturalem corporis habitudinẽ extirpare conabimur, alioquin uitam ipsam extirparemus. Expedit insuper meminisse, ubi subtilitatem sanguinis ualde ueremur, & stomachus interea non sit admodum natura ualidus, minutioribus ad craßitudinem gradibus accedendum esse, dum gracilem hominem craßioribus alimentis nutrire contendimus, & fouendum interim stomachum & producendum somnum. Exercitationem corporis pro uiribus augendam, animi minuendam, quæ plurimis sæpißime nocet. At si minus ferat alimenta uiscosa nimium duraq; uel admodum frigida, usu saltem corallorum, sandalorum, rosarum, coriandrorum, myrobalanorũ, cydoniorum & diacydonion,

Omne immoderatũ cõtrario ad mediocritatem refertur.

nion, sacchariq́; rosacei, stypticarũq́; rerum eam sanguinis humorisq́; firmitatem deniq́; cõsequemur, quã rebus nimiũ glutinosis hic tutò consequi non ualemus. Commodißime uero ex nucleis pineis pistaceisq́; & glycirrhizæ succo & amido additis amygdalis dulcibus, earumq́; oleo & cydoniorum semine, atque oleo sisamino unà cum sacch/aro candidißimo aquaq́; rosacea nutrientur, qui uiscosa grandiorum animalium membra concoquere nequeãt. Concedemus his præterea extrema gallinarum uel hædorum & testudines & limaces atque testiculos. Vina dabimus non alba, sed rubra stypticaq́; & quodammodo subamara. Aqua uinum ferrea uel masticea temperantes. Oleo quoq́; masticis cydoniorumq́; cutem leuiter leniemus, & uetabimus interim quæ sanguinem subtilem faciunt uel feruentem, nisi forsan nonnihil croci uel cinnamomi tenacioribus epulis infundamus, ut & facilius concoquantur, & cocta per meatus angustos transferantur ad membra. Difficile nanq́; est uiscosa uel alimenta paulò firmiora ex stomacho non admodum ualido usq́; ad digestionem tertiam quartamq́; perducere, nisi eiusmodi uehiculis perferantur, atque insuper frictionibus lenibus prouocẽtur. Quas quidem quum facies, manibus eas mollioribus facito. Ac memento madefacere manus odorifero quodam uino, in quo camomillam myrtumq́; coxeris atq́; rosas.

De cõmuni edendi bibendiq; regula, & qualitate epularum. Cap. VI.

Sed missa in præsentia faciamus obtusissima hominum corpora uel tenuissima, ad communem uiuendi rationẽ perueniamus, communi mediæq; corporis habitudini prorsus accommodatam. Caue ne ulla ratione meatus corporis uel supra modum pateant, uel nimium obstruantur. Ibi enim in resolutione & iniuria extrinsecus inferenda discrimen: hic autem in putrefactione & suffocatione periculum, & si non arctissimo regulæ freno quod Hippocrates damnat, te cohibeo, non tamen habenas tibi ad licentiã usque relaxo. Herbas & fructus humidiores accipe parcè. Parcius lac & pisces, & utrunq; cum melle. Parcissime fungos, atq; cum aromaticis ac semine pyri. Similiter purum aquæ potum, atque unà cum parcitate. Quæ humidiora sunt uel pinguia, aromaticis acribusq; condito, alioquin & humorem alienũ membris plurimũ inferunt atque putridum: & si quem necessariũ naturæ humorẽ suggerunt, hunc præstant citæ admodum corruptioni subiectum. Quod non aliter quàm aquosum uinũ conturbatur celeriter & corrumpitur. Hinc cita canicies, & pallor rugositasq; senilis. Carnes quoq; si quotidie comedantur, ac etiam si pondere pani propinquent, citam putrefactionem inferunt. Vnde Porphyrius Pythagoreorũ antiquiorumq;

tumq́; autoritate fretus, esum animalium detestatur. Nonne homines accepimus ante diluuium longæuos, animalibus pepercisse? Quanquam Medici non tam carnium usum uetant quàm abusum. Deniq; humida tanquã putrefactioni obnoxia fuge, memoria tenens humidos & pingues senescere citius atq; mori. Quod & Hippocrates ait, & res ipsa declarat. Siccißima rursum accipe moderate, uel saltem liberiore tempera potu. Media tutus eligito. Tametsi Auicennna formam cibi paulò sicciorem molli præponit, ad caniciẽ euitandam. Ad frigida nimium aut calida cautissimus esto. Calida simul & humida sequere. Si feruet aër, epularum humor calorẽ superet: si friget, calor humorem. Vtrobiq; uero modicus sit exceßus. Vbique calor & humor nonnihil glutinosum habeat atque stypticum, ut illinc membris irrigatus humor inhæreat firmius, ac diu sub calore perduret. Electum triticum & panis electus hoc in primis habet. Deinde rubrum stypticumq́; uinum parumq́; dulce. Tertio pinei nuclei resq́; ijs temperie & lentore persimiles. Quarto carnes non humidæ simulatq; laxæ, ut suillæ & agninæ lactentes. Medici tamen ueteres, maxime Galenus, suis carnes & sanguinẽ, propter quandam cum corpore nostro similitudinẽ ualde commendant. Optimæ sunt igitur similibus corporibus, ut rusticis & robustis corpusq́; multũ exercitantibus, præ-

ſertim ſi quatriduum gariophylis, coriandris præpa
ratis, ſale conditæ ſeruentur. Et ſanguis forſan utilis
ſi cum ſaccharo coquatur, defæcatusq; ad ſummum fu
erit atque liquens. Sed ut ad numerũ reuertamur, non
probantur carnes humidiores, quales diximus, non
duræ ſimul atque ſiccæ quales uetuſtioris leporis atq;
bouis, ſed mediæ quædam, ut gallinaceorum, pullo-
rum, caponum, pauonum, phaſianarũ, perdicum,
forte etiam pullorum columbinorum, præſertim do-
meſticorum. Tales quoq; ſunt capreoli uituliq; iuue
nes & anniculi uerueces pariter atq; apri. Hœdos
non ſperno lactentes, caſeumq; recentẽ. Auiculas equi
dem prætermiſi. Frequens enim ſubtiliorum alimen-
torum uſus ſtomacho ſolum conuenit craßiora mini-
me toleranti. Qui uero ualidior eſt, fugacem ex ijs fu
mum reportat uel humorem. Oua tamen gallinarum
non prætermitto, ſi uitellus unà cũ albo comedatur.
Vitellus nanq; ſolus delicatorũ eſt nutrimentũ: nam
Auicenna probat nutrimentum nullum expedire ma-
gis in diminutione ſanguinis & diſſolutione ſpiritus
cardiaci quàm uitellum oui gallinæ, uel perdicis, uel
phaſianæ. Neq; forte ab re fuerit anſeres nutrire ſpel
ta aquáue nitida, ac poſt necem carnes ſale & cori-
andris aceto præparatis, conditas, dies ſeptem ſer-
uare prius quàm edas. Ceruũq; ſimiliter, ſi ſtomachus
fuerit ualidißimus. Probabile nanque eſt longæua quæ
dam

dam animalia ad uitam conferre longæuam, si tamen huiusmodi carnes iuuenes comedantur. Similiter aliæ carnes uicißim sunto, tum assæ, tum elixæ. Cibus esto duplus ad potum. Panis duplus & sesquialter ad oua, triplus ad carnes, quadruplus ad pisces, herbas, fructus humidiores. Ne incipiat à potu mensa, neque potus sit semel uberior. Semper stypticum aliquid absque potu uel modico, sequatur mensam. Vbi complexio, ætas, locus, tempus, ad calidum siccúm ue labitur, tu quoq; paulisper ad opposita declinato. Vbi ad frigidum aut humidum, similiter ad opposita uergito. Vbi temperies, seruato temperiem. Eatenus aũt exercitationi quidẽ corporis est addendũ, & animi detrahendũ, quatenus epulis uescimur durioribus ad diuturnitatem uitæ aliquando forsitan necessarijs. Mensæ tibi sint in nouem diei horis, duæ, & utrobiq; parcæ. Parcior uero cœna. Exercitationes corporis duæ fermè post digestionem primã ad sudorem quasi productæ. Somnus quidẽ nocturnus, quia semper est necessarius, semper bonus: diurnus aũt nisi admodum necessarius, nunquam bonus.

Nõ esse utendũ alimentis quæ cito putrescant: Vinũ et triticũ præ cæteris eligẽda, putrefactio & resolutio fugiẽda. Cap. VII.

ANimalia uero quæcunq; in nostram custodiam ueniunt, mundis electisq; alimẽtis nutri-

enda sunt antequã uescamur. Atq; *hæc & alia omnia ex pascuis altioribus & odoriferis eligenda sunt. Inter hæc regulam ante omnes ab Arnoldo philosopho comprobatam, memori semper mente teneto. Animantes, herbas, poma, fruges, uina ex altis odoriferisq́;, ut diximus, regionibus eligere oportere, quas uenti temperati serenãt, suaues Solis radij fouẽt: ubi aquæ nullæ stagnant: culta sterquilinio non pinguescunt, sed humore natiuo, ubi etiam quæcunque nascuntur, diu permanent incorrupta*. Hic *duntaxat habitandum est, hic quoque nascentibus uescendum. Neque confidendum est, ex alimentis quæ breui putrescunt, humorem nos comparaturos diuturnum, & à putrefactione remotum*. Neque *sperandum facile nos diu uicturos, ubi terræ fructus incorrupti diu nõ conseruantur: ubi raro admodũ homines sunt longæui*. Quantum *uero sit in loco uictuq; discrimen, pomum declarat* Persicum:*in* Persia *quidẽ uenenum, in* Aegypto, *cordis amicum*. Et *helleborus in* Anticyra *impune sumptus, alibi uero uenenum*. Aristoteles *habitationẽ eligit altam ad meridiem orientemq́; spectantem, sub aëre subtili, nec humido, nec frigido*. Et Plato *longæuos in editißimis atq; temperatis reperit regionibus*. Deterrimũ *uero est stercorare agros, uel aquas stagnãtes ex agris minime deriuare*. Omnia *enim illic citæ corruptioni subiecta nascuntur*. Quãobrem

Altricis terræ facultas

obrem eos non uituperare non possum, qui sapientem Hesiodum idcirco uituperant, quod in re rustica sterquilinium prætermiserit. Sed ille prudens salubritati potius quàm fertilitati consuluit. Satis autem ex lupinorum, fabarumq; folijs tempestiue subuersis, agrum pinguefieri posse putauit. At uero si regiones humidiores immundasq; colere, & alimenta minime duratura sumere cõpellamur, eum quasi seruemus uictum, quem sub aëre pestilenti medici mandauerũt. Qua de re in libro Cõtra pestilentiam satis egimus. Summatim uero suauibus & quodãmodo calidis utemur odoribus. Aloë rite præparata sæpe, leuiterq; purgabimur. Rite uero præparatã dicimus, si lota fuerit aqua rosacea uel succo rosarum, aut si cum rosis recentibus contritisq; fuerit perfecte cõmixta. Deinde addatur ei myrobalanus atq; mastix, & forte rosa. Medicina hæc extra controuersiam mirabilis est ad conseruandam diu mentem sanã in corpore sano. Præterea corpus exercitabimus: opportuno utemur foco. Hoc puluere epulas condiemus, myrobalanorũ emblicarũ sit pars unciæ quarta, sandalorum uero dimidia, cinnamomi integra, octaua croci. Hoc itaque puluere rebusq; simul acribus imminentem ex putridis alimentis & locis corruptionẽ forsitan inhibere poterimus. Meminerimus autem, ubi multo plures putrefactione suffocationeq;, quàm resolutione pereunt, ibi putrefa

ctioni & suffocationi maxime resistendum. Vbi uero contrà, uicißim uti condimentis aromaticis, & quodã modo austeris, ut diximus, odoribusq́; similibus quouis tempore putrefactionẽ prohibet: ungi oleo, frigoris iniuriam: uti lauacris ex aqua & oleo, resolutionẽ ex labore uel calidis temporibus imminentem. Similiter os aqua sæpe colluere, succũ glycyrrhizæ uel saccharum crystallinũ ore tenere: Aqua rosacea multa, paucoq́; aceto rosaceo manus faciemq́; perfundere, similibusq́; odoribus uti. Septima quaq; hora alimentis modicis recreari: corpore simul & animo conquiescere, calore uitato. Plurimum uero interest, quale sit uinum, & triticum, quibus aßidue uescimur. Hæc ergo sint talia, ut ultra annum & potius ad triennium integra perseuerẽt, si modò incorruptibilem ex ijs alimoniam sperare debemus. Vinum, siue album siue rubrũ sit, esto clarum, suaue, stypticum, odoriferũ, & quod indigeat aqua. Nisi forte uinum repereris, leue simul atque durabile, quod rarißimum esse solet. Quod uero ualidius est, philosophus Isaach uinum dicit esse uinosum coctum sole, uentisq́; purgatum: quod aqua fontis puri temperari iubet, aliquandiu antea quàm bibamus, ut perfectius misceatur. Aquosum uero uinũ atque debile uel acerbũ, fugiendũ monet, utpote quod intra uenas & membra acidum citò fiat, aut aliter putrefiat. Vinum quidem aquosum putrefactioni subiectum,

Vini senũ qualitas & substantia.

ctum, si conseruata eius substantia coctum fuerit, hoc saltem erit utile, alioquin non laudatum, quod humorem corruptibilem non creabit: sed acumen eius aqua electa temperandum erit. Vinum uero quale probauimus, Isaach ex antiquorũ sententia theriacis magnis inquit esse persimile. Quod, ut diximus, temperatũ, habitudinem corporis frigidã calefacit, refrigerat calefactam, humefacit siccam, humidiorẽ uero desiccat, atque (ut Galenus ait) naturalem humorem recreat, calorem fouet, utrunq; contemperat. Miscere uero uinum eiusmodi magis necessarium est iuuenibus, minus senibus, frigidis uero senibus minime. Frigida nanque duraq; senectus (ut inquit Plato) ita mero feruet atq; mollitur, sicut uel igne ferrũ, uel aqua lupini. Quod diximus per uinũ opposita fieri, atq; dissidentia temperari, scito etiã per glycyrrhizã fieri, sed debilius: Fieri etiam per oleum rosaceum, sed extrinsecus. Hæc ergo tibi familiaria sunto. Neque diffidas quicquid et qualitate temperatum est, & uirtute potens, posse reliqua temperare, sicut frigus alia frigefacere, id in primis habere temperamento Iouis, quo etiam saluberrima sunt. Sed de his alibi disputandum.

Diæta, Victus & Medicina senum. Cap. VIII.

Qui septimum iam septennarium impleuerunt, quinquagesimum attingentes annũ, cogitent

Venerem quidem significare iuuenes, Saturnum uero senes: atque has apud Astronomos stellas inter se maxime omnium inimicas existere. Rem ergoueneream Saturnij fugiant, quæ iuuenibus etiam uitæ plurimũ detrahit. Nõ enim natis cõsulit, sed nascituris, ipsasq́; etiam herbas statim producto semine siccat. Præterea frigus aëremq́; nocturnum lethiferum sibi putent, atque eum omnino uictum seruent, ex quo sanguinẽ plurimum sperent, spiritumq́; quamplurimum, e x uitellis uidelicet ouorum recentibus, uino aliquantum quidem dulci, odorifero uero quamplurimũ. Nam hic uitellus proprie cordis sanguinem, uinum præcipue spiritum recreat. Carnibus electißimis coctuq́; facillimis omni summatim utantur diæta, calidum pariter & humidum augente. Spiritum odoribus præsertim uini aßidue recreent. Vigiliam & inediam sitimq́; deuitent: laborem rursus corporis atq; animi, & solitudinem & mœrorem. Musicã repetant si forte intermiserint, nunquam intermittendam. Ludos quosdam & mores quoad decet olim anteactæ pueritiæ reuocent. Difficillimum nanque est (ut ita dixerim) reiuuenescere corpore, nisi ingenio prius repuerascas. Itaq; in omni etiam ætate magnopere conducit ad uitam nonnihil pueritiæ retinere, & oblectamẽta uaria semper aucupari. Longũ uero profusumq́; risum minime: spiritum nanq; nimis ad exteriora dilatat. Sed redeamus

ad senes.

ad senes. Hi præterea si frigeant, fomenta petant aromatica et calida, simulatq; humida. Meminerint puerile non esse, puerile illud Auicennæ fomentum, factũ quidem à Dauide, sed tardius forte factum. Fomentũ seni mirificum: Medulla recentis adhuc calentis panis infuso maluatico uino cum puluere mentæ, apposita stomacho & sæpe ad olfactum adhibita. Nam & medulla eiusmodi etiam sola Democrito iamiam expiraturo retinuit spiritum quoad placuit fugitiuum. Præterea frictionibus utantur leuibus, seu quandoq; lauacris nutrimentum prouocantibus ad extrema. Nucleos ante omnia pineos uidelicet ablutos, familiares habeant. Hoc enim nutrimentum Medici ueteres senibus aptißimum probauerunt. Calidum enim & humidum est & pingue, & omnem lenit asperitatem, atq; simul, quod mirum est, dum naturalem humorem auget, interea superfluum deficcat, putridumq́; expurgat humorem. Sunt qui nucleorũ eiusmodi drachmã unam quotidie post cibos exhibent senibus comedendam. Ego drachmam quoq; alteram ieiuno stomacho senibus exhiberem, uel recens, calens, auratum, pinucleatum. Componerem quoque electuariũ hoc pacto: Sume amygdalarũ dulciũ mundarũ uncias quatuor, tantundem eiusmodi nucleorũ, pistaciorũ duas, unam seminum cucumeris, unam nucum auellanarum mundarum, contunde, coque unà cum candidißimo saccha

Diog. Laërtio autore.

ro, cui tamen addideris unam zinziberis recentis conditi drachmam, croci dimidiam, musci tertiam, ambræ tantundem, saccharum, aqua melissæ id est citrariæ rosarumq́; fundito, multa auri folia his adhibeto. Huius enim usu quotidiano, uitã senes ualidiorem longioremq́; consequentur. Possunt & in mensa hoc accipere, et pluribus horis ante mensam. Vtilius autem tunc erit, si quid albi odoriq́; uini unà cum Confectione eiusmodi biberint. Temporibus uero calidioribus saccharum rosaceum unà cum auri folijs, & conditæ myrobalani uitam senibus prorogabunt. Theriacam nemo dubitat ad idem humidis conuenire personis atque temporibus. De cuius usu satis in libro superiore dictum. Nemo etiam negabit his prodesse admodum radices enulæ, beeniasq́; radices, albas similiter atque rubeas, maxime uero recentes. Illam quidem pro nutrimento, has etiam pro aromate, & omnia simpliciter calida, humidaq́;, & aromatica simul et styptica, simulq́; pinguia. Certũ est senes electo glycyrrhizæ succo familiariter uti debere. Tradũt enim glycyrrhizam esse humani corporis calori pariter & humori persimilem: præterea uarijs senum morbis opitulari. Lac quoque amygdalinum, & amidus cibus familiaris esto, & saccharum atque passulæ. Rasis Triphe-ram ex myrobalanis Indis, emblicis belliricis confectam. Item myrobalanos Indas conditas sacchato, nõ solum

De hac Plinius copiose libro 22. cap. 9.

ſolum ad retinendam, ſed etiam ad retardandam ſene ctutem ualde probat. Auicenna laudat tripherã myrobalanorum maiorem atq; minorem. Rurſus Confectionẽ de ſquama ferri, maxime uero auri. Iubet quoti die mandere myrobalanos præcipue chebulas rite cõditas, ad differenda ſenectutis incõmoda.

De naturis Aromatum & Cordialium neceſſarijs: Et rurſum qualis ſenum uictus. Cap. IX.

SCito myrobalanis uarias ineſſe uirtutes. Vnam quæ mirabiliter ſuperfluum exiccat humorem, unde caniciem prohibet. Secundam quæ humorem colligit naturalem, & à corruptione ſimul & inflammatione tuetur, unde uitam producit in longum. Tertiam quæ ſtyptica aromaticaq́; potentia, uirtutem & ſpiritum naturalem & animalẽ congregat & fouet, & roborat. Hinc aliquis uitæ lignum in paradiſo myrobalanum forte fuiſſe putabit. Simile quiddam ferme faciunt aurum & argentum, corallus, ſpodiumq́;, & precioſi lapilli, quamuis pro aromatica uirtute facultatem afferant illuſtrandi. Tu uero memento aromatica tunc maxime prodeſſe nobis ad uitam (ut ſupra ſignificauimus) quando cum uigore quodam aromatico humida ſunt pariter atque calida, lentoremq́; pinguem habent, commodum augmento: quales ſunt in primis radices beeniæ albæ, ſimiliter atq; rubentes,

præſertim recentes. Aut ſaltem quando cũ uirtute quadam ſubtili, odorifera & acuta, ſubſtantiam denſam habeant, & ſtypticam ualde proprietatẽ, qualis utique compoſitio inter cordialia frigida primum myrobalanis ineſſe uidetur & ſuccino. Deinde roſis & ſucco, & ſemini citri. Tertio ſandalis & coriandris, atq; myrto, cæteriſq; ſimilibus. Inter calida uero cordia-

Cordialia aromata.

lia zedoariæ, ligno aloës, citri cortici, & chariophylis, nucimuſcatæ, maci, olibano, maſtici atq; doronico: qualem etiã ſaluiæ experimur ineſſe. Tradunt ambram & muſcum ſtypticam habere uirtutem, Zinziber autem ob quandam eius humiditatem, præſertim recens & conditum, ſenibus ſæpe prodeſt. Sed hoc & chariophylus propter caloris uehementiam, caute uidetur accipiendũ. Zedoaria quoq; caute, tametſi theriacæ ſimilis iudicatur, & ſtypticam ſimul atque pinguem naturam habet, ſenibus cõmodiſsimam. Ambra propter calorem quaſi temperatum tuto fermè ſumitur, ac propter lentorem cum ſtyptica ſubtilitate mixtum, prærogatiuam habet ad uitam in membris & ſpiritibus confirmandam: tum uero ſi ex ea fiat aqua cutiſq; lauetur, digeſtionem quartã reſtituit, ac morbos eius defectu contingentes expellit. Aromatica uero quæ ſubtilem admodum ſubſtantiam habent, qualem cinnamomum atq; crocus, cordialibus frigidis & durioribus ſunt miſcenda. Nam aromatica ſi tantum calida

calida subtiliaq́; sint & sola sumantur, naturalem calorem nimis excitant, humoremq́; dissoluũt. Necessaria tamẽ sunt, tum frigidioribus & humidioribus epulis concoquendis, tum cordialibus duris ad præcordia transferendis. Te nanq; latere non debet, humorem ipsum uitæ necessarium primas in corde sedes habere, & arterijs uenisq́; eiusdem. Quod Isaach perspicue docet: atq;, ut Auicenna probat, hic humor naturali cæterorũ membrorum humore frequenter irrigatur atq; fouetur. Quapropter cauendum est, ne membri ullius humor casu quopiam arefiat: multoq́; magis, ne præcordiorum humor cõminuatur. Atq; ut nutrimenta, uel fomenta, & cordialia omnia per angustos meatus ad præcordia latißime perferãtur, his insere crocum. Vt uero sistantur ibi, myrobalanos adhibe. Vt autem consequaris utrunq;, accipe inter calida muscum atq; ambram: inter frigida rosas atque myrtum. Memento dulce marathrũ senibus profuturum. Nam & nutrimentum per membra diffundit, et qua facultate lac, eadem humorem auget naturalem. Vnde Dioscorides marathro serpentes ait annuam exuere senectutem. Probamus & saluiam. Hæc enim naturæ uirtutem temperate calefacit et firmat, paralysim propulsat. Probamus & moderatum conditi zingiberis usum: habet enim cum calore pinguedinem.

De auro.

De auro & aureis alimentis, & refocillatione senum. Cap. X.

AVrum omnes ante omnia probant, tanquam omnium rerum temperatißimum, & à corruptione tutißimum. Soli quidem propter splendorem, Ioui autem propter temperaturã consecratũ: ideóque posse calorem naturalem cum humore mirifice temperare, humores à corruptione seruare, Solarem & Iouialem spiritibus & membris inferre uirtutem. Verum tamen oportet durißimam auri substantiam, subtiliorem facere, penetratuq; facillimã. Nouerunt enim cordialia tunc maxime latentem cordis recreare uirtutem, quando in eis attrahendis minime natura laborat. Vt autem minime fatigetur, uel subtilißima iam effecta, uel cum subtilißimis sunt exhibenda. Optimũ fore putant, si absq; aliena permixtione aurum potabile fiat: Sin minus poßit, contusum, & in folia redactum accipi uolunt. Aurũ fermè potabile habebis (ut dicam) Collige flores boraginis, buglossæ, melissæ, quam citrariam nominamus: et quando luna Leonem subit uel Arietem, uel Sagittarium, aspicitq; Solem, aut Iouem, coque cum candido sacchars, aqua rosacea liquefacto, et pro qualibet uncia insere diligenter auri folia tria. Ieiunus cum uino quodam aureo sume. Item aquã ex capone destillantem foco uel aliter consumpto unà cum Iuleb sume rosacco, in quo auri folia

quædam ante contuderis. Præterea in nitidißimã fontis aquam aurum extingues ignitum, cum eadem auri contundito folia. Eadem uinum aureum temperato, et unà cum eiusmodi potu comedito recentem oui uitellum. Facile uero in tota corporis arbore seruabis humorem, si in radicibus conseruaueris. Accipe igitur gallinarum & pullorum eiusmodi atq; caponũ cor, iecur, stomachum, testiculos, atque cerebellum, coque aqua modica, minimo sale: Cocta cõtunde ex tota carne & toto iure & saccharo, addito recentis oui uitello, fac placentam modico cinnamomo crocoq́; conditam & auratam. Hac uescere esuriens semel, saltem quarto quoque die, & tunc quidem sola, claro tamen ad potum addito uino.

De usu lactis sanguinisq́; humani pro uita senum. Cap. XI.

SAepe post decimum statim & nonnunquam post nonum septennariũ arbor humana arefacto paulatim humore tabescit. Tunc primum humano iuuenili q; liquore irriganda est hæc arbor humana, quo reuirescat. Eliges ergo puellam sanam, formosam, hilarem, temperatã, & famelicus lac eius sugito crescente luna, statimq́; comedito marathri dulcis modicũ puluerem saccharo rite confectum. Saccharũ quidem lac in uentre cogi uel putrefieri nõ permittet, marathrũ

uero quum & ſubtile ſit & lactis amicũ, dilatabit ad membra. Quos Hectica ſenilis exedit, medici diligentes liquore humani ſanguinis, qui arte ſublimi deſtillauit ad ignem, reficere moliuntur. Quid ergo prohibet, quo minus ſenio iam quaſi confectos interdũ hoc etiam potu reficiamus? Cõmunis quædam eſt & uetus opinio, aniculas quaſdã ſagas (quæ & ſtriges uulgari nomine nuncupantur) infantiũ ſugere ſanguinẽ, quo pro uiribus iuueneſcant. Cur non & noſtri ſenes omni uidelicet auxilio deſtituti, ſanguinem adoleſcentis ſugant? uolẽtis inquam adoleſcentis, ſani, læti, temperati, cui ſanguis quidem ſit optimus, ſed fortè nimius. Sugant igitur more hirudinum ex brachij ſiniſtri uena uix aperta, unciam unam aut duas. Mox uero ſacchari uiniq; tantundem ſument, idq; eſurientes & ſitibundi facient creſcente luna. Si crudus ægre cõcoquitur, coquatur prius unà cum ſaccharo, uel ad aquam calidam moderate deſtillet ſaccharo mixtus: deinde bibatur. Fouere quoque ſtomachum tunc ſanguine ſuillo præſens auxilium eſt: quem utiq; ſanguinem è uena ſuilla fluentem ſpongia calente uino madefacta combibat, & ſtomacho ſtatim calens admoueatur. Galenus atque Serapio morſum rabidi canis ſanguinis canini potu curari dicunt. Rationem uero illis aßignare nõ placuit. Ego igitur biduum eam quæritans, opinor deniq; ſaliuã canis rabidi uenenoſam impreſſam

pressam hominis pedi læso, per uenas paulatim ad cor ascendere, more ueneni, nisi quid interea distrahat. Si igitur interim canis alterius sanguinem ille biberit, sanguis ille crudus ad multas horas natat in stomacho, eum deniq; uelut peregrinum deiecturo per aluum. Interea caninus sanguis iste saliuam caninam superiora membra prensantem prius quàm ad præcordia ueniat, deriuat ad stomachum. Nam & in canino sanguine uirtus est ad saliuam canis attrahendã, & in saliua uicißim uirtus ad similem sanguinem prosequendum. Venenum igitur à corde semotum, sanguiniq; imbibitum in aluo natanti, unà cum sanguine per inferiora deducitur, hominemq́; ita relinquit incolumem. Quorsum hæc? Primo quidem ut rei tam occultæ, succurrentem inter disserendum causam aperuerim. Deinde ut moneam, sanguinem potari posse, & quidem salubriter: atque in sanguine humano uirtutem esse, qua humanum sanguinem attrahat, & mutuo prosequatur. Ne forte diffidas iuuenilem sanguinem à sene bibitum trahi ad uenas membraq́; posse, ibiq́; prodesse quamplurimum.

De diæta, habitatione, & consuetudine senum. Cap. XII.

MEminisse decrepitos expedit, naturam debilẽ nõ esse nutrimentorũ pondere fatigandã, uel

etiã epularũ diuersitate nimia distrahendã. Nam & iuuenilis ætas hoc uitio fit citò senilis. Diuidant ergo mensas, nec tam multa naturam alimonia quàm frequenti reficiant, interuallo tamen interim ad digestionem dato. Nam sæpe etiam postquàm stomachus ipse concoxerit, nisi & iecur quasi digesserit, sumere nutrimentum, naturã distrahit atq; fatigat: qua quidem laßitudine sæpius frequentata, aduolat intempestiua senectus. Senes hyeme uelut oues aprica petant: æstate uelut aues amœna riuosq́; reuisant. Frequenter inter uirentes uersentur plantas, et suauiter redolentes: hæ nanque uiuentes, spirantesq́; conspirant ad spiritũ hominis augendum. Ad loca uero cõmuniter apibus amica confugiãt, mellaq́; hyeme degustent. Mel enim cibus est senibus in primis amicus, nisi ubi bilis timetur incendiũ. Amicus caseus recẽtißimus, amici dactyli, ficus, passulæ, cappares, dulcia punica, zizipha, hyssopus, scabiosa, betonica, sed pistacia multo magis. Pinei uero nuclei maxime omniũ, sicut diximus. Ex quibus plurimum referent adiumentum, si eos horas duodecim in aqua paulum calida teneant prius quàm edant. Sic enim stomacho nõ nocebunt. Ac præterea, si dum his utuntur, etiam inter pineta & oliueta uitesq́; uersentur, aut saltem pini uaporem accipiant & odorem. Item gummi lachrymaq́; pini cũ oleo uel uino corpus sæpe deliniant. Probabile enim est

Et senũ uictũ in multas partiri oblationes Galc. suadet.

arbores

arbores longa naturaliter uita dotatas, præsertim si etiam hyeme uirescant, ad longã tibi uitam umbra, uapore, nouo fructu, ligno & tempestiuo quolibet usu prodesse. De animalibus autem longæuis supra diximus. Iam uero ad idem tibi forte conducet, si uiuas plurimum penes eos qui sani, tibi sano natura sint similes & amici, ac magis forsan si paulò iuniores. Vtrum uero & quomodo frequens adolescentum consuetudo parumper senium retardare ualeat, pudicus Socrates consulendus.

Quæ adminicula senes à Planetis accipiant ad omnia membra fouenda.

Cap. XIII

VErum consulite potius soliciti senes Apollinẽ, qui Socratem Græcorum sapientißimum iudicauit. Consulite Iouem insuper atq; Venerem. Phœbus ipse artis medicinæ repertor, nucemmuscatam uobis fouendo stomacho dabit: Iupiter cũ Phœbo mastichen atq; mentam: Venus uero corallum. Fouendo rursum capiti, Phœbus pæoniam, thus, amaracũ, & cum Saturno myrrham: Spicam nardi macemq; Iupiter: Venus deniq; dulce marathrum atque myrtum. Ad cor uero fouendum accipietis à Phœbo quidem citrariam, crocũ, lignum aloës, thus, ambram, muscum, doronicum, modicum chariophylorum, citri corticem, cinnamomũ: Ab Ioue liliũ, buglossam,

ozimum & mentam, beeniasq; radices, & candidas pariter & rubentes. A Venere sola quidem myrthum & sandalum atq; rosam: unà cum Saturno coriandrum. Hæc uos contundite diligenter: Et quæ stomachi sunt, cydoniorũ oleo in formam ceroti conficite: Quæ uero capitis, oleo spicæ perfundite ac illinite ceruicem, tempora, frontem. Quæ deniq; cordis, aureo uino spargite aquáq; rosacea, eaq; foris præcordijs admouete. At iecur in primis creãdo sanguini necessarium, nescio quomodo prætermisimus. Huic ergo semper Eupatorio & opobalsamo Phœbus opitulabitur: Pistaceis Iupiter atq; passulis: Venus autem, hepatica, endiuia, spodio, cicorea. Lieni tandẽ fouendo Saturnus ille uester unà cum Ioue capparim dabit uobis, Scolopendriam, tamariscum. Sicut uesicam Iupiter cum Venere, pina, glycyrrhiza, amido, cucumeris seminibus, malua, althæa, manna, casia, curat. Saturnum uero uerendum pluribus, ne adeò uos fugite senes. Hic enim quàm peregrinus est iuuenibus, tam uobis domesticus erit. Vt igitur totum ipse quoq; uobis corpus uegetet pro uiribus, atq; confirmet, accipietis nonnunquam ab eo regnante pariterq; à Phœbo mumiã simul, & anseris aßi pulpã: hæc anseris adipe modico delinite, cõtundite diligenter. Myrobalanorũ chebularum atq; Indarum melle concoquite, Ambra, musco, croco condite, credentes

Primis partibus amica simplicia.

medicina

medicinarum ad uitam conferentiũ uitam esse fidem. Qua speretis & deum supplicantibus uobis adspiraturum, & res ab eo creatas, præsertim cœlestes mirificam proculdubio ad augendam uel conseruandam uitam habere potentiam.

De confabulatione senum sub Venere per uirentia prata.

Cap. XIIII.

SEd à grauioribus his numinibus ad Venerẽ parũper uos per hortos & prata senes uirẽtia reuoco. Ad almã Venerem uos omnes aduoco, nõ ludentẽ quidem uobiscũ, sed iocantem. Hæc & uobis inquam & mihi iam seni, primo quidem iocosum hoc fundit oraculum. Ego filij (si nescitis) uoluptate motuq́; uobis uitam dedi. Ego igitur uoluptate quadam motuq́; & si non simili, uobis seruabo uitam. Eandem quoque seruabit libertate Liber uitis sator, propagator uitæ. Liber ipse semper odit seruos, & quam uino promittit uitam, solis liberis implet longam. Meæ quidem uitæ simul atque menti quondam profuit regnante Saturno diminuta menta, placetq́; quotidie. Vobis autẽ maior menta mente uitæq́; prodest, diminuta nocet. Risum ex meis hortis legite, negligite ficum. Has uero uiolas quãdo carpitis, carpere uos existimate lilia, prehendentes lilium, comprehendere crocum. Crocum à Phœbo Iupiter ipse nactus propagauit in li-

lium. Lilium ego à Ioue suscipiēs, in has quas hic uidetis, uiolas transformaui. Denique rosa quidem uobis esto Lucifer, Hesperus uero myrtus. Post oraculum nobis cogitandum, mandat rerum uiridium naturam quatenus uirent, non solam esse uiuam, sed etiam iuuenilem, humoreq; prorsus salubri, & uiuido quodā spiritu redundantem. Quapropter odore, uisu, usu, habitatione frequenti iuuenilem inde spiritum nobis influere. Inter uirentia uero deābulantes interim causam perquiremus, ob quam color uiridis uisum præ cæteris foueat salubriterq; delectet. Inueniemus tandem naturam uisus esse lucidam ac lucis amicam, uolatilem tamen ac facile dißipabilem. Idcirco dum per lucem se dilatat uelut amicam, interdum nimio lucis excessu rapi prorsus, & uehementi dilatatione dissolui: tenebras autem naturaliter uelut inimicas fugere, ideoq; radios in angustū inde retrahere. Optat uero uisus ita perfrui lumine, ut per amicū hoc suum amplificetur quidem, nec tamen interim dißipetur. Iam uero in quocunq; colore plus admodum tenebrarum siue nigredinis est quàm lucis, non dilatatur, nec ideo delectatur radius uisus ad uotum. Vbi uicißim plus admodum splendidi coloris est quàm nigri, spargitur latius, noxia quadam uoluptate distractus. Quamobrem color uiridis, maxime omnium, nigrū cum candido temperans præstat utrūq;, delectans pariter atq; confer-

Cur uiridis color præter cæteros uisum afficiat uoluptate.

conseruans, & molli insuper & adhuc tenera qualitate: sicut & aqua radijs oculorũ absque offensione resistit, ne abeuntes longius disperdantur. Quæ enim dura sunt simul & aspera, frangunt quodammodo radios. Quæ uero rarissima sunt, dissolutioni aditũ patefaciunt. Sed quæ soliditatẽ aliquã habent, lenemq; simul æqualitatem, sicut specularia corpora, nec ipsa quidem frangunt, neque longius disperdi permittunt. Quæ deniq; præter hæc beneficia, tenera quoq; sunt & mollia, sicut aqua resq; uirides, liquidis oculorum radijs mollitia blandiuntur. Deniq; uisus radius quidam est in quadam oculorum aqua naturaliter nobis accensus: ac temperatum lumen in aqua quodammodo resistente requirit. Itaq; gaudet aqua, delectatur speculis similibus, uiridibus oblectatur. In quibus sanè uiridibus solis lumen insitum adhuc uernum secum habet humorem, aquamq; subtilem occulto quodam lumine plenam. Ex quo fit etiam, ut color uiridis quum tenuatur, in croceum resoluatur. Quorsum hæc? Vt intelligamus frequentem uiridium usum, siquidem uisus spiritum recreat, qui in animali spiritu quodammodo præcipuus est, animalem quoque reficere. Atq; etiam meminerimus, si color uiridis, quia inter colorum gradus medius atque temperatissimus est, tantum animali spiritui prodest, multo magis quæ per qualitates temperatissima sunt, naturalem & uitalem spiri-

tum iuuatura, atq; admodum profutura nobis ad uitam. Nihil in mundo temperatius est quàm cœlum, nihil sub cœlo fermè temperatius est quàm corpus humanũ, nihil in hoc corpore temperatius est quàm spiritus. Per res igitur temperatas uita permanẽs in spiritu recreatur. Spiritus per temperata cœlestibus conformatur. Deniq; discamus ex temperie uiridis, quæ illuminando æquæ congregat animalem spiritum atque dilatat, ideóq; maxime iuuat, nos quoq; in cordialibus eligendis, cõponendis, utendis, aromatica, subtilia & acuta, quæ spiritum extendere uel etiam illuminare solent, quod facit crocus atque cinnamomum, cum aromaticis semper stypticis congregãtibusq́; ceu myrobalanis & similibus cõmiscere, atque uicißim. Neque prætermittere quæ absq; acumine etiam aromatico simul utrunq; conficiunt, aliquantum uidelicet dilatant, atque admodũ congregant, multumq́; illuminant, quæ & aliâs narrauimus: quod efficit aurum, argentum, spodium, corallus, electrũ, sericum, preciosi lapilli, inter quos hyacinthus uel ore detentus ob Iouialem temperiem plurimum comprobatur. Quũ enim sub terra nequeant speciosißima & quasi cœlestia procreari absq; summo quodam beneficio cœli, probabile est rebus eiusmodi mirificas cœlitus inesse uirtutes. Compositio uero eiusmodi, quæ dilatando & illuminando spiritum æque congregat, ita de-

lectat

lectat eum intrinsecus atque recreat, sicut foris uiriditas oculos, atq; ipsum etiam apud senes in naturali quadam uiriditate diutißime seruat, quasi laurū, oliuam, pinum, etiā hyeme uirentem. Tantoq́; magis id efficit, quo efficit & interius, atque maxime si compositio talis aromatico flagret odore, alliciatq́; sapore. Profecto sicut corpus ex craßioribus humorum partibus compositum in quintam redigitur formam, ita spiritus ex subtilißimis eorundem portionibus constitutus formam habet quintam naturaliter temperatißimam atque lucidam, ideoq́; cœlestem. Atque in hac ipsa forma conseruandus est, ut subtilis quidem sit, & interea firmus sicut diximus. Sit omnino lucidus, sed etiam quodammodo solidus. Ac præterea rebus odoriferis, firmis, lucidis, aßidue foueatur, si uitam cupimus conseruare quæ uiget in spiritu, & uendicare nobis cœlestia dona. Hæc hactenus iussu Veneris cōtemplati, Venerem ipsam audiuisse putemus.

Prosopopœia Mercurij senibus consulentis circa uoluptatē, odores, cantus, & medicinas. Cap. XV.

INterea dum inter senes ipsa quasi Venus confabularetur, forte quidem hactenus satis belle, deinceps uero prolixius forsan fabulatura foret. Sermonē hunc his Mercurius uocibus, sermonum autor inter-

pellat. Quid nam uobis est cum Venere isthac semper puella senes? Quid rursum Veneri cum sermonibus? Nónne mei simulatq; uestri sunt sermones? Mea ratio pariter atq; uestra? Audite me igitur eadem nunc attentione, qua illam, & multo maiore insuper attentione quàm Venerẽ. Quinq; scitis esse sensus, Visum, auditum, olfactum, gustum, tactum. Esse rursum quinque (ut ita dixerim) discite rationes. Dum enim per quinque sensus quotidie imbuitur uobis animus, rationesq́; inde rerum ipse concipit, interea notiones habitusq́; ad res iudicandas quinque, tanquã rationes quinque resultant. Præterea sicut quinque hinc quidẽ sunt sensus, inde uero quodãmodo rationes, ita uitæ tenor quinque gradibus circa sensum rationẽq; disponitur. Vnde quinque numerantur ætates. Prima quidem sensu tantum trahitur. Secunda, sensu magis admodũ allicitur quàm ratione ducatur. Tertia post hæc alternis pariter rationis & sensus persuasionibus agitur. Quarta, ratiõe potius quàm sensu ducitur. Quinta tandem ratione tantum regi debet. Prima igitur ætas atque secunda tanquam subiecta Veneri, Venerem si placet loquentem audiat: reliquæ uero Mercurium. Ego igitur reliquos uos omnes alloquor, non pro me quidem tantum, sed pro Diana etiã hac, quã ad sinistram meam cernitis: nempe quũ hæc elinguis sit, ego uero bilinguis, iure pro hac ipsa, cuius ego linguam

Vitæ quinque gradus

guam habeo, loquor. Vnam profecto noxiáq; Venus uobis indidit uoluptatem, qua noceret quidem uobis, prodesset uero futuris, exhauriens paulatim uos per latentem quandã quasi fistulam, aliudq; uestris liquoribus implens atque procreans: uos tandem quasi uetustum quoddam spolium cicadarum iam exhaustum humi relinquens, Cicadæ interim teneriori prospiciens. Nónne uidetis quod Venus de materia uestra generat esse recens quiddam & uiuum, sensuq; præditum? Surripit ergo uobis iuuentutem & uitam atq; sensum, ex toto, inquam, corpore per totius uoluptatem, ut efficiat inde totum. Ego interim materiæ illius quæ quartæ digestioni superest qualitate monitus, uos cõmoneo, alimenta similiter quarta digestione cocta plurimum uitæ uestræ succurrere, Ouum recens uidelicet integrum & sorbile unà cum saccharo exiguoq; croco: Lac humanum, uel suillum, uel caprinũ cum pauculo melle sumptum. Atq; hæc duo tunc salubriora sunt, quando natiuo adhuc calore flagrant: Etsi ouum aliam mox cocturam desiderare uidetur, præsertim in stomacho minus ualido, sed leuiter est coquẽdum. Verum ut parumper ad Venerem redeamus. Siquando uidistis Venerem, iuuenilem admodum uidistis, & quasi meretricijs fucis & ornatibus expolitam. Hæc ergo quæ noua semper est, noua semper affectat, odit uetera, facta destruit, unde cõstruat facien-

da. Hæc rursum (si dictu fas est) quasi meretrix non uno quouis est contenta uiro. Vulgus amat. Et ut dialectice loquar, speciei paßim potius quàm indiuiduo suffragatur. Iam uero neq; tactu tantum uos præcipitat, sed etiam gustu fallit quotidie perditq; deceptos. Quos enim uos in rebus sapores percipitis mediocri quadam temperie gratos, hos Diana hæc Apollinis Iouisq; munere tradidit. Illecebras uero saporum miras, quibus quotidie uelut hamo capti clam miseri uitam perditis, Venus insidiosa fabricat. Quid igitur Martem incusatis? Quid Saturnum? Mars quidem raro admodum uobis palamq; nocet. Saturnus quoq; sæpius uultu se profitetur hostem, nocet tardius, tempusq; remedijs nulli negat. Sola Venus palàm ut amica uenit, clàm inimica uenit. Hanc igitur incusate potius, si quem inter superos incusare licet. Ad multiplices huius insidias, tum oculis Argi uosipsos instruite, tum Palladis clypeo uos munite. Aures autē ad blandas pollicitationes eius tanquam ad lethales Syrenum cantus obstruite. Hunc deniq; prouidentiæ florem à me accipite, quo Circes huius ueneficia deuitetis. Hæc uobis duas uix tandem & has quidem lethiferas pollicetur uoluptates potius quàm largitur: ego uero beneficio patris atque fratris quinque promitto uobis, quinque præsto, puras, perpetuas, salutares, quarum infima est in olfactu, superior in auditu, sublimior in

aspectu.

aſpectu, eminentior in imaginatione, in ratione excelſior atque diuinior. Quo maior delectatio in tangendo percipitur atque guſtãdo, eo uitæ grauius frequenter accidit detrimentum. Contrà uero quanto maiorem in olfactu uoluptatem & auditu atque uiſu, item imaginatione & ſæpe ratiõe quotidie reportatis, tanto fila uitæ longiora producitis. Verum ſicut in blandimentis tangendi atque guſtandi cauendã uobis ſubdolam admonui Venerem, ſic in ipſa ſecretiore nimisq́; aßidua contemplatiuæ mentis delectatione cauete Saturnũ. Illic enim frequenter filios ipſe ſuos deuorat. Nam quos ſublimiorum contemplationũ ſuarum rapit illecebris, & illic agnoſcit ut ſuos, hos interim (ſi modo diutius gradum ibi ſiſtant) falce quadam è terris amputat, terrenamq́; incautis uitam ſæpe ſurripit. Hoc ſaltem Venere interim indulgẽtior, quod Venus quidem uitam quam tibi detrahit, donat alteri, nihil tibi pro detrimento reſtituens. Saturnus autem pro uita terrena, à qua ſeparatus ipſe, te denique ſeparat, cœleſtem uitam reddit atq; ſempiternã. Hoc ipſo ſimiles eſſe uidentur inter ſe Venus atq; Saturnus, qui ſanè quàm Aquario gaudet, tam regnat in Libra, quod homines & hic & illa generandi libidine uexat nocetq́; uexatis, ut inde poſteritati proſit. Sed hæc quidem fœcundat corpus ſtimulatq́; fœcundum. Ille mentem ſuo ſemine grauidam urget ad

Duæ citæ mortis anſæ.

partũ

partum. Vos igitur Prouerbij memores, Ne quid ni mis, aßiduis prudentiæ frenis parturientis utriusque libidinem cohibete. Tametsi multo citius grauiusq; ille lædit, quos tædio, torpore, mœrore, curis, superstitione premit, quàm quos supra uires corporis moresq; mortalium eleuat ad excelsa. Omnino uero seruate moneo quod æquus Iupiter Pythagoram docuit & Platonem, humanam uitam in quadam æquali animæ ipsius cũ corpore proportione seruari, utrunque suis quibusdam alimentis & exercitationibus ali, ac similiter augeri. Si quis alterutrũ educatione præcipue sua multo robustius altero tandem efficit, non mediocrem facit uitæ iacturam. Propterea quicunq; inter res medicorum arte laudatas potißimum eas eligit, quæ corpori simul & ingenio prosunt, maximũ uitæ sibi uendicat adiumentum. In earum uero numero uinum, mentam, myrobalanum, muscũ, ambram, zinziber recens, thus, aloëm, hyacinthum, similesq; lapillos, herbás ue consimiles esse putate, & quæ ad utriusq; utilitatem à medicis pariter cõponuntur. Sed longioribus his quandoq; interceptis ambagibus, ego quoque medicus huc acceßi. Si sapores ex rebus accepti non ultra uiuentibus, item odores ex aromatibus iam siccis uitaq; uacuis, multũ ad uitam conferre censentur. Quid nam dubitatis odores ex plantis, radicibus adhuc suis hærentibus uiuentibusq; mirum in modum

Animæ simul & corporis medicinæ.

dum

dum uitæ uires accumulaturos? Deniq; si uapores ex halantes ex uita duntaxat uegetali magnopere uitæ uestræ prosunt, quantum profuturos existimatis cantus, aërios quidem spiritui prorsus aërio, harmonicos harmonico, calentes adhuc uiuosq́; uiuo, sensu præditos sensuali, ratione conceptos rationali? Hanc ergo uobis à me fabricatam trado lyram, cantumq́; cũ ipsa Phœbeum, solamen laborum, diuturnæ uitæ pignus. Sicut enim res qualitate temperatißimæ simulq́; aromaticæ, tum humores inter se, tum spiritũ naturalem secum ipso contemperãt: sic odores eiusmodi uitalem spiritum, sic rursum similes quoq; concentus spiritum animalem. Dum igitur fides in lyra sonosq́;, dũ tonos temperatis in uoce, similiter spiritũ uestrum intus contemperari putate. Ac ne ipse Venere sim auarior, quæ sine Baccho friget, ab hoc ipso Libero patre per me nectar hoc accipite. Qui præcipue inter uos frigẽt, temporibus similibus bis septimo quoque die uncias uernacei, uel maluatici dulcis meri duas sumant cum una panis uncia, tribus ante mensam horis. Semel autem drachmam unam sublimis aquæ destillantis ex uino cũ Iuleb rosacei semuncia. Quo quidem liquore illinire etiam cutem, & ad olfactũ uti commodißime possunt. Atq; ut post eiusmodi nectar Ambrosiam quoq; uobis afferam, hanc insuper acceptam ab Ioue largior medicinam: Quatuor myrobalanorum uncias accipite

chebularum, tres rosacei sacchari, conditi zinzibe- ris hyeme quidem unciam, æstate uero semunciam. Tria hæc cum emblicarum melle concoquite suauiter, septemq; auri folijs exornate. Ieiuni bolum ante pran diũ quatuor horis accipite. Anno saltem integro quo tidie id assumite, ut inde uelut Aquilæ renouetur ue- stra iuuentus. Hactenus quasi Mercurium loquutum existimemus.

Confirmatio superiorum. Et uitandi coi- tus aßiduæq; cogitationis præcepta. Cap. XVI.

ASTrologi Venerem & Saturnum inimicos in- uicem esse ferũt. Quũ uero in cœlo ubi omnia amore mouentur, ubi defectus est nullus, odium esse nequeat, inimicos, id est effectu diuersos interpreta- mur. Mittamus in præsentia reliqua. Ecce nunc Satur nus quidem nobis in centro, Venus autem in circumfe- rentia posuit uoluptatẽ. Voluptas uero spirituum esca quædam est. Igitur ex opposito Venus atq; Saturnus spiritus nostri uolatum aucupantur. Illa per uolupta- tem suam allicit ad externa, hic interim per suam ad intima reuocat. Distrahũt itaq; spiritum, si fermè eo- dem tempore moueant atque dißipant. Quamobrem nihil contemplatori uel curioso pestilentius, quàm ue- nereus actus, nihil uiciß im hũc sectanti alienius quàm cura & cõtemplatio esse potest. Contemplatorẽ uero

physicum

physicum, religiosumq́; eodem in gradu connumeramus. Et gradu simili quemlibet in negocijs suis ualde cogitabundum grauibusq́; curis obnoxium. Hinc rursus efficitur, ut si quem Saturnia uel contemplatione nimium occupatum uel cura pressum, leuare interim & aliter cõsolari uelimus, per uenereos actus, ludos, iocos, id tentantes tanquam per remedia longe distantia, frustra atque etiam cum iactura conemur. Atque uicißim si quem uenereo uel opere perditum, uel ludo iocoq́; solutũ moderari uelimus, per Saturniam seueritatem emendare non facile ualeamus. Optima uero disciplina est, per quædam Phœbi Iouisq́;, qui inter Saturnum Veneremq́; sunt medij, studia similiaq́; remedia homines ad alterutrum declinantes, ad medium reuocare. Sed ut tandem simus medici. Sicut flamma duobus cõmuniter modis uiolẽtis extinguitur, aut uelut difflata uentis, aut contrà quasi compressa cineribus, Sic spiritum uel celeriter effectu uenereo dißipamus, uel sensim Saturnio suffocamus, ac sæpe exprimimus comprimendo, pariterq́; resoluimus. Spiritus utiq; frequenter ad extima uolans, intima reddit uel uacua uel aliena uitæ. Sed ad intima sæpe coactus cætera circum membra præstat uitæ minus idonea. Citam igitur senectutem, tũ Venus interioribus nostris, tum Saturnus exterioribus infert. Venus quidem præcipue, ubi ex quouis eius motu facile corpus debili-

tatur atque labascit. Saturnus quoque potissimum, quando ex quocunq; contemplationis officio uel cura, labore, ingenij, corporisq; uires labefactantur. Etsi uel qui ad contemplationem, uel qui ad libidinem natus est, plerunq; ad suum uterq; officium est natura fortissimus. Natura enim sæpe coniungit cum uoluptate simul & facilitate potentiam. Vnusquisq; igitur se cognoscat, suiq; ipsius moderator ac medicus esto. Coitum quidē frequentaturi cæteros consulant. Ego uero exercitaturis ingeniū Libro etiā superiore consului. deniq; omni diæta omnibus remedijs uti debēt, quibus membra, spiritus, sensus, ingeniū, memoria cōfirmentur: cogitationes per interualla repetere, nec expectare uel minimum ex cogitatione laborem: maxime uero quum primum canescunt, quamuis nōnulli sint qui nō tam debilitatæ naturæ, uidelicet adhuc iuuenes canos emittunt, quàm uel ægritudine, uel ægrotatione aliqua præcedente, aut etiam parentum similitudine, à quibus scilicet iam canescentibus fuerint generati.

Medicinæ senum, & de habitatione iterū atq; diæta. Cap. XVII.

CHaldæorum regula est forte probanda ad iuuentutem recuperandam, peregrinos humores imbibitos corpori expurgare gradatim, tum interiores competentibus medicinis, tum exteriores fri-

ctionibus

ctionibus & lauacris prouocationibusq; sudoris, inte reaq; salubribus duraturisq; alimentis paulatim corpus implere. Sunt autem qui trochiscis quibusdam ex uipera factis uel helleboro præparato, promittunt humores omnes ueteres putridosq; prorsus educere. Quibus expurgatis, & humore rursum saluberrimo alimentis salutaribus recreato, restituere iuuentutem. Et qui cautiores sunt, helleboro gallinas pascunt, hominem uero gallinis. Eiusmodi uero curationem tanquam periculòsam in iuuentute arbitror potius quàm in senectute tentandam, ne forte iuuentutẽ illam à Medea Peliæ seni promissam experiamur. Nam & iuuenes medicinis exquisite purgãtibus citò senescere Hippocrates asserit. Sed ubi diæta non sufficit, clystere uel manna, uel aloë præsertim lota securus utêris. Si tibi sit aluus astrictior, manna cum iure caponis myrobalaniq; uirtute: Sin minus, hac te iuuenem etiam in senectute purgatione seruabis: Sume unciã lotæ aloës unam, myrobalanorum emblicarum drachmas duas, chebularum quoque tantundem, duas item rosarum purpurearum, masticis quoque tantundem, maluatico uino confice pilulas, quando Luna feliciter collocata, propitio fruitur Iouis aspectu, præsertim si domicilia fixa possederit uel ipsa, uel Iupiter. Hæc enim ad diuturnitatem uitæ magnopere conferunt. Potes etiam utiliter Reubarbarum hic cum aloë componere.

re scilicet dimidiam aloës partem, dimidiam Reubarbari, & quoties opus fuerit, unam mane sumere pilulam ad tres usque uel quinque, modicumq; insuper uinum bibere. Vbi uero pituitam magis times, potes commode in his pilulis trochiscorum Agarici tertiam partem accipere unà cum tertijs aloës duabus, omisso reubarbaro. Sed primam illam ego iam multis annis pilularum compositionem omni ætati experior esse tutißimam. Eadem hora confectionem eiusmodi facito: Sume myrobalanorum emblicarum, belliricarū, Indarum, chebularū, unciam uniuscuiusq; unam, cinnamomi uero duas, unam quoque doronici, rosarum purpurearum unam, sandalorum rubeorum duas, unam croci drachmam, tertiam drachmæ partem musci, ambræ tantundem. Candidū post hæc cum aqua rosacea succoq; citri fundito saccharum: coque, fac bolos, auroq; inuolue. Hoc ante prandium quatuor horis sumentes atque dantes, utiliter experti sumus ad uirtutem corroborandam, ad illustrandum spiritum atque firmandum. Maxime uero proderit si paulum quid insuper uini aurei biberis. Proderit & sæpe calefactum panem aureo mero & rosacea aqua perfundere, & modico insuper cinnamomo saccharoq; uberiore condire. Frequenter etiam duo hæc cum lacte amygdalino & modico pane miscere. Nam eiusmodi mixtiones naturā referunt Iouialem. Præter omnia

quæ

quæ in superioribus explicauimus, uel saltem significauimus, ab ijs omnes urbani diligenter cauere debent, æstu, gelu, quolibet uel post calorẽ frigore uel nocturno, nebulis, uentis uel ex palude flantibus, uel irrumpentibus ex angusto: locis item ubi aër uel mouetur uiolentius, uel nullo modo mouetur: Habitatione quauis humidiore, fœtore, mœrore, torpore. Diligentius autem Mercurij sectatores, diligentißime senes. Qui præterea postquàm mane corpus totum leuiter perfricuerint, delinient ipsum aduersum aëris & laboris incommoda calente oleo uel uino quopiam subamaro, cui prius infuderint myrrham & rosam atque myrtum. Saluiam frequenter ore ferant, neruis ac dentibus amicißimam. Et quando dentium uitio liquida, uelut infantes, alimẽta repetere cogantur, mollißima caueant. Lac quidem uino referant moderato. Vtantur igne duntaxat ut medicina, quantum uidelicet expellendi frigoris & suscitandi caloris innati neceßitas postulat, alioquin tanquam edace humorem naturalem exiccaturo. Solem uero quoad delectat sequantur ut alimentum, destillatione uitata, et æstu similiter declinato. Faciles quidem motus diligant, excitando calori admodum necessarios. Labores autem corporis oderint, & multo magis animi: nec minus longam sitim, & inediam atq; uigiliam.

De nutrimento spiritus & conseruatione uitæ per odores. Cap. XVIII.

Vt Astomos in oriente circa fontē Gangis.

LEgimus in calidis quibusdam regionibus, ac plurimo paßim odore fragrātibus, multos gracili corpore & imbecillo stomacho, quasi solis odoribus ali. Fortè quoniam ipsa natura loci, tum herbarum & frugum atq; pomorum succos fermè totos redigit in odores, tum corporum humanorum humores illic resoluit in spiritum. Quum igitur uterque, uidelicet odor & spiritus sit uapor quidam, & simile simili nutriatur, nimirum & spiritus & spiritalis homo, plurimum ab odoribus accipit alimentū. Nutrimentum uero qualecunq; id sit, per odores siue fomentum, apprime senibus & gracilibus necessarium est, quo defectum alimenti solidioris atque uerioris utcunque compensare poßimus. Ambigere tamen nonnulli solent, utrū spiritus odoribus nutriatur. Ego autē opinor solis forsan ita nutriri, ut nisi alimēta quæ crassa sunt, digestione tandem in uapores extenuentur, spiritus ipse, quem diximus uaporem esse, nullū illinc suscipiat nutrimentum. Itaque uinum odore plenum, spiritum subito recreat, quem cætera uix tandem reficere possunt. Vaporem uero illum in quem cibi cocti denique transferuntur, ideo appellamus odorem, quoniam & odor ubiq; uapor quidam est: & hic tractus intus ex alimentis uapor, nisi spiritui quodā odo-

re pla-

re placeat, uix ullũ spiritui exhibet alimentũ. Quam obrem Auicennam nostrum ualde probamus dicentem, corpus quidem dulcedine, spiritum uero quadam (ut eius uerbis utar) aromaticitate nutriri. Quoniam crassitudo corporis non nisi crassa natura, qualis est in dulcedine, coalescere ualeat. Tenuitas uero spiritus nõ alio quàm fumo quodã atq; uapore, in quo aromaticitas ipsa uiget, refici poßit. Aromaticam uero qualitatem dicimus odoram, & acutam, & quodammodo stypticam. Proinde quoniam iecur quidem corpori per sanguinem alimentum præstat, dulcedine plurimum augetur. Cor autem quia & creat spiritum & spiritui procreat alimentum, meritò desiderat aromatica. Expedit tamen & aromatica pro corde condiri dulcedine, & dulcia pro iecore aromaticis commisceri, dulcedinemq; interea nimiam euitare. Quid plura? Galenus ipse secutus Hippocratem, spiritum non solum odore putat nutriri, sed aëre. Aëre inquam nõ simplici, sed potius opportune permixto. Quibus quidem si fidem habebimus, nec alimentorum, nec rei ullius delectum magis ad uitam necessariũ, quàm aëris nobis accommodati, esse censebimus. Aër enim & inferiorum & cœlestiũ qualitatibus facillime semperq; affectus, & immensa (ut ita dixerim) amplitudine circumfusus, perpetuoq; motu nos undiq; penetrans, ad suam nos mirabiliter redigit qualitatem. Præsertim

περὶ ἀέρων ὑδάτων καὶ τόπων.

ſpiritum, præcipue uitalem in corde uigentem: In cuius penetralia, tum aßidue influit, tũ repente. Sic protinus afficiens ſpiritum ut eſt affectus: perq́; ſpiritum uitalem, qui & materia & origo eſt ſpiritus animalis, pariter afficiens animalem. Cuius quidem qualitas maximi mom̃eti eſt ingenioſis eiuſmodi ſpiritu plurimum laborantibus. Itaq; ad nullos potius quàm ad eos attinet puri luminoſiq́; aëris odorumq́; delectus, atq; Muſicæ. Hæc enim tria ſpiritus animalis fomenta præcipua iudicantur. Potißimus uero ad uitam eſt aër electus. Nam octauo menſe nati in Aegypto plurimi uiuunt: Et nonnulli in plagis Græcie temperatis ſaluberrimi, aëris beneficio quod Ariſtoteles narrat, & Auicenna confirmat. Sed profecto ſicut corpus ex uarijs compoſitũ, uarijs (quamuis non eadem menſa) nutriendum eſt alimentis, ita ſpiritus ſimiliter compoſitus uarietate quadam aëris ſemper electi oblectandus eſt atq; fouendus. Simili quoq; electorum odorum uarietate quotidie recreandus. Nam aër & odor quaſi ſpiritus quidam eſſe uidentur. Iam uero Alexander & Nicolaus Peripatetici unà cum Galeno concludũt ſpiritum uitalem & animalem ideo nutriri tum odore, tum aëre, quoniam uterq; mixtus eſt atq; conformis, & utrunq; hauſtum in præcordia penetrare, ibi coqui temperariq́; ad uitam, perq́; arterias diffundi. Vbi uterq; coctus iterum, nutrit ſpiritum (ut aiunt)

Aëris temperies.

utrunq;

utrunq;, præcipue animalem. Aiunt etiam ſpiratum aërem nõ ſolũ refrigerando calori prodeſſe, ſed etiam nutriendo. Nam & animalia etiam ualde frigida ſpirant. Addunt aërem craßiorem ſpiritui naturali tanquam magis corporeo conuenire, ſubtilem uero, purum, lucidum, ſpiritui potius uitali, potißimum animali. Neq; mirum uideri debet ſpiritum adeò tenuem rebus quoq; tenuibus ali. Siquidem & piſciculi multi aqua nitidißima nutriuntur, & ozimum in aqua ſimili uiuit, creſcit, floret, redolet. Mitto quibus elementis Chamæleontem & Salamandram nutriri nõnulli ferant. Redeamus ad noſtra. Intereſt certe quamplurimum qualem ſpiremus aërem, quales hauriamus odores. Talis enim & ſpiritus in nobis euadit. Eatenus uero nos anima per uitã uegetat, quatenus ſpiritus harmoniam ſeruat cum anima concinentẽ. Spiritus quidem in nobis primus uiuit & maxime, & quaſi uiuit ſolus. Nõne repentino quodam ſæpe caſu, uel affectu, uita, ſenſus, motus, ſubito membra deſerunt, regreſſo uidelicet ad cordis penetralia ſpiritu? Et ſæpe ſtatim reuertuntur ad membra, per frictiones & odores illuc ſpiritu redeunte, quaſi uita in ipſo ſpiritu uidelicet re uolatili potius inſit quàm humoribus aut membris. Alioquin propter horũ craſſam tenacitatem tardius admodũ accederet uita membris atq; recederet. Quicunq; igitur uitam in corpore producere cupitis,

ſpiritum in primis excolite, hunc augete nutrimentis ſanguinem augentibus, temperatum uidelicet atq; clarum. Hunc aëre ſemper electo fouete. Hunc quotidie ſuauibus odoribus alite. Hunc ſonis & cantibus oblectate. Sed interea odores cauete calidiores. Frigidiores fugite. Capeßite tẽperatos. Frigidos calidis, ſiccos humidis temperate. Odorẽ uero omnẽ, quia pars corporis ſubtilißima eſt, ſcitote nonnihil habere caloris, atq; ex rebus quæ ipſæ nutriunt, odores ſperate potius nutrituros, ut ex aromatico pyro pomoq́; Perſico, ſimiliq́; pomo: magis autem recente pane, calente, maxime carnibus aßis, quammaxime uino. Atque ſicut ſapor qui mirifice placet, plurimi uelocisq́; nutrimenti cauſa eſt uel occaſio corpori, ſic odorem ad ſpiritum ſe habere putate. Commemorare uobis iterũ placet, Democritum iamiam expiraturũ, ut obſequeretur amicis, ſpiritum ad quatriduum uſq; olfactu calentium panum retinuiſſe, ulterius etiam, ſi modo placuiſſet, ſpiritum ſeruaturũ. Sunt & qui dicunt id mellis odore feciſſe. Ego ſi modo uſus eſt melle, exiſtimo illum mel uino liquefactum albo, calentibus panibus infudiſſe. Neque enim ſpernendus eſt mellis odor. Flos nanq; florum mel exiſtit, nec parum nutrit ipſa dulcedine, ac diu qualitate ſua res integras à putrefactione tuetur. Itaq; ſi quis nouerit hoc etiam ad cibum ita ueſci, ut nec dulcedine nimia meatus oppleat, nec tali quodam

θάνατον παρεόντα τρί' ἤματα δώμασιν ἔχειν καὶ θερμοῖς ἄρτων ἀθμασιν ἐξένισεν.

quodam calore bilem exaugeat, certum habebit longioris uitæ subsidium. Saltem igitur condimentũ hoc frigidis & humidis adhibete. Verum ut uos reuocem ad odores. Vbicunq; suffocationẽ, compreßionemq́; spirituum nimiam extimescitis, quod mœror frequẽs torporq́; portendit, odores circunfusos amate. Vbi uero fugam exhalantium spirituũ expauescitis, odores potius infusos nutrimentis accipite. Et si quid odorum præterea foris sumitis, uelut clypeum costis duntaxat admouete sinistris. Nónne uidetis quàm repente sursum uel deorsum ad odores se matrix ipsa præcipitet? quàm uelociter ad os, ad nares spiritus aduolet, suauis odoris esca pellectus? Vbi igitur spiritus uel exiguus uel fugacißimus esse deprehenditur, quod pusillanimitas sæpe declarat corporisq́; debilitas, uel parua de causa multa contingens, odoribus non tam extrinsecus obiectis, quàm intrinsecus iniectis allicite, immo potius pascite, retinete. Odorem uero uini ante omnes eligite. Multum nanq; nutrit spiritum odor exhalans ex natura, tum plurimum & uelociter nutriente corpus, tum uoluptate sensum afficiente. Tale uero uinũ est præ cæteris calidum, humidũ, & odorum atq; clarum. Tale etiam saccharum esse dicerem, si sumat odorem. Cinnamomũ quoq; simile et doronicũ, anisumq́; & dulce marathrum, si acumini suo ad exiguã dulcedinẽ adderẽt ampliorem. Sed quam temperiẽ natura

nō fecit, uobis ipsi conficite. Et quoties distractionē spirituū formidatis, calidioribus acutioribusq́; et subtilissimis adhibete, quæ cohibere parumper uolatū spiritus ac sistere ualeant, ceu croco, chariophylis, cinnamomo adustū panem, rosaceā aquam, acetumq́; rosaceū, rosam, myrtū, uiolam, sandalum, coriandrum, cydoniū pomum atq; citrum. Horreo uero camphorā ubi contra caniciē est agendū. Recentem uero semper mentā diligo, menti etiam salutarem spirituiq́; tutissimam. Deniq; mementote res omnes ueneno contrarias, esse uitæ admodum salutares, non gustu tantum sed etiam odoratu, maxime theriacam. Has uero in libro contra Pestilentiam enarrauimus, narrabimus & in libro sequenti. Inter eas autem, ne quid uos lateat, numeramus & uinum. Nam sicut homini uenenum est cicuta, ita cicutæ uinum, non simul quidem, sed paulò post ebibitum. Ac ne solis uos odoribus hic alliciam, componendum uobis mando electuariū quotidie mane gustandum, olfactu gustuq́; suaue, & uitæ admodum salutare. Accipite tres chebularū uncias, unam emblicarum, & Indarum unam, unamq́; belliricarum, semiunciā uero doronici, cinnamomi uncias duas, croci drachmam unam, ambræ partem drachmæ tertiam, musci quoq; tantundem. Contundite diligenter. Tantum rosacei sacchari adhibete quantum gustui satis facit: Sandalorum rubentium quantum sat est colori: mellis item

lis item emblicarũ uel chebularũ quantum molli expe
dit electuarij formæ, auri folia totidẽ quot prædictæ
sunt unciæ. Vbi uero difficilior est compositio multi-
plex, experti sumus simplicem hanc optimam esse, sci
licet ex chebulis, marathro dulci, saccharo aqua ro-
sacea liquefacto: sumptam uero tum ieiuno stomacho,
tum post cœnam. Memineritis autem myrobalanos
cõditas meliores esse, siccas uero saltem diem integrũ
oleo amygdalarũ dulciũ uel butyro uaccino prius in-
fundite quàm confletis. Probat & Auicenna uobis cõ
fectionem ex emblicis atq; Indis cũ melle anacardorũ
coctoq; butyro. Item chebulas cũ zinzibere & squa-
ma ferri, & potius auri. Probat item Petrus Aponen
sis compositionẽ ex croco, mace, castoreo, per partes
acceptis atq; contusis & uino commixtis. Vnde affir
mat uitam etiã propemodũ moribundis produci con-
sueuisse. Deniq; Haly Astrologus Medicusq; excellẽs
asserit usu tripheræ similiumq; rerũ uitam effici lon-
giorem. In omni uero triphera myrobalanus funda-
mentũ est, sed hanc temperant subtilibus quibusdam
atq; mollibus, præsertim ubi siccior est myrobalanus,
ut & penetret, nec meatus obstruat, nec aluũ exiccet
nimiũ uel adstringat. Cum uino præterea commo-
dißime utimur, sed modico, ne forte diluat. Cõpositio
nem uero Petri quam modo narrabam, si modo utilis
est, arbitror olfactu potius quàm potu utilem fore.

Magorum medicina pro senibus. Cap. XIX.

MAgi stellarũ obseruatores, ad Christum uitæ ducem stella duce uenerunt, preciosum uitæ thesaurũ offerentes, Aurũ, thus & myrrham, tria dona pro tribus Planetarũ dominis stellarũ domino dedicantes. Aurũ quidem pro tẽperamento Iouis, maxime omniũ temperatũ. Thus autem pro Sole præcipue phœbeo calore simul odoreq; flagrãs. Myrrham deniq; firmantẽ corpus atq; conseruantem pro Saturno omniũ firmißimo Planetarũ. Huc igitur omnes ad sapientes Magos uenite senes, munera uobis quoq; uitã productura ferentes, quibus autorẽ uitæ quondam uenerati traduntur. Venite senes, inquam, senectutẽ grauiter tolerantes. Venite & uos præterea, quoscunq; senectutis propemodũ aduentantis formido solicitat. Accipite precor alacres uitalia dona. Sumite uncias quidẽ thuris duas, unam uero myrrhæ, auri rursum in folia ducti dimidiã drachmæ partem, contundite tria simul, conflate, confundite in pilulas, aureo quodam mero. Idq; tunc opportune cõficite, quando Diana propitio Phœbi uel Iouis gaudet aspectu. Sumite posthac thesauri tanti, aurora qualibet portiunculam, ac exiguo perfundite meri potu, nisi forsan incaluerit æstas. Tunc enim aquam rosaceam bibere præstat. Si quis autem inter uos calorem quouis tempore magis

magis metuat, is myrobalanum chebulam aut emblicam æqualem ad thuris myrrhæq́; & auri simul pondus adijciat. Hoc humorẽ proculdubio naturalẽ à putrefactione tuebitur. Hoc humoris resolutionem longius propulsabit: hoc tres in uobis spiritus, naturalem, uitalem, animalem fouebit, confirmabit, corroborabit. Hoc rursum uegetabit sensum, acuet ingenium, memoriam conseruabit.

De periculis uitandis ex quolibet uitæ septennario imminentibus. Cap. XX.

QVum Astronomi singulas deinceps diei horas Planetis ordine singulis distribuerint: similiterq́; septẽ hebdomadæ dies, atq; in ipso fœtu per menses digesserint officia Planetarum, cur non etiam per annos eadem disponamus? Vt quemadmodũ infantem in aluo latentem rexit primo mense Saturnus: ultimo Luna: sic statim natũ ordine iam cõuerso, primo ipsius anno ducat Luna: Secundo, si uis, Mercurius: Tertio Venus: Quarto Sol: Quinto Mars: Sexto Iupiter: Septimo uero Saturnus. Atq; deinceps ordo per uitam similis repetatur. Itaq; in septimo quolibet uitæ anno, fit in corpore mutatio maxima, ideoq́; periculosissima, quandoquidem & Saturnus nobis cõmuniter est peregrinus: & ab eo tunc Planetarum summo, ad Lunã euestigiò Planetarũ infimam gubernatio redit. Hos annos astronomi Græci Climactericos nomi-

nant, nos scalares, uel gradarios, uel decretorios appellamus. Forte uero in morbis ipsum humoris uel naturæ motum Planetes per dies eodem ordine regunt. Vnde & septimus quisq; eadē ratione Iudiciarius appellatur. Quartus quoq; quoniā medium in septennario tenet. Tu igitur si uitam producere cupis ad senectutem, nullis eiusmodi gradibus interruptā, quoties septimo cuilibet propinquas anno, consule diligenter astrologū: Vnde immineat tibi discrimen ediscito: Deinde uel adito medicum, uel prudentiam & temperantiā accersito. His nanq; remedijs prohiberi minas astrorū Ptolemæus etiam confitetur. Addit quinetiam astrorū promissa sic augeri posse, ut agrorum cultor auget terræ uirtutē. Probat Petrus Aponensis argumentationibus multis & testimonio Aristotelis, Galeni, Haly, naturalē uitæ finem nō esse ab initio ad unguem determinatū, sed ultra citraq; moueri posse: Idq; asserit tum ex astris, tum etiā ex materia. Concludit his autoribus rationibusq; obitū etiam naturalem differri posse, cum astrologiæ machinis tum præsidijs Medicorū. Igitur neq; nos temere in his præceptis elaboramus. Neq; te pigeat perquirere à medicis quæ naturaliter tua sit diæta, & ab astrologis quæ stella uitæ faueat. Et quando hæc bene se habet, & ad eam Luna, compone quæ prodesse didiceris. Neq; pudeat sæpe illos auscultare, qui non tam fortuna quàm uirtute

Anni iudiciarij.

uirtute senectutem prosperā consecuti uidentur. Praeterea Ptolemaeus & caeteri professores Astronomiae, imaginibus quibusdam ex certis lapidibus & metallis sub certo sidere fabricatis, uitam prosperā pollicentur atq; longaeuam. Verū de imaginibus quidem ex parte, ac plurimū de reliquo fauore coelesti cōmentariū componimus in Plotinum, quem librū huic operi deinceps subijciendū existimamus. Quemadmodū hoc post librū scribi uolumus quem De curanda literatorū ualetudine composuimus. Fauorem uero coelestem quem modo dicebam, pro iuuentute longa, nunc quantum quasi Poëtae cuidam licet loqui, quantū rursus medico licet facere, à Phoebo Bacchoq́; petemus.

Solis aeterna est Phoebo Bacchoq́; iuuentus,
 Nam decet intonsus crinis utrunq; deum.

Phoebus & Bacchus semp indiuidui fratres sunt: Ambo ferè sunt idem. Phoebus quidē est ipsa sphaerae illius anima. Sphaera uero Bacchus, imò & Phoebus est totus ipse sphaerae circus. Bacchus autem est flammeus ille in hoc circo circulus, imò uero Phoebus est almum in hoc flammeo globo lumen. Bacchus autē existit ibidem salutaris ex lumine calor. Semper ergo fratres comitesq́; sunt, ferè semper alter & idem. Quid uero? Si sol in Vere quidē Phoebus est, cantu suo tunc auiū cantus excitās: Cithara rursum tempora temperans. In autumno uero Sol idem autor uini Bacchus existit.

Tria nobis ad seruandam iuuentutem pater ille Liber, qui amat colles, Bacchus affert. Hos quidẽ apricos primum colles. In his autem collibus suauissimum præcipue uinum: Perpetuam in uino securitatẽ. Tria quoq; Phœbus Bacchi frater pari benignitate largitur. Diurnum primo lumen: Sub fomento luminis herbas suauiter redolentes: Ad luminis huius umbram, citharam cantumq́; perennem. His ergo pensis potißimum, his staminibus Clotho nobis iam nõ Parca longa uitæ fila producet. Treis Parcas ferè omnes Poëtæ canunt. Tris quoq; nos nõ poëtæ canimus. Prudens quidẽ in omni uictu parcitas uitã nobis longã inchoat. Constans quoq; in curis subeundis parcitas producit uitã. Parcitas uero in cœlo fruẽdo negligẽs uitã occat Tres Pythagoras temperãtias ante omnia celebrat: tres etiã nos in præsentia celebramus. Temperantiam in affectibus cõseruato: temperantiã in omni uictu seruato. Temperiem aëris obseruato. Hac enim prouidentia humorum intemperiem, quæ citæ senectutis & intempestiuæ mortis causa est, aspirante Deo, procul admodũ propulsabis. Aspirabit autem autor ille uitæ si ea tantũ conditione uitam optaueris diuturnam, ut diutius cum genere humano uiuas, tum maxime uiuas illi, quo mundus totus inspirante uiuit.

DE VITA PRODVCENDA
LIBRI FINIS.

MARSILII FICINI FLOREN
tini in librum tertiũ De uita cœlitus cõparanda, ad ſereniſsimum Pannoniæ regem epiſtolare procœmium.

PHiloſophi ueteres, rex omniũ fœliciſsime, cœleſtiũ uires inferiorumq; naturas diligentiſſime perſcrutati: quũ exiſtimarẽt hominem fruſtra ſapere, qui nõ ſibi ſapit, totam meritò perſcrutationem ſuam in primis ad uitam ſibi cœlitus cõparandam retuliſſe uidentur, iudicantes (ut arbitror) tum elementa & quæ ex his componuntur fruſtra ſibi cognita fore, tum motus cœleſtium & influxus temere nimium obſeruatos, niſi hæc unà cum illis cognita ſimul atq; coniuncta, aliquando ſibi ad uitam fœlicitatemq; conducerẽt. Profuit autem illis ut uidetur, ciuſmodi cõtemplatio ad uitam primo præſentem. Nam Pythagoras & Democritus Apolloniusq; Theanæus & quicunq; ad id potiſſimum ſtuduerunt, rerum ſibi cognitarũ uſu proſperam ualetudinẽ conſequuti ſunt uitamq; longæuam. Contulit inſuper ad futuram uitam, tum per gloriam apud poſteros propagandam, tum apud Deum in æternitate fruendã. Siquidem ex mirabili mundi totius ordine, eius tandem cognouere rectorem, & ante omnia cognitum amauerunt. Tibi uero gloriam per ſecula cuncta futurã, magnanimi-

tas, magnificentia, uictoria perpetua pollicentur. Vitam quoq; apud deum in æuo beatam diuina clementia, insigni pietati tuæ iustitiæq; promittit. Vitam deniq; prosperam inter mortales satisq; longam (quantum ex indicijs quibusdam mihi licuit coniectare (felicia tibi sidera decreuerunt. Vt autem quod pollicentur id & præstent firmißima fide, & cumulo insuper prorogent pleniore, diligētia tua & Medicorū astrologorumq; cura efficere proculdubio potest. Iam uero id posse scientia & prudentia fieri, doctißimi quiq; Astrologi ac medici confitētur. Quū igitur inter Plotini libros magno Laurentio Medici destinatos, in librum Plotini de fauore cœlitus hauriendo tractantem, nuper commentariū composuissem, inter cætera in eum nostra commentaria numeratum id quidem seligere nunc Laurentio quidem ipso probante, atque maiestati tuæ potißimū dedicare decreui. Spero equidem dum uitæ tuæ prosperitatiq; consulam, uitæ interim, & splendori seculi nostri & humani generis consulturū. Atq; ut ualetudini prosperitatiq; regiæ ualidius hæc nostra prodessent, per Valorem ipsum mittenda putaui. Hunc tu igitur Valorem nostrū clementissime Rex complectere precor. Tantum enim natura, uirtus, autoritas tua ualet, ut absq; te nequeat uel Valor ipse ualere. X. Iulij. M.CCCC.LXXXIX. Florentiæ.

rem sequentis libri Exhortatio.

SAlue hospes ingeniose. Salue iterum quisquis es salutis auidus, qui nostra ad limina tendis. Vide precor hospes cupide primum, quàm hospitalis sim: Intrantis erat certe, salutem statim hospitio dicere: Ego uero salute præueniens, mox prospectum saluere te iußi. Intrantem & adhuc ignotum perlibenter excepi. Trahentē apud me moras, promissa (si Deus aspirauerit) salute donabo. Hospitium ergo nactus es amicum quidem omnibus, & amoris nunc erga te plenū. Siquid fortè fers tecum amori contrarium, siquid habes odij, prius ponito precor quàm medicinas hic uitales attingas. Vitā enim tibi dedit amor, uoluptasq; parentum: Vitam uicißim demit odium, atq; dolor. Quē igitur odiosus uexat dolor, huic nullus usquam Medicinæ uitali relictus est locus. Quamobrem deinceps te nō ut hospitem tantum iam alloquor, sed amicum. Officina Marsilij tui aliquāto est amplior quàm his cancellis duntaxat quos hic uides, coërceatur. Nō enim solo hoc libro sequente, sed duobus etiam præcedentibus circumscribitur. Tota uero summatim Medicina quædam est pro uiribus opitulatura uitæ, ut ualida tibi uita sit, ut longa. Idq; ubiq; medicorū ope cœlitus adiuta molitur. Varia sanè pro diuersis hominum ingenijs atq; naturis nostra hæc officina, antidota, pharmaca, fomenta, unguenta, remedia pro

fert. Si qua tibi fortasse minus placeant, mittito quidem ista, cætera propterea ne respuito. Deniq; si nõ probas imagines Astronomicas, alioquin pro ualetudine mortaliũ adinuentas, quas & ego non tam probo quàm narro: has utique me concedente, ac etiam si uis consulẽte, dimittito. Medicinas saltem cœlesti quodam adminiculo confirmatas, nisi forte uitam neglexeris, haud negligito. Ego enim frequẽti iamdiu experientia compertũ habeo, tantũ interesse inter medicinas huiusmodi, atq; alias absq; delectu astrologico factas, quantũ inter merum & aquam: ut etiam infans octauo à conceptione mense natus Florentiæ mense Martio, nocte ascendente, Saturno retrogrado semiuiuus, eiusmodi diligẽtia uideatur à nobis, imò à Deo quasi uitæ redditus potius quàm seruatus, trienniumq; ualidus fermè iamimpleuerit. Iam uero si præter ea generis eiusdem plura narrauero, uera loquar. Nec gloriabundus (quod est à philosopho penitus alienũ) sed exhortabundus potius afferam. Verum satis iam partim quidem concili antes, partim etiam exhortantes alloquuti te sumus. Deinceps igitur cum Plotino loquamur, ita demum tibi diligentius consulturi.

MARSILII
FICINI FLORENTINI LIBER
de Vita cœlitus comparanda, compoſitus ab eodem inter Commentaria eiuſdem in Plotinum.

In quo conſiſtat ſecundū Plotinum uirtus fauorem cœlitus attrahens, ſcilicet in eo quod anima mundi & ſtellarum dæmonumq́; animæ facile alliciuntur corporum formis accommodatis.

CAPVT PRIMVM.

SI tantum hæc duo ſint in mūdo, hinc quidē intellectus, inde uero corpus, ſed abſit anima: tūc neq; intellectus trahetur ad corpus (immobilis enim eſt omnino caretq́; affectu motionis principio, tanquā à corpore longiſſime diſtans) neq; corpus trahetur ad intellectum, uelut ad motum per ſe inefficax & ineptum, longeq́; ab intellectu remotum. Verum ſi interponatur anima utrique conformis, facile utrinq; & ad utraque fiet attractus. Primo quidem ipſa omnium facillime ducitur, quoniam primum mobile eſt, & ex ſe & ſponte mo-

bile. Præterea quum sit (ut dixi) media rerum, omnia suo in se modo continet, & utrinq; ratione propinqua. Ideoq; conciliatur & omnibus, etiam æqualiter illis quæ inter se distant, ab ea uidelicet non distantibus. Præter enim id quod hinc quidem conformis est diuinis, inde uero caducis, & ad utraq; uergit affectu, tota interim est simul ubique. Accedit ad hæc quod anima mundi totidem saltem rationes rerum seminales diuinitus habet, quot ideæ sunt in mente diuina, quibus ipsa rationibus totidem fabricat species in materia. Vnde unaquæq; species per propriam rationem seminalem proprie respondet ideæ, facileq; potest per hanc sæpe aliquid illinc accipere: quandoquidem per hanc illinc est effecta. Ideoq; si quando à propria forma degeneret, potest hoc medio sibi proximo formari rursum, perq; id medium inde facile reformari, ac si certe cuidam rerum speciei uel indiuiduo eius rite adhibeas multa, quæ sparsa sunt, sed eidem ideæ conformia. Mox in materiam hanc ita opportune paratam, singulare munus ab idea trahes per rationem uidelicet animæ seminalem. Non enim intellectus ipse proprie, sed anima ducitur. Nemo itaq; putet certis mundi materijs trahi numina quædam à materijs penitus segregata, sed dæmones potius animatiq; mundi munera stellarumq; uiuentium. Nemo rursum miretur per materiales formas animam quasi allici posse.

Species singulæ ideas sortiuntur suas.

Siquidem

Siquidem escas eiusmodi sibi congruas ipsamet quibus alliceretur, effecit: & semper libenterq; habitat in eisdem. Neq; in mundo uiuente toto quicquã reperitur tam deforme, cui non adsit anima, cui non insit & animæ munus. Cõgruitates igitur eiusmodi formarũ, ad rationes animæ mũdi, Zoroaster diuinas illices appellauit, quas & Synesius magicas esse illecebras confirmauit. Zoroaster. Synesius. *Nemo deniq; credat ad propriã quandã materiæ speciẽ & tempore certo hauriri omnia prorsus ex anima dona, sed pro opportunitate dona duntaxat seminis, quo talis species pullulauit, seminumq; conformium. Itaq; hic homo humanis tantum adhibitis, non proprias piscium uel auium dotes, inde sibi uendicat, sed humanas atq; consimiles. Adhibitis autem quæ ad stellam talem pertinent atq; dæmonem, stellæ dæmonisq́; huius proprium subit influxum, uelut lignũ per sulphur paratum ad flammam ubiq; præsentẽ. Atque hunc non modo per ipsos stellæ dæmonisq́; radios, sed etiam per ipsam mundi animã ubiq; præsentẽ, in qua & cuiuslibet stellæ dæmonisq́; ratio uiget: partim quidem seminalis ad generandum, partim etiam exemplaris ad cognoscendum. Hæc enim secundum Platonicos antiquiores, rationibus suis ædificauit ultra stellas in cœlo figuras, partesq́; ipsarũ tales, ut ipsæ quoque figuræ quædam sint, impreßitq́; his omnibus proprietates. In stellis autem, figuris, partibus, proprieta*

tibus, omnes rerum inferiorum species continẽtur & proprietates earũ. Vniuersales uero figuras octo posuit atque quadraginta, scilicet in zodiaco duodecim, extra uero sex atq; triginta. Item in zodiaco triginta sex ad numerum facierũ. Rursus ibidẽ ter centũ atq; sexaginta ad numerum graduum. In quouis enim gradu sunt stellæ plures, ex quibus ibi conficiuntur imagines. Similiter imagines extra zodiacum in plures diuisit figuras pro facierũ ibidem graduumq́; suorũ numero. Constituit denique ab imaginibus his uniuersalibus ad uniuersales imagines habitudines & proportiones quasdã, quæ ipsæ quoq; imagines illic existũt. Eiusmodi uero figuræ continuitatẽ quæq; suam habent ex radijs stellarum suarũ in se inuicẽ, peculiari quadã proprietate coniectis. A quibus formis ordinatißimis dependent inferiorum formæ, illinc uidelicet ordinatæ. Sed & cœlestes illæ tanquã & inter se disiũctæ, procedunt à rationibus animæ cõiunctis inuicẽ, & quodam modo mutabiles à stabilibus. Sed hæ quatenus seipsas nõ comprehendũt, referuntur ad formas in mente uel animali uel eminẽtiore sese comprehendentes, quæ tanquam multiplices ad simplicißimũ rediguntur unum atq; bonum, sicut figuræ cœlestes ad polum. Sed redeamus ad animam. Quando igitur anima gignit speciales inferiorum formas uiresq́;, eas per rationes efficit proprias, sub stellarum formarumq́; cœlestium adminiculo,

Zodiaci partitio.

niculo. Singulares uero indiuiduorum dotes, quæ sæpe nonnullis insunt tam mirabiles quàm in speciebus esse solent, exhibet per seminales similiter rationes, nõ tam sub adminiculo formarum figurarumq; cœlestium quàm situ stellarum & habitu motionum, aspectuumq; Planetarũ, tum inter se, tum ad stellas Planetis sublimiores. Anima quidẽ nostra ultra uires membrorum proprias, communem ubique promit in nobis uitæ uirtutem. Maxime uero per cor, tanquam ignis animæ proximi fontem. Similiter anima mundi ubiq; uigẽs per Solem præcipue suam passim explicat communis uitæ uirtutem. Vnde quidam animam & in nobis & in mũdo, in quolibet membro totam, potißimũ in corde collocant atque Sole. Semper uero memento sicut animæ nostræ uirtus per spiritũ adhibetur membris, sic uirtutem animæ mundi per quintam essentiã, quæ ubiq; uiget tanquam spiritus intra corpus mundanum, sub anima mundi dilatari per omnia, maxime uero illis uirtutem hanc infundi, quæ eiusmodi spiritus plurimum hauserunt. Potest autem quinta hæc essentia à nobis intus magis magisq; assumi, si quis sciuerit eam alijs elementis immixtam plurimum segregare, uel saltem his rebus frequẽter uti, quæ hac abundant, puriore præsertim, ceu electum uinum & saccharũ, & balsamũ atq; aurum, preciosiq; lapilli, myrobalaniq;, & quæ suauißime redolent, et quæ lucent. Maxi

me uero quæ in subtili substantia qualitatem habent calidam, humidamq́; & claram. Quale præter uinum est albißimum saccharum, præsertim si huic adhibueris aurum, odoremq́; cinnami atq; rosarum. Præterea sicut alimenta rite in nobis assumpta per se non uiua, rediguntur per spiritum nostrum ad uitæ nostræ formam, sic & corpora nostra rite accommodata corpori spirituiq́; mundano, uidelicet per res mundanas, & per nostrum spiritũ, hauriunt ex uita mundana quàm plurimũ. Si uolucris ut alimentum rapiat præ cæteris formam cerebri tui uel iecoris atque stomachi, simile quantum potes accipe alimentum, id est cerebrum, & iecur, & stomachum, animalium ab humana natura non longe distantium. Si optas corpus tuum atq; spiritum ex aliquo mundi membro, uidelicet ex Sole uirtutem accipere, quære quæ ante alia sunt Solaria inter metalla lapillosq́;, magis autem inter plantas. Sed inter animalia magis, maxime inter homines. Similiora enim tibi magis proculdubio conferũt. Hæc & extra sunt adhibenda, & intus pro uiribus assumenda, præsertim in die & hora Solis, & Sole in figura cœli regnante. Solaria uero sunt omnia ex lapillis & floribus quæ heliotropia nominãtur, quia uertuntur ad Solem. Item aurum & auripigmentum, aureiq́; colores, chrysolithus, carbũculus, myrrha, thus, muscus, ambra, balsamum, mel flauum, calamus aromaticus,

crocus,

crocus, spica nardi, cinnamomum, lignum aloës, cæteraq; aromata. Aries, astur, gallus, olor, leo, cãtharis, crocodilus, homines flaui, crispi, sæpe calui, magnanimi, superiora partim cibarijs, partim unguentis subfumigationibusq́; , partim usui accõmodari possunt. Hæc sentienda, & cogitanda frequenter, & in primis amanda. Et luminis plurimum est quærendum. Si dubites uentrem ab iecoris fomento destitui, trahe ad uentrem iecoris facultatem, tum frictionibus, tum fomentis, per ea quæ iecori congruunt, per cicoream, endiuiam, spodium, & eupatorium, & Hepaticam, atque hepata. Similiter ne destituatur tuum corpus ab Ioue, moue corpus in die, horaq́;, & regno Iouis, & utere interim Iouialibus: Argento, hyacintho, topatio, corallo, crystallo, berillo, spodio, saphyro, uiridibus aërijsq́; coloribus: Vino, saccharo albo, melle, & cogitationibus affectionibusq́; plurimum Iouialibus, id est constantibus, æquis, religiosis atq; legiferis. Et inter homines eiusmodi, sanguineósque & pulchros, uenerabilésque uersantor. Sed memento primis illis rebus frigidis inserendum esse aurum & uinum, mentamq́; & crocum, & cinnamomum atq; doronicum. Animalia uero Iouialia esse agnum pauonemq́;, & aquilam & iuuencum. Quomodo uero uirtus Veneris attrahatur turturibus, columbis & motacillis, & reliquis, non permittit pudor ostendere.

De concordia mundi, & de natura hominis secundum stellas. Quomodo fiat attractus ab unaquaq; stella. Cap. II.

NEque uero diffidere debet quisquam, nos atque omnia quæ circa nos sunt, præparamentis quibusdam posse sibi uendicare cœlestia. Nam cœlitus hæc facta sunt aßiduéque reguntur, & illinc in primis præparata sunt ad illa. Et quod maximũ est, mundus animal in se magis unum est, quàm quoduis aliud animal, si modo est animal perfectißimum. Ergo sicut in nobis mẽbri cuiuslibet præsertim principalis qualitas motusq́; ad alia pertinet, ita membrorum principaliũ actus in mundo commouent omnia, & membra inferiora facile capiunt à supremis ultro dare paratis. Quo enim potentior causa est, eo promptior est ad agendũ, eo igitur propensior est ad dandum. Exigua igitur præparatio nobis insuper adhibita sufficit cœlestium muneribus capiendis, si modo quisq; ad id præcipue se accommodet, cui est præcipue subditus. Sed ante uniuscuiusq; nostrum proprietatẽ humanæ speciei proprietatem considerare debemus. Hanc igitur esse solarem astrologi Arabes consenserunt. Quod ego è statura hominis erecta pulchraq́;, humoribusq́; subtilibus & spiritus claritate, imaginationisq́; perspicuitate, studioq́; ueritatis & gloriæ, ue-

rum

rum esse coniecto. Addo quinctiam proprietatẽ huic Mercurialem, ob strenuum uersatilis ingenij motum. Et quoniam humanum genus natum nudum, inerme, omnium egenũ, hæc omnia propria industria sibi comparat, quod est Mercurij proprium. Addo etiam Iouialem, ob complexionem corporis temperatam atq; leges. Et quoniam secundo mense, quo Iuppiter dominatur, uitam accipimus, atq; nascimur nono, quo iterum recipit dominatum. Itaq; humana species ab his tribus potißimum dotes insuper ampliores ita demũ sibi poterit uendicare, si per Solaria Mercurialiaq;, & Iouia seipsam eis magis indies atq; magis accommodabit. De reliquis autem quid? Saturnus non facile communem significat humani generis qualitatẽ atque sortem, sed hominem ab alijs segregatum, diuinũ aut brutum, beatum aut extrema miseria pressum. Mars, Luna, Venus, affectus & actus homini cũ cæteris animantibus æque communes. Ad Solem igitur & Iouem atq; Mercurium reuertamur. Solaria quidem nõnulla & Iouia diximus, Mercurialia uero nescio quomodo prætermisimus. Sunt autem eiusmodi: Stannum, Argentum, præsertim uiuum, Marcaßita argentea, lapis Achates, uitrum Porphyriticum, & quæ croceum cum uiridi misceant, smaragdum atque lacca: Animalia sagacia & ingeniosa simul & strenua, simiæ, canes: Homines eloquentes, acuti, uersati-

Species humanæ planetis subiectæ.

les, oblongá facie, manibusq; non pingues. Sunt autem quærenda & exercenda quæ ad aliquẽ Planetam attinẽt, eo uidelicet dominante (ut diximus) in die & hora eius si fieri potest. Etiam quando ipse sit in domicilio, uel exaltatione, uel saltem triplicitate sua & termino & angulo cœli, extra combustionem directus, ac sæpius orientalis, si Sole sit superior: Item in Auge & aspiciatur à Luna. Si quis autem ab ipsa Luna beneficium, & à Venere poscat, tempora similia obseruare debebit. A Venere quidem per animalia sua quæ diximus, & per Corneolam & Saphyrũ lapidemq; Lazoli, æs croceũ atq; rubeũ & Corallum, omnesq́; pulchros uariosq́; uel uirides colores & flores, atque concentus suauesq́; odores atq; sapores. A Luna per alba & humida & uiridia, per argentum atq; Crystallũ & uniones, & argenteam Marcaßitam. Quoniam uero Saturnus quidem statui & perseuerantiæ dominatur, Mars autem efficaciæ motus, cogimur nonnunquam horum quoq; gratia ab eis patrocinia postulare, temporibus uidelicet similiter obseruatis. Ab illo quidem, per materias quasdam quodammodo terreas & fuscas atq; plumbeas, & fuscam Iaspidem & Magnetem & Camoinum atq; Chalcidoniũ, & ex parte quadam per aurũ & auream Marcaßitam. A Marte uero, per ignea, rubea, æs rubeum, sulphurea omnia, ferrum lapidemq́; sanguineum. Neq; diffidas

diffidas Saturnũ habere nonnihil in auro. Nam propter pondus id putatur habere. Quinetiam Soli aurum simile, sic omnibus metallis inest sicut Sol in Planetis omnibus atq; stellis. Iam uero si quis conuicerit Saturnum & Martem natura noxios esse, quod equidem nunquam crediderim, tamen his quoq; utendum quemadmodum uenenis nõnunquam utuntur & Medici, quod Ptolomæus in Centiloquio probat. Proderit ergo quandoque uis Saturni caute sumpta, sicut apud Medicos quæ adstringunt atq; continent, imò & quæ stupefaciunt, sicut Opium & Mandragora: Martis quoq; sicut euphorbium & helleborus. Cautißimi uero hac in re fuisse uidentur Magi Brachmanes Pythagorici, qui quum ob sedulum philosophandi studium Saturni tyrannidem formidarent, uestibus albis amiciebantur, Iouialibusq́; siue phœbeis, quotidie sonis & cantibus utebantur, plurimumq́; sub diuo uiuebant. Vbiq; uero memento per affectũ studiumq́; animi, & per ipsam spiritus qualitatẽ, nos facillime subitoq́; exponi Planetis, eundem affectum ac eiusmodi studium & qualitatem significantibus. Per sæpe rationem igitur à rebus humanis, per ocium, solitudinẽ, firmitatem, per Theologiam, secretioremq́; philosophiam, superstitionẽ, Magiam, agriculturã, per mœrorem Saturno subijcimur. Per ciuilia & ambitiosa negocia, per philosophiam naturalem, cõmunemq́;

Vitæ studia Planetis subdita.

per religionem ciuilem, perq́; leges Ioui, Marti per iram atq; certamina, Soli Mercurioq́; per studiũ eloquentiæ, cantusq́; & ueritatis & gloriæ atq; solertiã. Veneri per lætitiam & Musicã & festiua. Lunæ per uictum plantis similem. Sed hanc inter hos differentiam mente teneto, exercitationem ingenij magis publicam atq; amplam ad Solem spectare: Priuatam uero & artificio mancipatam, potius ad Mercurium. Tum uero Musicam grauem quidẽ Iouis Solisq́; esse, leuem Veneris, mediam uero Mercurij. Similis quoque de stellis fixis ratio est. Hæc quidem communis humanæ speciei regula. Propria uero unicuiq; regula fuerit explorare quæ stella, quid boni cuiq; in genitura promiserit, atq; ab ea potius quàm ab alia reposcere gratiam. Et ab unaquaq; non quodlibet donum, & quod aliarum est, sed eius propriũ expectare, nisi forte tum à Sole cõmunia multa reportes, tanquam communi quodam duce cœlestium, & ab Ioue fermè similiter, tum mundana pariter omnia ab anima spirituq; mundi. Quem sicut & quoduis animal multoq́; efficacius animatum esse, non solum Platonicæ rationes, sed etiam Astrologorum Arabum testimonia comprobant. Vbi etiam probant ex applicatione quadam spiritus nostri ad spiritum mundi per artem physicam affectumq́; facta, traijci ad animã corpusq́; nostrum bona cœlestia. Hinc quidem per spiritũ nostrum

ſtrum in nobis medium, & tunc à mundi ſpiritu roboratum: inde uero per radios ſtellarũ fœliciter agentes in ſpiritum noſtrum, & radijs natura ſimilem, & tunc ſeipſum cœleſtibus coaptantem.

Quod inter animam mundi & corpus eius manifeſtum, ſit ſpiritus eius in cuius uirtute ſunt quatuor elementa: Et quod nos per ſpiritũ noſtrũ hunc poßimus haurire Cap. III.

PRofecto mundanum corpus quantum ex motu generationeq́; apparet, eſt ubiq; uiuum; quod Indorum philoſophi probant ex eo, quod paßim ex ſe uiuentia generet. Ergo per animã uiuit ubiq; ſibi præſentem, ac prorſus accommodatam. Igitur inter mundi corpus tractabile, & ex parte caducum, atq; ipſam eius animam, cuius natura nimium ab eiuſmodi corpore diſtat, ineſt ubiq; ſpiritus, ſicut inter animam & corpus in nobis: ſi modo ubiq; uita eſt cõmunicata ſemper ab anima corpori craßiori. Talis nanque ſpiritus neceſſariò requiritur tanquam medium, quo anima diuina & adſit corpori craßiori, & uitam eidem penitus largiatur. Corpus autem omne facile tibi ſenſibile, tanquam ſenſibus tuis accommodatum, craßius eſt, & ab anima diuinißima longe degenerans. Opus eſt igitur excellentioris corporis adminiculo quaſi nõ

corporis. Proinde scimus uiuentia omnia tam plantas quàm animalia, per quendã spiritum huic similem uiuere atq; generare: Atque inter elementa (quod maxime spiritale est) uelocißime generare, perpetuoq́; moueri quasi uiuens. Sed quæres interea, si elementa atq; animantes generant aliquid sibi simile suo quodã spiritu, cur lapides & metalla non generant, quæ inter elemẽta & animantes media sunt? Quia uidelicet spiritus in eis craßiori materia cohibetur. Qui si quando rite secernatur, secretusq́; conseruetur, tanquã seminaria uirtus poterit sibi simile generare: si modo materiæ cuidam adhibeatur generis eiusdem, qualem spiritum physici diligentes sublimatione quadam ad ignem ex auro secernentes, cuiuis metallorum adhibebunt, aurumq́; efficient. Talem utiq; spiritum ex auro uel ex alio rite tractum atq; seruatum Elixer Arabes astrologi nominant. Sed ad mundi spiritum redeamus, per quem mundus generat omnia, quandoquidẽ & per spiritũ propriũ omnia generant, quẽ tum cœlum, tum quintã essentiã possumus appellare. Qui talis fermè est in corpore mũdi, qualis in nostro noster. Hoc in primis excepto, quod anima mũdi hunc nõ trahit ex quatuor elementis tanquã humoribus suis, sicut ex nostris nostra, imò hũc proxime (ut Platonice siue Plotinice loquár) ex uirtute sua procreat genitali quasi tumens, & simul cum eo stellas, statimq́; per eum parit quæ

Problema.

sit quatuor elemẽta, quasi in illius spiritus uirtute sint omnia. Ipse uero est corpus tenuißimũ, quasi non corpus, et quasi iam anima: Item quasi nõ anima, & quasi iam corpus. In eius uirtute minimum est naturæ terrenæ, plus aũt aqueæ, plus item aëriæ. Rursus igneæ stellarisq; quamplurimum. Ad horum graduum mensuras, ipsæ quantitates stellarum elementorumq; prodierunt. Ipse uero ubiq; uiget, in omnibus generationis omnis proximus autor atq; motus, de quo ille:

Spiritus intus alit.

Totus est suapte natura lucidus calidusq;, & humidus atq; uiuificus, ex dotibus animæ superioribus dotes eiusmodi nactus. Quem plurimum hausisse Appollonium Theanæũ, testificatus est Indus Hiarchas dicẽs: Mirari nemo debet ô Apolloni te diuinandi scientiam consequutum, quum tantum ætheris in anima geras. Appollonius Theanæus.

Quod spiritus nôster hauriat mundi spiritũ per radios Solis & Iouis, & quatenus ipse fiat solaris & Iouialis.

Cap IIII.

Hunc tu igitur studebis tibi in primis insinuare. Hoc enim medio naturalia quædam beneficia reportabis, tum corporis mundani, tum animæ, tum etiam stellarum atq; dæmonum. Nam ipse inter crassum mundi corpus & animã medius est. Et in ipso

stellæ sunt & dæmones, atque per ipsum. Siue enim mundi corpus atq; mundana sint ab anima mũdi proxime (sicut Plotino placet atq; Porphyrio) siue mundanũ corpus: sicut & anima proxime sit à deo, ut nostris placet, & forte Timæo Pythagorico, omnino uiuit mundus atq; spirat, spiritumq́; eius nobis haurire licet. Hauritur autem proprie ab homine per suũ spiritum illi suapte natura conformem. Maxime si reddatur etiam arte cognatior, id est si maxime cœlestis euadat. Euadit uero cœlestis, si expurgetur à sordibus, & omnino ab eis quæ inhærẽt sibi dißimilia cœlo. Quæ quidem sordes non solum intra uiscera si fuerint, uerumetiam si in animo, si in cute, si in uestibus, si in habitatione & aëre, spiritum frequenter inficiunt. Efficietur tandem cœlestis, si ad orbicularem animi corporisq; motum, ipse quoq; orbes efficiat: Si ad aspectũ cogitationemq́; lucis frequentiorem etiam ipse subrutilet: Si adhibeãtur ei similia cœlo, ea communiter diligentia qua Auicenna in libro De uiribus cordis spiritum curat. Et nos in libro De curanda literatorum ualetudine curare contendimus. Vbi primum segregantur ab eo uapores obnubilantes, medicinis ita purgantibus. Secũdo, rebus lucentibus illustratur. Tertio ita colitur, ut & tenuetur simul & confirmetur. Fiet deniq; cœlestis maxime, quantũ dictat ratio præsens, si applicentur ei potißimum radij influxusq́; Solis in-

Mundus uiuens & spirans.

ter cœ-

ter cœlestia dominantis. Atque ita ex hoc ſpiritu tanquam in nobis medio cœleſtia bona in primis inſita ſibi in noſtrũ tum corpus, tum animum exundabunt: Bona inquam cœleſtia cuncta. In ſole enim omnia continentur. Conferet autem ſol ad ſpiritum ſolarem efficiendum proprie, quando ſub Ariete fuerit, uel Leone ipſum aſpiciente Luna, maxime in Leone. Vbi adeò ſpiritum noſtrum uegetat, ut ipſum muniat contra uenenum Epidemiæ repellendum: quod perſpicue apparet in Babylonia & Aegypto, & regionibus ſpectantibus ad Leonem, ubi Sol Leonem intrans, epidemiam ſedat, ea duntaxat ratione, qua diximus. Tunc ergo & tu Solaria paßim exquiſita compone. Tunc incipe ſolaribus uti, ea tamen cautione, qua ſub æſtu exiccationem diligenter euites. Non poterit autem facile ſpiritus ſolaris euadere, niſi ſit quamplurimus. Ad ſolem enim maxime pertinet amplitudo: Quamplurimum uero faciet, tum diligentia cor rebus cordialibus intus & extra fouens, tum etiã uictus ex alimẽtis quidẽ ſubtilibus, multũ tamen & facile & ſalubriter nutrientibus. Motus quoq; frequens atq; lenis, & opportuna quies, aërq; tenuis atq; ſerenus, & ab æſtu geluq; remotus, præcipue lætus animus. Rurſum nec Solaris erit, niſi calidus fuerit & ſubtilis, & clarus. Subtilem clarumq; facies, ſi triſtia & craſſa deuitabis & fuſca. Vtêris lucidis lætisq; intus & extra. Luminis mul

tum die nocteq; excipies. Sordes expelles, & ocium & torporẽ. In primis tenebras deuitabis. Perducturus autem ſpiritum ad calorem Soli naturalem, caue ne ad tertium caloris gradum ſiccitatemq́; deducas. Calor enim ipſe Solis naturaliter non exiccat: Alioquin non eſſet Sol uitæ generationisq́; dominus, & autor augmẽti. Siccare uero contingi, tradijs eius in concauis materiæ ſiccæ concluſis. Humorem itaq; calori ſubtilem qualis eſt Solaris, & maxime Iouius, adhibebis & conſeruabis in ſpiritu, rerum eiuſmodi uſu, ſi ſolarem ſis effecturus, ne alioquin ad Martium potius quàm ad Solarem forte deducas. Martem quidem Soli eſſe ſimilem in paucis & his quidem manifeſtis, nec admodum excellentibus, & interim inimicũ eſſe ferunt. Iouem uero Soli ſimillimũ in plurimis excellentibusq́; muneribus quãuis occultioribus, & amiciſsimum eſſe ſcimus. Vnde & Ptolemæus ubi de conſonantia diſputat, Iouẽ ait cum Sole præ cæteris perfectiſsime conſonare, Veneremq́; cum Luna. Omnesq́; Aſtrologi uniuerſalem beneficẽtiam Soli tribuunt ſimiliter atq; Ioui: Quãuis Sol eadem efficacius agat, & Iupiter ſub uirtute Solis efficiat. In utroque calor uiget, ſuperatq́; humorẽ. Sed in Ioue ſuperat modice, in ſole ſuperat excellenter: Vtrobiq; benefice. Quum igitur adeò conſonent, facile poteris ſpiritũ Solarem efficere pariter atq; Iouiũ, ac res Solares & Iouiales

rite

rite poteris inuicem commiſcere. Præſertim ſi & has inuicem componas, & ſpiritui adhibeas, quando Iupiter Solem trino aſpicit uel ſextili, uel ſaltem quando Luna ab aſpectu alterius ad alterum procedit aſpiciendum: Maxime quando ab aſpectu Solis ad coitum cum Ioue progreditur. Seorſum uero Solarem proprie facies uel Iouialem, quando aſpectũ Lunæ ad Solem obſeruaueris uel ad Iouem. Tametſi conſequutus naturam huius, naturã mox illius facile conſequêris. Sextilem uero aſpectũ intellige, quando Planetæ duo inter ſe ſignorum duorum ſpacio diſtant. Trinum autem, quando quatuor ſignorum diſcrepãt interuallo. Coniunctionem uero uel aſpectum Lunæ ad alios, duodecim gradibus citrà, totidemq; ultrà metimur. Planetarũ aſpectus.

Quod tres Gratiæ ſint Iupiter & Sol & Venus, & quod Iupiter ſit Gratia geminarũ media, & maxime nobis accommodata.

Cap. V.

Compoſitiones quidem, & curationes Iouias, ſimulatq; Solares inuenies in libro noſtro de Vita longa, et in libro De literatorũ cura. Vbi etiam miſcuimus pleraq; Venerea. Nam & nos in ſtudioſis timemus exiccationem, cui reſiſtit Venus. Et hæc ipſa Venus eſt amiciſſima Ioui, ſicut & Soli Iuppiter,

Quasi Gratiæ tres inter se concordes, atq; coniunctæ. Ab his quidem tribus cœli Gratijs, & à stellis eiusdem generis Astrologi gratias & sperant & diligēter exquirunt, easq́; per Mercurium atq; Lunam, quasi nuncios transmitti putant atq; curant: facile uero communiterq́; per Lunam. Lunam quidem cum Ioue coniunctam, aut Venere feliciorem esse putant, quàm si per sextilem aspexerit, aut trinum. Veruntamen si per trinum aspiciēs etiā suscipiatur ab illis, quasi existimant esse coniunctam. Similiter si à Sole perspecta fuerit simulq́; recepta. Nos autem si horum triū, stellarumq́; similium uires effectusq́; omnes percurrere singulatim uelimus, longū opus aggrederemur, exquisitu difficile, difficillimum obseruatu. Si ad Venerem nos proprie conferamus, non facile Solem habemus: Si ad Solem proprie, non facile Venerem. Vt igitur tres simul in uno gratias complectamur, ad Iouem tandem confugiemus, inter Solem Veneremq́; natura effectuq́; medium, qualitate admodum temperatum, et quæcunque sperantur à Venere uel à Sole, suo quodam pacto tradentem, magnificentius quidem honestiusq́; quàm Venus: temperatius quoque quàm Sol, & in omnibus cum humana natura maxime congruentem. Vtemur itaque Iouijs quando & ipse & Luna dignitatem tum naturalem, tum accidentalem habuerint, sintq́; simul, uel feliciter se aspiciant. Si quando id fieri omnino nō

possit,

poßit, misce Solaria in unum simulatq; Venerea, faciesq́; sic Iouiale ex utrisq; compositum, quando uidelicet Luna à coitu Veneris eat ad sextilem Solis aspectum, uel è conuerso. Memento uero in rebus componendis quæ cor spiritumq́; foueant & corroborēt, Lunam conferre potißimum, si unà cum his muneribus hoc etiā habuerit, ut per aëria signa discurrat, maxime per aquarium, quod esse maxime putatur aërium: Vel si in suo domicilio sit, aut exaltatione sua, uel domo Iouis aut Solis: Et ubicunq; sit, si mansionem ex uiginti illis & octo teneat, tum sibi, tum etiam operi competentem.

De uirtutibus naturalibus uitalibus & animalibus, & qui Planetarum singulis aut commodent incomodéntue, idq́; maxime per aspectus.

CAP. VI.

PRæcipua uero disciplina est recte tenere quem spiritum, quam uim, quam rem potißimum hi Planetæ significant. Luna ergo Venusq; uim & spiritum naturalem, atq; genitalem, & quæ hunc augent, Iupiter eadem, sed efficacius heparq; & stomachum, habetq; non mediocrem partem in corde & spiritu, uirtuteq; uitali, quatenus suapte natura cum Sole consentit, imò & per se ipsum: Alioquin cor uitalem spiritum nō proprie in mense Iouis acciperet. Vnde Iouē

Græci appellant uitã, & per quẽ uita. Habere quoq; in animali spiritu potestatem testantur Astrologi, dicentes Iouem ad philosophiam & ueritatem inueniendam, relgionemq́; conferre. Et Plato, ubi ait, ab Ioue philosophos proficisci. Quod etiam significauit Homerus antiquorum opinione dicens: Talis est mens hominibus, qualem indies adducit pater hominum atque deorum. Nusquam uero numen aliquod ita cognominat præter Iouem. Sol spiritum uitalẽ præcipue, corq; significat, & habet nonnihil, imò non parum in capite, propter sensum atq; motũ, cuius est ipse dominus, neq; uim deserit naturalem. Mercurius cerebrum & instrumenta sensuum, ideoq́; spiritum animalem. Proinde tutißima uia erit, nihil sine Lunæ beneficio facere: Quandoquidem cœlestia communiter & frequenter atq; facile ad inferiora demittit, quam alterum Solem nominant, quolibet mense quatuor anni tempora facientem. In prima enim sui quarta Peripatetici putant esse calidam atq; humidam. In secunda calidã & siccam. In tertia frigidam atq; siccam. In quarta frigidam atq; humidam: Lumenq; eius proculdubio Solis esse lumẽ: Humores generationemq; regere, omnesq́; mutationes fœtus ipsius in aluo, cõuersionibus suis metiri, & quoties Soli iungitur, uiuificã ab eo uirtutem recipere, quam infundat humori, atq; ibidem à Mercurio uim humores commiscentem. Quam uim Mercurius

Homerus.

curius & transformatione in omnes sua, & gyris multiplicibus affert. Ibidem mox à Venere uim, quæ conducat ad formas geniture conuenientes. Operæpretiũ uero fuerit meminisse, diurnum Lunæ cursum in quatuor distribui quartas. In prima quidẽ ab Oriente ad medium ascendit cœlum, atq; interim humorẽ & spiritum auget naturalem. In secunda à cœli medio petit occasum, efficitq; in nobis oppositum. Tertia ab occasu cœlum subter medium adit, iterumq; spiritum illum auget & humorem. Quarta cadit inde uersus ortũ, minuitq; uicißim. Quod maxime in oceani ripis apparet, ubi ad hunc cursum mare manifestius accedit atque recedit, eodemq; ordine uigor in ægrotantibus. Probabile etiam est, Solem per easdem sui quartas ad calorem naturalem & spiritum uitalem augere, uel diminuere: Animalem quoq;, quatenus Mercuriũ habet comitem. His cognitis poterit medicus pro humore & calore naturali, & quolibet spiritu recreando, tempora opportuniora seruare. Sed nunc de Luna satis. Neq; dimittere decet Iouem, in cuius mense altero quidem uitam accepimus, altero autẽ communiter & felicius nati sumus. Et qui inter Solem atq; Venerem, item inter Solem atque Lunam est qualitate effectuq; medius, ideóq; cõplectitur omnia. Solem uero ipsum prætermittere cœli dominum, nefas atq; periculosum existimamus: nisi forte quis dixerit, eum qui Iouem ha

bet, in Ioue Solem iam habere, illic potißimum ad homines temperatum. In Sole certe omnes cœlestiũ esse uirtutes, non solum Iamblichus Iulianusq́;, sed omnes

Proclus. *affirmant. Et Proclus ait ad Solis aspectum omnes omnium cœlestium uirtutes congregari in unum atque colligi. Iouem uero esse Solem quendam ad nos temperatum, nemo negabit. Lunam quoq; temperatã ad Venerem haud neglexeris. Multũ enim ad ualidam prosperamq́; uitam adiuuat. Siquidem Venus fœcundat hominem, facitq́; lætũ. Hanc igitur obseruabis. Quanquam si Lunam Veneri similem, humore prorsus æqualem, & uix minus calidam, cum Ioue rite misceas aut Sole, propémodum iam Venerem habes. Quid ergo? Vt tutißima omnium & cõmodißima simul inceαdas uia, Lunam obserua, quando Solem aspicit, coitq́; cum Ioue, uel saltem Iouem simul aspicit atq; Solem, aut certe quando post aspectũ Solis mox ad Iouis coitum progreditur uel aspectum. Atq; eo ipso tempore compone inuicẽ, uel adhibe tibi Solaria Iouiaq́; simul atq; Venerea. Quod si te ad unum ex magnis confugere neceßitas urgeat, uel negocium, ad Iouem ipsum uel potius ad Lunam simul Iouemq́; confugito. Nulla enim stella naturales in nobis uires, imò & omnes magis quàm Iupiter fouet atque corroborat. Nulla rursum pollicetur prosperiora simulatq; plura. Et ubique hunc accipere faustum est. Solem uero accipere,*

forsitan

forsitan non ubiq; tutum. Semper enim ille iuuat, hic sæpe nocere uidetur. Venus autem quasi debilis. Ideò *solus ille iuuans pater est appellatus.* Id *autem com*probat Ptolemæus, *ubi ait:* Pharmacum *uix quicquā mouere naturā duntaxat, quando Luna cum* Ioue *congreditur. Vsq; adeò illinc proprie totam putat uniuersi corporis corroborari naturā.* Expertus *sum quinetiam Luna cōiuncta cum Venere medicinam uix mouere. Quamuis autem ubi pituitam ualde timemus, Lunam præcipue obseruemus ad* Solem: *Vbi uero bilem exiccationemq́; eiusmodi, ad Venerem, tamen directio Lunæ ad* Iouem, *& ad hæc omnia quodammodo confert, & præcipue ad atram bilem expellendā, necnon ad communem hominum complexionē instaurandam atq; firmandam. Sicut enim glycyrrhiza & oleum rosaceum frigidiora calefacit, calidiora refrigerat, uinumq́; similiter: quod insuper humectat sicca, humidiora siccat:* Ita *Iupiter humano congruus calori, ut uinum, oleum rosaceum, camomilla, glycyrrhiza. Vbi igitur audis* Albumasar *dicentem:* Nō *est uita uiuētibus præter deū, nisi per* Solem *&* Lunam. Id *intellige, quantum ad communem omnibus spectat influxum.* Proprius *autem homini accommodatißimusq́; influxus est ab* Ioue. *Sunt autem in natura corporis uires attrahendi, retinendi, coquendi, expellendi.* Has *igitur omnes* Iupiter *ipse iuuat.* Potißimum

uero coquendi, siue digerendi uirtutē, atq; generandi & nutriendi simul & augendi, propter humorē eius aërium atque multum, & calorem eiusdem amplum, humori mediocriter dominantē. Profectò per radios Iouis semper usquequaque diffusos lumen Solis proprium ad salutem hominum maxime temperatur: radijs interim Veneris ad idem aßidue conferētibus, atque similiter transferente Luna. Radij quidem Veneris atque Lunæ tanquam humidiores quodam indigent temperante, sicut & Solis radij tanquam calidiores, humidioris cuiusdam temperiem exigunt. Radij autem Iouis temperamentum nullum desiderant. Quid enim aliud Iuppiter est nisi Sol quidam ad salutem rerum præcipue humanarum ab initio temperatus? Quid rursus aliud, nisi Luna Venusq; facta tamen calidior atque potentior? Ideo Astrologi ab Ioue auspicantur annū fertilem, serreum, salubrem, & ab eo imminentiū morborum remedia sperant. Atq; Empedocles ubi propria unicuiq; Planetarū munera tribuit, Iouem solum generationis principem nominat, Orpheum imitatus. Præter Iouem præcipiunt Lunā diligenter in omnibus operibus obseruandam, tanquā medium inter cœlestia competens, atq; terrena. Sit ergo Luna in gradu, situq;, & aspectu ad opus optatū, conueniente. Non sit in eclyptica, nec sub radijs Solis per gradus duodecim ultra citraq;, nisi forte sit in eodem

Hinc Athenienses eum ἀλεξίκακον & Lindij λοίμιον appellabant.

dem minuto cum Sole. Pleriq; uero uolunt omnes Planetas fore fortes quãdo in unitate Solis extiterint. Vnitatem uero metiũtur minutis duobus atq; triginta, ut xvi. quidem citra, xvi. uero ultra connumerentur. Nõ impediatur à Saturno uel Marte, nõ descendat in latitudine meridionali, quando duodecim dictos gradus egreditur. Non sit opposita Soli, nec lumine minuatur, nec tarda cursu, quando scilicet die uno, duodecim nõ peragit gradus. Non sit in uia cõbusta à gradu Libræ uigesimooctauo ad tertiũ Scorpionis, nec in octaua, nec in Ascendente, nec in finibus Martis, uel Saturni. Quidam uero nec in sexta, duodecima, nona, quarta Lunam uolunt. In cæteris uero cœli plagis approbant. Vbi hæc omnia complecti non potes, Iouem saltem expecta, uel Venerẽ in Ascendente, uel decima: sic enim subueniũt detrimentis Lunæ. Nec ab re fuerit recordari quatenus Luna lumine augetur, eatenus & nobis non solum humorem, sed spiritum etiam uirtutemq; augeri, atq; hæc ad circumferẽtiam dilatari: Maxime in secunda eius quarta. Quando uero minuitur, contrà contingere, præsertim in ultima quarta. Primum eius ad Solem trinum præesse secundo. Hunc sextili primo. Hunc sextili secundo. Lunã quatenus lumine, eatenus repleri calore. Vidẽtur ergo quidam non tam obseruare quomodo aspiciat Luna Solem (semper enim aspicit) quàm ut plurimum lumen

habeat, præſertim dum augetur. Aſpiciat uero interim trino uel ſextili Iouem aut Venerem. Proinde uirtutem attractiuam ignea iuuant: Retentiuam terrea: Digeſtiuam aëria: Expulſiuam peraquea. Si tu has omnes in te adiuuare uolueris, attractiuam quidẽ per ignea maxime roborabis, quãdo Luna in ſignis uel ſtationibus igneis conſtituta Iouem aſpicit, ſcilicet Ariete, Leone, Sagittario. Retentiuam per terrea, potiſsimum, quando intuetur eundẽ in ſignis uel ſtationibus terreis collocata: Tauro, Virgine, Capricorno. Digeſtiuam generatiuamq; per aëria, ſcilicet Geminos, Libram, Aquarium, quoties ſub aëreis Iouem ſuſpicit, aut ſubit. Expulſiuam per aqueam, Cancrum, Piſces, Scorpium. Quando ſub aqueis ipſa poſita, Iouis radijs illuſtratur. Maxime uero in his omnibus cõſequeris optata, ſi Iupiter eadem uel ſimilia, uel ſaltem non diſsimillima ſigna manſionéſue poſſederit. Citaturus aluum ſolidis medicinis, accipe Piſces: Liquidis, Scorpionem: Medijs uero, Cancrum. Per inferiora purgaturus, Piſces & Scorpium. Per ſuperiora, Cancrum. Malum Saturni uel Martis ad Lunam deuitabis aſpectum. Ille enim uexat ſtomachum, hic inteſtina diſſoluit. Capricornum euitabis & Taurum: nauſeã enim afferunt. Scis membrum irritandum non eſſe, quando Luna ſignum occupat membro præfectum (humores nanq; mouet) ſed potius eſſe fouendum. Hæc uero de

uirtutẽ

uirtute & spiritu naturali in iecore præcipue dominantibus, quæ in quatuor officia quæ narrauimus, diuiduntur, dicta sufficiant. De uirtute uero spirituq; uitali in corde uigente quidnam monemus? Satis id fermè significatum est. Nam per res in primis igneas & quodammodo simul aërias hæc adiuuantur, quando Luna in domicilijs mansionibúsue consimilibus suspicit Iouem, præcipue si Iouem cōplectatur & Solem. Virtutem quoq; animalem per sensum & motū in capite dominantem confirmare potes per aëria in primis, subiūctis igneis, quando Luna in domicilijs uel sedibus cōsimilibus Iouē suspicit: præsertim si Iouē propemodū Mercuriumq; complectitur. Hic uero te moneo, ne Mercuriū putes aqueum esse uel terreū (quod & ego aliquādo suspicatus sum: Alioquin motibus celeritatiq; ingenij non conferret) sed quodammodo aërium esse scias. Nam & ob eandem causam tam mobilis est, tam facile conuertibilis, tantū ingenio confert, præsertim in Aquario plurimū aërio constitutus. Humor quidem in eo temperatus est, calor exiguus. Sub Sole positus dicitur exiccare. Longior autem à Sole factus, humectare putatur. Ibi quidem calefacere multum ex natura Solis. Hic uero calefacere parū admodum, & humefacere magis suapte natura. Calore forsan nō cedit Veneri, Lunam superat, humore uero cedit utrisq;. Haly probat Mercuriū qualitates cœlestiū

Vitalis uirtutis confortatio.

commiſcere: quoniam facillime permutetur, tum in qualitatem termini quem ſubit, tum in naturā ſtellæ, quam aſpicit. Ego igitur hūc tam facile permutari puto, quia nec excellētem poteſtatem, quam Iupiter habet, nec excedentem qualitatem, quam plæraq; cœleſtia, per quam alterationi reſiſtat. Deniq; probabile eſt Mercurium aßiduum Solis Achatem, multas illius uires habere, ideoq; ſperari Solaria quædam à Mercurio poſſe. Aliquando uero & Martem tradunt, Solem in quibuſdā muneribus imitari, ac Venerem quæ ad Lunam pertinent, elargiri. Hæc igitur in agendo memineris. Neq; negligas unquam terminos. Aiunt enim Planetas in diuerſis terminis ceu lucidis atq; tenebroſis oppoſita facere. Deniq; ubi Martem times, oppone Venerem: Vbi Saturnum, adhibe Iouem. Ac da operam ut in perpetuo quodam pro uiribus motu uerſeris, tantū defatigatione uitata, ut & propriū motū externis motibus clàm nocituris opponas, & cœleſtē actū pro uiribus imiteris. Quod ſi poteris ſpacia motibus ampliora peragere, ſic & cœlū potius imitaberis, & plures cœleſtiū uires paßim diffuſas attinges.

Mercurius Solis bonorum particeps.

Quomodo membra foueantur in nobis per comparationem Lunæ ad ſigna & ad ſtellas fixas. Cap. VII.

TOtum quemadmodū diximus corpus fouere poteris, caput uero potißimū ſi Planetas obſeruaueris

ueris in Ariete, uel in suo quenque domicilio primo. Præcordia si in Leone. Stomachum iecurq; si in Cancro atq; Sagittario, aut saltem in Virgine. Et acceperis ea quæ proprie membrum petunt. Expedit quoq; nosse, quæ quisq; Planeta membra in signo quolibet habeat. Potes etiam proprie pro ætatis discrimine consulere unicuiq; per quatuor ætates Lunæ. Hæc enim à nouilunio usq; ad quadraturam primam iuuenis est. Deinde ad pleniluniũ est iuuenis atq; uirilis. Hinc ad quadraturam alteram, uirilis simul atq; senilis. Inde usq; ad coniunctionẽ est senilis. Aetatem itaq; Lunæ feliciter ætati curandi corporis adhibebis, si tunc aspectum eius ad aliquam trium Gratiarũ acceperis. Qui sanè aspectus Lunæ semper & citò gratiosa largitur. Neq; tamen facile admodũ diuturna uel maxima, nisi præter intuitũ Lunæ, etiam ipsæ Gratiæ mutuò se conspiciãt iam, uel propèmodũ conspecturæ sint, aut tres ipsæ, aut duæ. In primis uero diuturna præbent signa fixa: Leo scilicet, Aquarius, Taurus, Scorpius. Si fortè non possis in præsentia Lunam ad Planetas gratiosos opportune dirigere, stellas elige fixas gratiarum naturam, id est Iouis aut Veneris aut Solis habentes; & ad eas directã Lunam elige. Tutius tamen est, Lunam interea Iouem propèmodum adire uel Venerem. Stellæ nanq; fixæ si solæ spectent, proportionem humanam, id est unius hominis nimis exuperant. Proporti-

onem uero cum ciuitatibus moderatiorem habent.

De *uirtutibus & usu stellarum fixarum.*

CAPVT VIII.

TRadũt Astrologi *maiores quasdã stellas à* Mercurio *compertas, autoritatẽ habere quamplurimã.* Qualis *est in* Arietis *gradu xxij. umbilicus* Andromedæ, *Mercurialis atq;* Venereus. *Item in* Tauri *xviij. caput* Algol, *naturam* Saturni *poßidens, atque* Iouis. *Cui subesse uolunt* Adamantem *& artemisiam, & audaciam uictoriamq́; præstare.* In *eiusdẽ gradu xxij.* Pleiades, *lunare sidus &* Martium. *Cui subijciũt crystallũ, herbam diacedon, semen fœniculi.* Conferre *putant ad acuendum uisum.* Quod *autem nonnulli dicũt conducere ad dæmonas conuocandos, figmentum esse iudico.* Aldeboran *primo uel tertio* Geminorum *gradu* Martium *atq;* Venereũ. *Hircus gradu eorundem xiij,* Iouius *atq;* Saturnius. *Huic subijciunt* Saphyrũ, *praßium, mentam, artemisiam, mandragoram.* Ad *dignitatem & principum gratiam adiuuare confidunt, nisi fortè eos opinio fallat.* Illi *subesse uolũt rubinum, titimallũ, matrisyluam.* Diuitias *& gloriã augere.* In *Cãcri sexto uel septimo* Canis *maior* Venereus, *præest berillo, sauinæ, artemisiæ, draconteæ.* Præstat *gratiam: item in xvij. eiusdem canis minor* Mercurialis *&* Martius. *Cui subesse uolunt lapidem* Achatem, *herbam* Solsequium, *&* Pulegium: *Atque*

gratiam

gratiam elargiri. In Leonis xxi. Cor Leonis, stella regia Iouialis & Martia. Huic subijci putant lapidem Granatũ, chelidoniam, masticen, Melancholiã reprimere, temperatum gratiosumq; efficere. In Virginis xix. Cauda Vrsæ maioris Venerea & Lunaris. Lapidem eius Magnetem putant, Herbam cicoream & artemisiam, à raptoribus ueneficijsq; tueri. In Libræ vij. Ala Corui dextra. Itẽ in eiusdem xij. et fortè xiij. Ala sinistra, Saturnia simul & Martia. Eius herbam lapacium & hyoscyamũ esse aiunt cum lingua ranæ audaciam augere: Fore noxiam, in eiusdem quindecimo uel sedecimo, spica uenerea Mercurialisq;. Quã sequatur Smaragdus, saluia, trifolium, promarulla, artemisia, mandragora, Diuitias augeat, & uictoriã, & ab angustia uindicet. Deniq; in eiusdem xvij. uel xviij. Alchameth. Huic subdunt Iaspidem & plantaginem, Firmare sanguinem sperant, febres omnes expellere. in Scorpionis quarto, Elpheia Venerea Martiaq;. Secundum uero computationem aliam in gradu eiusdem quinto est cornea, forsan eadem, præsidẽs topazio, rorimarino, trifolio, hederæ, augere gratiam, castitatem, gloriam putant. In Sagittarij tertio, Cor Scorpionis Martium atq; Iouium, præsidens Sardonio, amethisto, aristolochiæ longæ, croco. Opinantur colorem bonum efficere, animum lætum, sapientemq; reddere, dæmonia propulsare. In Capricorni

gradu ſeptimo Vultur cadens, hãc ſequitur Chryſoli thus, Saturegia, Fumus terræ. Stella eſt Mercurialis atq; Venerea, temperata. In aſcendente medioq́; cœlo prodeſt. Quod autem excantandi autoritatem afferre dicãt, nihilipendo. In aquarij. xvi. cauda Capricorni Saturnia, Mercurialisq́;. Quam ſequitur Calcidonius, maiorana, nepita, artemiſia, mandragora. Præſtare in cauſis gratiam opinantur. Diuitias augere, Hominem ac domum incolumem reddere. In Piſcium tertio humerus equi Iouialis, & Martius. Thebit philoſophus docet ad captandam alicuius ſtellæ modo dictæ uirtutẽ, lapidem eius accipere, herbamq; eiuſdẽ, annulumq́; aureum facere uel argenteum, in quo lapillum inſeras herba ſubiecta, geraſq́; tangentem. Id autem efficias quando Luna ſubit ſtellã, aut aſpicit aſpectu trino uel ſextili: Et ſtella in medio percurrit cœlo uel aſcendente. Ego uero quæ ad eiuſmodi ſtellas attinent, in formam potius medicinæ quàm anuli componerem, intrinſecus uel extrinſecus adhibẽdæ, opportunitate uidelicet prædicti temporis obſeruata. Tametſi priſci anulos magnifecerint. Nã Damis & Philoſtratus narrant, Hiarcham ſapientum Indorũ principem ſimili quadam ratione ſeptem anulos confeciſſe, ſtellarum ſeptem nominibus appellatos, eosq́; Apollonio Theanæo dediſſe. Qui deinde ſingulos diebus ſingulis geſtauerit, iuxta dierum nomina, hos diſtinguens: Di-

xiſſe

xisse uero Hiarcham Apollonio, auum suum philosophum annos centum atq; triginta uixisse, eiusmodi forsan cœlesti munere fretum. Quo & Apollonius deinde usus, centesimo etiam anno, ut aiunt, iuuenem præferebat. Deniq; siquid eiusmodi anuli uirtutis habent ex alto, id quidem non tam ad animã uel ad crassum corpus pertinere arbitror quàm ad spiritum, calefacto paulatim anulo, sic inde uel sic affectũ, ut firmior efficiatur, aut clarior, uehementior aut mitior, seuerior aut lætior. Quæ quidẽ affectiones in corpus quidem omnino, & in animam sensualem quodammodo, plærunq; indulgentem corpori transeunt. Quod autem aduersum dæmonas aut hostes, aut ad principum gratiam profuturos anulos pollicentur, uel fictũ est, uel inde deductum, quod spiritũ interritum, firmumq; efficiant, uel etiam mansuetum, obsequioq; amabilem, atq; gratiosum. Iam uero, siquid cœlestia præter corpoream ualetudinem, conferre ad ingeniũ, artem, fortunam dicerem, ab Aquinate Thoma nostro non dissiderem, qui in libro cõtra Gentiles tertio probat à corporibus cœlestibus imprimi nonnihil in corpore nostro, cuius munere disponamur ad eligendum sæpe quod melius est, etiam si rationem finemq; nesciamus. Qua quidẽ in re bene fortunatos appellat atq; (consentiente Aristotele) bene natos. Addit etiã uirtute cœlesti fieri nonnullos in quibusdam artiũ effectibus effi-

Diuus Thomas.

caces (ut eius uerbis utar) sicut miles in uincendo, agricola in plantãdo, medicus in sanando, felices. At enim Sicut herbæ lapidesq; mirabiles quasdã ultra naturã elementarẽ uires cœlitus habẽt, sic homines quoq; in artibus nõnullos habere. Mihi uero satis fuerit factũ, si cœlestia quomodocunque quasi per medicinas, siue interiores, siue exteriores ad prosperã conferãt ualetudinẽ, dummodo interea salutẽ corporis perquirentes, iacturã nullam salutis animæ faciamus. Nihil omnino tentemus à sancta religione prohibitũ. Præterea in opere quouis cõficiendo, fructũ operis ab eo speremus atq; petamus in primis, qui & cœlestia, & quæ continentur cœlo, fecit, & uirtute donauit, mouetq; semper atq; conseruat.

De dignitatibus Planetarum in signis ad usum medicinarum obseruandis.

CAP. IX.

Saturni domus, Aquarius & Capricornus: Exaltatio, Libra. Iouis domus, Sagittarius atque pisces: Exaltatio siue regnum, Cancer. Martis domicilium, Scorpius & Aries: Exaltatio Capricornus. Solis sedes quidem est Leo: Regnum Aries. Veneris habitaculum, Taurus atq; Libra: Exaltatio Pisces. Mercurij ædes, Virgo atq; Gemini: Regnum, Virgo. Lunæ domus, Cancer: Exaltatio, Taurus. Saturnus &

Iupiter triplicitatem habent in igneis aëreisq; signis. Sol in igneis tantum: Mercurius in aërijs solū. Mars Venus, Luna in aqueis atq; terreis. Planetæ quilibet præter Solem ac Lunā, in quolibet signo fines quosdam suos poßident, quos & terminos appellamus. Igitur in Ariete Iupiter sex ibi primos terminos obtinet: Venus sex inde sequētes, Mercurius posteriores octo, Mars quinq; deinceps, postremos quinq; Saturnus. In Tauro ordine deinceps simili Venus fines habet octo: Mercurius sex, Iupiter octo, Saturnus quinq;, Mars denique tres. In Geminis Mercurius sex, Iupiter sex, Venus quinq;, Mars septem, Saturnus sex. In Cancro Mars septem, Venus sex, Mercurius totidem, Iupiter septem, Saturnus quatuor. In Leone Iupiter sex, Venus quinq;, Saturnus septem, Mercurius sex, Mars totidem. In Virgine, Mercurius septem, Venus decem, Iupiter quatuor, Mars septem, Saturnus duos. In Libra, Saturnus sex, Mercurius octo, Iupiter septē, Venus totidē, Mars duos. In Scorpione, Mars septē, Venus quatuor, Mercurius octo, Iupiter quinq;, Saturnus sex, In sagittario Iupiter duodecim, Venus quinque, Mercurius quatuor, Saturnus quinq;, Mars quatuor. In Capricorno, Mercurius septem, Iupiter septem, Venus octo, Saturnus quatuor, Mars totidem. In Aquario, Mercurius septem, Venus sex, Iupiter septem, Mars quinque, Saturnus totidem. In piscibus,

Fines Planetarū in signis.

Venus duodecim, Iupiter quatuor, Mercurius tres. Mars nouem, Saturnus deniq; duos. Sol autẽ & Luna alia ratione fines suos habent. Nam Sol quidem signa sex pro finibus habet, Leonẽ, Virginem, Librã, Scorpium, Sagittarium, Capricornũ. Luna uero reliquos, Aquariũ, Pisces, Arietem, Taurum, Geminos, Cancrum. Solem igitur atq; Lunam in his signis eum principatum effectumq;, quem reliqui Planetæ in suis finibus habere putant. Præter fines habent in signis suas Planetæ facies, quas Græci Decanos nominãt, decem occupantes signi gradus. In Ariete facies prima Martis, Secunda Solis, qui Martem in cœlo sequitur. Ordine Chaldæorum tertia Veneris, quæ Soli succedit in cœlo. In Tauro prima facies Mercurij, sequentis Venerem. Secunda Lunæ, quæ Mercurio succedit, Tertia Saturni. Ad hunc enim redeundum est, impleto iam numero Planetarum. In Geminis prima Iouis, sequẽtis uidelicet Saturnum: Secunda Martis, Tertia Solis eodem ordine, similiterq; deinceps.

Quomodo Planetis uti debeamus in medicinis. CAP. X.

Commemorauimus autẽ quas in signis Planetæ dignitates habent, ut quoties facturi compositurię; sumus quæ ad planetam aliquem attinent, sciamus eum in suis dignitatibus collocare, Præsertim

quando habuerit in nostrâ reuolutione & genesi principatũ, ut etiam Saturnus atq; Mars, alioquin deprimendi nobis tamen sint erigendi si geniturae nostrae significatores extiterint. Maxime uero operaepretium ex hac commemoratione fecerimus si quando usuri in medicinis cõficiendis beneficio Lunae & Veneris, atq; Iouis, cauebimus ne in finibus Saturni uel Martis existant, nisi fortè ubi cogimur, uel per Saturnum cohibere dissolutionem aestumq; reprimere, uel per Martem frigidißima calefacere, torpentia suscitare, alioquin fines Iouis & Veneris eligemus. Accipiemus quoque Mercurij fines Mercurialibus in primis hominibus profuturi. Neque latêre nos debet, homines ualde Mercuriales, quales sunt, qui ingenio, artificio, eloquio pollent, non mediocriter esse Solares. Mercurius enim semper est Apolline plenus. Vt autem quiuis intelligat quomodo figuras in coelo describamus in oras: Signum quod ab oriente surgit, primã appellamus uitaeq; domum. Quod succedit in ortum, secundam: tertiamq; deinceps, aliasq; similiter: ita ut septima domus sit signum, quod in occidente iam descendens opponitur ascendenti. Huic octaua succedit. Nona uero è medio cadit coelo, quod decimam domum efficit. Huic succedit undecima. Sed duodecima cadit ab ascendente. Vt igitur Planetae sint potentes, habendi sunt in angulis uel orientis, uel occidentis, uel medij utrinq; coeli.

Domicilirum constitutio.

Maxime uero in angulo aſcendentis, aut decimæ, me- diũ ſupra caput obtinentis cœlũ, aut ſaltem in plagis quæ angulis mox ſuccedũt. Tametſi Solem quidem in nona, quæ à medio cadit cœlo, Lunã uero ĩ tertia etiã cadente gaudere putant. Duas inter hæc regulas men te teneri Aſtrologi uolũt. Vnam quidẽ ægrotantis ra tione, Alterã uero medici. Nempe ubi ægrotãtis ſepti ma domus per Saturnũ uel Martem infortunata eſt, uel dominus eius infelix, ſepara medicum ab ægroto, ſi Ptolemæo credis. Præterea medicum electurus, Sa- turniũ Martialemq; declinare iubẽt, eumq; perquire- re in cuius genitura domus ſexta per aſpectũ Solis, uel per Venerẽ aut Iouẽ, quomodocunq; fuerit fortunata. Infortunatũ uero dicimus ſignũ uel Planetã per Satur num, aut Martẽ, niſi propria domicilia ſint, uel regna quãdo uidelicet uel ibi ſunt, uel illuc aſpiciũt oppoſito uel quadrato. Oppoſitũ uero aſpectũ dicimus inter il- la quæ interuallo diſcrepant quamlongiſsimo. Qua- dratũ uero, ubi hoc ab illo quarta parte cœli, id eſt ſi- gnorũ trium ſpacio diſtãt. Minus tamẽ per cõiuncti- onem oppoſitũ quadratũ Saturnus & Mars Planetis alijs nocent, quando tanquã hoſpites eos domicilio uel regno ſuo terminóue ſuſcipiunt. Quẽadmodũ Plane- tæ felices magis proſunt, quãdo præter ſextilẽ trinúm ue aſpectũ atq; cõiunctionẽ, etiam ut diximus, ſic exci piũt. Solis tamẽ coniunctionẽ Planetæ uerentur, aſpe

ctu gau-

ctu gaudēt, trino uidelicet uel sextili. Proinde necessa riū est meminisse Arietē praeesse capiti atq; faciei, Taurum collo, Geminos brachijs atq; humeris, Cancrū pectori, pulmonibus, stomacho, lacertis: Leonem cordi, & stomacho, atq; iecori, & dorso, et costis posterioribus: Virginem intestinis & fundo stomachi: Libram renibus & foemori atq; natibus: Scorpionem genitalibus, uuluae, matrici: Sagittariū foemori atq; subinguinibus: Capricornū genibus, Aquarium cruribus tibijsq́;, Pisces pedibus. Huius enim ordinis memor caucbis membrum tangere ferro, uel igne, uel cucurbitulis, quando Luna sub eius signo discurrit. Tunc enim auget Luna humores in membro. Quorum affluentia, & consolidationē prohibet, & grauat membri uirtutem. Obseruabis autem tunc membrum remedijs quibusdam amicis, uel extra uel intus adhibitis opportune feliciterq́; fouere. Expedit uero nosse quod signum ascenderit tibi nascenti. Nam praeter Arietem hoc etiā tibi caput significat, atq; in hoc Luna tibi caput aspicit. Praeterea quādo Luna arietē subit, opportune balnea tentas & lauacra. Quando cancrum, feliciter minue sanguinem, Medicinam accipe, praesertim electuarij formam. Quando est in Leone ne prouoca uomitum. Quū in Libra, clysteribus apta est. In scorpione balnea nec tentes. Sunt qui medicinam soluturā dare nec prohibent, neq; iubēt. In Capricorno medici

Planetarū ad membra respectus.

nam sumere nocet. Similiter in aquario. In piscibus uero prodest. Quæ uero membra in quouis signo unusquisq; habeat Planetarum, & si scitu necessarium, est tamen narratu prolixum. Neq; uero in purgatione alui latêre nos debet Ptolemæi præceptum: Medicinam accipere purgatoriam, quando luna est in cancro, piscibus, scorpione, probamus: præsertim si dominus signi tunc ascendētis applicet se Planetæ sub terra currenti. Sin autem ascendentis dominus coniungatur interea supra caput cum Planeta medium tenente cœlum, nausea statim & uomitus incitabitur. Denique concludamus cum Galeno, Astrologiā esse medico necessariam, qui de criticis diebus disputans ait, certam esse Aegyptiorū sententiam, id est Lunam significare affectionem indies, ægrotantis atq; sani, adeò ut si misceantur cum Luna radij Iouis & Veneris, bene afficiatur uterq;: Sin autem Saturni uel Martis, contraria ratione se habeat. Sed latius iam peruagati, ad spiritum tandem & uitam atq; Gratias reuertamur.

Ptolemæi præceptū.

Quibus modis spiritus noster haurire plurimum possit de spiritu uitaq; mundi. Et qui Planetæ spiritū procreent atq; recreent. Et qualia ad unumquenq; Planetam pertineāt. Cap. XI.

HVc uero tendunt hæc omnia, ut spiritus noster rite per naturalia præparatus atq; purgatus accipiat

accipiat ab ipſo uitæ mundanæ ſpiritu plurimũ per radios ſtellarũ opportune ſuſceptos. Vita quidem mundi omnibus inſita, propagatur euidẽter in herbas & arbores, quaſi pilos ſui corporis atq; capillos. Tumet inſuper in lapides & metalla, uelut dẽtes & oſſa. Pullulat quoq; in uiuẽtes conchas, terræ et lapidibus adhærentes. Hæc enim nõ tam propria q̃ ipſa communi totius uita uiuũt. Quæ ſanè cõmunis uita, multo etiã magis ſuper terrã in corporibus uiget ſubtilioribus tanquã propinquioribus animæ. Per cuius uigorem intimum, aqua, aër, ignis uiuentia ſua poßidẽt, atq; mouẽtur. Vita hæc aërem ignemq; etiã magis quàm terrã & aquã fouet agitatq; perpetuo motu. Et deniq; cœleſtia corpora quaſi mũdi caput uel cor, uel oculos quãmaxime uegetat. Vnde per ſtellas uelut oculos, radios nõ uiſibiles ſolũ, ſed etiam uiſuales uſquequaq; diffundit. Quibus more Struthij, ût diximus alibi, inferiora cõſpicit, fouetq; uidendo, imò etiã ita tangẽdo generat & format omnifariã atq; mouet. Igitur ad motũ nitentis aquæ, ſereni quoq; aëris, ignisq; moderate diſtantis, atque cœli, motum mundanæ uitæ ſuſcipies, ſi ipſe quoq; leniter & fermè ſimiliter mouearis, quoſdã pro uiribus gyros agens, uertigine deuitata, cœleſtia luſtrans oculis, mente uerſans. Item frequenti quodã uſu plantarum, ſimiliterq; uiuentiũ potes è mundi ſpiritu plurimũ haurire: Præſertim ſi adhuc uiuentibus re

centibusq́; & matri terræ quasi adhuc hærentibus nutriaris, atq; foucaris. Inter plantas suauiter redolentes, uel saltem non male olentes uerseris quamfrequentissime. Omnes enim herbæ, flores, arbores, poma redolent, quamuis sæpe minus animaduertas. Quo quidem odore quasi flatu spirituq́; uitæ mundanæ te undiq; recreant atq; uegetant. Spiritum inquam tuū odoribus eiusmodi natura simillimum, perq́; spiritū medium inter corpus & animam, facile corpus quoq; reficiunt, & animæ mirifice prosunt. Inter hæc diutissime diurno tempore sub diuo uersaberis, quatenus tuto uel commode fieri potest, in regionibus altis & serenis atq; temperatis. Sic enim Solis stellarumq́; radij expeditius puriusq́; undiq; te contingunt, spiritumq́; tuum complēt mundi spiritu per radios uberius emicante. Præterea naturalis ipse motus aëris, qui perpetuus est in orbem, quamuis ob lenitatem suam, consuetudinemq́; diuturnam uix percipiatur ab ullo, te die sub diuo deambulantem, habitantemq́; in patentibus editisq́; locis libere lambit, penetratq́; pure, ac motū uigoremq́; spiritui tuo mundanum mirifice præstat. Dixi equidem die. Compertū enim habemus nocturnum aërem esse spiritibus inimicum. Conferet autem diurni usus, præsertim si plurimum in aperto deambulans, deuites primo quidem nimiam aëris intemperiē. Deinde frequētius mouearis in eo, quando præter tem

perierm

periem & serenitatem eius, stellarũ positio magis est hominibus salutaris. Itẽ si loca eligas præ cæteris odoriferá, per quæ situm quotidie mutes, et ipse quasi continue, & leniter mouearis. Mutare locũ quamuis semper cum delectu præcepi, quoniam bona cœlestiũ & uniuersæ naturæ apud nos sunt rebus locisq́; alijs passim atq; alijs distributa, quibus deniq; omnibus est fruendum. Mitto quod uarietas tædium prohibet, spiritibus inimicum, propriumq́; Saturno: Voluptatem uero affert, per quam (ut ita dixerim) Venus ipsa uoluptatis amica uenit in spiritum: Atq; quod eius officiũ est, hunc statim ingressa propagat. Summatim uero si quis consideret paradisum, et Pomi uitæ usum apud Moysen: Item similem uictum à Platone positum in Phædone, & quæ Plinius de populis ait odore uiuentibus, intelliget esse uera quæ dicimus. Sed ad naturam spiritus descendamus. Spiritus quidem qualitas est proculdubio Iouia, cuius tẽpore nobis infunditur. Est & Solaris: Iupiter enim hunc infundit, quatenus ingentẽ Solis in se tẽperat potestatẽ. Item alia quoq; ratione Iouia est, quoniã calida est & humida, & calore abundat potius quàm humore, nasciturq́; sanguine, & uapor quidam sanguineus appellatur. Rursus quoniam feruet, et subtilis est admodũ atq; lucens, oriturq́; à corde, Solaris proculdubio iudicatur. Habet & quodammodo Veneream in se uirtutem. Nam mo-

Grata uarietas.

Lib. 7. cap. 2.

tu Venereo prorsus exundat, profluit, transfertur, prolemq; propagat, ad uoluptatem cuiuslibet sensus se dilatat, refugitq; dolorem. Summatim uero spiritus quatenus corpori ad uitam & motum propagationemq; conducit, Iouius, Venereus, Solaris existimatur. Quatenus animo ad sensum imaginationemq; ministrat, Solaris Mercurialisq; censetur, & ubiq; Mercurialis existit. Quandoquidem adeò mobilis est & tam facile conuertibilis, atq; formabilis, Saturni, Martis, Lunæ, sanus cõmuniter spiritus nõ multum habet. Alioquin ex illo sæpe stupidus, ex hoc furiosus, ex hac obtusus quodã modo foret. Quamobrẽ Lunaria quidem uelut craßiora simulq; humidiora à subtili & uolatili natura spiritus sunt admodum aliena. Quæ uero Saturnalia multum, atq; nimium Martialia sunt, quasi uenena sunt, spiritui naturaliter inimica. Illa quidem ob extremam frigiditatem atq; siccitatem: hæc autem ob siccitatem, caloremq; edacem. Iouia igitur & Solaris in primis, deinde Mercurialis & quodam modo Venerea, spiritus natura censetur. Distinctione uero præcipua, spiritus quidem naturalis Ioui proprie dedicatur, uitalis autem Soli, animalis uero Mercurio. Quando igitur res postulat aliquẽ è tribus spiritum adiuuare, patrono tunc suo infortunato, uel debili, non facile clientulo succurrere poteris. Difficilime uero spiritui animali, dum Mercurius infeliciter est

Spiritibus cõfortandis sub suis Planetis dare operam, bene cedere.

est affectus. Qui tantam in animali spiritu autoritatem habet, ut caduceo quodã suo animos tum consopire, tum suscitare dicatur, id est suo quodam aspectu sic aut aliter se habente obtundere ingenium, uel acuere, debilitare, siue corroborare, uexare uel sedare mirifice poßit. Tu igitur quoties spiritum aliquem studes excolere, non modo patronum suum obseruabis fortunatum atque potentem, sed etiam Lunam eliges ad hunc opportune directam. Nõ creatur autem neq; recreatur aliquando proprie per influxum Saturni solum substantia spiritus, sed semper ab externis ad intima, & sæpe ab imis reuocatur ad summa. Vnde ad secretiora & altiora contemplanda conducit. Potest tamen & si raro, uis Martis atq; Saturni spiritui tanquam medicina prodesse, uel calefaciendo quũ opus fuerit, & excitando atq; dilatando, uel uicissim nimis uolatilem coërcendo. Per ea uero potißimum quæ quatuor illis Planetis consentanea sunt, creatur natura spiritus atq; recreatur. Verum si ad Solaria quælibet ualde, & absq; delectu declines, exacues illum, & exiccabis tandem atq; dissolues. Si similiter ad Venerea, liquefacies paulatim, uel obtundes. Si confidas tantum Mercurialibus, parum admodum inde proficies. Erit igitur operæpretiũ, Iouialibus uti quamplurimum, eisq; reliqua mediocriter admiscere, ac frequẽtius uti rebus, quæ uel his omnibus æque sint com-

munes, uel propriæ Ioui. *Nã hæ quoq; omnibus quodammodo sunt cõmunes. Communiter autem ad hos omnes attinet, quæ substantiam habẽt, nec igneam nimis, nec prorsus terream, nec simpliciter aqueã, nec acutißimam, nec obtusißimam qualitatem, sed mediocrem & tactu lenem, & quodammodo mollem, uel saltem non duram, siue asperam, item gustu quodammodo dulcem, olfactu suauem, uisu gratã, auditu blandam atq; iucundam, cogitatu lætam.* Dulcedo *igitur quædam saporis, et gratia his omnibus est communis. Si dulcedo quasi aquea est, & simul pinguis, ad* Venerem *magis attinet: Si quasi insipida, uel aliquantũ austera, potius ad* Mercurium. *Atq; hæc spiritui nõ multum prosunt, necessaria tamen sunt interdum, ad hebetandum nimium eius acumen. Si dulcedo manifesta sit atq; subtilis, & paulum habeat styptici acutiq; saporis,* Iouialis *proprie iudicatur.* Cui *congruit substantia dulcis amygdalæ, pinei nuclei, auellanæ, pistacij, amidi, glycyrrhizæ, passularum, uitelli oui, carnium gallinacei pulli, fasianarum, pauonum, perdicum, similiumq́;.* Item *radicum been, atq; enulæ.* Rursum *uini odoriferi, clari, aliquantum dulcis, & styptici, sacchari candidißimi, tritici albißimi.* Ad Iouem *pertinet etiã manna, si modo myrobalani infusa uirtute firmetur.* Alioquin *non minus ad* Venerem *attinet quàm ad* Iouem. Hæc *est utiq; substantia dulcedoq;* Io

uis pro

uis propria, quæ ſanè ſpiritui creando & recreando ante omnia confert. Iouia *uero plurimũ ſunt omnia, quæ in libro* De longa *uita diximus, & ſeruare iuuentutem, & ſenibus ſalubria fore. Sin autem dulcedo ad modum pauca ſit, multúmque acuti ſtypticiq́; habeat, uel etiam nonnihil amari,* Solaris *eſſe cenſetur.* Similis *quædam ratió eſt & diſtinctio de odoribus.* Hi *enim ſaporũ germani ſunt.* Similis *etiam de coloribus.* Colores *ſanè aquei, albi, uirides, aliquantum crocei, ſimiles uiolarum, roſarum, liliorum coloribus, necnõ odores eiuſmodi* Venerem *referunt, &* Lunam *atq;* Mercurium. Colores *uero ſaphyrij, qui etiam dicuntur äërei.* Item *purpurei pleniores, aureiq́; argẽto mixti, & perpetuò uirides,* Iouem. Ardentes *autem crocei, aurei, puri, purpurei, clariores,* Solem. Quilibet *uero colores ſi uiui ſint uel ſaltem ſericij, magis ſtellares exiſtunt.* In *metallis quoq; & lapidibus atque uitris propter cœleſtem ſimilitudinem ſunt potentes.* Sed *ut redeamus ad* Iouem, *ſapor & odor eius quaſi eſt, qualis in aureo pomo perſico, ſimiliq́; pyro, uel aranceo, & uino maluatico leuiore, leuiq́; uernaceo.* Qualis *in uiridi zinzibere, uel cinnamomo, uel dulci marathro, uel doronico, ſi hæc plurimo ſaccharo condita guſtentur.* Nam *quatuor hæc, & nux muſcata recens, ſola ſi ſunt, potius* Solaria *ſunt,* Solaris *& chariophylus & muſcus, ſed odoratu non guſtu, nõ aſpectu.* Ambra So

laris plurimum atq; Iouia. Crocus in omnibus est Solaris, tametsi color eius et odor apud Astrologos omnibus gratijs dedicatur. Sapor autem ad Solem proprie pertinet. Deniq; omnia odorifera & aromatica, quatenus odorem gratũ ferunt, ita ad Iouem Veneremq; & Mercuriũ pertinent ut ad Solem: quãuis inter hæc acutiora magis ad Solem, obtusiora ad Venerem Mercuriũq; potius. Ad Iouem proprie temperata, olfactu, gustu, auditu, uisu, tactu. Soni quinetiã cantusq; grati, blandiq; ad gratias omnes spectant atq; Mercuriũ: Minaces aũt admodũ atq; flebiles Martem præferũt et Saturnum. Neq; uero mireris nos multũ coloribus, odoribus, uocibus attribuere. Nam sapores quidẽ ad spiritũ præcipue pertinent naturalem, odores autẽ potius ad uitalẽ animalemq;: colores, figuræ, uoces, ad animalẽ. Motus quoq; animi uel lætus, uel mœstus, uel constans spiritũ ad similitudinem suam agitat uehementer. Animalem primo, per hunc uitalem, per hunc insuper naturalem. Spiritus tandem omnis, quia ob naturã quodammodo igneam, aëriamq; omnino et lucidã atq; mobilem similis est luminibus, ideoq; coloribus et uocibus aëreis, & odoribus motibusq; animi, ideo per hæc subitò in utranq; partẽ mouetur atque formatur. Et qualis euadit ipse talem uicissim efficit quodãmodo affectũ animi et omnino corporis qualitatẽ. Deniq; cũ primũ per illa quæ gratiarum propria sunt, opportune gra-

tijs

tijs est expositus, utpote qui & naturaliter illis consentaneus erat, statim per illarũ radios tũ ubiq; uigentes, tũ ipsi germanos, mirifica reportat munera gratiarũ.

Quod res naturales atq; etiã artificiosæ habent uirtutes à stellis occultas, per quas spiritum nostrũ stellis eisdẽ exponunt. CAP. XII.

Qvum uero dicimus spiritũ exponi gratijs per illa quæ sunt gratiarum, non solum per qualitatates quæ uidentur, audiuntur, odorantur, gustantur, sed etiã per illas quæ tanguntur accõmodari putamus. Memento igitur calidum in primo gradu Iouis esse: In secundo Solis cum Ioue: In tertio Martis cum Sole: In quarto Martis. Frigidum in primo Veneris: In secundo Lunæ: In tertio Lunæ cum Saturno: In quarto Saturni. Humidũ in primo Mercurij cum Ioue: In secũdo Veneris cum Luna: In tertio Lunæ cum Venere: In quarto Lunæ, quando Veneri Mercurioq; coniũgitur. Siccũ in primo Iouis: In secũdo Mercurij cũ Sole: In tertio Solis cũ Marte: In quarto Martis cum Saturno. Summatim ex qualitatibus Planetarũ, quas Ptolemæus describit ĩ Quadripartito, colligimus harmoniã ex cunctis conflatã ad calorẽ humoremq́; declinare. Calor enim Martis ingens atq; Solis, & temperatus Iouis ingentẽ superat Saturni frigiditatẽ, & Veneris Lunæq́; exiguam, ita ut calor ibi frigus excedat.

Singulorũ graduũ atque eorundem partes ꝓprios sortiri Planetas.

Item humiditas Lunæ Venerisq́; plurima & propinqua nobis atq; temperata Iouis, siccitatē Saturni Martisq́; multam superat, & temperatam Solis. Calor igitur humorq́; frigori siccoq́; dominantur atq; similiter calor humori. Quēadmodū in sani corporis homine ad cœlestem consonantiā temperato ex calore & siccitate cordis, item calore & humore iecoris, rursum frigore & humore cerebri coalescit complexio quædam ad calorem humoremq́; uergens, mediocriter calore regnante. Calor enim cordis & iecoris, frigus cerebri superat. Item humor iecoris atque cerebri siccitatem cordis excedit. Neque uero prætermissum à nobis uelim, talem existere ex stellis fixis harmoniā cunctis cōmunem, qualem diximus ex Planetis. Hos enim illis similes Astrologi putant. Quorsum hæc? Vt memineris spiritum corpusq́; nostrum per temperiem quandam ad calorem humoremq́; uergentem, uel natura constantem, uel arte quæsitā, accōmodari posse cœlestibus, sibiq́; cœlestia uendicare. Neque tamen dicimus spiritum nostrum cœlestibus duntaxat, per qualitates rerum notas sensibus præparari, sed etiā multoq́; magis per proprietates quasdā rebus cœlitus insitas, & sensibus nostris occultas, rationi uix deniq; notas. Nā quum proprietates eiusmodi, earumq́; effectus elementari uirtute constare non poßint, consequens est à uita spirituq; mundi per ipsos stellarū radios singulariter

proficisci

proficisci, ideoq; per eas spiritum affici quamplurimũ atque quamprimũ, cœlestibusq; influxibus uehementer exponi. Hac utiq; ratione smaragdus, hyacinthus, saphyrus, topazius, rubinus, unicorni cornu, præcipue uero lapis bezaar apud Arabes appellatus, occultis gratiarum proprietatibus prædita sunt. Et idcirco non solum intus assumpta, sed etiam si carnẽ tangant, ibiq; calefacta uirtutem suam promant, uim inde cœlestem spiritibus inserunt, qua se contra pestem tuentur atque uenena. Quod autem hæc similiaq; tale aliquid agant uirtute cœlesti, id argumento est, quia etiam exiguo pondere sumpta non exiguum habent in agendo momentũ. Quod elementari qualitati uix unquam est cõcessum, igni uidelicet ualde cœlesti. Materialis enim uirtus ut agat multum, materiam desiderat multam. Formalis autem, etiam quũ minima materia ualet plurimum. Simili uirtute in primis phœbea Pæonia carnem tangens, cõtra caducum morbum spiritus armat uapore ad eos intus infuso. Simili corallus & chalcidonius aduersum atræ bilis illusiones, Iouis præcipue Venerisq; uirtute: cæteraq; similiter. Eiusmodi quadam proprietate myrobalani iuuentutem seruãt, acuuntq; sensus, & ingenio prosunt atque memoriæ, propter Iouem in primis Saturni temperatorem, atq; Mercuriũ sensus amicum. Quam quidem arborem forte aliquis in paradiso ad uitam prorogandã extitisse putabit.

Pæoniam morbo comitiali mederi.

Mercurio lapidem Achatem consecrant. Vnde Physici conueniunt ad facundiam uisumq; & contra uenena ualere. Serapio scribit eum qui hiacynthum uel ex eo sigillum gestat, esse à fulgure tutum, atque hanc uirtutem eius esse latißime diuulgatã: quam si habet, ab Ioue putamus habere. Lapis Aetites uel aquilinus habet à Lucina, id est Venere atq; Luna, ut admotus uuluæ, partũ mox & facilime citet. Quod Rasis confirmante Serapione frequenter se dicit expertum. Forsan & à Phœbo qui trãsfixit Pythonẽ, Cretæa Dictamus habet, ut & uenenosis obsistat, & ferrum è uulnere trahat. Solis uirtute zinziber infusum epulis arcet syncopim. Gentiana canis rabiem sedat, fugatq; serpentes. Berbena uaticiniũ præstare fertur lætitiamq;, & expiationes, & uisum. Ruta & zedoaria contra uenena theriacã agunt. Thus uitalem et animalem spiritũ aduersus hebetudinem, obliuionẽ, timorem fulcit. Saluia uero mentaq; uirtute Iouis, illa quidem paralysim fugat, hæc uel odore roborat animũ. Eadem uirtute Pentaphyllon resistit uenenis, eiusq; foliũ bis quotidie unũ uino bibitũ curat Ephimerã: tria, tertianam: quatuor uero quartanã. Hac herba sacerdotes antiqui propter puritatem suã in purificationibus utebantur. Agnus castus potestate Saturni Venereũ sistit motum. Iaspis uero sanguinẽ. Mirabiles autẽ prouenire solent effectus, ubi occultæ proprietati proprietas seruit elementaris,

uelut in myrobalano ad spiritũ corpusq́; firmandum. Nõ solum uirtus illa cœlestis agit, sed etiã styptica multum: nec parum aromatica uirtus, quæ putrefactionem dissolutionemq́; mirifice prohibet, spiritumq́; corroborat. Iam uero ut crocus petat cor, spiritũ dilatet, prouocet risum, non solum occulta Solis uirtus mirabiliter efficit, sed ad idem quoq; cõducit ipsa natura croci subtilis, amplificabilis, aromatica, lucida. Quod autẽ de simplicibus dico, de compositis similiter dictũ intelligi uolo. Dic age theriaca quomodo contra uenenũ nobis opituletur? Non educit illa uenenũ. Astringit enim aluum, nõ mutat omnino tam subito ueneni naturã. Non enim hæc adeò debilis est atq; mutabilis, sed spiritũ uitalem potius ualde tenuem & mutabilem, subito cõformi quadã ad ipsum proportione corroborat usq; adeò, ut ipse iam ualidus tanquã agens, unà cum theriaca uelut instrumento, partim superet uenenum, partim mutet, partim à præcordijs arceat. Sed quanam proportione siue uirtute id efficit theriaca? Iouiali simulatque Phœbea, quam ex cõmixtione multarum rerum secundum certam proportionẽ inuicem confusarũ sibi uendicauisse uidetur. Est autẽ in ea uirtus triplex. Hæc ipsa inquam cœlestis, quã modo dicebam. Item cœlestis alia prius in herbis aromatisq́; proprietas, quibus electis ipsa rite componitur, quæ uirtuti prius dictæ subministrat ad idem. Est insuper alia uirtus in plerisque

Theriacæ specifica & innata proprietas.

partibus eius, elemẽtaris potius quàm cœlestis. Verũ tamen talis, ut spiritui muniendo conducat, stypticam dico & aromaticam qualitatem. Illa quidem spiritum firmat, ista fouet. Mirabilẽ ergo theriaca uim nacta est contra properantem senectutem atq; uenenum, tribus uidelicet in ea uirtutibus ad idem pariter conspirantibus. Quarum una quidem est cœlestis, per artificiosam acquisita cõmixtionem. Alia cœlestis iterũ, sed partibus eius naturaliter insita. Alia prorsus elementaris. Sed illa quam prius dixi, cœlitus acquisita, multo etiam foret admirabilior, si non solum proportione Iouia Solariq;, & ex rebus eiusmodi conflaretur, sed etiam opportunũ ad hoc, obseruatione cœlestium, tempus eligeretur. Nam quemadmodũ corpus se habet ad locum atq; tempus, ita motus & actio se habet ad tempus. Sicut ergo certa paßim corpora eorumq; formæ certis & locis & temporibus coalescunt atq; seruantur, sic & propriæ quædam actiones ex proprijs quibusdam temporibus efficaciã nanciscũtur, Idq; in Alcibiade significat Socrates, & Proclus explicat. Quod sanè Pythagoras animaduertens, ipsum bonum perfectionemq; rerum, opportunitatem cognominauit. Primum nanq; principium sic apud Pythagoram & Platonem omnium est mensura, ut alijs corporibus actionibusq; alia loca distribuerit atque tempora. Vnde sicut res quædã non alibi quàm hic, nec aliàs quàm tunc

[Th]eriacæ [fa]cultates.

proprie

proprię nascuntur feliciter & coalescunt, atq; seruantur: sic & materialis actio, motus, euentus talis, aut talis, nõ aliâs efficaciam sortitur, effectumq; perfectum, quàm quando cœlestiũ harmonia ad idem undiq; consonat, quæ sanè harmonia tantam habere potestatem existimatur, ut non solum agricolarum laboribus atque medicorum artificijs per herbas aromataq; conflatis, sed etiam imaginibus, quæ apud Astrologos ex metallis lapidibusq; fiunt, uirtutem sæpe mirificam largiatur. Sed imagines caput iam proprium exigunt.

Quantum uero ad horas pro actionibus & operibus eligendas pertinet, plurimũ confirmatur à Ptolemæo, ubi ait in Centiloquio: Qui eligit quod melius est, nihilo differre uidetur ab eo qui habet hoc ex natura. Quibus in uerbis, tum cœlestiũ, tum arbitrij electionisq; nostræ potestatẽ confirmare uidetur. Albertus quoque Magnus inquit in speculo: Non enim libertas arbitrij ex electione horæ laudabilis coërcetur: sed potius in magnarũ rerum inceptionibus electionem horæ contemnere, est arbitrij præcipitatio, nõ libertas. Ptolemæus

De uirtute imaginum secundum antiquos, atq; Medicinarũ cœlitus acquisita.

CAP. XIII.

PTolemæus ait in Centiloquio, rerum inferiorũ effigies uultibus cœlestibus esse subiectas, antiquosq; sapiẽtes solitos certas tunc imagines fabricare,

quando Planetæ similes in cœlo facies, quasi exemplaria inferiorũ ingrediebãtur. Quod quidem Haly comprobat ibi dicens: Vtilem serpentis imaginẽ effici posse, quando Luna serpentem cœlestem subit, aut feliciter aspicit. Similiter scorpionis effigiem efficacẽ, quando scorpij signum Luna ingreditur, ac signum hoc tenet angulũ ex quatuor unum. Quod in Aegypto suis temporibus factũ ait, seq; interfuisse, ubi ex sigillo scorpionis in lapide Bezahar, ita facto, imprimebatur thuri figura, dabaturq; in potũ ei, quem scorpius ipse pupugerat, ac subito curabatur. Quod quidẽ utiliter effici Hahamed physicus affirmat, confirmante Serapione. Præterea narrat Haly, notum illic sibi uirũ sapientem industria simili fecisse imagines quæ mouerentur, qualem effectam nescio quomodo legimus ab Archita. Quales & Trismegistus ait, Aegyptios ex certis mundi materijs facere consueuisse, & in eas opportune animas dæmonum inserere solitos, atq; animã aui sui Mercurij: Item Phœbi cuiusdam, & Isidis Osyridisq; sic in statuas descendisse profuturas hominibus, uel etiam nocituras. Huic illud simile: Prometheum figmento quodam luteo, uitã rapuisse, lucemq; cœlestem. Magi quin etiam Zoroastri sectatores, ad euocandum ab Hecate spiritum, utebantur aurea quadam pila characteribus insignita cœlestium: Cui & saphyrus erat insertus, et scutica quadam facta tauri corio uertebatur, atque interim

terim excantabant. Sed cantiones equidem libenter obmitto. Nam & Psellus Platonicus eas improbat atque deridet. Hebræi quoq; in Aegypto nutriti, struere uitulum aureum didicerunt, ut eorundem Astrologi putãt ad aucupandũ Veneris Lunæq́; fauorem, contra Scorpionis atq; Martis influxum Iudæis infestum. Porphyrius quoque in epistola ad Anebonem, imagines efficaces esse testatur, additq́; certis quibusdã uaporibus qui à proprijs suffumigationibus exhalabant aërios dæmonas insinuari statim consueuisse. Iamblichus in materijs quæ naturaliter superis consentaneæ sint, & opportune riteq́; collectæ undiq; conflatæq́; fuerint, uires effectusq́; non solum cœlestes, sed etiam dæmonicos & diuinos suscipi posse confirmat. Idem omnino Proclus atq; Synesius. Opera quidem ad salutẽ mira, quæ à Medicis in Astrologia peritis, per res ex multis compositas, id est pulueres, liquores, ungenta, electuaria fieri possunt, probabiliorẽ in se rationẽ & notiorem quàm imagines habere uidentur: Tum quia pulueres, liquores, ungenta, electuaria opportune confecta cœlestes influxus facilius citiusq́; suscipiunt quàm materiæ duriores, ex quibus imagines fieri consueuerũt: tum quia uel assumuntur intus affecta iam cœlitus, & in nos conuertuntur, uel saltem admota foris inhærent magis, & deniq; penetrant: tum etiã quoniã ex uno quodã duntaxat, aut perpaucis imagines cõstruuntur. Illa uero ex

quamplurimis conflari pro arbitrio possunt. Vt si centum Solis Iouis'ue dotes per centum plantas & animalia similiaq; sparsæ fuerint, componere simul hæc centum tibi comperta poßis, et in unam conficere formã, in qua Solem fermè Iouemq; totum iam uidearis habere. Scis profectò naturã inferiorem nõ posse uno quodam capere cunctas superioris naturæ uires, ideoq; illas per plures apud nos naturas esse dispersas, commodiusq; per opera medicorum atque similia, quam per imagines colligi posse. Proinde imagines ex ligno confectæ uim forte paruam habent. Nam lignum et forsan durius est ad cœlestem influxum facile capiendum, & minus tenax si acceperit, retinendum, & omnino postquàm ex matris terræ uisceribus est euulsũ, paulò post fermè totum amittit mundanæ uitæ uigorem, & facile in qualitatem aliam transmutatur. Lapilli uero atq; metalla, & si ad accipiendum cœleste munus duriora uidentur, diutius tamen retinent, quod confirmat Iamblicus, si acceperint. Sua nẽpe duritia, uestigia quoq; donaq; uitæ mundanæ post euulsionem diutißime continent, quæ quondam hærentia terræ possederant.

Quamobrem ob hoc saltem aptæ materiæ ad capienda tenendaq; cœlestia iudicantur. Est & probabile qđ libro superiore dixi, res adeò speciosas non posse sub terra conflari, nisi maximo quodam conatu cœli, atq; durare in eis impressam semel ex conatu uirtutem.

Nam

Nam in his coquendis cogendisq; diutißime cœlum elaborauit. Verũ quũ nequeas facile eiusmodi plura componere, cogeris diligenter exquirere, quod metallum inter cætera in ordine sit alicuius stellæ potißimum, quiue lapis in ordine summus, ut saltem in uno quodã totius generis ordinisq; supremo, reliqua pro uiribus cõprehendas, atq; eiusmodi susceptaculo cœlestia huic consentanea mutueris, ceu si exempli causa in ordine Solari, sub homine Phœbeo summũ inter animalia teneat Astur aut gallus: inter plantas balsamum aut laurus: inter metalla aurum: inter lapides carbunculus uel pantaura: inter elementa feruidus aër. Nam ignis ipse Martius esse censetur. Quod autem diximus influxum Solis uel Iouis aut Veneris augendum, intelligimus ratione cõmuni, non tamen illi in cuius genesi aliquis horum interfector appareat.

De ordinibus rerum à stellis pendentiũ, ut Solarium atq; similiũ. Et quomodo spiritus fiat Solaris. CAP. XIIII.

Dixi equidem alibi desuper ab unaquaq; stella (ut Platonice loquar) seriem rerum illi propriam usque ad extrema pendere. Sub ipso scorpionis corde post eiusmodi dæmonas atq; homines, scorpiũq; animal, collocare possumus etiã herbam Asterion, id est stellarẽ, figura stellæ similem, nocte fulgentẽ, quã

Medici tradunt qualitatem habere rosæ, uimq́; contra morbos genitalium mirabilem poßidere. Sub serpente uel serpentario cœlesti Saturnum ponunt, & quodammodo Iouem. Postea dæmonas, qui sæpe serpentū formas induūt. Similes insuper homines, serpentes, animantes, serpentariā herbam, lapidem Draconitem capite draconis natū. Item cōmuni nomine Serpentinū. Et præterea quæ in sequentibus afferam. Sub stella Solari, id est Syrio Solem primo, deinde dæmonas quoq; phœbeos, quos aliquando sub leonū uel gallorū forma hominibus occurrisse testis est Proclus. Homines subinde persimiles bestiasq́; Solares. Phœbeas inde plantas, metalla similiter & lapillos, & uaporem aëremq́; feruentem. Simili ratione à qualibet firmamenti stella per aliquem Planetam existimant cōtextum rerū gradatim sub illius proprietate descēdere. Si igitur (ut dicebam) Solaria omnia per gradū eius ordinis quemlibet opportune comprehenderis, homines uidelicet tales, uel talis hominis aliquid: Item bruta, plantas, metalla, lapillos, & quæ ad hæc attinent, uirtutem Solis usquequaq; combibes, & quodammodo naturalem Solarium dæmonum facultatem. Similiterq́; de alijs dictum puta. Solares quidem homines sunt quales antea dixi, & qui ascendente Leone, Soleq́; hunc uel tenente uel aspiciente nascuntur, & qui sub Ariete similiter. Solaris est & sanguis è sinistro eorum bene ua- *Homines qui solares*

lentium

lentium brachio missus. Phœbeus, crocodilus, astur, leo, gallus, & cygnus, & coruus. Nec alia ratione leo ueretur gallum, nisi quoniam in ordine phœbeo gallus est leone superior. Eadem ratione inquit Proclus Apollineum dæmonem, qui nonnunquam apparuit sub figura leonis, statim obiecto gallo disparuisse. Maxime uero in his animalibus cor est Solare. Arbitror etiam marinum uitulum cœlestis leonis cordi subesse, & hac ipsa ratione corium eius quem cingit nudum fibula eiusdem osse confecta, à renum dolore redimere. Nam contra dolorem eiusmodi solent Astrologi sideris illius influxibus uti. Eadē forte ratione fertur hæc pellis à fulgure nos tueri. Inter plantas palma phœbea est, & in primis laurus, qua uirtute uenenosa repellit & fulgur. Fraxinus quoque simili facultate uenenosa longius arcet. Loton esse phœbeam, rotunda tum folia tum poma testantur, & explicatio foliorum eius die, replicatio uero nocte. Pæoniam phœbeam esse, non solum uirtus indicat, sed & nomen. Ad idem attinent flores & herbæ quæ restringuntur abeunte Sole, redeunte protinus explicantur, & ad Solem continue uergunt. Aurum præterea & lapis Elitis radijs aureis Solem imitans. Lapis item qui Solis oculus appellatur, figuram habens pupillæ, ex qua lumen emicat. Rursum Carbunculus nocte rutilans, uel Pantaura omnes in se lapidum uires cōtinens, Soli attinentia.

ut aurum metallorũ, & Sol stellarum. Multa deniq; in superioribus nobis significata, unde si modò liceat, sub imperio Solis ex illo sanguine, & animalium illorum cordibus, et folijs fluctibusq́; arborum prædictarum: Item floribus atq; herbis & auri folijs, necnon pulueribus lapillorum, electuarium uel ungentum conficere poteris, addito croco, balsamo, calamo aromatico, thure, musco, ambra, ligno aloës, zinzibere, mastice, spica nardi, cinnamomo, doronico, citri cortice, zedoaria, nuce muscata, mace, chariophylis cum melle flauo uel oleo balsamino, mastiçeo, laurino, nardino; ad cor & stomachum & caput intus aut extra fouendum, ut spiritus inde Solaris euadat. Ex his omnibus, inquam, aut saltem ex pluribus componendum dominante Sole aliquid. Quo etiã sub eiusdem dominatu incipias uti, dummodo & Solaria induas, habites, conspicias, audias, olfacias, imagineris, cogites, cupias. Item imiteris & uita dignitatẽ & munera Solis. Inter Solares homines plantasq́; uerseris, laurũq; aßidue tangas. Tutius autem ad ualetudinem fuerit, Solaribus admiscere Iouialia simulatque Venerea. Veneream maxime humiditatem Solaris caloris moderatricem, qualis est aqua succusq́; rosarum atq; uiolarũ. Sed medicinas eiusmodi in libro De curandis literatis primum, deinde in libro De uita longa, partim equidem cõposui, partim ab alijs compositas enarraui, partim etiã temperaui.

Solaris spiritus materiæ effectrices.

Item

Item quales herbæ à sole Iouéq; miras cōtra epidemiā & uenenum uires habeant, diximus in libro Cōtra pestem, inter quas Perforata, fugadæmon appellata est. Nec alia facultate quàm cœlestium gratiarum noxios malorum dæmonum uapores à nobis arcere putatur. Et si qua inter herbas alia uel lapillus ut corallus, idē uideatur efficere. Herba profectò Lunaris à Mercurio tradita folijs cæruleis atque rotundis, crescente Luna unum quotidie producens folium, decrescente deponens, annos utenti promittit Lunares. Sed iam ad imagines altero quodam exordio redeamus.

De uirtute imaginum secundum antiquos atq; medicinarum. Et quomodo medicinæ sint longe ualidiores quàm imagines. CAP. XV.

SI lapillos quos paulò ante Phœbeos narrauimus, nactus fueris, nihil opus erit imagines eis imprimere. Suspendes itaq; collo comprehensos auro, crocei serici filis, quando Sol sub Ariete uel Leone percurrit, ascenditq́;, uel medium tenet cœlum, aspicitq; Lunam. Multo uero potentiores in serie Lunæ lapillos narrat Proclus. Primum quidem Selinitim, qui non modo figura Lunam imitetur, sed & motu, circumeatq; cum Luna. Hūc si forte repereris, & argento circundatū, argenteo filo collo suspenderis Luna Cancrū uel Tau

rum ſubeunte, anguloſq; tenente ſibi conuenientes ſpiritum inde tuum reddet, poſtremo Lunarem. Dum uidelicet calefactus abs te lapillus ipſe Lunaris uirtutem ſuam tuis aßidue ſpiritibus inſerit. Alterū uero recenſet lapillum, Helioſelinon cognomento, qui Solis Lunæq; coniunctæ Soli, naturaliter habet imaginē. Hunc ergo quiſquis argento incluſum deaurato ſimilibus collo filis admouerit, quando Luna in domicilio ſuo uel Solis in eodem minuto cum Sole congreditur, ſuoſq; teneat angulos, Solarem ſimulatque Lunarem ſpiritū reportabit, aut ſaltem talem qualis euadit Luna per centrū copulata Soli. Hic uero tu uides diſperſas Phœbi dotes, uelut Oſyridis membra, ſororē eius Phœbem uelut Iſidem congregare. Sed utinam Solarem alicubi lapidem facile reperiremus uel Lunarem, adeò in eorum ordine præpotentem, quemadmodum ſub ſerie Septentrionalis poli Magnetem habemus et ferrum. Solarem profecto ferunt inueniſſe apud Indos Apolloniū Theanæum, lapidē ſcilicet nomine Pantauram, ignis inſtar micantem, ſub terra paſſus quatuor naſcentem, cui tantum ſpiritus inſit ut tumeat, & plerunq; ſcindatur terra, ubi eiuſmodi lapis concipitur: ita cæteros ad ſe lapillos trahens, ſicut Magnes ferrum. Sed lapis hic Herculeus ad ſe contemplandum uehementius adhuc nos in præſentia rapit. Videmus in ſpecula nautarum indice poli libratū acum affectum in extremitate Magnete

Pantauræ Apollonius inuentor.

gnete moueri ad Vrſam, illuc uidelicet trahente Magnete. Quoniam & in lapide hoc præualet uirtus Vrſæ, & hinc transfertur in ferrum, & ad Vrſam trahit utrunq;. Virtus autẽ eiuſmodi tum ab initio infuſa eſt, tum continue Vrſæ radijs uegetatur. Forſitan ita ſe habet Succinũ ad polum alterũ & ad paleas. Sed dic interea, Cur Magnes trahit ubiq; ferrum? non quia ſimile, alioquin & Magnetem Magnes traheret multo magis, ferrumq́; ferrum. Non quia ſuperior in ordine corporum, imò ſuperius eſt lapillo metallum. Quid ergo? Ambo quidem ordine Vrſam ſequente claudũtur. Sed ſuperiorẽ in ipſa Vrſæ proprietate gradum tenet Magnes, inferiorem uero ferrũ. Superius autem in eodem rerum contextu trahit quidem quod eſt inferius, & ad ſe conuertit, uel aliter quomodolibet agitat, aut afficit uirtute prius infuſa. Inferius uiciſsim eadẽ ad ſuperius infuſione conuertitur, uel aliter agitatur, uel prorſus afficitur. Sic in ſerie Solis inferior homo admiratur ſuperiorẽ. In ordine Iouio ueneratur. In Martio timet. In Venereo inferior ad ſuperiorẽ rapitur amoris ardore, deſeritq́; ſeipſum. In Mercuriali ſemper hic diſcit, uel perſuadetur ab illo. In Lunari motũ hic ab illo ſæpius exorditur. In Saturnali quietẽ. Ego autẽ quũ hæc explorata hactenus habuiſſẽ admodũ gratulabar, cogitabã́q; iuuenis adhuc magneti pro uiribus inſculpere cœleſtis Vrſæ figurã, quando Luna melius illuc aſpiciat,

& ferreo tunc filo collo suspendere. Sperabam equidē ita demum uirtutis me sideris illius compotem fore. Sed quum diutius explorassem, inueni tandem sideris illius influxus, Saturnales esse plurimum atq; Martiales. Accepi à Platonicis malos dæmonas plurimū Septentrionales existere, quod etiam Hebræorū Astronomi confitentur, noxios Martiosq; dæmonas in Septentrione ponentes: Propitios autem & Iouios, in meridie. Didici à Theologis, et à Iamblicho, imaginum fictores à dæmonibus malis occupari sæpius atq; falli. Vidi equidem lapillum Florentiā aduectum ex India, ibi è capite draconis erutum rotundū ad nummi figuram, punctis ordine quamplurimis quasi stellis naturaliter insignitum, qui aceto perfusus mouebatur parumper in rectum, imò obliquum, mox ferebatur in gyrum, donec exhalaret uapor aceti. Existimaui equidē lapillū eiusmodi cœlestis draconis habere naturā, atq; quasi figuram, motum quoq; illius accipere, quatenus per aceti seu uini ualentioris spiritū, draconi illi siue firmamento familiarior redderetur. Hunc igitur qui gestaret, & aceto sæpe perfunderet, uim aliquam forte draconis illius acciperet, qui geminis anfractibus, hinc quidem Vrsam maiorem implicat, inde minorē. Extat & prope Scorpionem serpentarius quasi homo serpente cinctus, manu dextra caput serpentis tenens, sinistra caudam, genibus quasi flexis, capite paulū resupino. Legi equidem

Lapidis ex dracone historia.

equidem magos Persarũ regi consuluisse, ut imaginem hanc lapidi imprimeret Hæmatiti, quem aureo clauderet anulo, ita tamen ut inter lapillum atque aurum serpentariæ radicem insereret. Hoc enim anulo gestantẽ contra uenenum morbosq; uenenosos tutum fore, uidelicet si Luna serpentarium aspiciente feceris. Hanc imaginem Petrus Aponensis cõfirmauit. Ego uero, si hãc anulus ille uim habet, arbitror non tam per figuram quàm per materias eiusmodi, & hoc pacto temporeq; compositas sibi cœlitus uendicare. Memento lapillos nascẽtes in animalibus nec inde languẽtibus, ut in dracone, gallo, hirundine, cæterisq; efficaces existere fermè, ut lapilli in terra nascentes, atq; ad easdem referri stellas, ad quas hæc animalia pertinent. Hinc Alectorius ex uentriculo galli ueteris tractus pollet potestate Solari, per quem Dioscorides ait sæpe compertum esse cum pugnare inuictum, qui lapillum hunc ore gestaret. Idem ait, Chelidoniũ erutum ex hirundine rufum, curare melancholicũ, & amabilẽ idoneumq; reddere. Quod quidẽ habet ex Ioue, per ea quæ diximus, scilicet res ubiq; infra Lunam stellares existere. Confirmatur dictum illud ualde Platonicum, hanc mundi machinam ita secum esse connexam, ut & in terris cœlestia sint conditione terrena, & in cœlo uicissim terrestria dignitate cœlesti, et in occulta mũdi uita menteq; regina mundi, cœlestia insint, uitali tamen intellectua

liq; proprietate simul & excellentia. Per hæc insuper confirmant nonnulli etiam illud magicum, per inferiora uidelicet superioribus consentanea posse ad homines temporibus opportunis cœlestia quodam modo trahi, atque etiam per cœlestia supercœlestia nobis conciliari, uel forsan prorsus insinuari: sed postremum hoc illi uiderint. Verum illud arte quadam rite & opportune in unum plurima colligente fieri posse probabile satis (ut diximus) esse uidetur, tum rationibus quas in superioribus aßignauimus, tum quia eiusmodi multa quando apud Medicum & Astrologũ colliguntur, cõtunduntur, cõmiscentur, concoquuntur sub sidere certo, dum ipsa per se ratione concoctionis atq; fermenti, nouam paulatim formã subeunt, hanc ipsam acquirunt certo quodam fomento cœlesti, radijs tunc intus agentibus, ideoq; cœlestem. Metallũ uero uel lapillus quando momento sculpitur, non uidetur nouã accipere qualitatem, sed figuram. Neq; motio illa per debitos digestionis gradus, quos alteratio naturalis atq; generatio solet obseruare, progreditur. Quum uero natura cœlestis tanquã inferioris naturæ regula soleat tenore quodam progredi naturali, & ita progredientibus aspirare, meritò diffidũt pleriq; imagines eiusmodi cœlestem aliquam uirtutem habere. Ego quoq; ambigo sæpius, ac nisi & omnis antiquitas & omnes Astrologi uim mirabilem habere putarent, habere negarem. Negarem

equidem

equidem nõ omnino. Opinor enim (nisi quis aliter persuaserit) ad prosperã ualetudinem saltem aliquam habere uirtutem, electæ præsertim ratione materiæ: tametsi multo maiorẽ inesse pharmacis arbitror, & ungentis sidereo fauore cõflatis. Quid uero uoluerim ubi modo dicebam, electæ ratione materiæ, in sequentibus declarabo. Quæ uero ex Magorũ uel Astrologorum opinione ad Plotinum interpretandũ pro imaginibus allegari possunt, deinceps breuiter afferam, si te prius hic admonuero, ne putes probare me usum imaginũ, sed narrare. Ego enim medicinis ad cœlum temperatis non imaginibus utor, atq; ita cæteris quotidie consulo. Tu uero si concedis deum rebus infra Lunã mirabiles inseruisse uirtutes, mirabiliores concede cœlestibus. Præterea si licere iudicas homini ad prosperã ualetudinem inferioribus uti, iudica superioribus quoq; licere, atq; inferiora ad superiorũ normã, sic medicorũ artificio temperare, sicut etiã à deo sunt ab initio tẽperata.

De potestate cœli. De uiribus radiorum unde uim sortiri putentur imagines.

CAP. XVI.

IMmensa fermè cœlestiũ magnitudo, uirtus, motio facit, ut omnes omnium siderum radij terræ molem quæ quasi punctum est ad cœlum, momento facilimeq; usq; ad centrum recti penetrent, quod omnes Astrono-

mi confitentur. Ibiq; ut placet Pythagoreis atque Platonicis fortißimi sint: tum quia recti undiq; centrũ tangunt, tum quia in angustum collecti sunt cuncti. Quorum uehementia, materia ibi terræ sicca procul ab humore remota prorsus accenditur, accensáq; extenuatur, atq; dispergitur per meatus undiq;, & efflat incendia pariter atque sulphur. Sed ignem hunc putant ualde caliginosum esse, & quasi incendium quoddam luminis expers, sicut in cœlo extat expers incendij lumen: ignis autem inter cœlestem atque infernum, lumen cum feruore coniungit. Putant autẽ ignem è centro flantem ignem esse Vestalem: siquidẽ Vestam esse terræ uitam numenq; putabant. Ideoq; Vestæ templũ ueteres in medijs urbibus construebant, ignemq; in medio perpetuum collocabant. Sed ne ulterius peruagemur, cõcludamus iam, si stellarũ radij totam mox terram penetrant, negari non facile posse metallum atque lapillum, quando cælantur imaginibus subitò penetrare, eisq; miras uel saltẽ qualescunq; imprimere dotes. Quandoquidem & in aluis terræ preciosißima generant. Sed quis neget per hæc radios penetrare? Siquidem aër & qualitas eius, et sonus minus efficax solida transit subitò, & sua quadã afficit qualitate. Iam uero si duritia radijs obsisteret penetrantibus lumen, multo citius aërem quàm aquam pertransiret, & hanc ocyus multo quàm uitrum, & uitrũ similiter quàm crystallum.

Vestæ deæ tẽpla in urbium meditullio extructa.

lum. At quũ eodem momento solida, quo liquida cuncta transuerberet, perspicue constat duritiã radijs nullo modo resistere. Atq; idcirco dicent nõ esse negandũ, metalla cœlestiũ radios influxusq; suscipere, atq; etiã conseruare ad tempus tunc sibi cœlitus destinatũ. Conseruare inquam uirtutem quandam ex radiorũ concurrentium contactu creatam. Quid uero, si materia durior hoc ipso quod uidetur obsistere causæ præpotenti magis ictibus se exponit? Sic ensis lignũ sub lana incidit nõ incisa lana. Sic radius ille fulmineus corio quandoq; non læso dissoluit in eo metallum. Quũ uero natura cœlestis nostro hoc igne incõparabiliter sit præstantior, non est putandum radij cœlestis officium esse dũtaxat, quale opus ignei radij manifeste uidemus, scilicet illuminare, calefacere, exiccare, penetrare, extenuare, dissoluere, quæ nostris sensibus notißima sunt, sed multo plures mirabilioresq; uires & effectus habere: alioquin & materia inferior, & caducus sensus cũ diuinitate cœli penitus æquaretur. Sed quis nesciat uirtutes rerũ occultas, quæ speciales à Medicis nominantur, nõ ab elementari natura fieri, sed cœlesti? Possunt itaq; (ut aiunt) radij occultas & mirabiles ultra notas imaginibus imprimere uires, sicut & cæteris inserunt. Nõ enim inanimati sunt, sicut lucernæ radij, sed uiui, sensualesq; tanquam per oculos uiuentium corporum emicantes, dotesq; mirificas secum ferunt ab ima-

ginationibus mentibusq́; cœlestium. Vim quoq; uehementißimam ex affectu illorũ ualido, motuq́; corporũ rapidißimo, ac proprie maximeq́; in spiritũ agunt cœlestibus radijs similimum. Agunt insuper in corpora uel durißima. Omnia enim hæc ad cœlum infirmißima sunt. Sunt autem in uarijs stellis uariæ quoq; uires & idcirco in radijs earum inter se uariæ. Præterea in radiorum ictibus aliter atq; aliter incidentibus uirtutes diuersæ nascuntur. Deniq; in concursibus radiorũ mutuis aliter atque aliter, & hic aut ibi, & tunc aut aliâs effectis diuersæ subitò uires suboriũtur, multo magis atque citius quàm in alijs atque alijs elementorum qualitatumq́; elementalium mixtionibus: multo etiã citius quàm in tonis & numeris apud Musicum aliter & aliter concinentibus. Si hæc diligenter consideraueris, forsitan non diffides, dicent, subitò quodam radiorum iactu uires imaginibus imprimi, atq; ex diuerso iactu diuersas. Nunquid ergo tam citò? Mitto fascinationes repentino quodam intuitu factas, & amores acerrimos statim accensos radijs oculorum, qui & ipsi sunt fascinamẽta quædã, quod in libro De amore probamus. Mitto quàm citò rubens oculus inficiat intuentem, & speculum intuens fœmina menstruosa. Nónne & familiæ quædã apud Illyricos & Triballos iratæ, intuitu homines interemisse ferũtur? Et fœminæ quædam in Scythia idem facere consueuisse? Et Catoble-

Autore Bytho Dyrrachino.

pe re

pe reguliq; serpentes radioru ex oculis iactu homines perimunt. Torpedo quoque marina tactu etiā procul per uirgam manum subitò stupefacit. Echinus prætere a pisciculus grandē solo tactu nauem sistere fertur. Phalangia quinetiam in Apulia ictu quopiam uel occulto, spiritū animumq; repentino stupore permutāt. Quid rabiosus canis facit, uel non apparente morsu? Quid scopa, deinde quid arbutus? Nónne leuissimo tactu uenenum concitant atque rabiem? An ergo negabis cœlestia oculorū suorū radijs, quibus nostra contuentur simulatq; contingunt statim miranda perficere? Iam uero grauida mulier tactu statim signat membrū hominis nascituri, rei desideratæ nota. An uero dubitabis radios aliter alitér ue tangētes diuersa cōficere? Quū & tu helleborum herbam colligens, siue folium deorsum trahas, siue sursum, hoc subito tactu, causa sis helleboro, ut deorsum educat humores, aut sursum? Nónne ab initio rei cuiusque generandæ cœlestes influxus concoctione materiæ, digestioneq; perfecta nō tam tempore quàm momento dotes mirificas largiuntur? Nónne suffragante cœli uultu innumerabiles sæpe ranæ, similesq; animantes ex arenis momento prosiliūt? Tanta est in materijs præparatis potentia cœli, tanta celeritas. Deniq; si ignis hoc habet, ut tempore quambreuissimo faciat, quæ cætera longo ob id præcipue qđ est cœlo similimus. Quis nam dubitet, cœlum magna

quasi momento perficere, etiam in materia minus paratata, sicut flamma solet ingentior? Quid ergo dubitas inquiunt, in imagine construenda fermè similiter agere cœlum? Dices opinor, sicut & ego dicebam, naturales hic alterationis gradus abesse. Qui sanè defectus minuit quidem cœleste donū, nec tamen penitus auferre uidetur. Nolunt enim Physici ex quolibet metallo uel lapide imaginem fabricari, sed certo. In quo quidē natura cœlestis, uirtutē olim ad hoc ipsum quod optatur naturaliter inchoauerit, & quasi iamiam perfecerit, ut in sulphure flammā. Quam sanè uirtutem tunc demum perficiat, quando materia hæc per artem sub simili quodam influxu cœlesti uehementer agitatur, et agitata calescit. Itaq; ars suscitat inchoatā ibi uirtutē, ac dum ad figuram redigit, similem suæ cuidam cœlesti figuræ, tunc suæ illic ideæ prorsus exponit, quam sic expositam, cœlum ea perficit uirtute qua cœperat. Exhibens quasi sulphuri flammā, sic potentia quædā ad rapiendas paleas cœlitus data succino, quodammodo debilis sæpe per frictionē calefactionemq; facta ualidior subitò rapit. Similem uirtutē Serapio scribit datam lapidi Albugedi quasi hyacintho simili. Sed non prius trahere paleas, quàm capilli hoc lapide perfricentur. Sic item lapis ille Iouius Bezaar, id est à morte liberans, quem descripsimus in libro Cōtra pestem, uim ab initio contra uenenum accepit ab Ioue, sed non usq;adeò

Multo magis id agere potens in prædisposita.

usq; adeò ualidam, ut eandem tradere poßit materijs alijs exercendam. At uero quũ primum sub Scorpionis cœlestis influxu figuram superni illius acceperit, perfectam contra Scorpiones subitò uim reportare putatur, quam Mastici cõmunicare ualeat aut thuri. Eadem quoque de hyacintho, topazio, smaragdo, cæterisq; ratio est habenda, ut fabrica figurarum non alibi efficaciam habeat, quàm ubi materia cum stella congruit & effectu, à qua hunc faber exoptat accipere. Ac præterea ubi hæc ipsa materia quasi iam talis est ab initio, qualem affectas reddere per figuram. Nullis ergo materijs ad imagines uti consulunt, nisi his ipsis quæ tibi notæ sunt, hanc ipsam fermè iam uim habere quam cupis. Lapillorum itaq; uires atq; metallorũ diligentißime perscrutari iubent, intereaq; meminisse inter lapillos quidem Carbunculum in tenebris coruscantem, atq; Pantauram præcipue Soli subesse, Sapphirũ Ioui, Smaragdum Veneri, Mercurio, Lunæ. Præterea metalla præter aurum & argentum uix ullam ad hæc habere uirtutem. Tutioremq; in his rationẽ fore, si aurum quidem purum ad Solem referas atq; Iouem. Ad illum quidem propter colorem, ad hunc autẽ propter temperatã cõmixtionem. Nihil enim Ioue & auro temperatius: purum uero argentum ad Lunam, sed ad Iouem simulatq; Venerem aurum argento permixtum. Præterea imaginem efficaciorem fore, si uirtus in ma-

Formæ imprimendæ aptitudo cũ stellis conferenda.

teria eius elementaris conueniat cum speciali eiusdem uirtute naturaliter insita, atq; hæc insuper cum uirtute altera speciali per figurã cœlitus capienda. Deniq; figuras inferiores & formas cœlestibus cõformari, inde perdisces, ut aiunt, quod Perseus truncato Medusæ capite, futurã nõnullis obtruncationẽ portendere consueuit, multaq; similiter, et Lunã aliosq; Planetas sub certis signis certa in nobis membra mouere nõ dubitant.

Quam uim habeant figuræ in cœlo atque sub cœlo. CAP. XVII.

SEd ne figuris nimium forte diffidas, meminisse iubebunt, in regione hac sub Luna elementari, elementarem quoq; qualitatem posse quamplurimum, in transmutatione uidelicet ad aliquid elementare tendente, Calorem scilicet & frigus, & humorem atq; siccitatem. Qualitates autem quæ minus elementares materialesúe sunt, scilicet lumina, id est colores: numeros quoq; similiter & figuras ad talia forsitan minus posse, sed ad cœlestia munera, ut putant, ualere permultum. Nam & in cœlo lumina, & numeri, & figuræ, sunt fermè omnium potentißima: præsertim si nulla sit ibi materia, quod Peripatetici pleriq; putant. Sic enim figuræ, numeri, radij, quum non alia substineantur ibi materia, quali substantiales esse uidentur. Atque quum in ordine rerum mathematicæ formæ physicas antecedant,

dant, tanquam simplices quidem magis, & minus egenæ, meritò in antecedentibus mũdi gradibus, id est cœlestibus autoritatem sibi maximam uendicant, ut non minus inde fiat numero, figura, luce, quàm elementari quadam proprietate. Huius quidem autoritatis habetur etiam sub Luna signũ. Qualitates enim ualde materiales plurimis rerum speciebus sunt cõmunes, eisq́; quodammodo permutatis, non usquequaq; species commutantur. Figuræ autem numeriq́; partiũ naturaliũ, proprietatem cum specie inseparabilem peculiaremq́; poßident, utpote quæ cœlitus unà cum speciebus destinata fuerunt. Imò & cum ideis maximã habent in mente mundi regina, connexionem. Atq; quum ipsæ numeriq́; species quædam sint, ideis ibi proprijs designatæ, nimirum uires inde proprias sortiuntur. Ideóque tum species naturalium certis figuris, tum motus, & generationes, & mutationes certis numeris adstringuntur. De lumine uero quid dicam? Est enim actus intelligentiæ uel imago. Colores autem sunt lumina quædam. Quamobrem ubi lumina, id est colores, figurasq́;, & numeros Astrologi dicunt in materijs nostris ad cœlestia præparandis posse quamplurimum, nõ temere, ut aiunt, debes ista negare. Non ignoras cõcentus per numeros proportionesq́; suas, uim habere mirabilem ad spiritum & animũ & corpus sistendũ, mouendũ, afficiendum. Proportiones autem ex numeris constitutæ,

Proprietas qualitatum cum speciebus.

quasi figuræ quædam sunt, uel ut ex punctis lineisq; fa ctæ, sed in motu. Similiter motu suo se habent ad agendum figuræ cœlestes. Hæ nanq; harmonicis tum radijs tum motibus suis omnia penetrantibus spiritum indies ita clàm afficiunt, ut Musica præpotens palàm afficere consueuit. Nosti præterea quàm facile multis misericordiam moueat figura lugentis. Et quantũ oculos imaginationemq́;, & spiritum & humores afficiat statim atq; moueat amabilis personæ figura. Nec minus uiua est & efficax figura cœlestis. Nónne principis in urbe uultus quidem clemens & hilaris exhilarat omnes? Ferox uero uel tristis repente perterret? Quid ergo cœlestium uultus, dominos omnium terrenorũ, aduersus hæc efficere posse putas? Quippe quum etiam coëuntes ad prolem, plerunq; uultus, non solũ quales ipsi tunc agũt, sed etiam quales imaginantur, soleant filijs diu postea nascituris imprimere. Vultus eadem ratione cœlestes materias confestim suis notis inficiũt. In quibus siquando diu latitare uidentur, temporibus deinde suis emergũt. Vultus autem cœli sunt figuræ cœlestes. Potes uero facies illic appellare figuras, cæteris ibi stabiliores: Vultus autem, figuras, quæ magis ibi mutantur. Aspectus quoq; inter se stellarum motu quotidiano confectos, uultus appellare potes, similiter & figuras. Nam hexagoni, pentagoni, tetragoni nominãtur. Esto dicet quispiã: Sint ut placet potentißimæ ad efficiendum

A minori.

ciendum figuræ cœlestes: Verum quid hoc ad figuras imaginum artificio factas? Respondebunt, non id potißimum contendere, ut potentißimæ per se ad agendum sint nostræ figuræ, sed ut paratißimæ ad actiones & uires figurarum cœlestium capiendas, quatenus opportune fiunt dominantibus illis, atque examußim ad illas configurantur. Exigit enim figura illa figuram. Nónne sonante cithara quadam, altera reboat? Ob id tantum, si & ipsa similem figuram habeat, atq; è conspectu sit posita, & fides in ea positæ & intentæ similiter. Quidnam hic efficit, ut cithara subitò patiatur à cithara, nisi situs aliquis et quædam figura conformis? Figura speculi lenis, concaua, nitens cœlo congrua, ob hoc ipsum proprie, munus tantũ cœlitus accipit, ut radios Phœbi in se cumulatißime complectatur, & solidißimum quodq; ad centrum suum è conspectu locatũ, repente comburat. Ergo ne dubites dicent, quin materia quædam imaginis faciendæ, alioquin ualde cõgrua cœlo, per figurã cœlo similem arte datam, cœleste munus, tum in seipsa concipiat, tum reddat in proximum aliquẽ uel gestantem. Non solum uero figura, sed etiã dispositio peruia, quam Diaphanam uocant, inefficax quiddam est, & paßiuum suapte natura. Veruntamen quoniam peruia dispositio est in cœlo proprium luminis susceptaculum, ideo ubicunq; sub cœlo, hæc uel est naturalis, uel modo aliquo comparatur, subito præ

ſens cœleſte lumen acquiritur atq; etiam conſeruatur, ubi unà cum hac uel calor eſt igneus, ut in flamma, uel eſt aliquid aërium, aqueumúe ſimul & glutinoſum, ut in noctilucis, & nocticernis, & carbunculis, atq; forſan quodammodo in Camphora. Quid inde ſequatur pro imaginibus, ipſe reputa.

Quales cœleſtium figuras antiqui imaginibus imprimebant. Ac de uſu imaginum. CAP. XVIII.

ALiquis autem quæret, quas potiſsimũ cœli figuras imaginibus imprimere ſoleant. Sunt enim ibi formæ oculis ualde conſpicuæ, & à multis, quales ſunt, quaſi depictæ, ut Aries, Taurus, ſimilesq́; figuræ zodiaci, & quæ ſunt extra zodiacum manifeſtæ. Sunt ibi præterea formæ quamplurimæ, non tam uiſibiles quàm imaginabiles per ſignorũ facies ab Indis & Aegyptijs Chaldæisq́; perſpectæ, uel ſaltem excogitatæ Velut in prima facie Virginis uirgo pulchra ſedens, geminas manu ſpicas habens, puerumq́; nutriens. Et reliquæ, quales deſcribit Albumaſar, cæteriq́; nonnulli. Sunt deniq; characteres quidam ſignorum & Planetarum ab Aegyptijs deſignati. Volũt igitur imaginibus omnia hæc inſculpi. Vt ſi quis expectet propriũ à Mercurio beneficium, collocare eum in Virgine debeat, uel ſaltem ibi Lunam cum aſpectu Mercurij. Et imaginem tunc ex ſtanno conficere, uel argento, in qua totum ſit

Virginis

Virginis signum, & character eius characterq́; Mercurij. Ac si prima Virginis facie sis usurus, addas etiã figuram, quam in prima facie diximus obseruatam. Similiterq́; de cæteris. Postremi quidem imaginum autores, uniuersam earum formam ad cœli similitudinem accepere rotundam. Antiquiores autem, quemadmodum in quodam Arabum collegio legimus, figurã crucis cunctis anteponebant: quia corpora per uirtutem agunt ad superficiem iam diffusam. Prima uero superficies cruce describitur. Sic enim in primis habet longitudinem atque latitudinem. Primaq́; hæc figura est, et omnium recta quammaxime, & quatuor rectos angulos continet. Effectus uero cœlestium maxime per rectitudinem radiorũ angulorumq́; resultãt. Tunc enim stellæ magnopere sunt potentes, quando quatuor cœli tenent angulos imò cardines, orientis uidelicet occidentisq́;, & medij utrinq; cœli. Sic uero dispositæ, radios ita conijciunt in seinuicem, ut crucem inde constituant. Crucem ergo ueteres figuram esse dicebant, tum stellarum fortitudine factam, tum earundem fortitudinis susceptaculum. Ideóque habere summam in imaginibus potestatem, ac uires & spiritus suscipere Planetarum. Hæc autem opinio ab Aegyptijs uel inducta est, uel maxime cõfirmata. Inter quorũ characteres crux unus erat insignis, uitam eorum more futuram significans, eámque figuram pectori Serapidis insculpebant.

Stellarũ uigor maximus.

Ego uero quod de crucis excellentia fuit apud Aegyptios ante Christum, non tam muneris stellarum testimoniũ fuisse arbitror quàm uirtutis præsagiũ, quam à Christo fuerat acceptura. Astrologos autem qui statim post Christum fuerũt, uidentes à Christianis miranda per crucem fieri, nescientes autem uel nolentes in Iesum tanta referre, in cœlestia retulisse: quanquã considerare debebant per crucem ipsam, absque nomine Iesu miracula minime perpetrari. Conuenire quidẽ imaginibus eam, quia referat fortitudinem Planetarum omniumq; stellarum, forsitan est probabile. Non tamen ob hoc duntaxat ingentem habere potentiã. Posse uero nonnihil unà cum cæteris, quæ necessaria sunt, coniunctam, ad prosperam forsan corporis ualetudinem. Sed ad narrandas aliorum opiniones, ut cœpimus, reuertamur. Saturni ueteres imaginem ad uitæ longitudinem faciebant in lapide de Feyrizech, id est Sapphiro, hora Saturni, ipso ascendente atque feliciter constituto. Forma erat: Homo senex in altiore cathedra sedens uel dracone, caput tectus panno quodã lineo fusco, manus supra caput erigens, falcẽ manu tenens aut pisces, fusca indutus ueste. Ad longam uitam atq; felicem Iouis imaginem in lapide claro uel albo. Erat homo sedens super aquilam uel draconem coronatus, hora Iouis ipso in exaltatione sua feliciter ascendẽte, croceam induto uestem. Contra timiditatem hora Martis imagines

Veterũ in sculpendis imaginibus Planetarũ ritus.

imagines fabricabant prima Scorpionis facie oriente, Martem armatum & coronatum. Ad morbos curandos fingebant Solis imaginem in auro hora Solis, prima facie Leonis ascendente cum Sole. Regem in throno, crocea ueste, & coruum Solisq; formam. Ad lætitiam roburq; corporis, Veneris imaginem puellarem, poma floresq; manu tenentem, croceis & albis indutã, hora Veneris, prima facie Libræ, uel Pisciũ, uel Tauri ascendente cum Venere. Imaginem Mercurij ad ingenium & memoriam, prima facie Geminorũ. Item contra febres sculpebatur Mercurius, homo tela manu tenens, hora Mercurij surgente Mercurio, sculpebant hanc in marmore. Subinde materiæ cuipiam imprimebant languẽtibus assumendæ. Hinc omne genus febriũ curari dicebant. Imaginem Lunæ ascendente prima facie Cancri ad augmentũ. Forma Mercurij: Homo sedens in throno galeratus cristatusq;, pedibus aquilinis sinistra gallum tenens aut ignem, alatus, aliquando super pauonem, dextra tenens calamum, ueste uaria. Luna, puella pulchra cornuto capite super draconem uel taurum, serpentes supra caput & sub pedibus habens. Ad curandũ calculum, genitaliumq; dolores, et ad sanguinem astringendũ, imaginẽ hora Saturni, surgente tertia facie Aquarij cũ Saturno. Item Leonem auro imprimebant, lapidem in formã Solis pedibus reuoluentem, hora Solis primo gradu faciei secundæ Leonis ori

ente. Hanc expellendis morbis profuturam existimabant. Ad renū morbos similem faciebant, quando Sol in corde Leonis cœlum mediū obtineret, à Petro Aponensi comprobatā & experientia confirmatā, sed hac conditione, ut Iupiter aut Venus medium aspiciat cœlum, Planetæ uero noxij cadant, infortunatiq; sint. Accepi à Mengo physico præclaro eiusmodi imaginē factam Ioue ibidem coniuncto cum Sole liberauisse Ioannem Marlianum Mathematicum nostro seculo singularem, à pauore quo sub tonitru affici cōsueuerat. Præterea ad firmandam sanitatē & ueneficia deuitanda, imaginē ex argento fingebant hora Veneris, Luna angulos obtinente, ac Venerem feliciter intuente, dūmodo dominus sextæ domus Venerem aspiciat, aut Iouem trino quodam intuitu, uel opposito. Mercurius aūt nō sit infelix. Agebant hæc hora diei Solis ultima, ita ut dominus horæ decimā teneret cœli plagā. Petrus Aponensis inquit medicum per imaginem infirmum curare posse. Modò in ea fabricanda obseruet, ut anguli ascendentis medij cœli, occidentis sint fortunati, & ascendentis dominus, & eadem ratione secunda, sed sexta et dominus eius sit infelix. Ait etiā sanitatē fore firmiorē uitamq; longiorē, quàm ab initio fuerit instituta, si natiuitate perspecta fiat imago, in qua hæc fortunata ponatur, scilicet illius significator uitæ. Item uitæ datores, tum signa, tum domini, præsertim ascendēs eiusq; dominus

Mengi factum.

dominus. Item cœli mediũ, locus Solis, pars fortunæ, dominus coniunctionis uel præuentionis ante natiuitatem factæ. Mali quinetiã infortunati cadant. Concludit Astrologorũ nullum dubitare, quin ad producendam uitã talia conferãt. Prolixũ foret dictu quas per quælibet signa facies antiqui, et quas Lunæ stationes tanquã necessarias in exprimendis imaginibus obseruabant. Nam in statione Lunæ à gradu Virginis decimoseptimo ad finem eius faciebant imagines contra morbos et odia, & ad iter felix. In statione à principio Capricorni ad gradum duodecimũ, cõtra morbos & discordias atq; captiuitatem. In statione à gradu duodecimo Capricorni ad gradũ uigesimumquintũ aduersus languorem & carcerem. In statione à gradu quarto Piscium ad gradũ eiusdem decimumseptimũ ad curandos morbos, ad lucrum, societatem, ad augendas messes. Et in alijs similiter alias, uana sæpius curiositate machinabantur. Solas uero recensui quæ nõ tam Magum quàm Medicũ redolerent. Nam & medicinã eiusmodi uanã plurimũ fore suspicor. Pro alijs autem magis legitimis medicinarũ confectionibus eiusmodi mansiones Lunæ arbitror eligendas. Atq; etiã in Ariete gradũ sextum, rursum decimumnonũ, minuta xxvi. Item in Geminis gradũ decimũ, minuta 51. In Cancro gradũ decimũnonũ, minuta xxvi. In Libra gradũ sextũ, minu. xxxiiij. In Capricorno gradum decimumnonũ, minuta xxvi.

In Aquario gradum secundum, minuta xvij. In eodem gradu decimumquintũ, minuta octo. Præterea sententiam Haly mente tenendam: Quodlibet signum quandiu Sol est in eo uiuũ fieri, cæteris dominari, effectum eius præ cæteris euenire, ut illuc Lunã dirigas ad donũ inde propriũ pro medicinis suscipiendũ. Illuc inquam, id est ad signum & faciem, & maxime gradum: ut si bona Iouis affectas, ad hæc directam Lunam erigas uel unitam, quandiu locum eiusmodi Sol illustrat, ubi proprietas Iouia uiget. Similiterq; de cæteris. Curiosum uero narratu foret, & forte noxiũ quas imagines, & quẽadmodũ associandos uel dissociãdos inter se animos, fabricabãt ad afferendã felicitatẽ, uel inferendam calamitatẽ, uel uni cuidam, uel domui uel ciuitati. Ego quidem fieri posse talia non affirmo. Astrologi aũt fieri posse putant, & quomodo, docent, qualia ego narrare non audeo. Porphyrius ubi uitam Plotini magistri sui describit, talia fieri posse confirmat. Atq; Olympiũ Magum & Astrologum Aegyptiũ narrat contra Plotinum Romæ talia tentauisse, dum conaretur per imagines uel res eiusmodi siderare Plotinũ, sed conatus in autorem suum ob excelsam Plotini animã fuisse retortos. Albertus quoq; Magnus Astrologiæ pariter atque Theologiæ professor ait in Speculo, ubi à licitis discernere se inquit illicita, imagines rite ab Astrologis constitutas, uirtutẽ effectumq; acquirere à figura cœlesti.

Quodlibet signũ à solis cõmunione reddi uiuidius.

Atque

Atque subinde narrat mirabiles earum effectus, quales Thebith, Benthorad, & Ptolemæus, cæteriq́; Astrologi pollicentur. Describitq́; imagines ad calamitatem alicui, prosperitatemq́; afferendam, quas cōsilio prætermitto. Et interea confirmat effectū eas habere posse: quanquā et ut uir bonus artis damnat abusum, & ut legitimus Theologus orationes suffumigationesq́; detestatur, quas impij quidam ad dæmones imaginibus fabricandis adhibuerunt. Neque tamen reprobat figuras & literas dictionesq́; imaginibus impressas ad hoc ipsum duntaxat, ut donum aliquod accipiant à figura cœlesti. Quod quidem posse per imagines comparari, Petrus Aponensis confirmauit. Imò & affirmauit regionem nescio quam fuisse destructam per imaginem illam, quam Thebith narrat à Phedice Astrologo fabricatam. Thomas autem Aquinas dux in Theologia noster magis ista formidat, & minus tribuit imaginibus. Tantū nanq; uirtutis duntaxat per figuras cœlitus putat acquirere, quantum conducat ad illos effectus, quos solet cōmuniter cœlum per herbas resq́; alias naturales efficere. Nō tam quia figura talis sit in ea materia, quàm quoniam compositum tale iam positū est in certa quadam artificij specie, qualis cum cœlo consentiat. Hæc ait in libro cōtra Gentiles tertio, ubi charactêres & literas figuris additas ridet: Figuras uero nō adeò nisi pro signis quibusdam ad dæmones adiungantur. In

libro etiam de Fato ait, constellationes dare ordinem essendi atq; perdurandi, non solum rebus naturalibus, sed etiam artificiosis, ideo imagines sub certis constellationibus fabricari. At si quid mirabile per eas ultra cõsuetos naturalium effectus nobis eueniat, in dæmonas reijcit hominum seductores, quod in libro contra Gentiles perspicue patet, maxime uero in libello De occultis naturæ operibus, ubi uidetur ipsas etiam imagines paruipendere, quomodocunq; factas: quas & ego quatenus ipse iusserit, nihilipendam. Referre autem mirabiles quosdam effectus imaginum in dæmonum falsitatem, nec est à Platonicis alienum. Nam & Iamblichus ait eos qui religione summa sanctimoniaq; posthabita, imaginibus duntaxat confisi, ab eis diuina sperant munera, hac in re à malis dæmonibus sæpißime falli, sub prætextu bonorum numinum occurrentibus. Contingere tamen ex imaginibus legitima Astrologiæ ratione constructis naturalia quædam bona, non negat. Denique tutius fore arbitror medicinis quàm imaginibus se cõmittere, rationesq; à nobis de potestate cœlesti, pro imaginibus aßignatas, in medicinis potius q̃ in figuris efficaciam habere posse. Probabile enim est si quam uim imagines habent, hanc non tam per figuram nuper acquirere, quàm per materiam poßidere naturaliter sic affectam. Ac si quid denuò acquiritur dum insculpitur, non tam per figuram cõparari quàm

per

per calefactionem contusione quadam prouenientem. Quæ quidem contusio calefactioq́; facta sub harmonia cœlesti simili harmoniæ, quæ quondam materiæ uirtutem infuderat, excitat uirtutem ipsam atq; corroborat sicut flatus flammam, & manifestàm efficit ante latentem, sicut calor ignis in aspectũ producit literas scriptas succo cæpæ prius delitescentes. Atque literæ hirci adipe inscriptæ, lapidi prorsus occultæ, si lapis submergatur aceto prodeunt, & quasi sculptæ eminentes extãt. Imò uero sicut tactus Scopæ uel Arbuti suscitat rabiem consopitam, sic forte contusio quædam & calefactio sola latentem in materia uirtutem prodit, facta uidelicet opportune. Qua quidẽ cœlesti opportunitate expedit in medicinis conficiendis uti. Aut si quis forte tractare metalla lapidesq́; uolucrit, præstat percutere solũ, atq; calefacere quàm figurare. Præter enim id quod inanes esse figuras suspicor, haud temere uel umbram idololatriæ debemus admittere. Item nec temere uti stellis uel salutaribus ad morbos his similimos expellendos. Hos enim sæpe augent: Sicut noxiæ stellæ dißimiles sibi morbos aliquando minuunt: quod sanè Ptolemæus & Haly perspicue docent.

De fabricanda Vniuersi figura.

CAP. XIX.

SEd cur nam uniuersalem ipsam, id est uniuersi ipsius imaginem prætermittimus? Ex qua tamen beneficium ab uniuerso sperare uidentur. Sculpet ergo sectator illorum forte qui poterit formã quandam mundi totius archetypam si placebit in ære. Quam deinde opportune in argenti lamina imprimat aurata. Sed quando potißimum imprimet? Quando Sol minutum primum Arietis attigerit. Hinc enim Astrologi tanquam ex sui natalis reuolutione fortunam mundi eo saltem anno imminentem auspicantur. Ille igitur in hoc ipso mundi natali totius imprimet mundi figuram.

Astrologi à primo Solis in Arietem ingressu anni qualitatẽ præsagiũt.

At uidés ne quàm belle inter disserendũ mundi aliquando nati nobis succurreret argumentum? Siquidẽ quolibet anno renascitur, nónne in ipsa hominis genesi metiuntur Astrologi, primũ in quo signo, quo gradu, quo minuto Sol extiterit? Ibiq; totius figuræ iaciunt fundamentum. Et quolibet deinceps anno, quum primũ Sol minutum subierit idem, quasi renatum hominem arbitrantur, atq; inde præsagiũt anni fortuamn. Sicut igitur id in homine facere nõ ualerẽt, nisi quasi renasceretur. Atq; hic nõ posset quasi renasci, nisi fuisset aliquando natus: sic & mundum conijcere licet aliquando genitum, Sole uidelicet sub minuto Arietis primo tunc posito, quandoquidem per eundem quolibet anno situm,

sors

ſors quædam quaſi renaſcentis mūdi reuoluitur. Tunc igitur ille fabricabit mundi figurā. Cauebit autem ne ſabbato Saturni die figurā ſculpat aut exprimat. Hoc enim die Deus mundi faber ab opere traditur quieuiſſe, quod ab ideali die Solis inceperat. Quantum enim Sol generationi accōmodatus eſt, tantum Saturnus ineptus. Perfecerat autem opus in Venere, pulchritudinē operis abſolutam ſignificante. Sed de mundanæ fabricæ rationibus nihil ultra. Ioannes enim Picus noſter Mirandula diuina de Geneſi mundi myſteria Moſeos diuinitus his diebus expreſſit. Quamobrem ut redeamus ad inſtitutum, & ille mundum ſuum primum die uel hora Saturni nō ſculpet, ſed die potius uel hora Solis. Imprimet autem in anni natali, præſertim ſi tunc felices accedant Iupiter atque Diana. Optimum uero fore putabunt præter liniamenta opificio colores inſerere. Sunt uero tres uniuerſales ſimul & ſingulares mundi colores, uiridis, aureus, ſapphirinus, tribus cœli gratijs dedicati. Viridis quidem Veneri ſimulatq; Lunæ: humidus uidelicet humidis atq; naſcentium proprius, accōmodatus & matribus. Aureum Solis eſſe colorem nemo dubitat, & ab Ioue inſuper atq; Venere nō alienum. Sapphirinū deniq; Ioui maxime dedicamus, cui & Sapphirus ipſe dicitur conſecratus. Vnde & lapis lazulus hoc colore dotatus ob uirtutem Iouiam contra bilem atram à Saturno profectā, apud Medicos præ

Mūdi tres colores.

rogatiuam habet, nasciturq; cum auro, aureis distinctus notis, ita comes auri sicut Solis est Iupiter. Similemq; uim habet lapis Armenus, colorem similem cum uiridi quodammodo poßidens. Expedire igitur iudicabunt ad gratiarum cœlestium munera capessenda treis potißimum hos colores frequentißime contueri, atque in formula mundi quam fabricas, Sapphirinum colorem mundi sphæris inserere. Operæpretium fore putabunt aurea sphæris ad ipsam cœli similitudinem addere sidera, atque ipsam Vestam, siue Cererem, id est terram uiridem induere uestem. Eiusmodi formulam sectator illorum uel ipse gestabit, uel oppositam intuebitur. Vtile uero fore spectare sphæram motibus suis præditam, qualem Archimedes quondam, & nuper Florentinus quidam noster, Laurentius nomine, fabricauit. Neque spectare solum, sed etiam animo reputare. Proinde in ipsis suæ domus penetralibus cubiculum construet in fornicem actum figuris eiusmodi & coloribus insignitum, ubi plurimum uigilet atque dormiat. Et egressus domo non tanta attentione singularum rerum spectacula, quanta uniuersi figuram coloresq; perspiciet. Sed hæc imaginum fictores illi uiderint. Tu uero præstantiorem in te finges imaginem: nempe quũ noueris nec quicquã ordinatius esse quàm cœlum, neq; temperatius aliquid cogitari quàm Iupiter. Sperabis ita demum beneficia cœli Iouisq; conse-

qui.

qui, si cogitationibus, affectibus, actionibus, uictu teipsum ordinatißimum temperatißimumq; præstiteris. At postquàm in mentionem temperaturæ cœlestis incidimus, opportunum forte fuerit recordari, nullũ inesse cœlo elementaris qualitatis excessum, ut Peripatetice loquar, alioquin siue ita compositum sit, iam esset tot seculis dissolutũ: siue etiã simplex tanta saltem magnitudine, potentia, motione cætera perdidisset. Sed profecto tanquam moderatißimũ omnia moderatur, ac diuersa cõmiscet in unum. Præterea tum hac ipsa temperantia sua, tum excellentia formæ diuinitus uitam meruit. Nam & res compositas, tunc demum uitam adipisci uidemus, quando qualitatum perfecta cõmixtio priorẽ iam cõtrarietatẽ fregisse uidetur, ut in plantis. Perfectiorẽ deinceps in animalibus uitã, quatenus inest eis cõplexio à contrarietate remotior q̃ in plantis. In hominibus rursum eadem ratione perfectiorem, & quodãmodo iam cœlestem. Siquidẽ humana cõplexio ad cœlestẽ temperantiã iam acceßit, præsertim in spiritu, qui ultra substantiæ suæ subtilitatẽ qualitatumq; temperantiã, quibus cũ cœlo consentit, cœlestẽ quoq; lucẽ est adeptus. Hic insuper ubi maxime talis est, potißimũ est cœlestis, uitãq; cœlestem diuinitus præ cæteris est adeptus. Et quatenus se talẽ in omni uictu legeq; uitæ efficit atq; seruat, eatenus singularia cœlestium dona reportat. Quãdo uero dicimus nõ esse in cœlo ullũ

Cœlum omnis excessus qualitatũ expers.

elementaris qualitatis excessum, intelligimus uel nullã esse ibi eiusmodi qualitatẽ, sed uirtutes potius effectrices qualitatum temperatas, uel si quæ sunt illic quodã modo similes qualitates, quasi aëriam habere temperiem. Atque ubi quædam illic frigida siccaq; nominamus, Platonica hæc accipimus ratione, id est ut frigidũ appelletur quod minimi caloris est causa. Siccum uero quod humorem nobis exhibet minimũ. Sic astrologus Abraham Saturnum inquit corpus nostrum quodam modo relinquere frigidum atq; siccum, quia calorẽ & humorem affert nostro minorem. Eadem ratione carnes bouis & leporis in se quidem calidæ atq; humidæ, nobis frigidæ sunt & siccæ. Ex hac autem inductione duo hæc accipe corollaria: Primum quidem si corpora magis deinceps temperata, magis uiuunt, cœlũ maxime temperatum quammaxime uiuere. Imò uero uicissim ex eo quod cœlum exactissime temperatum absolutissimam in se uitam possidet coniectari, ut quatenus reliqua ad temperiem uitamq; illius accedunt, eatenus uitam sortiri præstantiorem. Alterum uero, uitã esse formã in se perfectam, perficientemq; corpus, motionisq; principium exhibentem. Principium inquam intimũ, motionis quoq; tum intrinsecus actæ, tum per omnem partẽ extrinsecus expeditæ. Si igitur idipsum uita est, mente captum existimato qui eiusmodi formã non cognouerit inesse cœlo, corpore præstantissimo,

circũ

circũeunte semper motione perfecta, cuncta uiuificante, magisq́; illa gradatim, quæ uel ad ipsius similitudinem naturaliter propinquius accesserunt, uel quotidie huius influxibus aptius se exponunt.

Quantam imagines uim habere putentur in spiritum, & spiritus in eas. Et de *affectu utentis & operantis.*

CAP. XX.

COmpertũ habemus, si quis rite utatur helleboro, feratq́; potenter, mutare quodammodo exquisita purgatione & occulta eius proprietate qualitatem spiritus corporisq́; naturam, & ex parte motus animi, & quasi reiuuenescere, ut fermè uideatur esse re natus. Vnde Medeam Magosq́; *tradũt herbis quibusdam reddere iuuentutẽ consueuisse, quam non tam red dunt myrobalani quàm conseruant. Similem Astologi potestatem propitias habere imagines arbitrãtur, per quam gestantis naturam & mores quodammodo mutent, in meliusq́; restituant, ut quasi iam alter euaserit, aut saltem prosperam ualetudinem diutißime seruent. Imagines uero noxias aduersus gestantem habere uim hellebori præter artem potentiamq́; adsumpti, uenenosam uidelicet atque pestiferam. Aduersus aũt aliũ quendam, ad cuius calamitatẽ fabricatæ intentæq́; fuerint, uim ænei speculi concauiq́; sic prorsus obiecti, ut col-*

lectis repercußisq́; in oppositum radijs, cominus quidem comburant, eminus autem caligare compellant. Hinc orta est historia uel opinio, putans Astrologorũ machinis magorumq́; ueneficijs, homines, bruta, plantas, siderari atq; tabescere posse. Ego autem imagines in rem distantem, uim habere ullam nõ satis intelligo. Habere uero in gestantem nonnullam suspicor, non tamen talem opinor qualem pleriq; fingunt, & hanc ratione materiæ potius quàm figuræ, atque, ut dixi, longo interuallo medicinas imaginibus antepono. Quanquam Arabes & Aegyptij tantũ statuis imaginibusq́; attribuunt arte astronomica & magica fabricatis, ut spiritus stellarum in eis includi putent. Spiritus autem stellarum intelligunt, alij quidem mirabiles cœlestium uires, alij uero dæmonas etiam stellæ huius illiús ue pedissequos. Spiritus igitur stellarũ qualescunq; sint inseri statuis & imaginibus arbitrantur, non aliter ac dæmones soleant humana nonnunquam corpora occupare, perq́; illa loqui, moueri, mouere, mirabilia perpetrare. Similia quædam per imagines facere stellarum spiritus arbitrantur. Putant dæmonas mundani ignis habitatores per igneos humores uel ignitos similiterq́; per ignitos spiritus & affectus eiusmodi nostris insinuari corporibus. Similiter stellarum spiritus per radios opportune susceptos, suffumigationesq́; & lumina, tonosq́; uehementes competentibus imaginum materijs

inseri,

inferi, mirabiliaq; in gestantem, uel propinquantem efficere posse. Quæ quidẽ nos per dæmonas fieri posse putamus, non tam materia certa cohibitos, quàm cultu gaudentes. Sed hæc alibi diligentius. Tradunt Arabes spiritum nostrum quando rite fabricamus imagines, si per imaginationem & affectum ad opus attentißimus fuerit, & ad stellas coniungi cum ipso mundi spiritu, atque cum stellarum radijs, per quos mundi spiritus agit, atque ita coniunctum esse ipsum quoque in causa, ut à spiritu mundi per radios quidam stellæ alicuius spiritus, id est uiuida quædam uirtus infundatur imagini, potißimum hominis tunc operantis spiritui consentanea. Adiuuari quoque suffumigationibus ad stellas accommodatis opus eiusmodi, quatenus suffumigationes tales aërem, radios, spiritum fabri, imaginis materiam sic prorsus afficiunt. Ego uero odores quidem tanquam spiritui aëriq; natura persimiles, et quum accensi sunt, stellarum quoque radijs consentaneos arbitror, si Solares uel Iouij sunt afficere aërem ac spiritum uehementer ad dotes Solis aut Iouis tunc dominantis opportune sub radijs capiendas, atque spiritum sic affectum ita donatũ, posse uehementiore quodam affectu, non solum in proprium corpus agere, sed propinquum præsertim natura conforme quidem, sed debilius, & consimili quadam afficere qualitate. Materiam uero imaginis duriorẽ ab odoribus & operan-

tis imaginatione, uix minimũ quiddam suscipere posse puto: spiritũ tamen ipsum ab odore sic affici, ut ex ambobus unum cõficiatur. Quod quidẽ ex eo patet quod odor nõ agit ulterius in olfactum, postquàm satis egit. Olfactus enim & quoduis aliud à seipso uel similimo quopiam nihil patitur. Sed de his alibi. Proinde imaginationis intentionem, non tam in fabricandis imaginibus uel medicinis uim habere, quàm in applicandis & assumendis existimo: ut si quis imaginem (ut aiunt) gestans rite factam, uel certe medicina similiter utens, opem ab ea uehementer affectet, & proculdubio credat, speretq; firmißime, hinc certe quamplurimus sit adiumẽto cumulus accessurus. Nam ubi uel uirtus imaginis siqua est, tangentis carñ penetrat calefacta, saltem uirtus in electa eius materia naturalis, uel certe medicinæ uigor intus adsumptæ, uenis ac medullis illabitur, Iouiam secum ferens proprietatem, spiritus hominis in spiritum eiusmodi Iouium affectu, id est amore transfertur. Vis enim amoris est transferre. Fides autem spesq; non dubia spiritum hominis iam ita percitum sistit in spiritu Iouio penitus atq; firmat. Quod si, quemadmodũ Hippocrates & Galenus docent, ægrotantis amor fidesq; erga Medicum inferiorem exterioremq; ad sanitatem plurimum conferunt (imò uero fiduciam hanc Auicenna plus inquit efficere quàm medicinam) quantũ ad cœlestem opem conducere putan-

e. Cancne

dum

dum est, affectum fidemq; nobis erga cœlestem influxum iam nobis insitũ, agentem intus, uiscera penetrantem? Iam uero amor ipse fidesq; erga cœleste donum, sæpe cœlestis adminiculi causa est, atque uicißim amor & fides hinc aliquando forsan proficiscitur, quod ad hoc ipsum iam nobis faueat clementia cœli.

De uirtute uerborum atque cantus ad beneficium cœleste captandum. Ac de septem gradibus perducentibus ad cœlestia. CAP. XXI.

VErba præterea quædam acriore quodam affectu pronunciata, uim circa imagines magnam habere censent ad effectũ earum illuc proprie dirigendum, quorsum affectus intenduntur & uerba. Itaq; ad duos ardentißimo quodam amore conciliandos, imaginem sub Luna coëunte cũ Venere in Piscibus uel Tauro fabricabant, multis interim circa stellas uerbaq; curiosius obseruatis, quæ referre non est consilium. Non enim philtra docemus, sed medicinas. Probabilius aũt est effectus eiusmodi uel per Venereos dæmonas confici, his operibus uerbisq; gaudentes, uel per dæmonas simpliciter seductores. Nam & Apolloniũ Theanæũ sæpe Lamias deprehendisse & prodidisse ferunt, dæmonas scilicet quosdam salaces Venereosq;, qui formosas puellas simulent, pelliciantq; formosos, quos ut fer-

pens elephantem ore, sic illi illos ore uulua pariter exugant, ac prorsus exhauriãt. Sed hæc Apollonius ipse uiderit. In uerbis autem certis uim esse certam atq; magnam Origenes asserit cõtra Celsum, & Synesius atque Alchindus de Magia disputantes. Item Zoroaster uetans barbara uerba mutari, Iamblichus quoq; similiter. Item Pythagorici uerbis & cantibus atq; sonis mirabilia quædam Phœbi & Orphei more facere consueti. Quod Hebræorũ antiqui doctores præ cæteris obseruarunt, omnesq́; Poëtæ miranda canunt carminibus effici. Et grauißimus ille Cato in Re rustica in curandis bestiarum morbis aliquando barbaris cantionibus utitur. Sed præstat dimittere cantiones. Concentum uero illum, quo adolescens Dauid Saulem ab insania redimebat, nisi mysterium iusserit ad diuinitatem referri, referet forte aliquis ad naturam. Quum uero pro septem Planetarum numero, septem quoque sint gradus, per quos à superioribus ad inferiora fit attractus, uoces medium gradum obtinent, & Apollini dedicantur. Infimũ quidem tenent gradum materiæ duriores, lapides atque metalla, ac Lunam referre uidentur. Secundum in ascensu locum habent, quæ ex herbis, arborum fructibus, gummis, membris animalium componuntur, respondentq́; Mercurio, si ordinem in cœlo sequimur Chaldæorum. Tertium pulueres subtilißimi, eorumq́; uapores ex prædictis electi, odoresq́;

Verbis atque cantibus uires inesse.

resq́; simpliciter herbarum & florum & unguentorum ad Venerem pertinentes. Quartum uerba, cantus, soni, quæ omnia rite dedicantur Apollini, Musicæ præ cæteris autori. Quintum uehementes imaginationis conceptus, formæ, motus, affectus, uim Martiam referentes. Sextum rationis humanæ discursiones deliberationesq́; consultæ pertinentes ad Iouem. Septimum secretiores simplicioresq́; intelligentiæ quasi iam à motu seiunctæ, coniunctæ diuinis, destinatæ Saturno. Quem meritò Sabath Hebræi nomine quietis appellant. Quorsum hæc? Vt intelligas, quemadmodum ex certa herbarum uaporumq́; compositione confecta per artem, tum medicam tum astronomicam resultat communis quædam forma uelut harmonia quædam siderum dotata muneribus: Sic ex tonis primo quidem ad stellarum normam electis, deinde ad earundem congruitatem inter se compositis communem quasi formam fieri, atque in ea cœlestem aliquam suboriri uirtutem. Difficilimum quidem est iudicatu, quales potißimum toni, qualibus conueniant stellis, quales item tonorum compositiones, qualibus præcipue sideribus aspectibusq́; consentiant. Sed partim diligentia nostra, partim diuina quadam sorte non aliter id assequi possumus, quàm Andromachus in theriaca componenda diutißime fatigatus est, ac tandem post di-

ligentiam, diuina sorte cõsequutus theriacæ uirtutem. Quod quidem contigisse diuinitus Galenus & Auicenna confirmant. Imò uero totam medicinam exordium à uaticinijs habuisse, testis est Iamblichus atq; Apollonius Theanæus. Ideoq; Phœbũ uatem medicinæ præponunt. Tres uero potissimũ regulas ad hoc afferemus si prius admonuerimus, ne putes nos in præsentia de stellis adorandis loqui, sed potius imitandis, & imitatione captandis. Neque rursum de donis agere credas, quæ stellæ sint electione daturæ, sed influxu potius naturali. Ad quem profecto multiplicem & occultũ, ita nos exquisitis studemus modis accõmodare, sicut quotidie ad manifestum Solis lumen caloremq; salubriter excipiendũ nosipsos accõmodamus. Aptare uero seipsum ad occultas dotes eius atq; mirificas, solius sapientis est officiũ. Sed iam ad regulas cantũ sideribus accõmodaturas perueniamus. Prima est exquirere quas in se uires, quósue ex se effectus stella quælibet et sidus et aspectus habeant, quæ auferant, quæ ferant: Atq; uerborũ nostrorũ significationibus hæc inserere: detestari quæ auferunt, probare quæ ferũt. Secũda, considerare quæ stella cui loco maxime uel homini dominetur. Deinde obseruare qualibus cõmuniter hæ regiones et personæ tonis utãtur & cantibus, ut ipse similes quosdã unà cũ significationibus modò dictis adhibeas uerbis, quæ sideribus eisdẽ studes exponere. Tertia, situs aspectusq;
stellarũ

stellarũ quotidianos animaduertere, atq; sub his explorare, ad quales potißimũ sermones, cantus, motus, saltus, mores, actus incitari homines pleriq; soleant, ut talia quædã tu pro uiribus imiteris in cantibus, cœlo cuidam simili placituris, similẽq; suscepturis influxũ. Memento uero cantũ esse imitatorẽ omniũ potentißimũ. Hic enim intentiones affectionesq́; animi imitatur & uerba, refert quoq; gestus motusq́; corporis & actus hominũ atq; mores. Tamq́; uehemẽter omnia imitatur & agit, ut ad eadem imitanda uel agenda, tum cantantem, tum audientes subitò prouocet. Eadem quoq; uirtute quando cœlestia imitatur, hinc quidem spiritũ nostrum ad cœlestem influxum, inde uero influxũ ad spiritum mirifice prouocat. Iam uero materia ipsa cõcentus purior est admodũ, cœloq́; similior quàm materia medicinæ. Est enim aër etiam hic quidem calens siue tepens, spirans adhuc, & quodammodo uiuens, suis quibusdam articulis artubusq́; compositus, sicut animal: nec solum motum ferens, affectumq́; præferens, uerum etiam significatum afferens quasi mentem, ut animal quoddam aërium, et rationale quodammodo dici posit. Concentus igitur spiritu sensuq́; plenus, si forte tum secundum eius significata, tum secundum eius articulos atque formam ex articulis resultantem, tum etiã secundum imaginationis affectum huic sideri respõdeat, aut illi, non minorẽ inde uirtutem quàm quælibet alia com

positio traijcit in cantantem, atq; ex hoc in proximũ auditorem, quousq; cantus uigorem seruat spiritumq́; canentis, præsertim si cantor ipse sit natura phœbeus, uehementerq́; habeat uitalem cordis spiritum atq; insuper animalem. Sicut enim uirtus ac spiritus naturalis ubi potentißimus est, mollit statim, liquefacitq́; alimenta durißima, atq; ex austeris mox dulcia reddit, generat quoq; extra se seminalis spiritus productione propaginẽ: Sic uitalis animalisq́; uirtus ubi efficacißima fuerit, ibi intensißima quadam sui spiritus per cantum, tum conceptione agitationeq́; in corpus propriũ potenter agit, tum effusione mouet subinde propinquum, afficitq́; cum suum tum alienum siderea quadam proprietate, quam tum ex ipsa sui forma, tum ex electa temporis opportunitate concepit. Hac utique ratione orientales meridionalesq́; multi (præcipue Indi*) admirandam feruntur in uerbis habere potentiam, utpote qui magna ex parte* Solares *sunt:* Vimq́; *non naturalem dico, sed uitalem & animalem habẽt fermè omniũ potentißimam, & quicunq; in regionibus alijs maxime sunt phœbei.* Cantus *autem hac uirtute, opportunitate, intẽtione cõceptus, fermè nihil aliud est quàm spiritus alter nuper penes spiritum tuum in te conceptus, factusq́;* Solaris, *& agens tum in te, tum in proximum potestate* Solari. Si *enim uapor & spiritus quidam aliquando per radios oculorum, uel aliter fo-*

ras

ras emissus fascinare, inficere, aliterq́; afficere proximum potest, multo magis id ualet spiritus ab imaginatione cordeq́; simul uberior profluens & feruentior, motuq́; ualentior, ut non omnino mirum sit, morbos quosdam animi atque corporis sic auferri posse aliquando, uel inferri, præsertim quoniam spiritus eiusmodi Musicus proprie tangit, agitq́; in spiritum inter corpus animamq́; medium, & utrunque affectione sua prorsus afficientem. Mirabilem uero in concitato canenteq́; spiritu uim esse concedes, si Pythagoricis Platonicisq́; concesseris, cœlum esse spiritum, motibus tonisq́; suis omnia disponentem. Memento uero totam procedere Musicam ab Apolline. Atq; eatenus Iouem esse Musicum, quatenus est cum Apolline concors. Venerem insuper & Mercuriũ Musicam uicinitate Apollinis reportare. Item ad hos quatuor duntaxat attinere concentus: tres uero reliquos uoces quidem habere, non cantus. Iam uero uoces tardas, graues, raucas, querulas, Saturno tribuimus: Marti uero contrarias, ueloces, acutasq́; & asperas, & minaces: medias uero Lunæ: concentus autem Ioui quidem graues & intentos, dulcesq́; & cum constantia lætos. Contrà Veneri cum lasciuia & mollitie uoluptuosos cantus adscribimus. Inter hos uero medios Soli tribuimus & Mercurio. Si unà cum gratia suauitateq́; sunt uenerabiles, & simplices & intenti, Apollinei iudicantur.

Si unà cum iucunditate remißiores quodammodo sunt, strenui tamen atque multiplices, Mercuriales existunt. Tu igitur horum quatuor unumquenq; cantibus tibi suis conciliabis, præsertim si competentes cantibus sonos adhibeas, adeò ut quũ eorum more opportune canendo & sonando clamaueris, responsuri protinus uideantur, uel instar Echo, uel sicut chorda quædam in cithara tremens, quoties uibratur altera, temperata similiter. Atque ut uult Plotinus & Iamblichus ita naturaliter id tibi continget è cœlo, quemadmodũ uel ex cithara reboatus, siue tremor, uel ex opposito pariete fit Echo. Profecto quoties ex frequenti quodam usu, harmoniæ Iouiæ, uel Mercuriales, uel Venereæ, factæ uidelicet his regnãtibus, spiritus tuus ad hoc ipsum attentißime canens, harmoniæq; conformatus euadit Iouius, uel Mercurialis, uel Venereus. Interea Phœbeus euadit, siquidem Phœbi ipsius Musicæ ducis uirtus in omni consonantia uiget. Atque uicißim ex cantu sonoq; phœbeo ipse phœbeus euadẽs, uirtutem Iouis interim tibi uendicas et Veneris atq; Mercurij. Rursusq; ex spiritu sic intus affecto, similiter afficis animam atq; corpus. Memento uero orationem apte & opportune compositam, & affectu sensuq; plenam atq; uehementem, similem cantibus uim habere. Quantam in orando potentiam Damis & Philostratus habere sacerdotes quosdã Indos narrent, referre non expedit, nec etiã

quibus

quibus uerbis Apollonium euocasse manes Achillis affirment. Non enim loquimur nunc de numinibus adorandis, sed de naturali quadam potestate sermonis & cantus atque uerborũ. Esse uero phœbeam medicamq; in sono, & eo quidem certo potentiam, ex eo patet, quod qui in Apulia tacti Phalangio sunt, stupẽt omnes semianimesq; iacent, donec certum quisq; suumq; sonũ audiat. Tunc enim saltat ad sonum apte, sudat inde atque conualescit. Ac si post annos decem similem audiuerit sonum, subitò concitatur ad saltum. Sonũ uero illũ ex indicijs esse phœbeum Iouialemq; conijcio.

Quomodo septem modis nos cœlestibus accommodare possimus. Et quibus Saturnus sit maleficus, quibus propitius. Quos Iupiter à Saturno defendat. Quomodo cœlum agat in spiritum & corpus & animã. CAP. XXII.

QVoniam uero cœlum est harmonica ratione cõpositum moueturq; harmonice, & harmonicis motibus atque sonis efficit omnia, meritò per harmoniam solam non solũ homines, sed inferiora hæc omnia pro uiribus ad capienda cœlestia præparantur. Harmoniam uero capacem superiorum per septem rerum gradus in superioribus distribuimus. Per imagines uidelicet (ut putant) harmonice constitutas: Per medici

nas sua quadam consonantia temperatas: per uapores odoresq; simili concinnitate confectos: per cantus musicos atq; sonos. Ad quorum ordinem uimq; referri gestus corporis saltusq; & tripudia uolumus: per imaginationis conceptus, motúsque concinnos: per congruas rationis discursiones: per tranquillas mentis cõtemplationes. Sicut enim corpus per harmoniam quotidie suam, id est per situm & habitum & figuram opportune lumini caloriq; Solis exponimus, sic & spiritum occultis stellarum uiribus comparandis, per suam quandam similem harmoniam, imaginibus, ut opinantur, & certe medicinis, odoribus harmonice compositis comparatam. Et deniq; per spiritum superis ita paratum (ut sæpe iam diximus) animam eisdem exponimus atque corpus. Animam inquam, quatenus affectu ad spiritum inclinatur & corpus. In anima uero nunc imaginationem, rationẽ, mentem ponimus. Potest utique imaginatio nostra uel propter qualitatem motũq; spiritus, uel per electionem nostram, uel etiam utrinq; ita disponi, componi, conformari Marti Soli ue, ut sit e uestigio proprium influxus Phœbei uel Martij susceptaculum. Similiter ratio, uel per imaginationem spiritumq; simul, uel per deliberationem, uel utrinq;, sic ad Iouem imitatione quadam comparare se potest, ut multo magis ob dignitatem propinquitatemq; suam ipsa Iouem capiat & munera Iouis, quàm imaginatio,

siue

siue spiritus: quemadmodum imaginatio spiritusq́; eadem ratione multo magis cœlestia capiunt, quàm res & materiæ quæuis inferiores. Mens deniq; contemplatrix, quatenus seipsam non solum ab his quæ sentimus, uerumetiam ab eis quæ imaginamur cõmuniter moribusq́; argumentamur humanis, seuocat, & affectu, intentione, uita, ad separata se reuocat, Saturno quodã modo se exponit. Huic soli propitius est Saturnus. Sicut enim Sol animalibus quidẽ nocturnis inimicus est, diurnis autem est amicus, ita Saturnus hominibus, uel uulgarem palam uitam agentibus, uel fugientibus quidem uulgi consuetudinem. Vulgares tamẽ affectus nõ dimittentibus est aduersus. Vitam nanq; cõmunem concessit Ioui, separatam uero sibi uendicauit atq; diuinã. Mentibus autem hominum re uera hinc pro uiribus segregatis tanquam sibi cognatis quodammodo est amicus. Nam & spiritibus sublimem habitantibus aërem ipse Saturnus (ut Platonice loquar) est pro Ioue, sicut Iupiter hominibus cõmunem agentibus uitã est iuuans pater. Nullis uero Saturnus est infensior, quàm hominibus contemplatiuam uitam simulantibus quidem, nec agentibus. Hos enim nec Saturnus agnoscit ut suos, nec Iupiter ipse Saturni temperies, adiuuat eos, qui cõmunes hominũ leges moresq́; & commercia fugiunt. Hæc enim sibi Iupiter usurpauit (ut aiunt) ligato Saturno, segregata Saturnus. Quãobrem Lunares illi populi,

Saturnus quibus amicus.

quos Socrates in Phædone describit, eminentißimam terræ superficiem, & altiorem nubibus habitantes, uiuentes sobrij admodum frugibusq; contenti, & secretioris sapientiæ studio religioniq; dediti, Saturni felicitatem gustant, uitamq; agunt ita prosperam, tam longæuam, ut nõ tam mortales homines, quàm immortales dæmones habeãtur: quos heroas multi nominant, aureumq; genus Saturnio quodam seculo regnoq; gaudens. Quod forsan Astrologos Arabes uoluisse puto, ubi aiunt ultra lineam æquinoctialẽ ad meridiem esse subtilißimos habitatores quosdã dæmonas, qui nec oriri uideantur neque mori, ibiq; potestatem habere Saturnum caudamq; Draconis. Quod sanè confirmare uidetur Albumasar in libro Sadar, dicens quasdã Indiæ regiones Saturno subiectas esse, ibiq; homines esse ualde longæuos, ac senio plurimum extremo decedere. Rationemq; aßignat, quoniam Saturnus non lædat domesticos, sed externos. Tu uero potestatem Saturni ne negligas. Hunc enim ferunt Arabes omnium potentißimum. Planetas sanè uires eorum subire ad quos accedunt: omnes uero ad eum accedere potius quàm uicißim, Planetasq; coniunctos illi natura illius agere. Est enim ipse inter Planetas orbis amplißimi caput. Quilibet sanè Planeta sui orbis caput est & cor & oculus. Saturnis item stellis proximus est innumeris, primoq; mobili quamsimilimus, longum agit circuitum. Est altißimus

Indiæ habitatores longæuos esse.

tißimus Planetarum: unde felicem eum uocant, cui ille feliciter aspirauerit. Et quamuis eum tanquam à communi uita hominum alienum plerunq; maxime uereantur, placari tamen etiam cõmuni uitæ putant, siquando plurimã in ascendente potestatem dignitatemq; habuerit, aut Iupiter eum suus feliciter aspexerit, uel in suis finibus excellenter acceperit, alioquin influxus illius importune susceptus in materia præsertim crassa fit quasi uenenũ, sicut & ouum putrefactione uel adustione fit uenenosum, unde nascuntur uel euadunt immundi quidã, ignaui, tristes, inuidi, dæmonibus immundis expositi, quorũ cõmercium procul effugito. Nam Saturni uenenum alibi quidem sopitum latet, ceu sulphur à flamma remotum. In uiuentibus uero corporibus sæpe flagrat, atq; ut sulphur accensum non comburit solum, sed uapore etiam noxio omnia circũ implet, atque inficit propinquantes. Contra influxum eius hominibus cõmuniter peregrinum & quodãmodo dissonum nos armat Iupiter, tum naturali qualitate sua, tũ alimentis medicinisq; certe suis, atq; (ut putant) etiam imaginibus, tum etiã moribus negocijsq; & studijs atque rebus ad ipsum proprie pertinentibus. Noxiũ uero influxum Saturni effugiunt, subeuntq; propitium, nõ solum qui ad Iouem confugiunt, sed etiam qui ad diuinam contemplationem ab ipso Saturno significatam tota mente se conferunt. Hoc enim pacto malignitatem

Saturnus ouo similis.

fati deuitari posse Chaldæi & Aegyptij atq; Platonici putant. Quum enim cœlestia nolint esse corpora uana, sed diuinitus animata, atq; insuper mentibus recta diuinis, nimirum illinc ad homines non solum quamplurima ad corpus & spiritum pertinentia, sed multa etiã bona quodammodo in animam redundantia proficisci uolunt, non à corporibus in animã, sed ab animis. Magis autem hæc pluraq; eiusmodi à mentibus superioribus cœlo profluere. Inter hæc si rationes omnes aßignare uolueris, quibus adductus Moses ocium sabbati mandauit Hebræis, forsan ultra sublimiorem secretioremq́; allegoriam inuenies Saturni diem, actionibus ciuilibus bellicisq́; ineptum, contemplationibus aptum, eoq́; die diuinum contra discrimina patrocinium obsecrandum. Quod quidẽ impetrari posse aduersum Martis & Saturni minas Habraham et Samuel, & plures Hebræorum Astrologi, eleuatione mentis in deum uotisq́; & sacrificijs confitentur, præceptum illud Chaldæum cõfirmantes scilicet, si mentem ad pietatis opus ardentem erexeris, corpus quoque caducum seruabis. Consideratu dignum est illud Iamblichi, cœlestia mundanaq́; numina uires quasdam in se superiores, nonnullas inferiores habere. Per has quidem effectibus nos fatalibus deuincire, per illas autem uicißim soluere nos à fato, quasi claues, ut inquit Orpheus, ad aperiendũ habeant & claudendum. Multo igitur magis diuinitas

Moses die Saturni negocium interdixit.

mundo

mundo superior à fatali necessitate nos redimit. Exploratu quoq; dignissimum est Hebraicũ illud, in mactandis animalibus rebusq; nostris sacrificio dissipandis mala coelitus imminentia, à nobis ad nostra deflecti. Sed hæc Pico nostro exploranda relinquimus. Denique ubicunq; dicimus cœlestium ad nos dona descendere, intellige tum corporum cœlestium dotes in corpora nostra uenire per spiritum nostrum rite paratum, tum easdem, prius etiam per radios suos influere in spiritum naturaliter, uel quomodocunq; illis expositum: Tum etiam animarũ cœlestium bona, partim in eundem spiritum per radios prosilire, atque hinc in nostros animos redundare: partim ab animis eorum uel ab angelis in animos hominũ illis expositos, peruenire. Expositos inquam non tam naturali quodam pacto, quàm electione arbitrij liberi uel affectu. Sũmatim uero quicunq; uoto, studio, uita, moribus, beneficentiam, actionem, ordinem cœlestium imitantur, eos existimato tanquam supernis similiores, ampliores illinc dotes accipere: Homines autem artificiose cœlestium dispositioni dissimiles atque discordes, & clàm esse miseros, & denique palàm infelices euadere.

Vt prosp̃ere uiuas agasq́; in primis cognosce ingenium, sidus, Genium tuum, & locum eisdem cõuenientem, hic habita, professionem sequere naturalem.

CAP. XXIII.

QVicunq; sanæ mentis suiq; compos nascitur, est à cœlo ad honestum aliquod opus & uitæ genus naturaliter institutus. Quisquis igitur cœlũ optat habere propitium, hoc opus, hoc genus in primis aggrediatur, hoc sedulò prosequatur. Cœlum enim suis fauet inceptis. Ad hoc ipsum uero præ cæteris es natura factus, quod primum à teneris annis agis, loqueris, fingis, optas, somnias, imitaris, quod tentas frequentius quod facilius peragis, quo summopere proficis, quo præ cæteris delectaris, quod relinquis inuitus: Hoc est sanè ad quod te cœlum rectorq́; cœli genuit. Eatenus igitur tuis fauebit inceptis, & aspirabit uitæ, quatenus genitoris ipsius auspicia prosequeris, præsertim si uerum sit Platonicum illud (in quo tota consentit antiquitas) unicuiq; nascenti esse dæmonem quendam uitæ custodem ipso suo sidere destinatũ. Qui & ad hoc ipsum officium adiuuet, cui nascentem cœlestia deputarunt. Quicunq; igitur per argumenta, quæ modo diximus suum ingenium perscrutatus, ita naturale suum opus inueniet, inuenerit simul suum sidus & dæmonẽ. Quorum exordia sequens aget prospere, uiuetq́; feliciter: alioquin

Platonis sententia.

alioquin & fortunam experietur aduersam, & cœlum sentiet inimicum. Duo igitur sunt præ cæteris hominū infortunatorum genera. Alterum eorū qui nihil professi nihil agunt. Alterum eorum qui professionem ingenio alienam subeunt, Genioq́; contrariā. Illi quidem ignauia torpent, interim ad actiones incitāte cœlo semper agente. Hi dum aliena à patronis cœlestibus agūt, frustra laborant supernis destituti patronis. Primum quidem antiquo prouerbio confirmatur, Dei adiuuāt facientes, ignauis autem infensi sunt. Secundum prouerbio simili: Nihil agas inuita Minerua. Ob hanc arbitror rationem Iouem in Pythagoricis carminibus obsecrari, ut uel ipse tot malis leuet genus humanū, uel saltem quo duce dæmone utamur, ostendat. Proinde operæpretium fuerit indagare, ad quam potissimū regionem habitandā & excolendam te tuū sidus dæmonq́; tuus ab initio designauerit: ibi enim magis aspirant. Ea uero est in quam primū profectus spiritus tuus quodammodo recreatur, ubi sensus uegetior permanet, ubi corporis habitudo ualidior, ubi magis pleriq; fauent, ubi uota succedunt. Hæc igitur experire: hanc regionem elige: hanc cole feliciter. Hinc uidelicet discessurus infelix, nisi & rediturus & ad similia pergas. Sed interea frequentibus in hac regione motibus te exerce, gyrosq́; quosdam cœlestiū instar agito. Motu enim circuituq́; eiusmodi genitus similibus cōseruabere. Quan

Id est, refragante ingenio, repugnante natura, cœlo nō propitio. Hinc Seneca dixit, male responderе coacta ingenia.

tum præterea ad habitationem pertinet utiliter recordabere: sicut alimenta uitæ necessaria rus quidem urbi suppeditat, urbs uero consumit, sic & ipsam uitam rusticatione frequenti, ubi tædium te minime cœperit plurimum augeri, sed urbano cum otio tum negotio conteri. Quantum uero ad habitationem simul & professionem spectat, illud orientalium Astrologorū minime cōtemnendum, uidelicet mutatione nominis, professionis, habitus, uictus, loci, cœlestem influxū nobis tum in melius, tum in deterius permutari. Dæmones quoque uel cōmutari, uel ad eosdem aliter hic & alibi nos habere Platonici iudicabunt. Dæmonem uero uniuscuiusq; custodem Astrologi cum Platonicis geminum esse posse consentiunt, alterum quidem genituræ proprium, alterum uero professionis. Et quoties professio cum natura consentit, eundem utriusq; dæmonem, uel certe simillimum nobis adesse, uitamq; inde nostram magis secum fore concordem atq; tranquillam: Sin autem professio dissidet ab ingenio, dæmonem acquisitū arte, esse à genio naturali discordem, uitamq; laboriosam atq; sollicitam. Qualis autem unicuiq; dæmon ab ipsa generatione præsit cupiētibus inuenire, Porphyrius regulā inuestigat ex Planeta domino genituræ. Iulius Firmicus Planetam genituræ dominum esse inquit, uel eum qui plures illic habeat dignitates, uel ex firmiori sententia potius eum cuius domiciliū mox petitura sit Luna post

Duo hominum dæmones.

signum

ſignũ, quod homine naſcente iam tenet, ſed dæmonem non eadem regula putat inueſtigandũ. Verũ ex Chaldæorum opinione à Sole potius aut Luna. A Sole quidem ad Lunam in natiuitate diurna, à Luna uiciſsim ad Solem in natiuitate nocturna: Vt computato inter hæc interuallo, æquale ſpaciũ peragas ab aſcendentis gradu deſcendens, & in quem terminũ deſinis animaduertas. Cuius enim ſtellæ eſt ille terminus, eiuſdem eſſe dæmonem arbitrantur. Summatim uero à domino geniture ſimul atq; dæmone, tenorẽ uitæ fortunamq́; perpendere ſolent. Fortunã adiunxi quoniam nõnulli partem fortunæ, eadem fermè cõputant ratione. Optabant ueteres ſuum ad ſe dæmonem ab aliquo cœli cardine deſcendiſſe, ab oriente uidelicet uel occidente uel medio utrinq; cœlo, aut ſaltem ab undecima uel quinta plaga. Vndecima quidem medio ſupra caput noſtrum cœlo ſuccedit, ac bonus dæmon cognominatur, & aſcendentem ab oriente gradũ aſpicit ex ſextili. Quinta uero cœlo antipodum medio ſuccedit, appellaturq́; bona fortuna, & aſcendentem gradum contuetur ex trino. Optabant tertio loco dæmonem, ſi modo à cadenti plaga uenerit ſaltem, uel à nona ueniſſe, uel à tertia. Nona enim appellatur Deus, tertia uero dea. Et illa aſcendentem gradum ex trino, hæc aſpicit ex ſextili. Cadentes uero duodecimam atque ſextam exhorrebant. Illam ſanè malum dæmonem, hanc malam fortunam

Fortunatæ horoſcopi domus.

cognominantes. Nos autem optare præterita superuacuum arbitrati, monemus easdem plagas quas illi pro dæmonibus fortunisq; optabant, obseruari pro Planetis & stellis ad opus efficiendum accõmodandis, ut uel sint in angulis, aut in duabus quas diximus succedentibus, aut saltem in duabus duntaxat cadẽtibus, quas antea nominauimus. Neq; enim ab re Solem nona gaudere dicunt, Lunã tertia, Iouem undecima, Venerem ueto quinta. Hæ nanq; gradum cõspiciunt ascendentem. Sed redeamus ad institutum. Siue igitur ab illa, quã in superioribus narrabam, experientia diligentiaq;, siue ab hac arte quã modo recensui, primũ inuestigemus naturæ dæmonisq; instinctum, infortunatum esse censebimus, qui officium nullum profitetur honestũ. Nam & ducem professionis reuera non habet, qui opus honestum non aggreditur, & ducem naturalem uix ullum habet: Quoniam stellarũ dæmonumq; siue angelorũ ducum diuinitus ad custodiam dispositorũ officium est agere semper, & excellenter & latissime. Infortunatũ insuper eum, ut supra diximus, qui professione naturæ contraria, diuersum à Genio subit dæmonem. Memento uero pro dignitate professionũ digniores gradatim accipi dæmones, seu mauis angelos, atq; in gubernatione publica etiam digniores. Posse uero artem uitæq; tenorem accipi Genio & ingenio non contrarium, neq; longe diuersum, etiam si ad excellentiora processeris.

Memento

Memento rursus familiaritatem eorũ inire, quibus gratiæ cœlestes afflãt. Quod ex bonis animi, corporis, fortunæ perpendes. Sicut enim odor ex musco, sic ex bono boni nonnihil exhalat in proximum, ac sæpe perseuerat infusum. Mirificus autem foret cœtus trium felicium uel duorum inter se mirabiliter redundantium. Memento deniq; effrenatos & impudentes & malignos ac infelices procul fugere. Hi nanq; malorũ pleni dæmonum uel radiorum, malefici sunt, & tanquam leprosi pestilentesq; non solum tactu nocent, sed propinquitate etiam & aspectu. Sanè propinquitas ipsa corporum animatorũ putatur esse contactus, propter efficacem uaporum exhalationem foras à calore, spiritu, affectu manantem. Maxime uero pestilens erit flagitiosorum familiaritas atque crudelium, si uerum fuerit, post uegetalem uitam mense Iouis, id est secundo nobis infusam, deinceps mense Martis, id est tertio sensualem animam infundi perturbationibus mancipatã. Sic enim qui perturbatione feruntur, Martis pleni Martiali contagione propinquos inficiunt. Contraria uero ratione consuetudo frequens contiguumq; cõmercium cũ felicibus excellentibusq;, ut diximus, prodesse mirifice consueuit. Apolloniũ Theanæum ferunt Ephesi deprehendisse senem, sub cuius figura lateret dæmon, qui sola præsentia totã ciuitatẽ peste cõtaminabat. Quantũ uero Socrates multis præsentia sola profuerit, Xenophon & Plato testantur.

Cõtagiosa infelicium propinquitas est.

Qua ratione literati cognoscant ingenium suum, sequanturq́; uictum spiritui consentaneum. CAP. XXIIII.

QVoniam uero literarum studiosis loquor, recordari unumquenq; uolo literarũ amore captum in primis se esse Mercurialem, præterea Solarem quatenus ipse Mercurius est Solaris. Atq; hæc cõmunis his omnibus est conditio. Proprie uero præter naturam Mercurialem quisquis eloquij gratia, lepore, dignitate, uenustate pollet, Apollinem in se agnoscat & Venerem. Qui ad leges uel naturalem cõmunemq́; philosophiam est propensior, non ignoret Iouem se habere patronũ. Sed qui ad secretißima quæq; curiosius perscrutanda penitus instigatur, sciat se non Mercurialem solum esse, sed Saturniũ. Sub cuius etiam principatu sunt omnes in quouis studio usq; ad finem seduli, præsertim in rebus alijs negligentes. Deniq; si uerũ est quod nõnulli tam Physici quàm Astronomi tradunt animam intellectu præditam in conceptum humanũ mense Solis, id est quarto descendere, qui plurimum intellectu uiuunt, & ab initio sunt præcipue & quotidie Solares euadunt. Horum itaq; Planetarum fauor his hominibus auspicandus erit. Sub eorum spiraculo medicinæ conflandæ. In eorum regionibus habitandum. Verum ad Apollinem Musarum ducem in primis uos ô literati Musarũ cultores aduoco. Quicunq; igitur inter uos dile-

Dilectißimi in Musarum amore fratres, ingenio multo magis longiusq; quàm corpore ualent, ij profecto sciant in genitura quondã sua Phœbem quidem materiã suppeditasse perpaucam, phœbeũ uero spiritum infudisse quamplurimũ, Imò & quotidie humores alimentaq; in corpore in spiritum maxima quadam ex parte resoluere. Vnusquisq; igitur uestrũ totus est fermè spiritus. Spiritalis inquam homo quidã, terreno hoc corpusculo personatus, spiritũ ante alios perpetuo quodã labore fatigãs, ut ipsi præ cæteris sit aßidue spiritus recreandus, & in senectute præterea in qua cõmuniter euadit craßior, ad subtilitatem propriam reuocandus. Scitis profecto craßũ corpus craßis elementis quatuor ali. Scitote igitur spiritale corpus suis quibusdã tenuibus elementis quatuor enutriri. Huic enim uinũ est pro terra: odor ipse uini uicem gerit aquæ: cantus rursum & sonus agit aërem: lumen aũt præfert igneũ elementum. His ergo quatuor præcipue spiritus alitur, uino inquã eiusq; odore & cantu, similiter atq; lumine. Sed nescio quomodo ab Apolline primũ exorsi incidimus mox in Bacchum. Et meritò quidem à lumine peruenimus in calorem, ab ambrosia in nectar, à ueritatis intuitu in ardentem ueritatis amorem. Fratres certe sunt indiuiduiq; comites Phœbus atque Bacchus. Ille quidem duo potißimum uobis affert, lumen uidelicet atq; lyrã. Hic item præcipue duo, uinũ odoreq; uini ad spi-

Spiritus alimenta.

ritum recreandum, quorũ uſu quotidiano ſpiritus ipſe tandem phœbeus euadit et liber. Quamobrem ita uos ad excipiendum Solis lumen quotidie comparate, ut quatenus deuitata deſtillatione quadam & exiccatione fieri poteſt frequentiſsime ſub luce uiuatis ſaltem in conſpectu lucis, tum eminus, tum cominus, tum tecti tum aperti ad uſum ubiq; ueſtrum] uitalem Solis potentiam temperantes, atq; igne referentes in nocte Solem, citharæ cantusq; interim non obliti. Spirate uero ſemper & uigilantes & dormientes aërem uiuum, aërem luce uiuentem. Similiter habere uos oportet ad merum Bacchi donum Apollinis beneficio procreatũ. Eadem igitur proportione qua lumen, accipite uinũ. Abunde quidem quatenus nec deſtillatio nec exiccatio, qualem dixi, ebrietas'ue contingat. Atque præter ſubſtantiam uini quotidie bis acceptã, odorem eius frequentius haurite, partim quidem os, ubi ſpiritus fuerit recreandus colluentes mero, partim lauantes eodẽ manus, partim naribus & temporibus admouentes. Satis iam fratres colloquuti ſumus, ſatisq; combibimus. Ergo Valete.

De Aſtronomica diligentia in liberis procreandis. In præparandis epulis. In ædificijs & habitatione atq; ueſtibus, & quantũ curare talia liceat. CAP. XXV.

SEd iuuat etiam parumper alloqui ſeuerũ religionis antiſtitem. Dic age quid nam in Aſtrorum uſu damnas

damnas antistes? Quicquid inquies arbitrio nostro detrahit, quicquid unius dici cultui derogat. Eadem ego tecum nō damno solum, sed etiam ualde detestor. Execraris quinetiam scio, atq; ego insuper perhorresco nō nullos, qui quum Deum exoratum uolunt, ad Iouem in medio cœlo uastum illud draconis caput subeuntē, tam miseri quàm stulti confugiunt, ab ipso uidelicet dracone, qui quondam è cœlo corruit, tertiam stellarū partem secum trahens deniq; deuorandi. Verum concedés ne contractibus, matrimonijs, colloquijs, itineribus, similibusq́; operibus peragendis horas opportunas eligere? Non facile te his assensurum uideo, nescio quid arbitrio metuentē. Ego igitur, & si theologus ille Magnus Albertus ista dabit, & ratio quædam forte dictabit, per electionem ipsam ad arbitriū pertinentem, cœlestia ita prudentiæ nostræ usui subijci, quemadmodū herbæ medico subministrant, tibi tamen potius in præsentia credam: Et quàm tu difficile nunc ea permittis, tam facile ipse dimittā. Obseruatiōes uero Lunæ ideoq́; aliarum stellarū ad morbos curandos, & idcirco ad remedia præparanda iam diu (ut arbitror) permisisti. Concessum quoq; abs te, & insuper approbatum, crescente Luna, eademq́; aucta lumine, nec aliunde infortunata seminibus agros spargere, uites oleasq́; serere. Cur non igitur ad plantandum (ut cynice loquar) hominem, utamur beneficio Lunæ Iouisq; & Phœbi? Nā

Q

Veneris quidem ad hæc officio ſemper utimur: Sed rectius modo dixiſſem, ſemper utuntur. Nam ipſa mihi Venus eſt Diana. Quid item de uictu dicemus? Nónne licebit & proderit ſub felici ſidere, tum autumno uinum, tum indies panem epuláſque conficere? Ac ſi nequeamus in his præparandis aſpectus ſiderum expectare, expediet ſaltem aſcendentes accipere, uel aliter angulares, Solem, Iouem, Venerem, atq; Lunã. Sic enim omnia quibus utimur feliciter affecta cœlitus, feliciter nos afficient. Hactenus te uideo abſq; controuerſia conceſſurum, niſi forte dicas, ita uitam noſtram nihil fore aliud quàm perpetuã ſeruitutem. Ad hæc ego ſubijciam, fruſtra mortales cumulandis pecunijs & honoribus ſeruituros, quibus ſunt perpetuò mancipati, niſi interim diligentia phyſica dies uitæ ſibi plures accumulent. Aut igitur ſoli Deo ſeruiant, quod quidẽ eſt potiſsimum: aut ſi cui præterea ſeruituri ſunt, uitæ tum ualidæ tum longæ potius quàm pecunijs honoribusq́; uanis indulgeant. Cõcordes ergo ſumus. Sed nunquid uel domos fundabunt temere, uel infauſtas habitabunt? Vbi contagioſa quædam calamitas ædificij fermè ſic inficit habitantem, ut uenenoſus peſtilentiæ uapor etiã ad biennium in pariete ſeruatus. Qualis etiam ex epidemia latens in ueſte, diu poſtea utentem inficit incautum atque perdit. At poſtquàm hic in ueſtium incidimus mentionẽ, prohibebis ne, pie pater, in ueſte confi

ficienda

tienda, uel primum induenda ſpiraculum Veneris diligenter aucupari, quo quaſi Venerea facta ueſtis, ſimiliter proſpera quadam corpus & ſpiritum afficiat qualitate? Nónne Medici uetant uulpium pelles, agninas probant? Nõ aliter forte ſidus indies quaſi naſcentes ueſtes afficit, quàm ſemel ab initio natas. Veſtes quidem & cætera artis opera certam à ſidere qualitatem accipere, Thomas Aquinas in libro de Fato cõfirmat. Tu igitur affirmabis. Infectas uero ueſtes utentem inficere, etiam teſtis eſt ſcabies atq; lepra. Deniq; ſi populi uitæ conſulis (ut opinor) iſta permittes. Atque ego permiſsione tua conſulam obſeruanda. Sin autem eiuſmodi moribundæ uitæ curam non improbas quidem, ſed negligendam mones, ego quidem negligo, melioris uitæ fiducia fretus, cæteriſq; ſimiliter conſulo faciendum. Vale.

Quomodo per inferiora ſuperioribus expoſita deducantur ſuperiora: Et per mundanas materias mundana potiſsimum dona.

CAP. XXVI.

SEd ne longius digrediamur ab eo, quod interpretantes Plotinum inſtituimus ab initio, breuiter ita collige. Mundus ab ipſo bono (ut Plato unà cũ Timæo Pythagorico docet) quã optimus effici poterat, eſt effectus. Eſt igitur non ſolũ corporeus, ſed uitæ inſuper et intelligẽtiæ particeps. Quãobrem præter corpus hoc

mundi sensibus familiariter manifestum latet in eo spiritus corpus quoddam, excedens caduci sensus capacitatẽ. In spiritu uiget anima, in anima fulget intelligentia. Atque sicut sub Luna nec miscetur aër cum terra, nisi per aquam: nec ignis cum aqua, nisi per aërem: sic in uniuerso esca quædam, siue fomes ad animam corpori copulandam est ille ipse quem spiritum appellamus. Anima quoq; fomes quidã est in spiritu corporeq; mundi, ad intelligentiam diuinitus consequendam, quemadmodum summa quædam in ligno siccitas ad penetraturum oleum est parata. Oleum huic imbibitum pabulum est ad ignem, ad calorẽ dico proxime. Calor ipse luminis est uehiculum, ac si lignum hoc eiusmodi sit, ut igne præsente fulgeat, non uratur, qualia quandoq; uidimus. Iam hoc exemplo uidebimus, utrum uel homo, uel aliud quiddã sub Luna certis quibusdam præparamentis, partim quidem naturalibus, partim arte quæsitis, uitalia atq; etiam forte intellectualia quædam bona opportune quodammodo desuper accipere poßit. Verum quod hic ad religionem spectat discutiemus alibi, ubi Plotinus in mediũ hæc adducet. Quod uero ad naturales spectat influxus, qualescunq; sint desuper uenientes, scito eos in nobis materijsq; nostris ita demum per artem comparari posse, quando fomenta nobis nostrisq; ad illos natura subgesserit, cœlumq; ad eosdem opportunius conspirauerit. Nónne in ipso fœtu natura fœtus

Anima spiritus fomes

ra fœtus ipsius artifex, quũ certo quodam pacto corpusculum affecerit figuraueritq; hoc ipso statim præparamento, uelut esca quadam spiritũ ab uniuerso deducit? Perq; hunc uelut fomitem, uitam haurit atq; animam? Ac deniq; per certam animæ speciem dispositionemq; corpus ita uiuens dignũ est præsentia mentis tandem donatæ diuinitus. Vbiq; igitur natura maga est, ut inquit Plotinus atq; Synesius, uidelicet certa quædã pabulis ubiq; certis inescans, non aliter quàm centro terræ grauia trahens, Lunæ concauo leuia, calore folia, humore radices, cæteraq; similiter. Quo quidem attractu se cum ipso deuinciri mundum testantur sapientes Indi, dicentes mundum esse animal paßim masculum simulatq; fœminam, mutuoq; membrorũ suorum amore ubiq; coire secum atq; ita constare: uinculũ uero membrorũ inesse per insitam sibi mentem, quæ totam infusa per artus agitat molem, & magno se corpore miscet. Hinc Orpheus naturam ipsam mundi Iouemq; mundanum marem appellat & fœminam. Vsq; adeò mutui partium suarum coniugij ubiq; mundus est auidus. Esse uero masculinum sexum fœminino ubiq; cõmixtum, declarat illinc quidem ordo signorum, ubi præcedens perpetuo deinceps ordine masculinum est, subsequens fœmininũ: hinc uero arbores atq; herbæ, quæ etiam sicut animalia utrunq; sexum habent. Mitto quod ignis ad aërem, aqua ad terram masculi uicem

Mũdus animal ἀνδρόγυνον.

tenet ad fœminã, ut non mirũ sit membra inter se mundana & omnes eius articulos mutuum coniugium concupiscere. Quod & Planetæ conciliant, partim quidẽ mares, partim uero fœminæ. Præcipue uero Mercurius masculus atq; fœmina, Hermaphroditi pater. Qđ sanè animaduertens agricultura, præparat agrũ seminaq; ad cœlestia dona, & insitionibus quibusdã uitam plantæ propagat, & ad speciem alteram melioremq; perducit. Similia quædã efficit et medicus, physicus, et chirurgicus in corpore nostro, tũ ad nostrã fouendã, tũ ad uniuersi naturã uberius cõparandã. Idem quoq; Philosophus naturaliũ rerũ astrorumq; peritus, quem proprie Magũ appellare solemus, certis quibusdã illecebris cœlestia terrenis opportune quidẽ, nec aliter inserens quàm insitionis studiosus agricola ueteri recentẽ stipiti surculũ. Quod et Ptolemæus ualde probat, affirmans eiusmodi sapientem, sic astrorũ opus adiuuare posse, quemadmodũ agricola terræ uirtutem. Subijcit Magus terrena cœlestibus, imò inferiora paßim superioribus, ut proprias ubiq; fœminas suis maribus fœcundandas, ut ferrũ Magneti trahendũ, ut camphorã aëri feruenti sugendam, ut crystallũ Soli illuminadum, ut sulphur & sublimem liquorem accendendum flammæ, ut oui testã uacuã & impletã rore Soli eleuandã, imò ut ouũ ipsum gallinæ fouendũ. Præterea sicut nõnulli fouentes oua, etiã sine animalibus uitã illis ex uniuerso

uerso conciliant, & sæpe materias quasdã opportune parãtes absq; ouis manifestisq́; seminibus animalia procreant, ut ex ocymo scorpionẽ, apes ex boue, ex saluia auem merulæ similem: uitã uidelicet à mũdo materijs certis opportunisq́; temporibus adhibentes. Sic & ille sapiens ubi cognouit quæ materiæ, siue quales partim inchoatæ natura, partim arte perfectæ, et si sparsæ fuerint cõgregatæ, qualem cœlitus influxũ suscipere possint, has eo regnãte potißimũ colligit, præparat, adhibet, sibiq́; per eas cœlestia uẽdicat. Vbicũq; enim materia quædã sic superis exposita est, sicut speculare uitrũ uultui tuo, ariesq́; oppositus uoci, subitò superne patitur ab agẽte uidelicet potentißimo, à potestate uitaq́; mirabili ubiq; præsente, uirtutẽq́; paßione reportat, non aliter quàm & speculũ imaginem repreſentat ex uultu, & ex uoce paries Echo. His fermè exẽplis ipse Plotinus utitur, ubi Mercuriũ imitatus, ait ueteres sacerdotes siue Magos in statuis sacrficijsq́; sensibilibus diuinũ aliquid & mirandũ suscipere solitos. Vult autẽ unà cũ Trismegisto per materialia hæc nõ proprie suscipi numina penitus à materia segregata, sed mũdana tantũ, ut ab initio dixi, & Synesius approbat. Mundana inquã, id est uitã quandã, uel uitale aliqd ex anima mundi & sphærarũ animis atq; stellarũ, uel etiã motũ quendã & uitalẽ quasi præsentiã ex dæmonibus, imò interdũ ipsos dæmonas eiusmodi adesse materijs Mercu

rius ipse, quem Plotinus sequitur, inquit, dæmonas aërios nõ cœlestes, nedum sublimiores, statuasq; Mercurius ipse cõponit ex herbis, arboribus, lapidibus, aromatis, naturalem uim diuinitatis (ut ipse ait) in se habentibus: Adiũgit cantus cœlestibus similes, quibus ait eos delectari, statuisq; sic adesse diutius, et prodesse hominibus uel obesse. Addit sapiẽtes quondã Aegyptios, qui & sacerdotes erant, quum non possent rationibus persuadere populo esse deos, id est spiritus aliquos super homines, excogitasse magicum hoc illiciũ, quo dæmonas allicientes in statuas esse numina declararent. Sed Iamblichus damnat Aegyptios, quod dæmonas nõ solum ut gradus quosdã ad superiores deos inuestigandos acceperint, sed plurimum adorauerint. Chaldæos uero dæmonibus non occupatos Aegyptijs anteponit. Chaldæos inquam religionis antistites: nam Astrologos tam Chaldæorũ quàm Aegyptiorũ quodammodo tentauisse dæmonas per harmoniã cœlestem in statuas fictiles trahere suspicamur. Quod significare uidetur Astrologus Samuel Hebræus, autoritate Dauidis Bil astrologi fretus, antiquos uidelicet fictores imaginũ fecisse statuas futura pronunciantes. Harmoniã uero cœlestium his accõmodatam esse tradit, metallum fundere ad hominis pulchri formam, die Mercurij hora tertia scilicet Saturni, quando Mercurius Saturnũ in Aquario subit, in nona cœli plaga uaticiniũ designãte, ascen ditq;

ditq; Geminorũ ſidus ſignificans prophetas (ut aiunt) Mars à Sole comburitur, nec Mercurium intuetur. Sol tamen aſpicit cõiunctionis illius locum. Venus interea aliquem obtinet angulum, occidentalis eſt & potens. Luna ex trigono gradum aſpicit aſcendentem, ſimiliterq; Saturnus. Hæc illi. Ego autem primo quidem ex beati Thomæ ſententia puto, ſi modo ſtatuas loquentes effecerint, non ſimplicem ipſum ſtellarum influxum ibi formauiſſe uerba, ſed dæmonas. Deinde ſi forte cõtigerit eos in eiuſmodi ſtatuas ingredi, non arbitror hos ibi per cœleſtem influxum fuiſſe deuinctos, ſed ſponte potius ſuis cultoribus obſequutos deniq; decepturos. Nã & natura ſuperior ab inferiore conciliatur quidem aliquando, ſed cohiberi nequit. Et diſpoſitio illa ſiderum paulò ante deſcripta, cõcurrere forte nõ poteſt. Quãuis autem dæmones aſtronomica ratione ſtatuis nõ includãtur, tamen ubi per cultum eis exhibitum præſentes extiterint, Porphyrius ait eos regulis aſtronomicis oracula reddidiſſe, atque ideo frequenter ambigua, & meritò, quoniam Iamblichus probat prophetiam ueram atque certam, nec malis dæmonibus cõuenire, nec humanis artibus uel natura, ſed ſpiratione diuina purgatis mentibus prouenire. Sed ad Mercurium, imò ad Plotinũ iam reuertamur. Mercurius ſacerdotes ait accepiſſe uirtutem à mundi natura conuenientem, eamq; miſcuiſſe. Sequutus hunc Plotinus, putat totum id ani

ma mundi conciliante facile confici posse, quatenus illa naturalium rerũ formas per seminales quasdã rationes sibi diuinitus insitas generat atq; mouet. Quas quidem rationes appellat etiam Deos, quoniam ab ideis supremæ mentis nunquam destituuntur. Itaq; per rationes eiusmodi animam mundi facile se applicare materijs, quas formauit ab initio per easdem, quando magus uel sacerdos opportunis temporibus adhibuerit formas rerum rite collectas, quæ rationem hanc aut illã proprie spectant, sicut Magnes ferrum, Reubarbarum choleram, Crocus cor, Eupatorium Spodiumq́; iecur, Spica Muscusq́; cerebrũ. Fieri uero posse quandoq; ut rationibus ad formas sic adhibitis, sublimiora quoq; dona descendant, quatenus rationes in anima mundi coniunctæ sunt intellectualibus eiusdem animæ formis, atque per illas diuinæ mentis ideis. Quod & Iamblichus approbat, ubi de sacrificijs agit. Qua de re alibi nos opportunius disputabimus. Vbi etiam apparebit, quàm impura superstitio populi gentilis extiterit: contrà uero quàm pura pietas euangelica fuerit, quod magna ex parte in libro de religione Christiana iam fecimus.

Qua ratione natura superior nobis conciliari possit.

DE VITA COELITVS COMPARANDA LIB. FINIS.

MARSILII
FICINI APOLOGIA, IN QVA
de Medicina, Aſtrologia, Vita mundi, Item de Magis qui Chriſtum ſtatim natum ſalutauerunt, agitur.

MARSILIVS Ficinus Florentinus, *dilectiſsimis ſuis in ueritatis ſtudio fratribus, tribus* Petris, Nero, Guiciardino, Soderino, *ter quaterq; ſalutem.* Rectius *modo* Tripetro *quàm tribus* Petris *fortaſſe dixiſſẽ. Sicut enim ubi palma eſt una, nõ faciunt plures in ea digiti, manus ibi plures, ſic ueſtra amici corpora tria nihil prohibere uidentur, quo minus unum efficiat* Petrum *una uoluntas.* Faber *ille cœleſtis patriæ* Chriſtus *tam ingentẽ procreauit petram, ut immenſo huic ædificio eccleſiæ ſuæ una hæc petra fundãdo ſufficeret.* Ego *quoq; tam grandes nactus ſum diuina quadã ſorte petras, ut tres nunc meo uel arduo ſatis ædificio faciant.* Nunc *uobis amici nunc, ſi neſcitis arx illa* Palladis *neceſſaria fore uideatur, qua procul à nobis ſæuum impiorũ gigantũ impetum arceamus.* Quamobrem *ueſtra primũ arce tribus conſtructa petris, triũ liberorũ meorũ uitam, uitæ publice ſuccurrentiũ munire decreui.* Scitis (ut arbitror) *me de* Vita *librũ compoſuiſſe, in libellos treis diuiſum.*

Quorum

Quorum primus, de Vita ſana: Secundus, de Vita longa: Tertius, de Vita cœlitus inſcribetur. Igitur eſca tituli tam ſuauis quamplurimos alliciet ad guſtandum. Sed in numero tanto ignorantes pleriq; futuri ſunt (ut arbitror) maligni quoq; non pauci. Alius ergo dicet: Nónne Marſilius eſt ſacerdos? Eſt profecto. Quid igitur ſacerdotibus cũ medicina? Quid rurſum cũ Aſtrologia cõmercij? Alius item: Quid Chriſtiano cũ magia uel imaginibus? Alius autem, & quidem indignus uita, uitam inuidebit cœlo. Cuncti deniq; ſic affecti beneficio in eos noſtro ingrati nimis erunt, atque aduerſus charitatem noſtram, qua uitæ proſperitatiq; publicæ pro ingenij facultate cõſulimus, nõ pudebit eſſe crudeles. Cõmunis igitur erit uobis iſte labor, ſed ut quodam modo leuior ſit: tres enim eſtis aduerſum tres hoſtes, diſtributum ſubite certamen. Nec inuectiua (noui enim ingenium ueſtrum) confutabitis inuectiuam, ſed alieni fellis amaritudinem (quæ ueſtra ſuauitas eſt mirifica) ueſtri mellis dulcedine ſuperabitis. Principio candidiſsime Nere reſpondeto primis, antiquiſsimos quondam ſacerdotes fuiſſe Medicos pariter & Aſtronomos. Quod ſanè Chaldæorũ, Perſarum, Aegyptiorũ teſtificantur hiſtoriæ. Ad nullum præterea magis quàm ad pium ſacerdotem pertinere ſingularis charitatis officia, quæ quidem in maximo omniũ beneficio quammaxime lucent. Officium uero præſtantiſsimũ eſt procul-

Priſcos ſacerdotes fuiſſe tũ Medicos tum aſtrologos

dubio

dubio, quod & maxime necessarium, & in primis ab omnibus exoptatũ, efficere uidelicet, ut hominibus sit mens sana in corpore sano. Id autem ita demũ præstare possumus, si coniungimus sacerdotio medicinam. At quoniam medicina sine fauore cœlesti (quod & Hippocrates Galenusq́; confitentur, et nos experti sumus) sæpius est inanis, sæpe etiam noxia: nimirum ad eandem sacerdotis charitatẽ Astronomia pertinet, ad quã attinere diximus medicinam. Eiusmodi (ut arbitror) Medicum honorari sacræ literæ iubent, quoniam propter necessitatem hunc altissimus procreauerit. Et Christus ipse uitæ largitor, qui discipulis mandauit, languentes toto orbe curare, sacerdotibus quoq; præcipiet, si minus uerbis ut illi quondam mederi possint, saltem herbis & lapidibus medeantur. Quæ si minus ipsa sufficiant, opportuno quodã afflatu cœli conflare hæc, & ægrotis admouere iubebit. Nam & ipse eodem afflatu cœli animalia passim ad suam quæq; concitat medicinam, usq; adeò uitæ omnium abundantissime prouidet. Sic instinctu cœlesti diuinitus instigante, serpentes quidem marathro, hirundines autẽ chelidonia oculis medicantur: Aquilæ uexatæ partu Aetitem lapidem diuinitus inuenerũt, quo feliciter oua statim eniterentur. Itaq; deus ipse, qui per cœlum animalia quæuis ad medicinas instigat, sacerdotes certe permittit non mercede inquam, sed charitate medicinis cœlitus confirmatis

morbos expellere. His uero tu deinceps plura etiam si expedierit ingenij tui aculeis addes. Surge post hæc et tu Guiciardine uehemẽs, atq; curiosis ingenijs respõdeto, magiam uel imagines non probari quidem à Marsilio, sed narrari, Plotinum ipsum interpretante. Quod & scripta planè declarant, si æqua mente legantur. Neq; de magia hæc prophana, quæ cultu dæmonũ nititur, uerbum quidem ullum asseuerari. Sed de magia naturali, quæ rebus naturalibus ad prosperam corporum ualetudinem cœlestiũ beneficia captat, effici mentionem. Quæ sanè facultas tam cõcedenda uidetur ingenijs legitime utentibus, quàm medicina & agricultura iure conceditur: tantoq́; etiam magis, quanto perfectior est industria, terrenis cœlestia copulans. Ex hac officina Magi omnium primi Christum statim natum adorauerunt. Quid igitur expauescis magi nomen formidolose? Nomen Euangelio gratiosum, quod nõ maleficum & ueneficum, sed sapientem sonat & sacerdotem. Quidnam profitetur magus ille uenerator Christi primus? Si cupis audire, quasi quidam agricola est, certe quidam mundicola est. Nec propterea mundum hic adorat, quemadmodũ nec agricola terram. Sed sicut agricola humani uictus gratia ad aërem temperat agrũ, sic ille sapiens, ille sacerdos gratia salutis humanæ inferiora mundi ad superiora contemperat: atque sicut oua gallinæ, sic opportune terrena subijcit fouenda cœlo.

da cœlo. Quod efficit ſemper ipſe deus, & faciendo docet, ſuadetq́; facere, ut à ſuperis infima generentur & moueãtur atq; regantur. Deniq; duo ſunt magiæ genera. Vnũ quidem eorũ, qui certo quodã cultu dæmonas ſibi conciliant: quorũ opera freti fabricant ſæpe portenta. Hoc aũt penitus exploſum eſt, quando princeps huius mundi eiectus eſt foras. Alterũ uero eorũ qui naturales materias opportune cauſis ſubijciunt naturalibus mira quadam ratione formandas. Huius quoq; artificij ſpecies duæ ſunt. Altera quidẽ curioſa, altera neceſſaria. Illa ſanè ad oſtentationem ſuperuacua fingit prodigia: ceu quando Perſarũ Magi ex ſaluia ſub fimo putrefacta, dum Sol & Luna ſecundã Leonis faciẽ occuparent, eundemq́; gradũ ibi tenerent, generabant auem merulæ similẽ, ſerpentina cauda, eamq́; redactã in cinerẽ infundebant lampadi, unde domus ſtatim plena ſerpentibus uidebatur. Hoc aũt tanq̃ uanũ & ſaluti noxiũ procul effugiendũ. Tenenda tamẽ ſpecies neceſſaria, cũ Aſtrologia copulãs Medicinã. Si quis aũt pertinax ulterius inſtet, morẽ huic ita gerito Guiciardine, ut ne legat hæc noſtra, nec intelligat, nec meminerit, nec utatur homo, ſi homo eſt, tãto beneficio prorſus indignus. Multa ſũt præterea q̃ tu aduerſus ingratã ignorantiã in mediũ afferre tuo ingenio poteris. Quidnam agis & tu ſtrenue Soderine noſter? Tolerabis ne ſupſtitioſos cæcosq́; neſcio quos futuros, q uitã in animalibus

Magiæ duo genera.

uel abiectißimis, herbisq; uilißimis manifestam uident? In cœlo, in mundo nõ uident. Iam uero si homunciones isti uitam minimis concedunt mundi particulis, quæ tandem dementia est, quæ inuidia, nec nosse, nec uelle totum uiuere in quo uiuimus, & mouemur, & sumus? Quod quidem canit Aratus, Iouem manifeste significans cõmunem corporis mundani uitam. Peropportune nunc in hæc Arati uerba nescio quomodo uideor incidisse. Memini Lucam euangelistam, memini Paulum apostolum his uerbis libenter uti, in quibus mundi uitã sapientes illi non horrent. At uero superstitiosus quidã his obijciet, nõ facile conuinci ex uerbis eiusmodi Paulum assentiri mundum habere animam, sed tantũ subesse Deo, ac nos in hoc ipso Deo uiuere. Esto igitur, ne nominemus in mundo quando nõ placet, animam. Nomen anima sit prophanum. Licebit ne saltem uitã qualemcunq; dicere? Quam Deus ipse mundi faber huic operi suo tam feliciter absoluto clemẽter inspiret: quandoquidem erga uilißima quæq; uiuentia nõ est auarus, & quotidie per cœlum quamplurimis quæ sunt in eo largißime præstat uitam. Dic amabo, nónne uides boues & asinos, ô bos, ô asine, qui tactu quodam ex se uiuentia generant esse uiuos? Si ergo hæc præterea ex se uiua quædam aspectu etiam generarent, an non multo magis hæc uiuere iudicares? si quod modo ipse iudicium, si quam uitam habes. Cœlũ terræ maritus, nõ tangit (ut

git(ut cõmunis est opinio)terrã. Cum uxore non coit, sed solis siderum suorum quasi oculorum radijs undiq; lustrat uxorem, lustrando foecundat, procreatq́; uiuentia. Num ergo uitam uel intuendo largiens ipsum in se propriam nullã habet uitam? Et quod dedit aui Struthio uitam aspectumq́; uiuificum. longe est hoc ipso deterius. His tandem adductis in mediũ, nisi persuaseris, superstitiosum istum mittito semiuiuum, imò uero non uiuum. Proinde ut pluribus causam nostram patronis agamus, addito Petre mi Nere Amphionem illum nostrum Landinum Christophorũ oratorem pariter & poëtam. Ille noster Amphion suauitate mira celeriter lapidea hostiũ nostrorũ corda demolliet. Tu uero Guiciardine charissime compater, ito nunc, ito alacer, Politianum Herculem accersito. Hercules quondã ubi periculosius certandum foret uocitabat Iolaum, tu nunc similiter Herculem. Nosti profecto quot barbara monstra Latium iam deuastantia Politianus Hercules inuaserit, lacerauerit, interemerit, quàm acriter expugnet passim, quàm tutò propugnet. Hic ergo uel centum hydræ capita nostris liberis minitantia statim contundet claua, flammisq́; cõburet. Eia mi dulcissime Soderine, surge age, Picum salutato Phœbeum. Hunc ego sæpe Phœbum appello meum, ille me Dionysium uicissim atq; Liberũ. Fratres ergo sumus. Nuncia Phœbo meo uenenosum contra nos Pythonem, ex palude iamiam

Christophorus Landinus

Picus Mirandulæ Comes.

emergentem. Tendat arcum obſecra, precor. Cõfeſtim ſpicula iaculetur. Intendet ille protinus, ſcio quid loquar, uenenumq́; totum ſemel una nece necabit. Valete iam feliciter amantiſſimi fratres mei, nõ ualetudine tantum felici, ſed ipſa etiam felicitate digni: Liberorumq́; meorum in lucem iam prodeuntium ualetudinem felicitatemq́; curate, decimoquinto Septembr. M.CCCC. LXXXIX. in agro Caregio.

APOLOGIAE FINIS.

QVOD NECESSARIA SIT ad uitam ſecuritas & tranquillitas animi.

MArſilius Ficinus dilectiſſimis in ueritatis uenatiõe fratribus Bernardo Caniſiano, Ioanni Canacio, & Amerigo Curſino ſalutem. Quũ primis hic in uerbis uenationem quandam inſtituiſſemus, meritò forſan canes ſtatim adhibuimus & curſores. Apte quidem philoſophantes appellauimus uenatores, anhela ſemper ueritatis indagine laborantes. Num etiam apte canes? Aptiſſime inquit in Republica Socrates. Philoſophantes enim uel legitimi ſunt uel ſpurij. Ambo canes. Illi quidem ueritatem ipſam ſagaciter inueſtigant, mordicus inuentam tenent. Hi uero

pro opinione latrant, mordent, lacerant. Tantũ pro-fecto canes inter philosophos sibi uendicant, ut nõ solum seipsos in sectam aliquam inseruerint, sed etiam sectam ipsi suam nomine Cynicã quandoq; confecerint. Habet quinetiam suos Academia canes. Huc ergo uos sagaces Academiæ canes, huc uos uelocissimi cursores aduoco. Treis enim estis. Treis ergo nũc meos precor defendite liberos adhuc teneriores inter lupos (ut uereor) euestigio prodituros. Currite inquam alacres, negotia enim nunc uobis optata mando, non curas. Georgium Benignum Saluiatum cognoscitis meum, qui ueritatem illam, per cuius nunc uos uestigia passim uenando discurritis, iandiu est sagaciter assequutus. Qui et fratres suos Solis instar, maior ipse minores illustrat Huic igitur si quem luporum ululatum audieritis, nunciate. Fortissimus ille Georgius omnes facile fugabit lupos, qui & uastum draconem quandoq; transfixit. Ille me igitur, ille solicitudine simul et uos, cura leuabit. Solet enim inter uos aliquis, et quidem iam sæpius dicere, nihil ad uitam salubrius experiri, quàm magna cum securitate tempora deglutire. Cæteri uero dicenti protinus arridere. Sed dic age Canaci, quidnã hoc tuũ est toties repetitũ, Tempora deuorare? Quid deniq; tibi uis? Nõ esse inquies, sed bibere potius: nõ mandere uel conterere, sed faucibus plenis ingurgitare. Siquidem tempus ipsum natura quædam est liquens (ut ita dixe-

rim) atque labilis. Liquentium uero hæc est conditio, ut si cohibeas in angustū, subito perdas. Diffluūt enim coacta celeriterq; diffugiunt. Si aquam spongiæ imbibitam forte compresseris, exprimés eam, statimq; disperges. Si latius hanc tenueris, retinebis: multo magis aërem, ignemq; &ætherē. Hinc apud Poëtas frustra contendunt, qui ampla Diuorum maniúm ue simulachra ulnis capessere moliuntur. Late admodū accipienda sunt latißima. Liquentia & amplißima sunt amplißime poßidenda. Tunc certe grauiter nos premit angustia, quando animum ipsum motumq; eius naturaliter amplum, redigimus in angustū. Quicunq; studia negociaq; pensitant examußim, & in minima quæque semper exactißime deterunt, uitam interea suam, heu suam uitam clàm miseri conterunt. Recte igitur Pythagoras præcepisse uidetur. Caue nequando in angustū forte cohibearis, nihil cœlo amplius, nihil est uitalius. Angustißima uicißim terra uitā habet in mūdo quamminimam. Deniq; si cœlo temporeq; uiuimus, quanto hæc latius absorbemus, tanto uiuimus & diutius. Viuite ergo lati ab angustia procul ô amici. Viuite læti. Lætitia cœlum uos creauit sua, quam suo quodam risu, id est dilatatione, motu, splendore declarat, quasi gestiens. Lætitia cœlum uos seruabit uestra. Ergo quotidie in præsens uiuite læti. Nam solicitudo præsentium rapit uobis præsens, præripitq; futurū. Curiositas futurorum.

Eiusmodi præcepta extant inter Pythagoræ symbola. Μὴ ἐσθίαν τὴν καρδίαν. Et: μὴ φορεῖν στενὸν δακτύλον.

rum celeriter in præteritũ uos traducit. Iterum igitur precor atq; iterũ, uiuite læti. Nam fata sinunt, dũ securi uiuitis. Sed ut reuera sine cura uiuatis, ne unam quidem hanc curam sumite, qua soliciti curetis unquam, qua potissimum diligentia curas effugiatis. Vna enim cura hæc mortalibus heu miseris omni cura cor urit. Negligite igitur diligentiã, negligentiã uero diligite, atq; hanc etiã negligenter, quoad licet uobis inquam, atq; decet. Hæc autem non tam ut sacerdos amici mando uobis, quàm ut Medicus. Nam absq; hac una tanquam medicinarum omnium uita, medicinæ omnes ad uitam producendam adhibitæ moriuntur. XVI. Septembris, M. CCCC. LXXXIX. In agro Caregio.

DE VITAE TRANQVILLITATE EPISTOLAE FINIS.

ANDREAS LEENNIVS MEDICINAE STVDIOSIS S.

Non abs re nobis uisum est his de Vita libris, eiusdem autoris Epidemiarum Antidotum ueluti coronidem adsuere: quam ille quidem sua uernacula lingua, hoc est Thuscana, precibus amicorũ cõscripserat. Nũc uero hic uitæ thesaurus à Hieronymo Ricio Ticinensi in coloniam Romanam deriuatus est, ut si unà cum uoluptate & commoditatem metiaris, non sit aspernabilis. Traduntur in eo morbi nedum definitiones, causæ morbi effectrices, signa, uerũ etiam prophylacticen, & præsentis mali curationem, uarijs diuersisq; corporibus accommodatas, mira breuitate simulatq; facilitate perstringens medelas. His fretus præsidijs uitæ & sanitatis rationem ineas, tibiq; persuade. Ἀνδρὶ δὲ ὑγιαίνειν ἄριστον, ὥς γέ μοι δοκεῖ.

MARSILII

FICINI FLORENTINI MEDICI

atq; Philoſophi clariſsimi Epidemiarũ Antidotus, ex idiomate Thuſco, à Hieronymo Ricio latinitate donata.

PRAEFATIO.

Operæpreciũ duxi, patriæ pietatis impulſu, aliqua conſilia contra peſtilentiæ morbũ conſcribere. Vt uero quiſque huius penetrare intelligentiã & curam exercere poßit, inſtitui ſubtiles omneis longáſque diſceptationes reijcere. Satis nanque erit, quod quicquid in præſentia ſum tradituruſ, & ſi breui uerborum contextu haud plura dici queant, ſufficientibus tamen rationibus, multorumq́; tam priſcorum quàm recentiorũ autoritatibus & experientijs, præſertim patris noſtri M. Ficini, inter Medicos præcipui, qui haud paucos hac labe infectos priſtinæ ſanitati reſtituit, & comprobatum eſt et traditũ. Imploramus itaq; Deum Opt. Max. humanæ uitæ largitorem, necnon uerarũ ſalutariumq́; medicinarũ reuelatorem, ut contra peſtis pericula efficacia nobis detegat remedia, utq́; ſuum uitale donum nobis ad laudem gloriamq́; ſuam conſeruet.

Ficini pater inter Medicos clarus.

QVID, QVALIS'VE SIT PESTIS. CAP. PRIMVM.

PESTIS, *uenenosus quidã uapor est in aëre concreatus, uitali inimicus spiritui: non quod propter elementarem aliquam qualitatẽ sibi contrarietur, sed specifica quadam proprietate. Veluti Theriaca, amica quidem est, non quia calida sit uel frigida, sicca uel humida, sed quoniam ex uniuersa eius compositione forma resultat quædam, uitalis formæ spiritus accõmodata. Sic & pestifer ille uapor nõ quia calidus, frigidus, humidus uel siccus naturæ inimicus est, sed quia sua proportio quasi ad amußim proportioni contraria est, in qua spiritus consistit in corde uitalis. Et quemadmodum continuò in terra nascuntur uenena, sic sæpenumero nascitur uenenosus in aëre uapor, attamen non ita potens, quia magis spargitur. Nec puro stabiliri potest in aëre, quousq; talis aër est spiritui conformis, & igni, qui ex suæ naturæ potentia alterius non recipit naturæ mixtionem, unde fit quod nullam capiat putrefactionem. Sic purus & aër nullã recipiendo mixtionem, putrefieri minime potest. Rursus uenenosus huiusmodi uapor, humano ei solũ applicatur corpori, in quo apti ad febrem extant humores,*

utpote

utpote qui ad putredinem inflammationemq; sunt dispositi. Etenim si uitalis potentior ipso fuerit spiritus, procul à se pellit: si uero debilior, fugit eundem, suum ueluti contrariũ opus. Quapropter est ex usu, aërem, humores, et deniq; cor corrigere, purgare, roborare. Notandum (ut recte capias) quũ dico uenenosum hunc esse uaporem, tu ne credideris ipsum fore talem secundum formam, & totam sui naturam, quia omnes inde inficerentur. Sed huiusmodi est qualitatis, ut quamfacilime in ueneni naturam transeat. Et proprie uenenum efficitur, quando per ipsum in humano corpore, certo quodam gradu putrefiunt humores, simul & ebulliũt. Quod cõmuniter die tertia solet accidere, et interdum citius, maxime ubi quis superfluis abũdat humoribus, præsertim sanguine & cholera. Et quando iam ueneni suscipit naturam, calcis uel Arsenici qualitatẽ recipit, cuius effectus est, putrefacere, rodere, ardere, intus & extrà. Summe igitur necessum est, ut his trinis effectibus, potißimum interius, omni qua possumus industria resistamus.

Aër nõ uenenosus secundũ totalem sui formã, sed qualitatem.

Epidemiæ ortus causæ, & quæ potißimum huic malo obnoxia sint corpora.

CAPVT II.

Concreatur huiusmodi uapor in aëre, uniuersalioris tempore pestis, ex malignis quibusdã constellationibus, præsertim ex Martis cũ Saturno in si-

gnis humanis coniunctione, & ex luminarium eclipsibus. Qualis est præsenti pestis in anno scilicet millesimo quadringentesimo septuagesimo nono: & qualis etiam fuit anno eiusdem millesimi, octauo, & hoc potißimum lædit homines. Hisq; grassatur in locis, quæ Horoscopũ siue suum Ascendentem ob prædictos siderum aspectus infortunatũ habent. In magis uero particularibus pestilentijs, præfatum nascitur uenenum ex uentis & malignis lacunarũ cloacarumq; uaporibus, atque pariter ex terræ motibus. At uero data istarum quacunq; causa, semper tamen grosso potißimum regnat in aëre, inq; paludoso, nebuloso, fœtido. Et quando subtilem ad aërem extenditur, penetrat, uelociusq; interimit: at citius, frequentius, diutiusq; in grosso, calido, humido, fœtidoq; aëre regnat. Asserunt Doctorũ nonnulli pestilentialem putrefactionem subtili prius, post uero grosßiori inesse aëri, sed multo durabiliorem in grosso. Haud scio quo mẽtis discursu, quo fundamento primæ sit mihi parti adhærendum, quum contrariũ experiẽtia mõstrat. Præterea nobis ratio dictat, quod quum non purum, sed tantummodo mixtum elementũ putrefieri poßit, quo minus est mixtum, quemadmodũ esse constat subtiliorem aërem, eo minus aptum est ad putrefactionem. Et propterea eam non nisi per aßiduũ suscipit augmentum pestifere siderum influentiæ. At ueluti großior, mixta & stabilis aqua faciliter putrefieri solet,

ri solet, sic utiq; haud difficulter putrefactionem recipit grossius & nebulosius aër. Hoc dat præceptũ Raimũdus, quod peste inferius excitata, altior subtiliorq́; petendus est aër: sed orta superne, per duos menses primo fugiendum est deorsum ad grossiusculum frigidũ, humidum, purumq́; aërem, ubi rara esse soleat infirmitas. Sequentes uero duos menses ad mediã aëris regionem, deinceps ad paulò altiorem, uidelicet siccũ, frigidum & subtilem, semper fugiendo calidum, humidũ, & nebulosum. Quo in aëre tales sunt homines, quales turbidis pisces in aquis. Id insuper facit pestilentialis aër in hominibus, quod caliginosæ putresq́; in piscibus aquæ. Sed quod hominibus uenenum est, nõ oportet ut semper tale cæteris sit animantibus, propter cœlestiũ signorum ac animalium specierum diuersitatem. Hinc oritur ut de illorũ opinione quid dicam, ignorem penitus, asserentium quando pestilentiale incipit in aëre uenenũ, quod tunc quæ semper in alto degere solent auiculæ, descendunt ad ima, & planitiem inhabitant. Sed quãdo in terra oritur, tunc lumbricos & serpentes exire dicunt de sinu terræ, & auiculas quarum consuetudo est uolare habitareq́; ad imum, sublimia petere, & montes adire. Addunt præterea, quod quando primũ in aëre, post uero in terra uenenum accenditur, interdum fugiunt animantia ex alto deorsum, et exinde rursus altiora repetũt. Hinc est quod uulgo dici solet, uul

tures seu miluos pestilentiali cedere aëri, & quæ loca huiusmodi tenent milui, pestifero non subesse aëri. Sæpius audiuimus hanc contagionem ab hominibus transisse ad porcos. Fieri forsitan id potuit per aliquã non quidem spiritus, sed carnis similitudinem. His proxime elapsis diebus semel atq; iterum pestilentiæ morbũ ex una in alteram domũ tulere feles & canes, ipsis tamen nulla ex parte hac cõtagione læsis. Nec ulla te propterea admiratio capiat, quod interdum sine omni nocumento, homo uel bestia prædictum suscipiant uaporẽ, ac tamen alios inficiant. Ignitum nanq; ferrum stupam consumit & paleam, ipsum uero nullatenus consumitur. Hoc enim ex recipientis subiecti dispositione prouenit, in quo potißimum secundum Aristotelem, Galenum & Auicennã, rei consistit effectus, ita ut his proximis diebus bimus nostro in rure puerulus integro stetit die, infecto cum puero, annorum plus minus septem cibo sæpius uescebatur infecti ore pueri masticato, neq; ullam ab ipso morbi labem suscepit, qua tamen correpti fuerunt alij longiuscule distantes. Nec nimiam habeas tua in dispositione fiduciam, cogitando te eius esse ualetudinis ut minime hæc tibi timenda sit cõtagio, sed hunc physicum obserua canonem: Quod quando multum disposita est materia, agens tunc causa quantumcunq; imbecillis, citò producit effectũ, sic accendit stupam & sulphur fauilla ex suscipientis aptitudine. Et

contrà;

contrà: Potentißima quæ fuerit causa, etiã in nõ dispositam operatur materiã, et licet sulphur ignis suscipiat operationẽ citius q̃ lignũ, & siccũ lignũ minuteq; incisum, facilius quàm cætera ligna. Ardens nihilominus fornax ligna statim rapit in flammam, & grossiora & uiridia, eo quod summa agentis potentia citò disponit atque informat. Et multoties pestifer huiusmodi uapor fit suarum ui causarum potentißimus, nec scire tu poteris quando scilicet hoc fiat. Et licet uno in tempore talis non adsit dispositio, est tamen futura in alio.

Quo pacto, & quales temperaturas pestis ex contagio feriat ocyßime.

CAP. III.

VEnenosus iste uapor adeò subtilis sæpenumero existit, ut uisu dijudicari nequeat, interdumq́; dissoluitur, sed facile exinde regeneratur, manente ad hoc ipsum disponente, influentia, iamq́; tametsi pusillus à principio fuerit, tamen multo magis q̃ sulphur, quum accenditur, ueloci oriq́; cursu de loco in locũ expanditur, & longe magis cõtrariatur uitali cordis spiritui, qui est uapor ex subtili sanguine, quàm sulphur naso. Eiuscemodi uapor solum in dispositis ad hoc corporibus infecto ab aëre accenditur, sed postquã est accensus corporibus mira uelocitate facilitateq́;, accensum ueluti sulphur, plus quàm antea circũquaq; dilatatur.

tatur, præsertim quando subtili in humore, & tenui æstatis aëre accensus fuerit, et spargitur, salitq; ex uno in alterũ corpus. Accenditurq; potißime ubi maior est naturæ similitudo & in corpore recrementis pleno, cum fœtidis intus & extra uaporibus, & in cibis humoribusq; superfluis, & ad inflammationem putredinemq; aptis, & ubi calida est materia, & humida, cór ue coitu debilitatũ. Et pariter in corpore, paßionibus animæ defatigato, & ultra modum calido, quodúe balneis est assuetum, cuiús ue pori sunt nimis patentes, seu multũ oppilati. Hæc quidem Galeni & Auicennæ fuit sententia. Pueri et fœminæ multũ ad pestem sunt apti, eo quod tenuis mollisq; materia ad transmutationem est facilior, et pleni sunt humoribus ad putredinẽ aptis, estq; præter modum et ordinem, illorum uita. Quemadmodum enim perturbat confunditq; uinum, calidus uentus & grossus, sic pestifer iste uapor inficit cogitq; circũquaq; ad cor, primo spiritus, postmodum humores, qui iam putrefacti ebulliũt. Est uero hæc ebullitio febris ipsa, quæ per uniuersum inde spargitur, plus q̃ cæteræ bullit seu inflat: quia tanta est uenenosa materia, ut natura quantũ potest principalibus à membris hanc statim conetur expellere. Iste quidẽ uapor omnẽ maculare potest humorem, sed potißimũ sanguinem, secundo choleram, tertio phlegma, quarto uero melancholiam. Vnde fit quod magis huic subijciuntur periculo

Pueros & fœminas peste capi plurimum.

culo ſanguinei, paulominus cholerici, poſtmodũ phlegmatici. Et minus reliquis melãcholici, quia frigidus et ſiccus humor ad inflammationem & putredinem ineptus eſt, & maxime quia ſtrictos habent meatus per quos tranſire uenenũ oportet. Idcirco ſenes minus ſunt peſtifero morbo obnoxij, licet huius anni peſtis nec ſeniores etiã reliquerit intentatos. Cuius fortè ratio fuit quod ultra cæteros aduerſos ſiderum aſpectus, Saturnus retrogradus dominus fuerit anni. Eſt mirum dictu quod licet ex urbe noſtra Florentina uniuerſus fermè populus aufugerit, omni tamen die uita functi ſunt circiter centum & quinquaginta.

De ſignis indicijsq́; peſtis. CAP. IIII.

QVæ uero ſigna indicent, quibus febrem eſſe peſtilentialem faciliter & clare deprehendatur, haud tam facile oſtendere quiſquã poteſt, propter tam multiplicem accidentiũ diuerſitatem et fallaciam. Hoc enim teſtatur uniuerſus Doctorum conuentus, præſertim Auenzoar & Raſis. Erit nanq; clara interdũ urina, eo quod non pertingent ad hepar humores: apparebit modica febris, eo quod non erit calido in humore uenenũ, ſeq; propterea non diffundit ad extra, ſic ſtatim morietur patiens. Videbitur interdũ reſtitutus, eo quod natura primo in aggreſſu uenenũ à corde depulerit, tamen paulò poſt deſtituetur ſpiritu, eo quod potens non erit ſecundum pellendi aggreſſum. Ex quo

primo lassata fuerit conflictu, etiam quia uenenũ multiplicatum est, uel magis mutatũ in malignum, uel propinquius factum cordi quàm prius. Omnes ferè in principio aliquantulũ in melius tendere uidentur, quia tunc robustior natura tantum contra hostem omnes colligit uires: uerũ in alijs minus malis ægritudinibus, ad tam repentinum tantumq; non inducitur conatum. Videbitur præterea uirtutis robur obtinere, quia dictúm uenenum non alijs ut cordi membris à principio contrarium est, & quando ipsum cor aggreditur statim interimit. Quare his in temporibus haudquaquam conuenit morbi signa examinando moram trahere, quia falleris, nec te natura expectabit, nisi administrando remedia festinaueris. Hac igitur de causa his quũ temporibus febrem adesse cõspexeris, præsuppone quod adsit, uel citò futura esse poßit pestis, ac ei pestilẽtialis curam febris administra, et eo maxime quod quandiu uenenosa durat aëris influentia, omnis superfluus humor facile inficitur. Et omnis quæcunq; fuerit infirmitas, in pestilentiam facile transire poterit. febres præsertim furiosæ et continuæ. Vndẽ cõmuniter euenire solet, quod hoc morboso tempore nulla præter pestem ægritudo appareat. Quod si aliæ & multiplices quidẽ apparuerint ægritudines, tunc pestilentia remittitur & cessat. Sunt nonnulla pestilentialis febris signa, uidelicet febris continua absq; ordinata & manifesta declinatione

cum

cum magna anhelitus & pectoris angustia, cum repentina pulsus debilitate, cum uniuersi corporis grauamine, præcipue capitis, phrenesi, anxietatibus, ardore, siti, sanguineis maculis pluribus in locis. Cum urina grossa, turbida, & qualis est iumentorũ: memineris tamen quod signa fallunt. Aduerte insuper, quod quicunq; puer eo tempore uermiũ laborarit infirmitate, dici poterit pestilẽtia infectus, quia est materia ad pestem disposita, ut sulphur ad ignẽ. Hoc multi nesciẽtes medici, iuuandi studio post sunt fraudati. Et ex signis propinquæ pestis ultra aëris turbiditatem, & animaliũ ex putredine genitorũ abundantiã, est principaliter uermiũ multitudo, uariolarum & morbillorũ, febriumq; continuarum & conclusarum, urinæ turbidæ, oculorũ rubores, excoriationes palati, phrenesis, et uniuersaliter quacunq; in febre, qua se uersus cor frequenter dirigit humor, humanam significat cõplexionem, ad pestem esse dispositam. Scias iterum, quando multo tempore pestifer uapor in aëre durat, tunc aquam terræq; fructus inficit, propterea tutius est aquam decoquere, uel ferratam scilicet aquã conficere, cum eaq; uinum lymphare, quia uinum fumosum est, & non conuenit iuxta Auicennæ & Rasis sententiam his in temporibus merum, utpote purum. Opportunum præterea alia quæ sumuntur in cibum rebus boni odoris corrigere, & cũ salsis acetosis'ue saporibus, præsertim quando pestis

post terræ motum oritur: præstiterit quoq; nõ paruũ rebus uti aridis in locis odoriferis, & æditis locis nascentibus, & inhabitare montes & colles.

Prophylactica cura à diæta & uictus ratione in statu pestilentiali. CAP. V.

Abstinendũ est tempore pestifero à rebus inflamãtibus & nimis aperitiuis, quia facilius ad uenenum suscipiendum disponunt. Videlicet cauendũ est extrà à solari calore, pariter à calore ignis, uestimẽtorum, et intrò, à sale à speciebus & medicinis calidis, similiter ab herbis intensæ caliditatis, à multo usu acruminum, excepto cæpe et cichoria, uel raphano cũ aceto, quia ueneno aduersantur. Item à uino nimium fumoso, ab exercitio post cibũ, præsertim tempore calido, & à sudore, quia humores alterat, & in aëre infecto non licet se multum aëri exponere, nec excessiuo sub diuo exercitio, quia calefaciendo & poros aperiendo, statim multum de aëre suscipit infecto. Item abstinendum ab facientibus oppilationem & putrefactionem, quia pestilentialis dant febris materiam, qualia sunt uiscosa, frigida & humida: præsertim quando aliquid accidentalis seu extranei caloris suscipiunt. Etiam à uiscosis, calidis & humidis, ubi humidum calido prædominatur & male decoctum est: & ut summatim dicã, humiditas putrefactionis est mater. Et quæ extra nos, difficulter conseruantur, etiam in nobis haud facile con-

seruari poterunt. Vitandi igitur pisces quantũ fieri poterit, in quorum genere parui minus nocent pisciculi, & qui ex flumine sunt claro, petroso, & currente, frixi in oleo cum sale, & immersi staphisagria seu aceto, aut succo aranciorum cum sale & modico piperis, uel cinnamomi. Etiam uitandũ est lac, & omnia recocta: quod si eo uti uolueris, sit primum inter alia cibaria & modica quantitate cum parum sacchari. Fructus uitandi sunt omnes, exceptis amygdalis, cerasijs acetosis, pyris, chrysomelis, persicis, pomis cydonijs, auellanis, prunis siccis, prunellis, mespilis, & cornulis, malis appijs, malis granatis, malatestis. Cæteris uero fructibus nequaquam utere, uel raro, uel rarißime. Poteris tamen diutius uti fructibus & herbis frigidis siccis et acetosis, uel aliquantulũ amaricantibus. Sed utendo fructibus calidis & humidis, ut sunt ficus, uua, mora, cerasa dulcia fac sint modica, & immediate post comede pomũ anaranciæ cum sale. Præterea si uteris frigidis & humidis, ut sunt melones, pisces molles & teneri, pruna pinguia, sume paulò post aliquid fœniculi, & pomi anaranciæ cum sale, suprabibendo parum uini boni & odoriferi. Vitare etiam debes fungos & herbas humidas, portulacas, cucurbitam, et omnem humiditatem, necnon & rem quæ facilis est putrefactionis. Cauebis quoq; fructus & res nimium dulces & humidas herbas: permitto tibi lactucam permixtam menta

uel cinnamomo. Eandē *quoq; corrigere poteris cū basilicone, chariophilato minutißimo & quasi ad rubedinem quandam tendente, odorem habente chariophilorum: est enim cordi gratißimū.* Concedo *etiam tibi cucurbitā, & herbam, quæ* Thusca *lingua* Selbastrella *appellatur.* Rursus *aduerte, ne te* Rasis *sententia fallat, quæ tempore multum calido admittit olera & fructus frigidos & humidos, quia* Aegyptum *ipse inhabitabat ubi extrema est siccitas, ubi eiuscemodi fructus et olera sunt exquisite à natura decocta.* Cautus *igitur esto ne talem præsumas licentiam in regionibus nō similibus* Aegypto. Notandum *insuper quod res acetosæ, asperæ & acres in conseruatiuo æque ac curatiuo administrandæ sunt regimine: quia periculū potißimū imminet in calido et humido, & in putrefactione illinc dependente in spirituū resolutione, inq; acceßione ueneni ad cor.* Res *itaq; prædicti saporis omnibus iam dictis obsistunt malis, quia refrigerant, desiccant, conseruant, cōfortant, restringūt, & uniunt.* Operæpretiū *hic est meminisse, quod res nimis acres, ubi timetur pectoris strictura, aut stomachi debilitas, tēperandæ sunt cum saccharo, sale et lacte amygdalarū, cinnamomo, pipere, fœniculo, croco, ouis, & modico pinguedinis.* Cōmendo *plurimum panem speltæ, hordei, & fercula ex his condita.* Item *biscocta, risum, passulas tendentes ad acredinem, panem optimi grani sufficienter coctum*

Rasis Canon.

ctum cum modico salis. Vtere sæpius capparibus cum aceto, & aliquando eo genere casei, quod Florentini Marzellinum uocant. Vitandus est caseus multum pinguis uel salsus Nec laudo tibi caules nec legumina, exceptis lenticulis. Prohibeo super omnia phaseolos, nec laudo multum rapas et spinachias. Concedo tibi petroselinum & pastinacas. Prohibeo autem erucam, cariotas, sapam, sinapi, citrullos, melones, bacellos, cicer recens, cucumeres, cerasia dulcia & mollia, uuas, ficus dulces & mora. Nec te repleto nimio uino, carnibus & ouis, ne nimium sanguinem, choleram, putrefactionem inflãmationemq́; multiplices. Vtere ouis cũ agresta & aceto & pomis anarantijs, carnes sint leues & siccæ, bene coctæ, pulli, auiculæ, hœdi castrati, pipiones, turtures, & syluestres auiculæ. Si usus fueris carnibus humidis, sint assatæ, sed fac ut intus per totum bene impleantur cum acribus condimentis & acetosis, cum modico piperis, cinnamomo, coriandro & sale. Vina turbida sunt omnino noxia, & præsertim musta. Esto in cibo & potu plus solito parcior, cibus sit aliquantũ copiosior potu. Nec tamen uolo ut nimiam feras sitim & inediam. Caue stomachum fastidire permittas, sed eum præserua cum cibi & potus mediocritate, cũ exercitio & ieiunio, cum appropriatis euacuationibus. Abstine à coitu & paßionibus animæ exceßiuis, nisi forsitan per coitus abstinentiam te omnino grauatum

perceperis. Ad mentem reuoca dictum Auicennæ tertio naturalium, quod superflua per coitum seminis euacuatio plus nocet quàm si quadragesies tantum exiret sanguinis. Dixit Hippocrates, coitũ speciem esse quandam morbi epilepsiæ. Caue ab aëre multum nubilo, denso, recluso & humido: ac scias aërem qui non frequenter mouetur & innouatur, ubi nec uentus nec Sol penetrat, nec purgat, facile mixtionẽ suscipere & putrefactionem uenenosam, ueluti immobilis aqua. Ab hominum te turba semoueto, præsertim existens ieiunus, & quando calidum successerit humido, & humidũ calido. Declinato etiam aërem nimis calidum, quia aperit & nimis debilitat. Habitatio tua sit spaciosa, sicca, aërem recipiens siccum continuò, & tempore æstatis subinde recentem. Caue quando multum incalueris, ne te protinus exponas frigido uel humido, nebuloso, et uento calido et humido, præsertim in locis infectis, & de infecto loco ueniente, etiam ab omni uento de prædictis locis flante, nisi fuerit nimis longe distans, aut fractus pluuijs. Ventus autẽ qui aërem infrigidat & siccat & serenat, sua natura est salubris, si eum cum temperamento receperis, & est principalis medicus contra huiuscemodi uenenum. Magnam adhibe curam uitando uentos à stagnis uel paludibus uenientes: aquas fuge putridas herbas cõtinentes, immaceratumq; linũ, & quencunq; prauum odorem. Procul esto à caulium

Eius hæc uerba traduntur: τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.

nucum ue

nucumur odoribus, & foetidis ab herbis. Abstinendũ item à balneis, à somno meridiano, ab adhærenti arctoq; hominum consortio. A turba fuge citò et procul, ac tarde reuertaris, quoniam longo durare solet tempore uenenum, ad offendendum perquam promptißimum. Vtere cibis siccis, optimi saporis, acribus, acetosis, uitando brodium, pinguedinem, dulcia, uiscosa: uinis subtilibus, claris, odoriferis, aliquantulum fumosis sed parum, acetosis, non dulcibus, dilutis aqua multum subtili & clara. Summa, omni tempore à rebus caue sanguinem generantibus aut nimium, aut aquosum, grossum & turbidũ, & pariter quancunq; rem stomacho nocentẽ. Hæc est regula cibi potusq;. Vtilis est, iudicio meo, omnibus superspersa cibarijs talis specierum cõpositio. Accipe sandalorũ rubeorũ unciã dimidiam, cinnamomi electi drachmas tres et dimidiã, croci drachmam dimidiam. Gentilis omni tempore his utitur speciebus. Sume cinnamomi semunciam, mannæ drachmam unam & dimidiam, chariophilorum, been albi & rubei drachmam dimidiam, corallorũ rubeorum drachmã unam, cardomomi drachmas duas, croci drachmam dimidiam, sacchari ad pondus omnium. Item nonnulli aliam habent descriptionẽ, & est talis. Cape margaritarũ drachmas duas, corallorum alborum & rubeorum drachmam dimidiam, rosarum, spodij ana scrupulum unum, cinnamomi drachmã unam,

croci scrupulum unum. Item, Sume cinnamomi unciam dimidiam, chariophylorum drachmã dimidiam, corallorum rubeorũ scrupulos duos, croci drachmam dimidiam, sacchari ad pondus omniũ. Pro primo cibo utile est, nisi te calor offenderet, sumere ficus, rutam, & nuces cum sale, præsertim tempore frigido uel humido. Notandum quod speciebus multum calidis, ut est quarta compositio ex his quas narrauimus, utendum est solum in ferculis multum humidis, frigidis & acetosis, alijs uero uti poßumus in omnibus. Post cibum magno sunt adiumento semina coriandri præparati, & etiam secundum Auicennam ieiuno stomacho, qui hæc ipsa tali in casu plurimis effert laudibus. Vtere ieiuno stomacho frictionibus, bene pectina capillos, omnẽ expurga superfluitatem, uniuersum corpus mundum conserua. Matutino tempore ignem præpara temperatum, & interdiu quãdoq;, præsertim humidis temporibus. Bonis sæpius odoribus domum suffumigato, similiter & uestimenta. Admoueas naso pariter & ore teneas ubi plus opportunum fuerit, aliquid theriacæ: alijs uero in locis siue temporibus, corticem citri, zedoariam, uel modicũ thuris, manu etiam supradictum gestare poteris cedrinum pomũ. Cape Ladani drachmam unam, been albi & rubei, rosarũ rubearum ana drachmas duas, styracis liquidæ scrupulũ unum, myrrhæ, mentæ, chariophilorũ ana drachmã unam, sandalorũ

dalorũ alborũ & rubrorũ, camphoræ ana drachmã dimidiã. Fac pomum cum aqua rosarum muscata, suspende collo cornu unicornis, hyacinthum, topazium, & smaragdum, ut pectus tangat, & etiam in ore. Dixit Auicenna fore necessarium, ut hyacinthus & similia, à naturali calore nostro calefiant, qui illorũ ad actum producat uirtutes, ut operẽtur in nobis. Fer tecum etiam in manu ad odorandũ poma odorifera, præsertim citri, limonum, aranciorum. &c. Sæpius ablue os, faciem & manus aceto, & aliquando cum uino potenti, nec omittas odorem mentæ, melissæ, querculæ, rutæ, uiolarum rubearum, & myrti. Vtere odoribus frigidis quos tempera cum calidis, ita tamen ut frigidi prædominentur, præsertim calidis temporibus, quia calidus per se aperit odor & inflãmat, quãuis aërem purget. Super omnia cura, ut hoc facias, scilicet, permisce æquali parte acetũ rosatũ albũ & aquã rosarũ cũ uino albo potenti, cũ modico zedoariæ uel corticis citri. De qua sæpius modicũ aliquid bibe, & sæpius cũ ea manus lauato & faciem. Defer tecũ in spongia cũ ligno fraxini, & laua etiã cum eisdem mane et sero tepidis, uniuersum corpus. Vtere temperato exercitio sub tecto quando es in locis infectis, ieiuno stomacho, sitq́; locus exercitij spaciosus: alijs autem in locis facies exercitium sub diuo et pariter ieiunus. Rustici bibant loco uini acetum permixtum aquæ. Admoneo omnes, ut

non nisi summa cum cautela res tangant ex infectis locis allatas, nec quicquam gustent ex illis nisi coquatur, mundetur, uel abluatur. Haud equidem scio an dicere in præsentia debeã, an silentio potius præterire, quod Doctorũ nonnulli sæpius ieiuno stomacho dare solent in potu, urinam pueri recens emissam, uel lixiuium. Detur pro remedio rusticis accõmodato.

Præseruatrix curatio Epidemiæ. De pilulis & pulueribus præseruatiuis.

CAPVT VI.

NEcessaria nobis est bis in hebdomada, ipsa omnium compositionum regina, cœlitusq́; tradita theriaca. Vera quidem theriaca, ut eam noscas, saporem longa mora in ore conseruat, & stypticitatem ingerit uentri, ætatis esse debet annorum quatuor, & non ultra duodecim, de ea debet antea fieri experiẽtia in uenenatis animalibus. Theriaca electa iuxta Galeni, Auicennæ, Auerroisq́; sententias, securũ reddit hominem ab omni ueneno, morboq́; uenefico. Etiã in ipsa pestilentiali febre admittitur. Dixit Galenus se inuenire, theriacam plus quàm res omnes esse diuinam in conseruando & curando. Dixit Moses Aegyptius mirabilem factam esse cum ea experientiam in pestilentia Antiochensi. Nec silentio transeundũ puto Galeni typum dicentis: Pestem esse draconem cũ corpore aëreo, qui uenenũ contra hominẽ spirat, & theriacã purgatoriũ quoddam

Theriacæ probæ indicia.

quoddã esse, purgans uenenum & draconem domans. Accipiatur post cibum horis nouem, & ante cibũ horis sex uel septem. Qui eam sumere non potest saltem cordi apponat & stomacho nasoq́;, & pulsibus: frequentius detur drachma una prouectis, alijs uero drachma dimidia, seu scrupulus unus. Qui calidæ sunt tẽperaturæ bibant æstiuo tempore sumpta theriaca tertiam partem cyphi aquæ rosarũ cum modico aceti rosati: alij scilicet alterius complexionis, & alio tempore, sumant cum uino albo permixto cum aqua scabiosæ & melissæ. Quod si theriaca non affuerit, uel non cõpetens fuerit tuæ naturæ, sume Mithridatũ. In alijs diebus hebdomadæ sume pilulas contra morbũ saltem horas quatuor uel quinque ante cibũ, unam scilicet aut duas, uel plus, secundum complexionem, superbibendo parum de uino albo cum aqua scabiosæ & melissæ temporibus frigidis: uel cum aqua rosæ & cum aceto rosato tẽporibus æstiuis. Pilulæ antiquiores sunt istæ. Sume myrrhæ, croci, ana unciam unam, aloës, uncias duas, sed quia nimiũ aperiunt, calefaciunt, resoluuntq́; spiritus, ideo nonnulli abluunt ipsum aloë, & addunt terram sigillatam, uel bolum armenum secundũ dosim myrrhæ, uel addunt camphoræ ad dosim tertiæ partis myrrhæ, sed eligibilius est bolus armenus. Nõnulli componunt sic: Accipe aloës drach. sex, myrrhæ drachmas tres, seminum citri scrupulos duos, tormentillæ

drachmam dimidiam, croci drachmam unam, reubarbari drachmas duas, chariophilorũ scrupulum unũ. agarici, corticum citri, sandalorum rubeorũ ana drachmam unam, seminũ citri scrupulos duos, seminis acetosæ drachmam unam cum dimidia, corallorum rubeorum drachmã unam cum dimidia, boli armeni drachmas tres, camphoræ grana duo, confice cum syrupo de citro. Auicenna et Auerrois dicunt, qui utitur aloë myrrha & croco nunquam periclitabitur peste. Prædictæ cõpositiones temperant illorũ qualitatem, et uirtutem augent. Sed multo melior est compositio Nicoli, secundum quem ueræ pilulæ sunt istæ. Sume myrrhæ croci, boli armeni, charabe, corallorum rubeorũ ana drachmã unam, emblicorũ drachmas duas, aloës loti ad pondus omniũ, fiant pilulæ cum uino albo odorifero. Credo quod essent nobiliores, & magis ad propositum, si loco emblicorũ ponerentur terræ sigillatæ drachmæ duæ, & boli armeni drachmæ tres, fiant pilulæ cum acetositate citri, & accipiantur cum uino albo, aqua rosata, aceto rosato. In alijs uero sequatur compositionem prædictam. Fac autẽ ut aloë sit splendidũ, leue, aliqualiter rubescens, delicatum, odoriferũ, frangibile, pinguescens, & immittendo super ipsum flatũ, madescit. Sit & myrrha clara, & corallus delicatus, absq; theriaca, & dictis pilulis non bene fieri poterit præseruatio. Itaque præ omnibus alijs utere duobus

prædictis,

prædictis, scilicet theriaca, duobus diebus diuersis, & pilulis tribus saltem, quia desiccando humiditatē præseruant à putrefactione. Etiam fortificant cor, stringūt meatus, ne uenenum transitū habeat ad cor, & ipsum illinc depellunt. Videtur mihi quod aloë in prædictis pilulis, quando sunt tempora humida & frigida, similiter & complexio, nō debet lauari, sed in alijs temporibus & complexionibus sumere pilularum compositionem in pulueribus: melius est solū quando opus est festinatione. Potest etiam sumi ante cœnam tribus horis uel quatuor, sicut etiā ante prandium. Poteris etiā semel in hebdomada, uel duabus uicibus aut plus, quando pilulæ offenderent (licet nullius sint offensionis) in tempore hyemali & humido, loco pilularum sumere ficum siccum cum dimidio nucis, cum modico rutæ & parum salis, superbibendo parum aquæ rosarū uel aceti rosati. Quod si et istud te offenderet, utere loco illius non accipiendo aliquid aliud, parum panis tosti intincti in uino albo potente, cum pomo anarancie, madefacto in aceto rosato, & intincto cinnamomo. Sunt nōnulli qui dāt huiuscemodi pilulas sero uel mane unā scilicet pro uice. Sume ligni aloës drachmā dimidiā, tormentillæ scrupulos duos, dictami albi scrupulū unum, zedoariæ drahmā dimidiā, croci drachmā unam, berberis drachmā dimidiā, cornu cerui adusti scrupulos duos, sandalorū rubeorū scrupulū unum, seminis ace-

tosæ & corallorum rubeorum, boli armeni, ana drachmam unam, camphoræ scrupulos duos, gemmarũ ex quibus fit electuarium de gemmis, drachmam dimidiam, margaritarum drachmam unam, hyacinthorum drachmã dimidiam, confice cum syrupo de ribes, uel de limonibus. Ego *autẽ in omni tempore etiam in calido, eiuscemodi pilulas dare soleo.* Sume *zedoariæ, ligni aloës, agrimoniæ, croci, aristolochiæ rotundæ, dictami albi, gentianæ, corticũ citri, seminis citri, ana scrupulum unum, coriandri præparati, tormentillæ, sandalorum rubeorum, corallorũ rubeorũ, rosarũ rubearũ, spodij, emblicorũ, ana drachmã unam, terræ sigillatæ drachmas duas, boli armeni drachmas quatuor, fac pilulas cum acetositate citri, quas administra cum uino albo, aceto rosato albo, & aqua rosæ.* Ego *multũ adhibeo fidei huic nostræ compositioni, eam accipiendo quando non sumitur aliquid de pilulis cũ aloë compositis.* Etiam *post operationem prædictarum pilularũ, additur ipsi compositioni, ambræ, musci, hyacinthi, smaragdi, topazij, margaritarum, cornu unicorni, ana scrupulus unus.* Melius, *etiam erit laudabile multum, bibere ista cum uino acetoso, uel aceto albo, cũ aqua rosæ, terra sigillata & bolo armeno, cum exigua portione smaragdi, & hyacinthi, & topazij, uel saltem cum margaritis & corallis. Ista multũ commendantur à* Galeno & Auenzoar: *alij dant cortices & semina*

Pilulæ Marsilij.

& semina citri, & limonũ, cum uino uel aceto rosato, et aqua rosarum. Ego uero frequenter dare soleo hanc simplicem confectionem et quidem efficacißimam atq; securam, cum uino albo, uel aceto rosato & aqua rosarum. Accipe boli armeni drachmas duas, terræ sigillatæ, corallorum rubeorum, ana drachmã unam, corticum citri, zedoariæ, croci, ana drachmam dimidiam, sacchari rosati ex rubeis rosis conditi uncias sex, acetositatis citri uncias decem, fac electuariũ. Raimundus & Arnoldus, theriacales quasdam pilulas tribus modis cõponũt. Primo, Sume boli armeni drachmas tres barbæ tormentillæ drachmas duas, barbæ herbæ tunici drachmam unam, sacchari ad pondus omnium, fac pilulas. Item, Sume ambræ drachmam dimidiam, musci scrupulum unum, camphoræ grana sex. Item, Accipe smaragdi, hyacinthi, topazij, ana partes æquales, triturentur & lauentur sicut abluit Mesue lapidẽ lazuli, fac pilulas cum succo acetosellæ. Dicunt huiusmodi lapides ab antiquis appellari Bezoar, id est liberatores mortis, & quod in hoc theriacam excellunt quod ipsa uenenũ à se pellit, non trahit ad se: huiusmodi autem lapides utrunq; faciunt, ideo debent per os administrari. Etiam possunt superponi plagæ, morsuræ, & bullæ uenenosæ. Hac etiam utuntur compositione, scilicet auri optimi, margaritarũ, serici crudi triti. Laudant etiam electuarium diambræ, de gemmis & chero

Lapides Bezoar.

mes Meſue: laudant granata, rubinos, carbunculos, ſapphiros, palladios, corallos, grana tinctorũ, & lapidem inuentum in capite aſpidis, & pariter cornu ſuũ, & cornu unicorni. Item *electuarium lætificans Almanſoris cum re aliqua refrigeratiua.* Vtere *etiam rebus ſanguinem clarificãtibus, ut ſunt lupuli, myrobalani, fumus terræ.* Credo *quod uti ſemine iuniperi cum ſemine myrti ſit multum utile contra huiuſmodi uenenum.* Item *tale electuarium. Sume citrum unum integrum, maceretur bene & coquatur cum ſaccharo & aqua roſarum.* Et *ubi non habetur citrus, fac cum limone ſeu pomo anarancio integro: multi utuntur uerbena. Sum dare ſolitus pauperibus parum panis bene toſti, intincti aceto cum modico rutæ & aliquando cũ cepæ portiuncula, do etiam nonnunquam ad ſuperbibendũ parum uini puri.* Item *eiuſcemodi panem toſtum intinctũ aceto roſato cum pauculo cinnamomi, quãdoq; ſuperſumendo pomum arancium, & parũ boni uini.* De *his quidem rebus adminiſtrare poteris, modo unam, modo alteram, his ſcilicet diebus quibus theriacam non ſumis, nec ueras pilulas uel etiã illis eiſdẽ diebus poſt ueſperas.* Vti *etiam poteris ſero, ieiuno ſtomacho, parũ iſtius noſtræ confectionis.* Cape *ſacchari roſati, diamarenati ana uncias quatuor, coriandrorum præparatorum, corallorũ rubeorũ, ana drachmam unam, cinnamomi drachmas duas, ſed æſtiuo tempore drach. unã,*

tis citri

ſandalorum rub. croci ana drachmã dimidiam, uerum in æſtate croci ſcrupulum unum, confice cum acetoſitatis citri uncijs quatuor, ſuperbibe parum uini optimi, uel accti roſati. Poteris etiam uti eo matutino tempore aliquando loco prædictarũ. Dixit Raimundus, quod ſuo tempore iuncti fuerunt Saturnus, Iupiter, et Mars in undeuigeſimo gradu Aquarij, anni milleſimi triceteſimi quadrageſimioctaui, in menſe Martio, quæ quidem coniunctio horribilia ſignificabat, præſertim graues peſtilentias frequentius per ſpacium annorum quadragintaquinque, eo quod fuerit in ſigno humano fixo in domo Saturni. Inter quas erat peſtilentia illa anni quadrageſimi octaui, ubi Medici Pariſienſes & ex Auinione, & Pedimontani nouam compoſuerunt theriacam ab ipſis expertam, & cum felicitate eos conſeruauit. Arnoldus Receptam conſcripſit, quam Raimundus eiuſdem diſcipulus his uerbis recitauit. Sume ſeminis iuniperi drachmas duas cum dimidia, chariophilorum, macis, nucis muſcatæ, zedoarij, zinziberis, ana drachmas duas, ariſtolochiæ longæ et rotũdæ, barbæ gentianæ, tormentillæ, barbæ herbæ tunici, dictami, inulæ campanæ, ana drachmã unam cum dimidia, ſaluiæ, rutæ, ſeminis balſamitæ, mentæ, pæoniæ, pulegij ceruini, ana drachmã unam, doronici Romani, baccarũ lauri, ſeminis acetoſæ, ſeminis citri, baſiliconis, maſticis, thuris, boli armeni, terræ ſigillatæ, ſpodij, oßis

de corde cerui, rasuræ eboris, & cornu unicorni, margaritarum, sapphiri, smaragdi, corallorũ rubeorum, ligni aloës, sandalorum rubeorum, hyacinthi, topazij ana drachmam dimidiam, sacchari rosati, diaboraginati, diabuglossati, dianenufarati, diaacetosellati, pulparum tamarindi acetosi, theriacæ, ana drachmam dimidiã, sacchari libras tres, fac electuarium aut morsellos, cum aqua scabiosæ & rosata parum camphorata et cũ uino cydoniorũ, addendo folia auri quadraginta. Qui sitim patitur extra cibũ, utatur acetosa simplici cum pauxillo aquæ frigidæ uel uini maligranati acetosi cum iuleb rosato, uel uino acetoso. Poßis etiam exprimere acetositatem citri uel limonis, uel pomi anarancij, & bibere cum aqua & saccharo. Item succi rosarum, sacchari rosati, diamarenati, diaprunis, diacydonitis dissoluti cum aqua colata et expressa, bibendo cum aqua frigida. Item rosæ, myrobalani, tamarindi, cerasa acetosa, pruna persica sicca, cydonia trita, dissoluta, colata & expressa, bibe cum aqua & saccharo, ponendo plus de saccharo ubi minus est de calido, & minus de saccharo ubi plus fuerit de calido. Item succus rosarũ cum uino granatorũ: item oxysacchara cum aqua frigida recenti. In pluribus etiam rebus proficuum est uinum cydoniorum. Vti herbis cor ipsum sua uirtute respicientibus, utile est, ut sunt borago, buglossa, melissa, endiuia ac mentæ parum. Item

septem

ſeptem principales herbæ quas contra uenenum pluri mum ualere fertur, quarum prima eſt herba hypericon, alio nomine Perforata: ſecunda eſt herba dicta uincetoxicon, tertia enula, quarta raphanus, quinta dictamus, ſexta ariſtolochia, ſeptima lactucella. His additur ab Arnoldo & Raimundo, herba tunici. Nec prætermittenda eſt agrimonia, acetoſella, cichoria, marrubium, hyſſopus, ſcabioſa, pentaphyllon, capparis, limones, citrulli, arancij ſcilicet quos poma aurea uocamus: & uniuerſaliter cuncta acetoſa, & quæ ponticitatem quandã participant. Scias floſculos uitis multũ conferre, ſi eis in cibo & potu atq; electuarijs uti conſueſcas, pariter & aqua ſcabioſæ, necnon meliſſæ, in his omnibus quæ ſanis ſimul et infirmis adminiſtrãtur mirabilis eſt, eo quod humiditates exiccet uenenoſas. Et ubi in deſiccãdo refrigeratione multa opus ſit, utendum potius eſt aquis endiuiæ, roſarum, plantaginis, aceto roſato, uel aqua, uel ſucco acetoſellæ, ſucco limonum, cedri, aranciorũ, cichoriæ, pimpinellæ, fumi terræ. Quum uero temperatis uti oportet, accipe aquam boraginis & bugloſſæ, ſingulis decoctionibus impone pruna damaſcena, myrobalanos, & tamarindos. Et hoc memori ſerua mente, quod cũctis in remedijs q̃ bene conueniunt hæc quatuor, uidelicet uinũ album, acetum album roſatum, aqua roſata, omnia æquali pondere, crocus pauxillula quantitate. Vbi abſq; mora ac cũ

Septẽ herbæ principales cõtra uenenum.

facilitate quadam operari necesse fuerit, administrabis quæ opportuna sunt in forma subtili & liquida, uel ad suprabibendū dato quæ prædiximus. Inquit Raimundus, quod si tandiu differri potest ut præmemoratarū fiat compositio pilularum, melius esse ut exhibeantur pilulæ quàm pulueres, tum quia huiusmodi compositio melius fermentata est, qua quidem fermentatione ultra complexionalem, specificam quoq; contrahit uirtutē: tum quia permanendo in stomacho mage conseruat, roborat, confortat, ac melius discurrit per corporis remotiora, suprabibendo parū alicuius liquidæ substantiæ, & multum abstinendo. Nec tamen ideo uolumus ut pilulæ sint ualde siccæ ac induratæ, imò si tales fuerint, decet ut reformentur. Congruit sanguineis phlebotomia, uidelicet extrahere sanguinem, ut conseruentur, si aliâs nullum ex se fluxum sanguinis haberent.

Sanguinei. Sanguineos eos intelligo qui decenter carnosi, colore rubei sunt, pilosi, robusti, qbus uenæ amplæ, et qui rebus uescūtur multi nutrimenti. His inquā, extrahatur sanguis ex basilica dextra, inde post bimestre spacium fiat iterum minutio ex basilica sinistra. Nec una pro uice excedas pōdus libræ. Fiat etiam temporibus anni tēperatis, ac luna in bono et fortunato aspectu existente. Sanguis purus minuitur oriente Sole, cholericus in meridie, melancholicus in occasu, phlegmaticus in medio noctis. Vult ideo Raimundus, ut iuxta ordinē Auicennæ,

cennæ, ſecundum quatuor ſpecies ſanguinis prænumeratas, obſeruētur in extrahēdo illæ quatuor horæ. Cognoſcuntur autem hæ ſpecies, primo per earundem ſigna, deinde iuxta quatuor ætates quibus dominantur, ſuccedēdo ordine prædicto. Et ubi nō apparuerit multa ſanguinis abundantia, uult ne penitus minutio fiat, nec cauſa conſeruationis, nec curæ. Et quū extrahere uolueris, cura ut die præcedenti fiat clyſtere, & exhibita ſit aliqua medicina non ſolutiua. Nec prætermittendum duco, quod ubi ſanguis ad alios multum declinat humores, minime ſit euacuandum. Memineris Galenum & Auicennā, quanto magis medendi artem exercuere, tanto ſemper timidiores erga phlebotomiam eſſe factos, eo quod plus trahit phlebotomia ex naturali & bono, et ex ſpiritibus, quàm ipſa medicina: ac minus temporis concedit ad diſcernendū malum ſanguinem à bono. Conferunt infantibus & pueris ea quæ cōtra uermes ualent, quorū his potiſsimū temporibus imminet periculū, adminiſtrato illis in potu ſemel in hebdomada dictami drachmam unam cum uino aliqualiter ſtyptico, ſiue cum uino decoctionis abſynthij & nigellæ, aut ſeminis ſancti. Illiniatur item ſtomachus, umbilicus, gula & pectus, oleis herbisq; amaris et huiuſmodi, quandoq; etiam exhibebis pilulas de reubarbaro. Verum quia multum humida complexio, multūq; calida periculoſa eſt tempore peſtis, opus eſt refrigera

tione, desiccatione, & frequenti euacuatione, quæ quidem secundum opportunitatem cũ moderamine fiant. Hunc defer sacculum cordi applicatũ. Sume rosarum rubearũ drachmas duas, sandalorum rub. corallorum rub. spodij, ana drachmã unã, zedoariæ, ligni aloës, cinnamomi, chariophilorũ, corticum citri, croci, ana drachmam dimidiam. Esto diligens ut omnis expurgetur superfluitas, ac cura ne stypticus maneat uenter, sisq́; tardus ad solitas constringendum expurgationes, uel fluxus siue superfluitates, hæmorrhoides, scabies, naturales solitosq́; sudores, plagas ueteres apertas, quibus sine molestia profluit humor, lachrymæ, sanguinẽ è naribus fluentem, solitum & ordinarium, uniuersales guttas & huiusmodi, quoniam hæc dicta expurgamenta securiorem reddunt à morbo. Admoneo rerum publicarũ gubernatores (secundũ Hippocratis experientiam) si fecerint ac ordinarint ignes & fumigia ex iunipero, myrto, terebenthina, et thuræ, mane & sero ante posticas, quarunq; ædium, domuum, & habitationum, statim expelleretur ab eo loco pestis. Valet loco iuniperi, laurus, saluia, rosmarinus, & herbarum quicquid est odoriferarũ. At terebẽthina mirabilis est. Multi Doctorum dicunt, ignem semper fore tempore pestis utilem, eo quod omnem dissoluit uaporem. Inquit Raimundus utendum esse confortantibus solũ, quum großi apparent uapores & humidi. Calidis temporibus superare

perare debent odores in frigiditate alios: è diuerso quũ tempora frigida sint et humida, rosæ, sandali, myrtus, camphora, cortices pomorũ, mala granata calidos cõtemperant odores, similiter acetum, & uirides herbulæ frigidiusculæ. Consuluere Magi Persarũ regi pro sui defensione ab omni ueneno morboq; uenefico, sculpi faceret in lapide Hæmatite hominẽ flexis genibus stantem, cinctum serpente, dextra eius caput, leua caudam serpentis tenentem, et imprimi ligariq; faceret hunc lapidem in anulo aureo, uerum lapidi in loco capsulæ supponi barbam serpentariæ, quem quidem anulũ gestaret in digito. Laudat Auerrois hircinæ odoramentum urinæ. Moneo ut continuis utaris remedijs quũ fueris in loco infecto uel propè, eo quod cõtagio frequens est, infectusq; aër continuè noxius offendit. Volo diligenter aduertas, quũ fuerit coniunctio Solis & Lunæ, quumq; oppositio, id est quando est plenilunium: Item quando coniungitur Luna Saturno, & magis quando coniungitur Marti. Item quum fuerit in quadra cũ dictis Planetis. Et nota (ut refert Rasis) fortiter moueri solet uenenũ huiusmodi pestilentiæ in Solis ortu, in occasu, in meridie, et medio noctis, quia Sol quatuor his uicibus mutationem causat in aëre. Regnat in Vere, in Aestate magis, plus in Autumno. In Vere est aër calidus & humidus, & accedit sanguinis dominiũ. In æstate cholera, calidus aër multum aperit & penetrat, de-

bilitantur corpora, rebus replentur corruptibilibus, materiam humidam aëris caliditati in putredinem tribuentibus. Qui quidem calor si tam intus quàm extra cum siccitate foret, parum abesset, quemadmodū etiā haud multum nocet humidum cum aëris tum complexionis frigiditati adiunctū. Sed ualde periculosum est ubi calidum humido permixtum fuerit, uel foris uel intus. Experimento compertum habuimus, quod longa siccitas calido minuit tempore pestem: at frigido excitat, affert. Deniq; in autumno augmentatur fructuum repletio, ac corporū debilitas, aër tenuis est ob æstatē præcedentem uaporū facili susceptiuā, quos non resoluit propter caloris diminutionem, deinde nebulosus est ac uariabilis. Sæpenumero uentus adest grossus & humidus, excedit caliditas humiditatē, & frequenter aduenit, augmentaturq; pororū oppilatio propter aëris crebrò post calidum præcedens, frigiditatem. Sciendū etiam quod quū pori ualde oppilati sunt, cōprimunt putrescibilem ad intra materiam. Ecōtrariò quū plus æquo aperti, repente nimis uenenosum capiunt aërē, ita ut nonnunquam (maxime post sudorem uel coitū) paucis (ut gladius) occidit horis.

De modo curandi secundum rationem physicam. CAP. VII.

IN pestilentiali febre non expurgato ueneno, caue ne administres intus nec extra res partium pectoris simpli

ſimpliciter aperitiuas, eo quod aditum præbent ueneno ad cor, & ſpiritibus uiam aperiunt exhalationis: ſed ut inflãmatio prohibeatur & putrefactio, utere ſubitò aliquantulum infrigidantibus et multum deſiccantibus. Roborant nanque cor, & uias claudunt uerſus ipſum tendentes, ne uenenum ad illud perueniat: pro parte etiam bene purgandus eſt humor, & ſpiritus nutrimento ſæpius recreandi, & quæ contra uenenũ ualent continuè adminiſtra, id quidem ſua natura cor petit. Quod ſi differas donec uenenum eò peruenerit, fortaſſe fieri poterit, ut partes cordis multũ inde conſtringantur, quas quidem denuo aperire quàm proficuum, plus forte noxium periculoſum'ue eſſet. Igitur quũ primum caput omniaq́; membra grauari ſimul adiuncta febre quiſpiam perceperit, uide ex ſignis ne mendacibus ambiguisq́; fidem habeas, nec differas quouſq; appareat inflatio uel bulla. Sed hæc quũ emineant, eo citius quo poteris cõfeſtim inungas oleo de ſcorpionibus & theriaca, pulſus temporum, manuum & pedũ, nares, occiput, gulam, pectus & locum circa bullam & apoſtema ſi apparuerit. Vera olei compoſitio talis eſt. Sume olei oliuæ annorũ quinquaginta uncias octo, imponas ſcorpiones numero quinquaginta, ſimul cũ oleo bulliant ita ut fundum petant, quod facias in æſtate, & maxime menſe Auguſti, ſerua & utere, eſt enim mirabile contra uenena. Quod ſi ſtomachus cibo grauatus

Olei de Scorpionibus cõfectio

fuerit, prouocandus est uomitus cum facilitate, cũ aqua tepida, aceto, & oleo, etiã cum raphano, tentando etiã prouocationem cum penna, & statim postea facias clystere. Et renouabis omni die maluarũ decoctionem & matris uiolarum, bletæ, hordei, lactucæ, camomillæ, mellis uiolati, sacchari rubei, uitelli unius oui, diasenæ uel casiæ unciam unam, succi rosarum solutiui drachmas duas, salis cõmunis & olei uiolati quod satis est. Hoc facto, applicabis epithema cordi ex rebus cordialibus frigidiusculis à prædominio. Sume aquarũ rosarũ, buglossæ, acetosellæ, nenufari, ana drachmas duas, aquarum melissæ, succi granatorũ medij saporis, acetositatis citri, ana drachmam unam, succi cydoniorum unciam unam, sandalorũ alborũ rubeorum & citrinorum, ana drachmas duas, spodij, rasuræ eboris, seminũ citri, seminis acetosæ, ana drachmam dimidiam, granorum tinctorũ grana sex, camphoræ drachmam dimidiam, conterantur bene omnia, & calefiant in uase uitreato puro. Post cũ panno de Grana temperate calido superponas pectori, singulis tribus horis ipsum renouando. Item pro stomacho hanc habeto in sacculo cõpositionem, ad uiuificandum & roborandum spiritus eius. Sume absynthij, mentæ, ana man pulũ unum, melissæ acetosæ, ana manipulũ dimidiũ, rosarũ rubearum unciam unam, corticũ citri, risi, ana drach. tres, coriandrorũ præparatorũ drachmas duas, corallorũ

rub.

rub. masticis, sandalorum rub. ana drachmam unam, macis, foliorũ chariophilorũ, ana drachmã dimidiã, nucum cupreßi numero quatuor, componas cum succo cydoniorũ. Item sub brachijs hoc remediũ administrabis. Sume rosarum, florum camomillæ, meliloti, florũ myrti, nucũ cypreßi, sandalorũ, omniũ in debita quantitate, bulliãt in aqua cui intingatur spongia uel stupa, quæ postmodum exprimatur, & temperate calida applicetur, sæpiusq́; renoua: Istud enim mirabile est.

Cucurbitularum usus, & curandi ratio per sanguinis mißionem.

CAP. VIII.

His factis & debite, ut dictum est, administratis, si bulla uel signum in tibijs adhuc nõ apparuerit, duas confestim natibus uentosas applica, & duas pariter coxis à parte posteriori. Voluere ueteres ut post huiusmodi uentosarũ depositionem fieret phlebotomia. Et si bulla uel signum solitum non apparuerit, fiat ex uena cõmuni à parte dextra, ad prohibendum, ne uenenum partes cordis attingat: & si etiam apparuerit huiusmodi signũ uel bulla, eodem in latere extrahendus est sanguis, & hoc ne se extendat dilatetq́; uenenũ (ut semper solet) per omnes uenas ac corporis partes. Quod si circa aures apparuerit, uel collũ, minuatur ex cephalica in parte qua signum, iuxta pollicem manus. Si sub axillis apparuerit, euacuetur hepa

tica in brachio eius partis in qua ſignum. Si in inguini bus, fiat phlebothomia ex ſaphena, hoc eſt ſub talo pe dis eiuſdem lateris. Deniq; *in uniuerſali, quoties ab ori gine gulæ ad caput uſq; huiuſmodi ſignum appareat, fiat minutio ex cephalica in parte ſigni apparentis. Si ab ea parte uſq; ad umbilicum ante uel retro, fiat pari ter phlebothomia ex hepatica. Si ab umbilico infrà, de bet minui ſaphena modo quo ſuprà.* Et *phlebotoman dum eſt quàm citius fieri poteſt, ſaltem quum primo ap parere incipit apoſtema.* Intrepide *autem bonam quan titatem extrahi facias, niſi patiens forte modici fuerit ſanguinis extractis duabus uncijs uel circà, ſiſte paulu lum, ut dijudicari poßit an bonus ſit ſanguis uel ne. Si malus, extrahere poteris copioſius: ſi bonus, parcius.* In *debilibus & ſanguine nõ multũ abundantibus ſuffi cit extractio duarum unciarum.* At *febrilis tempore ri goris id minime feceris.* Patiens *autem quum fit ſangui nis minutio, deguſtet uel ore teneat pomum anarancia & acetoſa quæq;, naſo, fronti, ac temporum pulſibus acetum applicando, hic nam cõmunis phlebotomandi eſt modus.* Fulgineus *Gentilis plurimũ laudat id quod iam dicemus, ut rem quampiam expertam. Si ſolitum apparens apoſtema uenerit circa ſpatulas, applicandæ ſunt uentoſæ ubi iunguntur ipſæ ſpatulæ, minutio autẽ fiat ex mediana quæ dici ſolet cõmunis & nigra. Si ap paruerit in collo uel capite, minuatur cephalica iuxta*

pollices

pollices manuũ. Si ſub uel dextro in brachio, phlebotomandus eſt de uena pulmonis inter medium & anularem eiuſdem lateris digitum. Si circa brachiũ uel latus ſiniſtrum, ex uena Saluatella inter dextræ manus paruum & anularem. Si in inguinibus uel in ſiniſtro latere, ex uena Paralytica minutio fienda eſt inter poplitem pedis & alium propinquum eodem in latere. Si appareat in tibia uel pede dextro, ex uena ſic dicta Vena mulierum. Solent doctores Hiſpani & Catellani prima poſt factum clyſtere uel ſaltem ſecunda die, facere phlebotomiã duabus interpolatis uicibus. In ſanguineis robuſtis ac bonæ ætatis hominibus primo die ſic faciunt: Primo extrahunt ſanguinẽ in parte oppoſita, eo quod humor in motu adhuc exiſtat, nec iam ueneficus factus eſt. Si apoſtema ſub brachio ſiniſtro apparuerit, minuunt ſubitò à manu dextra uncias ſex uel quatuor, uel ex cauilla pedis ſiniſtri uncias tres. Poſt uero horas ſex uel octo recreato patiente atque quieto, extrahũt à ſiniſtro brachio uncias ſex uel quatuor aut tres iuxta cõpreſsionẽ & uirtutẽ uenæ groſsioris, quoniam ea opportunius phlebotomiã expoſcere ſe monſtrat. E diuerſo faciũt ubi apoſtema in inguinibus appareat, primo quidẽ minuunt in brachio eiuſdem lateris, ſecundo in pede illius etiã eiuſdem partis ex Saphena. Verum ſi patiens haud multũ robuſtus fuerit, nec ſanguine abundans, attamen naturalem habet decenter ui

Hiſpanorũ medicorum in ſanguinis miſſione modi.

gorẽ uirtutisq́; constantiã, aut sit ut iam existat in fine secundi, uel in tertio die, quũ iam uerisimile sit materiã ipsam suum cursum motumq́; cepisse, iamq́; ueneno infectam esse, euacuant uncias duas uel quatuor à latere apostematis loco apostemati quàm sit poßibile propinquiori. Si post aures extiterit, minuũt ex Cephalica eiusdem lateris. Quod si hæc ipsa haud ita facile cõprehendi poßit, fiat in Mediana uniuerso corpori cõparticipante. Quod si nec ista pateat, fiat in manu eadem ex uena quæ est inter pollicem & indicem. Similiter autem faciunt à medio secundæ diei ad sequentes, sed ab initio ad medium secundi facerent phlebotomiã ex parte opposita, similiter à primo ad medium secundi. Si apostema est sub brachio, euacuandum est ex uena eiusdem brachij, & ex uena cõmuni, uel saltem ex hepatica, aut eiusdem manus infra digitum medium et sibi adhærentem. Si in eodem prædicto tempore signũ ipsum in inguinibus fuerit, incidas uenam sub eiusdem lateris genu, aut sub cauilla eiusdẽ pedis. Si signũ uergit uersus nates, mitte sanguinem de großiori uena, & magis apparente in dorso pedis eiusdem lateris. Istorũ quoque modus est, quod citra secundæ dimidium diei, incipiunt utplurimum in latere opposito sanguinem extrahere, ultra uero ut plurimum in contrarium.

Nos autem ad canones nostros uniuersales accedamus. Quia eiuscemodi morbus uel est in ipso sanguine, uel

in

in humoribus ſanguine permixtis: ideo mihi uidetur extrahendū eſſe ſanguinem omnibus, ab annis quatuordecim uſq; ad ſexaginta, ratus multo ſatius fore, ut uenenum quod per uenæ apertionem expiret, quàm ſanguinis effluxu magnopere cruciari. Extrahe ipſum iterata uice cum ſex horarum interſtitio. Robuſtis autem corporibus & ſanguine multū abundantibus, extrahe ad ſummum, libram unam: Mediocriter uero robuſtis, & mediocriter ſanguineis aduſq; uncias octo: debilioribus autem conſtante pulſu, uncias quatuor uel tres, ſiue duas aut ſaltem unam. Vbi uero dominium cholera obtineat, non excedat uncias extractio duas. Multi extrahere præcipiunt, quouſq; nō debilis, debilitetur. Hoc autem mihi minime placet, quandoquidem ſpiritus diſſoluit. Vbi pulſus uacillat, nil prorſus extrahendum. Maior uero mihi eſt cura ut prius appareat apoſtema, etiam poſtmodum prouocentur hæmorrhoides frictionibus factis cum rebus aſperis, & ſucco cæparum, cum uentoſis & ſcarificationibus, et ſanguiſugis. Vbi ſanguis abundat facias idem poſt alteram uenæ ſectionem. Vbi autem modicum fuerit ſanguinis, ſaltem id feceris.

De medicinis uenenum diſſoluentibus & ad extrà trahentibus. CAP. IX.

QVidam ut primo ſemel euacuatus eſt ſanguis, applicant epithema. Verum ſapientiores id

agunt à principio, sæpiusq; renouant, uidelicet à tertia in tertiam horam, apponunt temperate calidũ cum panno coccineo. Descripsimus unum supra, alterum hoc est. Sume aquarum rosarum, aquarũ endiuiæ, buglossæ, melissæ, ana libram dimidiã, aceti uncias duas sandalorum, rosarum, corallorũ, ana drachmas tres, spodij drachmas duas, margaritarũ, hyacinthorum, sapphiri, ana scrupulũ unum, been albi & rubei, oßis de corde cerui, seminum citri, ana drachmam dimidiã, musci scrupulum dimidium, camphoræ, croci, ana scrupulum unum. Si insolitam in patiente noueris caliditatem, fac ut ungatur hepar, & regio renũ, ungento sandalino, bis in die. Inde post horas quatuor (more consueto & ordine) exhibendæ sunt pulueris contra morbum drachmæ duæ uel una cum albo uino & aquis endiuiæ, necnon acetosellæ, pariter & theriacæ drachmæ duæ, uel saltem una. Post hunc ipsum potum coadiuua cum pannis, & fumigijs calidis, naturam ad sudorem. Nec erraret qui theriacam solam administraret: ueruntamen plus in usu est eam dare cum pulueribus. Addunt nonnulli acetum, & id mihi haud displicet: placet quoq; eam sæpius administrari. Et utilis est simul cum theriaca, aqua scabiosæ & melissæ, ubi nõ multa adsit caliditas. Antiqua cõtra morbum pulueris talis est descriptio. Cape dictami albi, corallorum alborum, tormentillæ, boli armeni, gentianæ, ana unciam

tiam unam, terræ ſigillatæ unciam dimidiã. Modernior hæc eſt. Sume barbam dictami, barbam tormentillæ, agrimoniæ, ligni aloës, boli armeni, ualerianæ, lapatij, ſandalorũ rubeorũ, ana partes æquales, barbæ ſcabioſæ ad pondus omniũ, miſce cum ſanguine tauri deſiccati ad ſolem & deſtillati. Alia deſcriptio. Sume ſpodij, dictami albi, gentianæ, tormentillæ, granorum iuniperi, ſeminum citri, carlinæ, ana drachmas quatuor, foliorum albatri uncias duas. Tertia deſcriptio. Sume tormentillæ, dictami albi, cornu cerui uſti, zedoariæ, ana drachmam unam, margaritarũ, corallorum rub. ana ſcrupulos duos. Quarta deſcriptio. Sume tormentillæ, dictami albi, boli armeni, camphoræ, margaritarum, ſandalorum rub. cornu cerui uſti, ariſtolochiæ rotundæ, ſacchari albi, ana drach. duas. Quinta deſcriptio. Sume tormẽtillæ, dictami, ana drachmas duas, ſeminis acetoſæ, ſeminum citri, ana drachmas tres, zinziberis albi, cinnamomi, croci, ana ſcrupulum unum, boli armeni, terræ ſigillatæ, ana drachmas duas cum dimidia, ſacchari uncias duas. Hic puluis multum (ut fama eſt) ualet contra uenenũ, tam ante quàm poſt adminiſtratus. Sexta deſcriptio. Sume radicum tormentillæ drachmas duas, ſandalorũ rub. dictami albi recentis, cornu cerui uſti, margaritarũ, boli armeni, ariſtolochiæ rotundæ, ana drachmã unam, camphoræ drachmam dimidiam, ſacchari albi, drach

mas duas, pimpinellæ, myrrhæ, zedoariæ, ana drachmam unam, sandalorũ, terræ sigillatæ, ana drachmas duas, seminum citri, croci, ana scrupulũ unum, cornu unicornis, hyacinthorũ, ana drachmã dimidiã. Hi *pulueres uigorem præstãt cordi, aduuantq; ipsum in expellendo à se uenenũ, putrescibiles humores desiccant, cohibẽt uias cordis ne uenenũ ipsum attingat: frequenter etiam uenenum expellunt per uiam sudoris.* Expe*rimento compertum habetur priorem, quam diximus antiquam, descriptionem, ac inter modernas ultimam cæteris esse multò ac longe efficaciorem. Sunt quidam qui post uomitus prouocationem (si ea opus sit) facto etiam clystere et inunctione, primo exhibent pulueres atq; epithema: post cuius operationẽ tunc primũ euacuant sanguinem.* Id *autem faciunt ubi patiens sanguinis multum habuerit, nec forte in hoc errant.* At *ubi fieri non poßit sanguinis extractio, tum defectu sanguinis, loco phlebotomiæ exhibent medicinã, prius tamẽ puluerem.* Po*stquàm sudauerit infirmus aut debitum sudoris tempus elapsum fuerit, nõ expectanda est humoris digestio, quoniam non adest temporis mora atq; facultas pro celebranda digestione.* Equidem *quũ neceßitas immineat (siquidẽ ea ipsa nõ subest legi) minime obseruanda est cõsueta temporum discretio atq; dierum. Nec confidendũ est spe aliqua in operæ naturæ ad euacuationem enitentis, quoniam irregularis est propter*

indigea

indigestionem impetumq; ueneni, equidẽ oppressa natura ut potest plus operatur quàm debeat. Post ideo cõpetens sudandi tempus, uel sanguinem si abundat minues, uel non abundante dabis purgationem, ex rebus tamen nõ cõmouentibus stomachũ. Factus enim cũ uiolentia uomitus pectoris dilatando uias facit ut ad cor uenenum percurrat, trahitq; ipsum ad cerebrum. Hac de causa errant qui capraginem & res huiusmodi exhibent uomitiuas & uenenosas: Vix enim uni resistere potest natura ueneno. Posset forte nobis quispiam opponere cur uenenatos ad uomitum producere physici soleant? Dico nõ parem esse uenenorũ conditionẽ: cætera enim plus habent materiæ, & ad educendum aptiora per uomitum, & sunt in stomacho, istud uero uapor est quidam uenenosus & in partibus pectoris. Nulla igitur adsit medicina quæ uomitum uiolenter producere posit, ad eum qui nulla cũ uiolentia damnarẽ minime. Approbatum tamen magis, ut per inferiora diuersio fiat. Dissoluatur, quam dabis, medicina in uino albo, et aquis scabiosæ, endiuiæ, rosarum, plantaginis, buglossæ, melissæ, aceto rosato, in quibus facta sit decoctio ex prunis Damascenis, myrobalanis, tamarindis. Si autem morbus inuadit aliquem stomacho repleto, quid nam faciendũ erit iuxta ordinem modernorũ? Fac ut post unctionem cum oleo scorpionum & theriaca faciliter uomat, cum aqua tepida, aceto, oleo, & suc

co raphani, tentando etiam prouocationem cum penna longa, deinde administrabis clystere, postmodũ epithema, & de ipsis pulueribus. Deinde tẽpore quo iam quietior & restauratus egrotans fuerit, uenam seces, si est sanguineus: sin minus, administra medicinam. Et si in phlebotomia ultra quatuor sanguinis uncias extraxeris, abstine à medicina quousq; transactæ sint à phlebotomia horæ duodecim. Et licet phlebotomiam peregeris, spem tamen non ponas in sola ipsa, præsertim in plethorico, sanguineo, & robusto corpore. Quinimo & in alijs quibus parũ sanguinis extraxisti, etiã propinanda est suo tempore medicina iuxta complexionis qualitatem & uirtutis. Similiter si prius medicinã dederis, non eris ea contentus, si fuerit plethoricum corpus, uirtute consentiente, phlebotomiam quoque tempore & modo iniunge. Et hanc distinctionem facies, scilicet in administrando unum & alterum, ubi id poßibile & conueniens. Sed ubi sanguis abundat, præcedat phlebotomia & sit copiosior: ubi uero sanguis non abundat, medicina præcedat, & phlebothomia sequatur, modica tamen, scilicet potius euentandi quàm diminuendi causa. Post tertium diem nulla fieri debet sanguinis extractio, nisi te ad hoc sanguinis multitudo cõpellat. Quotiescunq; medicinam uel phlebotomiam seu uomitiuum administras, ad hoc ut eiuscemodi agitatione ipsum uenenum à signo non reuertatur ad intus,

si signum

si signum fuerit apparens, fac ut in tali cōmotione ponas sub & supra signum, uentosas & sanguisugas, & super cor epithemata frigida. Et antè et post propinabis per os ea quæ defendunt à ueneno, uidelicet theriacam, bolum armeni, smaragdos, hyacinthos, topaziū, uel saltem alia gemmarū genera, aut corallos cum succo herbarum contra uenenum. Quum facis purgationem exhibe medicinam cum modico croci in decoctione supradicta. Principalis & securior medicina secundum Persarū Medicos, & Mesuen, est triferæ pérsicæ uncia una cum electuarij Hamech drach. duabus, uel ad minus Triferæ uncia dimidia, & electuarij Hamech drachma una uel dimidia. Sed maxime robustis datur uncia una cum electuarij Hamech drachmis tribus, & Persiani eam administrant cum aqua frigida uel succo solatri uel endiuiæ. De hoc sæpius audiui, & felix periculum feci iam præsenti anno. Vbi autem trifera & electuariū hamech defuerint, propinabis diasenæ loco triferæ, & diamanna, uel succū rosarum loco electuarij hamech modo prædicto. Experientiam feci & multæ utilitatis securitatisq; hanc compositionē reperi. Sume triferæ persicæ, pulpæ casiæ, ana unciam dimidiam, reubarbari, diamannæ uel electuarij hamech drachmam unam. Sed ubi natura ualida est & uenter stypticus, dabis diamannæ uel electuarij hamech drachmas duas, distempera cum aquis bu-

glossæ, endiuiæ cum decoctionibus supradictis et aquis prædictis. Ego uero reubarbarũ in uino albo & aquis endiuiæ cum modico spicæ teneo per horã, quod do in substantia cõmiscendo omnia simul, sæpius etiam addo postmodum mannæ unciam unam. Conueniunt & pilulæ de fumo terræ, aggregatiuæ pilulæ, partes æquales, robustis quidem in toto drachma una, alijs uero in toto drachma dimidia, suprabibendo uinum albũ cum aquis endiuiæ, uel rosarum & scabiosæ. Etiam ipsæ solæ Aggregatiuæ in omni tempore, præsertim minus æstiuo drachma una uel dimidia. Notandum si febris inhæret humoribus subtilibus & calidis, apparebit sitis uehemẽs, gulæ ariditas, linguæ nigredo, acutus capitis dolor, phrenesis, uel similia horrenda accidentia. Si autem grossioribus inhæserit humoribus, & minus furiosis, febris uidebitur lenta, & prædicta accidentia remissiora. Considera eiuscemodi signa, et scias quod in quocunq; humore conuenit trifera cum agarico, & pilulæ aggregatiuæ uel solæ, uel cum pilulis de fumo terræ. Syrupus etiã solutiuus quem dicemus inferius, si fuerit in materia furiosa, etiam conuenit diasenæ cum electuario hamech uel succo rosarum. Item casia cum Reubarbaro, item manna cum diamanna in decoctionibus frigidis. Si est in materia grossa frigida & humida, conueniunt robustioribus pilularũ aggregatiuarum scrupuli duo, pilularum de agarico scrupu

lus

us unus. Debilioribus uero diacatholiconis uncia una cum diafeniconis drachmis duabus, uel cũ agarici trochiſcati drachma una uel ſemis. Item de pillullis contra morbum dictis ſuperius, drach. una uel ſemis, & forte eiuſcemodi pilulæ conueniunt in quocunq; humore. Nota quod agaricus bene præparatus & trochiſcatus eſt ſingularis in hoc caſu in quocunq; humore et membro. Ideo quando certior eſſem de ſua præparatione uterer eo in omni medicina, dando drachmas duas, uel unam, uel ſemis de eius trochiſcis, iuxta potentiam medicinæ, & iuxta complexionẽ hominis. Et ubi dubitarem de eius præparatione, infunderem eum in oxymelle ſquillitico cum ſalgemma, & poſtea colando ponerem ſuper medicinam abſq; expreßione. Item notandum quod pilulæ aggregatiuæ ſunt appropriatæ, & loco illarũ debent adminiſtrari pilulæ Sine quibus, minus robuſtis. Et ſcias melius eſſe dare medicinã quàm pilulas in hoc caſu. Et ſi haberi poßit diamanna melior eſt ſucco roſarum & fortior. Et electuariũ hamech melius eſt ambobus, ſcilicet & diamanna & ſucco roſarum. Demum in omni humore mirabilis eſt iſte ſyrupus ſolutiuus loco medicinæ ad minus uncia una, & ad ultimum duæ, cum aqua roſarum & uino albo. Agaricus.

Sume corticum citri, radicum capparis, berberis, ſandalorum rub. ſpodij, ana drachmas duas, chariophilatæ, meliſſæ, bugloſſæ, boraginis, cichoriæ, ana manu-

pulum unũ, acetoſæ praßij, hepaticæ, ana manipulum unum cum dimidio, ſcariolæ ſylueſtris drachmas duas, ſeminis cucurbitæ, ſcilicet peponũ, citrulli, cucumeris, uiolarum, ana manipulũ unum, thymi, epithymi, agarici, reubarbari, ſenæ, polipodij, ana drachmas duas, ſucci abſynthij, fumi terræ, ebuli & plantaginis, ana drachmas ſex, myrobalanorũ chebulorũ drachmam unam, citrinorũ drachmam dimidiã, diagridij drachmas duas, ſacchari albi libras duas, fac ſyrupum cum aceto cydoniorum. Iſte ſyrupus à Doctoribus *uocatur diuinus in conſeruando & curando, quia ſtatim abſcindit humores putreſcibiles, confortat membra principalia, pellit uenenum ad extra, & de eo plures uiſæ ſunt experientiæ. Inter cæteros* Doctores Petrus *de Tußigniana, &* Gentilis Fulgineus*, eum mirum in modum cõmendant, & mihi uidetur eum factum eſſe ad intentionẽ triferæ perſicæ, ſed magis ſolutiuus, & mihi ſummopere placet in perſonis non debilißimis, & non habentibus uentrem ualde lubricum. Sumatur ſemel in hebdomada à ſanis & ægris.* Nota *quod poſt operationem medicinæ, aut phlebotomiam, ſi medicinã non adminiſtraueris die ſequenti, propinatur theriacæ drachma una cum aquæ roſarum uncia una cum modico aceti roſati.* Nec *timeas theriacæ caliditatem, quoniam tam modica portio parum calefacere poteſt, eo quod qualitas elementaris, qualis eſt caliditas & ſimiles.*

les, quũ ſint ualde materiales, haud multum operatur, niſi multa cum materia. Verum ſpecifica uirtus utpote quæ donum ſit cœleſte, & quaſi ſpiritale, multum operatur ſecundum Galenum pauca etiam cum materia. Theriaca autem à proprietate ſpecifica operatur contra uenenũ, ac præter hoc, caliditatis ſecundũ uix perficit gradum, ideo longe potentior eſt ad uenenum expellendum, quàm ad calefaciendum. Febris item peſtilentialis multo magis uenenoſa quàm calida, at exhibenda eſt theriaca cum aqua roſarum, & etiam in cæteris curandũ eſt ut tendant ad quandam frigiditatem, quatenus hac ipſa uti ualeas. Poteſt etiam dari Mithridatum loco theriacæ, ſed multo potiores ex theriaca uiſæ ſunt experientiæ. Ideo inquit Moyſes Aegyptius narratum ſibi eſſe à ſapiente quodam Medico, ſe dum tempore peſtis in Antiochia artem exerceret, ipſa re uerum reperiſſe, cætera remedia cuncta fore debilia, at ſolum qui monitu ſuo theriacam aſſumebant, tutos & ſuperſtites euaſiſſe, cæteri nequaquam. Et hi tantũ qui ea poſt morbi inuaſionẽ uſi ſunt, liberati fuere, alij uitam morte cõmutarunt. Per hoc confirmatur quod inquit Galenus in libello De theriaca ad Cæſarem, eam eſſe omnibus uenenis peraduerſam, foreq́; potentem, ubi cætera deficiunt ac ſunt debilia. Hoc autẽ habet à uirtute quadam miraculoſa. Sunt etiam qui urinã potu exhibeant, uel lixiuium, item ſuccum cæparũ al-

barum cum aceto, haud ſcio quid mihi dicendum. Hoc moneo ne confidentiam habeas in purgatione poſtquã eam feceris, etiam ſi ex ipſa melius ſe habeat infirmus, ſed quum æger melius habere uidebitur, tertia die aut quarta poſt purgationem, ſi multa adhuc adſit ſanguinis ſuperfluitas extrahe parum de ſanguine, & reitera eandem medicinalem purgationem. Quod ſi nõ ad modum abundat, repete ſaltem pulueres & medicinã, ne recidat in peius. Quidã exhibent euphorbiũ cũ maſtice ac gũma elemi. Sume euphorbij drach. quinque, & ſcrupulũ unum, gummæ elemi uncias duas, maſticis unciam unã cũ dimidia, dabis robuſtis ad pondus drachmam unam, debilibus ſcrupulũ unum, cum aquis endiuiæ et ſcabioſæ. Eſt quidẽ periculoſa medicina, nec niſi robuſtiſsimis appropriatur, ac niſi in principio. Aſſerũt nõnulli gummã elemi fore gummã arboris cedrini. Sciendum quod hoc in caſu non debilis exhibenda eſt medicina, id eſt, quæ exilem faciat operationem, quoniã natura ipſa ſi prima medicina non bene ſit operata, ſecundã non expectat. Nec tamen decet nimio impetu ſoluere, nam ex hoc reſoluerẽtur ſpiritus, iſtudq́; malum mage conſiſtit in qualitate quadam uenenoſa, quàm in quantitate materiæ. Inquit Gentilis Fulgineus ſe multa expertũ cum ſupradicto puluere, ab initio ſic ipſum adminiſtrabat. Sume euphorbij drachmam dimidiam, maſticis drachmam unam, dabat ex his ſcrupulos

pulos duos, & multum plethoricis drachmam unam. At mihi multo magis placet agaricus, quia, ut aiūt Democritus Galenus & Auicenna, ab omnibus membris aliquem trahit humorem, ſimilitérque habet uirtutem quaſi theriacæ, aduerſus omne uenenum cor roborat, idq́; ab omni ueneno expurgat, groſſos principaliter purgat humores, nec relinquit tenues quoq; intentatos. Sit albus, poroſus, rotundus, necnon et fractu facilis, dulcis ac leuis. Sit quoq; modicæ amaritudinis & ſtypticitatis, bene tritus, & mixtus cum ſalisgemmæ parte tertia, et ſic corrigatur cum ſalgemma, melle roſato colato, oxymelle ſquillitico, & uino infuſionis zinziberis, & ſic præparetur introchiſcatū. Et debilibus tutius eſt ut detur permixtus alijs rebus, quàm ſolus, et melius in decoctionibus quàm in ſubſtantia, quoniā frequenter longos producit uomitus, uentrisq́; dolores, niſi bene electus & præparatus ſit. Quod ſi debite fuerit electus & præparatus, eſt medicina ſancta & familiaris ſecundum Democritum & Meſue. Felices nanq; fecimus (modo & ordine dicto) ipſo cum agarico experientias. At circa euphorbiū cōpertū habuimus, quod ualde bonum nonnunquam fecerit opus, at ſæpiuſcule contrarium. Vniuerſaliter & in ſumma ſis celer in euacuando & frequens, obſeruatis modo, & ordine. Frequentius infirmum recrea, quoniam ſpiritus aliâs plurimum reſoluuntur, nec tantū ea dato, ſiue cibaria, ſi-

Agarici boni ſubſtātia qualis.

ue medicinalia, quæ solum mollificāt, sed his permisce refrigeratiua desiccatiua, & cordis confortatiua, quæ etiam ueneno resistant.

De cibatione, & regimine ægrotantis.

CAPVT X.

Cibus esse debet (secundum Rasim & Auicennā quarto Canonis) frequēs, modicus, leuis, elixus ac multi et humidi nutrimenti, conditus cum rebus acetosis & frigidis, ut scilicet cum endiuia, acetosella, aceto, agresto, malis granatis, arancijs, limonibus, cerasijs acetosis, prunis. Cibi substantia sint pulli, perdix, phasianus, contusum, consummatum, destillatum, oua recentia, hœdinas quoque carnes non prohibeo. Summa, nutriatur rebus liquidis, humidis, & multi nutrimenti. Sic tamen nutriri debet ut natura toleret nec febres multiplicentur: plus enim multo quàm cæteris, hoc in casu uberiori opus est alimento. Inquit Auicenna quarto Canone, quod uenarum repletio per nutrimentum prohibet uaporis uenenosi aëris & humoris transitum, & quod hi frequentius liberentur qui intrepide nutrimento adiuuantur. Nota quod facto clystere solutiuo, de quo supra mentionem fecimus, si restauratione opus sit alia, sumat aliquid per os, facies solutionem uel cum enemate uel suppositorio, inde ad horas quatuor administrabis aliquid nutrimenti, de quo paulò supra disseruimus. Vinū sit album, subtile, odoriferum

riferum, dilutum cum aqua ferrata, recenti saltem, parte æquali. Melior uero esset aqua aurata in qua aurum ignitum extinctum sit, uel etiam extingui potest aurum in uino. Nõ sinas eum pati sitim, nec os exiccari, sed continue fac ipsum gargarizare cum uino albo bene diluto. Res teneat in ore humidas, frigidulas, frequenter bibat de acetositate citri, & iuleb rosato, ana partes æquales cum uino granatorũ & aqua siue succo acetosellæ. Vtilis est syrupus acetosæ simplicis cum aqua ferrata, & pariter succus cedri uel limonum siue aranciorum expressorum, hæc dabis cum aqua et saccharo fini, uel forte melius cum aqua hordei uel ferrata. Item saccharum rosatum aut diamarenatũ uel diaprunis & diacydoniten dissolutum in aqua colatum & expressum, uel rosas, cerasa acetosa, myrobalanos, tamarindos, pruna, cydonia, persica sicca, trita & infusa in aqua, post colata expressa & cum saccharo & aqua recenti exhibita utilia sunt. Conuenit etiam acetum album cum aqua ferrata & saccharo ægris simul atq; sanis. Confert etiã oxysacchara composita cum aceto albo, succo granatorũ acetosorum & saccharo. Prodest quoque succus granatorum medij saporis, uel succus siue uinum acetosorum cum modico sacchari, et aqua ordei cum uino granatorum. Bonum est anulos aureos in aqua tandiu confricare, ut aliquantulum rodantur per aquam. Item bullire aquam cum auro, &

ea uti in cibo & potu bonum est. Secundum Gentilem fieri fortasse potest, ut aurum ad formam reducatur liquidam aptam ad potandum, hoc modo: Sume auri unciam unam, argenti uiui uncias duas, misce & simul mixta maneant quousq; aurum dissoluatur, deinde imponas alembico cum igne lento, intantum quod argentum uiuum alembicum exeat. Postea excipias aurũ ex fundo alembici, & adde aquarũ buglossæ uncias quadragintaseptem, ponas in alembicum uitreum bene obturatum. Continuabis sub eo ignem per tres dies & noctes, ignem dico bene proportionatum, in fine si callueris artem, inuenies aquam minime consumptam, & aurum liquefactum, et hoc est aurum potabile cordialissimum, & digeri potest. Aurum quidem alia forma parum est utile, quia digeri nequaquam potest. Administrabis bis in die ieiuno stomacho ex his syrupis, scilicet de acetositate citri, de limonibus, de cichoria, de fumo terræ, ana drachmã dimidiã, cũ uncia una aquarum melissæ & succi acetosellæ. Item syrupi de agresta, de ribes, rob berberis, de cydonijs, de granatis medij saporis, de granatis cũ aquis endiuiæ & buglossæ. Item syrupi de endiuia cum aquis endiuiæ & acetositate citri, cum succo acetosellæ, & uino granatorũ acetosorum, item succum limonum, uel citri, uel aranciorum expressorum exhibendum cum aqua & sacchаro. Non displiceret si loco aquæ administrares brodiũ

pullorum,

pullorum, quod appellari uulgariter ſolet Piperata, aut perdicem coctam cũ agreſta & endiuia exinde colata, cui mixtũ ſit aliquid ex memoratis ſuccis, cũ dulcibus cõtemperando acetoſa, ueluti natura facit in granatis medij ſaporis. Etiam mala granata acetoſa cum uino & ſucco ſuo ſola, uel etiam cum alijs ſuccis, condiantur bene omnia. Item ſuccum roſarum, myrobalanos, tamarindos, ſaccharum roſatum & diamarenatum, diaprunis, diacydoniten, diſſoluta in aqua, & colata & expreſſa, bibenda ſunt cum aqua recenti. Item oxyſacchara cum iuleb roſato & aqua ferrata. Item ſuccum roſarum & acetoſitatem citri cum uino granatorum. Nota, ſyrupus acetoſæ ſcilicet in quocunq; utilis eſt ſyrupo. Vbi non habeatur acetoſitas citri, exprime limones uel arancios, et cum ſaccharo tempera, & ubi maior adſit caliditas, maiori quantitate dabis acetoſa: ubi minor, minori. Et ubi non habeatur ſyrupus acetoſus, dabis acetum, aquam & ſaccharũ ſimul permixta. Album acetum melius eſt rubro. Item ſyrupũ hunc optimũ. Sume ſucci meliſſæ, boraginis, bugloſſæ depurati, ana uncias tres, aquæ roſarũ, aceti albi, ana unciam unam cum dimidia, acetoſitatis citri & limonum unciam dimidiam, ſacchari albi libram unam, ex hoc propinabis uncias duas cum aquarum bugloſſæ & acetoſellæ uncijs duabus & dimidia, ex his utere quo placet. Et ſimul dato duos trochiſcos de cam-

phora. Quidam ſapientum loco ſyrupi hanc dant põtionem. Sume aquæ roſarũ libram unam, uini albi odoriferi libram dimidiam, boli armeni optime pulueriſati & cribrati unciam dimidiam, pro uice una exhibeto drachmas duas: eſt enim remedium & antiquum & potens. Experimentatores duobus potiſsimũ utuntur, uidelicet ſucco florum aranciorum cum uino in caſu & poſt caſum, & ſemine Cardonis benedicti cum uino, quia hæc ſunt experta aduerſus uenenum fungorũ. Solent & hæc dare ſapientes. Sume ſucci ſcabioſæ uncias tres, terræ ſigillatæ drachmam unam cum modico uini, item ſeminũ citri drachmas duas cum uino bono. Item ambram & charabe cum uino, item ſpecierũ coagulorũ drachmam unam cum uino. Coagula ſunt muccilagines quædã in certis ueſicis, appenſæ in uiſceribus hœdorum & leporũ. Item radicem palmæ chriſti cum uino. Hæc, quibus (ut tradidimus) ſapientes utuntur, remouent uenenũ à corde. Conueniunt ad cõſeruandum & curandũ hæ confectiones. Multum confide in hac noſtra compoſitione ſimplici, ſecura, efficaciſsima. Accipe boli armeni drachmas duas, terræ ſigillatæ, corallorum rubeorũ, ana drachmã unam, corticum citri, zedoariæ, croci, ana drachmam dimidiã, ſacchari roſati roſis rubeis conditi uncias ſex, acetoſitatis citri uncias decem, dabis ſemper cum uino albo et aqua roſarum: quandoq; cõmiſcendum eſt parũ aceti

roſati

rosati. Ex his etiam conficere possumus pilulas, si loco sacchari rosati accipiamus rosarum rubearum unciam dimidiam cum acetositate citri quantum sufficit. Quidam dant istas compositiones. Sume sacchari rosati, trium sandalorum, diadraganti, ana uncias quatuor, folia auri numero decem, margaritarũ, hyacinthorum, ossis de corde cerui, ana drachmam unam. Item cape margaritarum scrupulum unum, sapphiri, hyacinthorũ, smaragdorum drachmas duas, terræ sigillatæ, triũ granorũ, serici crudi triti, ana drachmã dimidiam, smaragdorum drachmã unam, manus christi rosati quantum libet, aquæ rosarũ in qua confricentur anuli aurei uel uasa aurea & huiusmodi quantum sufficit. Item aquæ rosarum, sacchari albi, ana libram unam, sandalorum rubeorũ & alborum, corallorũ rubeorum, spodij, ana drachmam dimidiam, margaritarum drachmam unam, hyacinthorũ, smaragdorum, sapphiri, ossis de corde cerui, ana scrupulum unum. Omnia aromatica conueniunt ad conseruandũ & curandum, maxime quæ attinent frigiditati et caliditati. Et si non conueniant ad febrilem calorem, ualent tamen aduersus uenenum ipsius, & maxime si contemperentur cum frigidis ita ut ad frigiditatem aliquam declinent, & plus declinent stante uel temporũ uel complexionum uel febrium acutarũ caliditate. Item nota quod inter terram sigillatam, et bolum armenum hæc

est distantia, quod quamuis utraq; ualeant contra uenenum & morbum, nihilominus plus utuntur sapientes terra quàm bolo in cæteris uenenis, at in morbo pestilentiali potius econuerso faciunt. In hoc conueniunt omnes, in cæteris uenenis nil melius esse terra sigillata, maxime exhibendo eam cum modico boli armeni, & granorum iuniperi & aceto diluto secundum modum Galeni, quia statim constringit, clauditq; uias pectorales ita ut uenenũ per eas transire non poßit, eijcitq; uenenum per uomitum. Pariter & uenenum quod per solutiua educibile, id facit administrata tam post quàm ante casum, sed securius ante. Similiter consentiunt omnes quod quum ad conseruandũ se à peste tum etiam expellendũ ipsam bolus armenus cætera simplicia superet omnia, maxime exhibitus cum uino albo et aqua rosarum, secundũ ordinem Galeni, Serapionis & Auicennæ, qui aiunt se esse expertos tempore magnæ pestilentiæ fuisse cum hoc faciliter & conseruatos & sanatos humores. Est enim bolus armenus rubeus parũ croceus delicatus frangibilis. Terra uero sigillata aliquantulum sit rubens, gustui parum acetosa & arida, nonnihil uiscosa, nec tamen adcò tenax ut digitis adhæreat. Aduerte quod nõnunquam initium capit morbus cum sputo sanguinis abundante, hoc in casu non datur bolus neq; aliud huiusce uenenosi sanguinis strictiuum. Imò coadiuuatur iste fluxus cum rebus pectoralibus,

extrahi

extrahitúrque sanguis ex ambabus uenis saphenæ, in qualitatem complexionis. Quod si ægrotans est multum sanguineus, fit etiam minutio postmodum ex mediana, nec sunt prætermittendæ fricationes stomacho ieiuno. Fac ut admoueat naso spongiam intinctam in aqua rosarum & aceto rosarum & cum uino odorifero, quibus etiam sæpe lauet omnes pulsus & faciem. Vbi adsit de futura phrenesi suspicio, admoueas quandoq; fronti aquam rosarum cum aceto rosarum. Et nisi nimiam metuas somnolentiam addas parum camphoræ. Cura ne infirmus in profundum nimis deueniat somnum: sufficiunt enim horæ sex uel quinque per diem & noctem, siquidem dormitio multa retrahit uenenū ad intra: uentosæ à tergo positæ, frictiones & ligamenta circum extremitates conferūt ad phrenesim pariter & somnolentiam. Item confert suppositorium ex sapone duro cum modico salgemmæ. Somnus modicus in principio morbi utilis est, nec ideo tantum uigilandum est ut inde spiritus resoluantur. Camera euentari debet sæpe aperiendo & reserando: ex hoc enim uariatur aër, sic tamen euentari debet ne ob id sentiat ægrotans & patiatur frigoris quicquam. Debent tendi per latera lecti lintea aceto madefacta. Asperge parietes ac solum cameræ aceto aqua permixto, spargantur hincinde & per angulos & parietes apponantur frondes, pampini, cannæ, salices, rosæ, plantulæ & fo.

lia citrullorum & alia quæq; uiridantia, flosculi et poma odorifera. Facies suffitum ex sandalis & rosis, mirthillis et camphora, terebenthina, thure, corticibus citri, corticibus granatorum & pomorum cõmunium, additis modicum chariophilorum & croci. Super omnia curæ sit quod singulis horis sex oportet te mutare et renouare infirmo camisiam et omnes pannos, linteamina, fumigia, unà cum uase pro fumigio. Si commode fieri potest mutabis singulis uigintiquatuor horis stratum & cameram. Antea autem quàm introducatur sit camera bene emundata, ac bonis (ut cõuenit) odoribus fumigata. Aliter enim amictus, lectus, & habitatio, ueneno inficiunt. Nec uolo cum silentio præteriri, quod ubi insolita appareat caliditas, stomachi robur, dolorumq; ab intestinis securitas, consueuerũt Rasis et Iohannitius semel tantum ad potandũ dare aquã frigidam & recentem multa cum quantitate. Ego uero ut securius agerem darem aquæ hordei recentis libras tres, cum uncijs tribus sacchari. Et forte darem etiam succi cucumeris libram dimidiã, cum uncia una sacchari bene simul permixta, postea succi aranciorũ uel granatorum unciam unam, & drachmam unam sacchari. Quidam compatriota noster uir robustus, quamprimum hic ipsum morbus inuasit, immersit se aquis frigidis, perq; duas horas sic stetit, exiens liberatus est: ueruntamen fallacißimũ hoc est experimentũ.

Forte

Forte securius esset sedere in aquis tepidis quæ pectoralia non attingerent, quoniam hæ partes nō sunt aperiendæ, nec ad ipsas prouocādi sunt humores. Nōnulli hoc in casu assumpserunt uenena & maxime quæ frigidæ naturæ, & fortaßis etiam ea quæ calidæ naturæ, prius uel post theriacam uel terram sigillatam cum bolo armeno & aceto aqua permixto, et similia quæ contra uenenum sunt. Inter quos quidam physicus liberatus fuerat. Videtur tamē mihi res admodū periculosa.

De cura per artem chirurgiæ. CAP. XI.

HOc in casu nō expectandum, quousq; appareat inflatio aut bulla, sed facta purgatione uel phlebotomia sis celer & promptus ad uenenum extrahendum, faciendo cum fermento et cantharidibus ruptorium, uel aliud ex his quæ inferius narrabimus. Applices musculo dextri brachij sub cubito interiori à parte uel ubi tangi solet pulsus, nō tamen super proprio pulsu. Similiter facies super talo pedis dextri quatuor digitis ad intra ut fiat uesica, quam aperi, apertamq́; teneas. Si solitum apparuerit signum, & incommoditas breuitasq́; temporis obseruādum ordinem impediant, fiat phlebotomia atq; purgatio. Quibus factis uel saltem phlebotomia, facies ruptorium & applicabis eidem lateri sex digitorum sub signo distantia. Sunt qui temporis uarietati non confidant, sed & præter ordinem primo & post, simulq́; quo melius possent reme-

dijs curæ ſtudent. Modernorum talis ordo quorundam eſt, ut ubi nil impediat primo purgetur infirmus cum clyſteribus, pulueribus, phlebotomia & medicina. Poſt uero applicanda ut diximus (etiam nō apparente ſigno) ruptoria, ac tutius eſt confeſtim (appareat ſignum uel non) ponamus ruptoria, & reliqua huic morbo appropriata. Si uideatur apparens, ſic facito. Si enim apparuerit circa aures ſubito ruptorium applica collo in poſteriori parte, eiuſdem tamē lateris in quo ſignum. Si ſub brachio, muſculo ruptorium apponatur eiuſdem brachij, uel prope pulſum, nō tamen ſupra. Si in inguinibus, pone iuxta cauillam, hoc eſt ſuper talo pedis eiuſdem lateris. Quum alibi appareat, applica ruptorium ſub ſigno per diſtantiam ſex digitorum, uel ſextantis, ne tamen ponatur (utcunq; ſit) ſupra pectus. Et ſi fuerit in gula, uidelicet à parte anteriori, ponatur ruptorium à poſteriori uidelicet in collo: ſi uero in poſteriori parte eodem in loco fuerit, non debet in anteriori applicari, ſed potius ſub loco ſigni, ſicq; tandiu permittes ibidem ruptoriū donec ueſicam fecerit, quam aperias & ſupraponas butyrum & folia caulis: item ſpongiam hac intinctam decoctione. Sume camomillæ, brictanicæ, meliloti, ſcabioſæ, ana manipulum unum; bulliant in libra dimidia aquæ ad conſumptionem dimidij, hanc quia uenenum trahit renouato, teneto, ſæpius in finem uſque curæ.

Simpliciū

Simplicium descriptio ruptoriorum.

CAPVT XII.

RVptoria hæc sunt, uincetoxicon, uitriolum, flos æris, nux rancida, cordumeniũ, arsenicũ, calx uiua, antipharmacũ, cuscuta, calx cũ sapone fullonũ, aura, cynoglossa, fermentum cum lixiuio, galbanus, cauda equina, euphorbium, stercus columbinum, stercus accipitris, anserum, anatum, nasturciũ, limacia uiua uel suo cum cortice trita, rana excoriata & assata, calamentum, pulegium ceruinum, aristolochia, raphanus, uiscum, centinodia, costum, piper, lapis spongiæ marinæ, flammula trita, urtica, sinapis, uitalba, mentastrum, scabiosa, canapis, canapacium, cantharides & salgemma, grana masticata, piretrũ, uitellum oui cum multo salis, consolida maior, & scabiosa tritæ intra duos lapides mirabiles sunt. Dicta ruptoria debẽt citò, ut dixeram, applicari, & forte pariter super signum apparens. In delicatis personis utendum est lenioribus, & in alijs, fortioribus. Et tutius est ut sub signo ponantur quàm supra: uel supraponãtur minus fortia, sub uero, fortiora.

Curandi apostematis rationes, modi, & conditiones. CAP. XIII.

HOc signum uocatur apostema, quod quum uenit ante febris accessum, indicat cor forte esse et potens ad expellendum uenenum, et tunc est febris ac-

cidens apostematis. Ediuerso est quum uenerit post febrim. Hoc enim apostema est duarum generationum, altera est bulla & nominatur anthrax & carbunculus. Altera est inflatio & uocatur bubo & glandula. Bulla cõmuniter per emunctoria exit, & quanto plus à principalibus distat membris, tanto minus periculosa est. Nigra est omnium pessima: secundo uiridis loco est paulò minus mala: tertio glauca, rubea quarto. Et quanto aridior tanto etiam peior est. Inflatio cõmuniter in emunctorijs uenire solet, hoc est principalium membrorum purgatorijs, quæ tres sunt, in locis scilicet post aures, sub brachijs, in inguinibus. Cerebrum per emunctoria post aures demittit uenenum, necnon in collum. Cor sub brachia mittit. Ad uel circum inguina hepar. Hac de causa peior est inflatio quàm bulla, quoniã ueneni multum ad principalia decurrisse membra ostendit. Et quanto cordi propinquior inflatio fuerit, tanto quidem periculosior. Vtrorũq; scilicet bullæ pariter et inflationis quasi similis est cura. Sunt qui accedente apostemate ante febrem & procul à corde faciunt subitò ligaturas inter locũ doloris & cor, supraponuntq; repercutiendi causa res frigidas siccas. At supra doloris locum proprium, res ponunt calidas & humidas resolutiuas. Alij quamprimũ apparere incipit apostema, ponunt supra simul et à latere uentosas, ut diximus, & ruptoria, subitò hanc exhibendo medicinam.

Tria principaliũ mẽbrorũ emũctoria.

cinam. Sume hellebori nigri præparati, ſenæ, cinnamomi, ana drachmam dimidiam, diagridij ſcrupulum dimidium, infundantur in uini granatorum uncias quatuor, & ſacchari unciam unam. Si ad multas horas in infuſione ſtaret melius eſſet, poſtea cola & exprime, propinanda quum apparet apoſtema antequam dormiat. Sic uero præparant helleborũ: Scindunt per longum in fruſta minuta, ponũt ipſum in pomo dulci, inuoluuntq; pomum in ſtuppis prius aqua roſarum intinctis, ſicq; coquũt ſub cineribus calidis, cocto ſemel proijciunt pomum, recoquunt helleborum alio in pomo, modo quo prius, ſeparatim à pomo cõſeruatur. Dant robuſtiſsimis helleborum mixtis miſcendis, modo et ordine dicto. Cæteris uero et minus robuſtis dant ſolũmodo pomum ſecundæ coctionis. Præparant ſcamoneam coquendo ipſam in malis cydonijs uel in paſta farinæ hordei facta cum uino cydoniorum. Non reprobo iſtorum regulas, ſed ad noſtras regredimur.

Regulæ & modi applicandorum ruptoriorum. CAP. XIIII.

QVum opportunum nõ eſt ut extrahi poſsit ſanguis cũ uentoſis uel ſanguiſugis, nec incendi ſignum, poni debent ſub uel ſupra, uel ſimul utrobiq; ruptoria ex dictis, & his etiam quæ in ſequentibus dicã, compoſitionibus. Exhibes autem prædicta ſi uideatur temporis adeſſe commoditas, poſtquàm extractus eſt

ſanguis ac parum quieuit ægrotans, uel ſaltem poſt aſſumptionem medicinæ & eius perfectam operationẽ, & ſi non preſtò affuerit qui manu operetur, dato pul uerem, quem ſi non habeas exhibe medicinam. Si nec medicinã habueris, applica ſine dilatione ruptoria ſupra & extra ſignum, cũ moderatione, ut diximus, & ordine, & ſi tempus inſtet, nec quicquam adhuc factũ ſit, exhibe ſimul purgationem & ruptoria, nec ceſſes unquam à remediorum adminiſtratione, nec differas ut ſperes te omnia cum temporis cõmoditate facturũ. Aduerte ne ſuper ſigno ponas res adeò frigidas & ſtypticas ut uenenum ad intra repercutiant. Vtere his quæ aptæ ad trahendũ & reſoluendum, ut ſunt res calidæ. Ac aliquantulum temperandæ ſunt quandoq;, ſi ſis eas continuaturus cum rebus frigidis, ut nimia euitetur inflammatio, nec tamen ita frigidis ut inde reſtringant. Nec multum metuas dolorem, quoniam uenenum trahit ad apoſtema. Nolo tamen toleres exceſſum, quoniã uires adderet ueneno, augmentaret pariter & febres, naturamq; nimis laſſaret. Locum ruptorij nolo per artem in totum conſolides, donec tres elapſi ſunt menſes; hoc uero quũ facis reitera purgationem. Quidam Florentinus noſter hoc Vere incidit bullã, quod quũ inde ab hoc morbo ita liber eſſet, ut nõ diuerſus foret à ſanis haud ita multo poſt q̃ primũ plagã cõſolidauit: tranſactis uero poſt diebus quadraginta iterum morbo infe-

ctus

ctus bidui spacio interijt, maxime hoc quia sine purgatione plagam restrinxerat. Hoc etenim scias, quod qui post septimum perit diem, mala potius cura id euenit quàm huiusce natura morbi. Scito quod postquàm uenenum in tantum decurrit ad apostema, ut principalia membra per hoc sint alleuiata, nisi tu perbene & continue idipsum trahas, rectifices, & purges, intrinsecum apostematis uenenum plus exasperatur, contractũ uaporat ad intra & occidit. Idcirco continue cor ipsum fortifica constringendo uias eius intus & ab extra, humores sæpius euacua, uenenũ plagæ rectifica, purga. Nil speres certi ex illorum præter rationem sanitatis spe, quinimò nec ad instãs ob hoc à remedijs cesses, maxime si adhuc septimus nõ elapsus fuerit dies.

Composita ruptoria & emplastra quædam fortia. CAP. XV.

MVltifariam sunt ruptoria cõposita, fortiaq; in trahẽdo uenenũ ad extra. Enarrabimus multa, ut secundum opportunitatem cuiuslibet auxilio cõmode uti poßis. Sume ficus, ireos, & grana tritici contusa, parte æquali, maturat hoc citò ac rumpit. Item fermentum cum oleo & sale. Item pix cum passulis et melle. Item stercus passerinum cum axungia porci. Item uitrũ puluerisatũ cum terbenthina. Item nisi abominosum foret stercus humanũ, ualet multum ante & post rupturam, supraponendo medullam panis feruen

ti oleo intinctam. Item oleum cum cineribus bullitũ. Item cãtharides numero decem, cum uncijs passularũ una, fermenti una & semis, scabiosæ, cynoglossæ, consolidæ maioris, antipharmaci, ana unciam unam, incorporentur cum oleo liliorum. Et si fortius facere uolueris, adde sal & columbinam herbam, rutã, ana drachmas duas. Item nasturcium cum oleo & sale. Item auripigmentum, piper, ana drachmas duas, caricas numero decem, fac emplastrum cum melle quantũ sufficit. Item baurach, salis amnoniaci, scabiosæ, antipharmaci, allij, piperis, ana pertes æquales, fac emplastrũ cum succo scabiosæ. Item galbanum, radices liliorum alborum, stercus humanum, consolidam maiorem tritam inter duos lapides. item fermenti uncias quatuor, sinapis, rutæ, scabiosæ, absynthij, ana manipulũ unũ, radicum liliorũ alborũ partem tertiam, uitrioli drachmas duas, cantharides numero decem, galbani unciam unam, nuces rancidas numero tres, olei liliorum alborum quantum sufficit, coquantur herbæ & radices in oleo, & fiat emplastrum, addendo cætera ingredientia secundum artem. Item cãtharides cũ oleo saponis. Item cineris quercini, quo tinctores utũtur partes quatuor, calcis partes sex, misce, & quum uteris suprapone prædictum emplastrum. At istud nunc dictum emplastrum facies cum oleo oliuarum nigrarum, & fortius est, si oleum cum cineribus bulliat. Item fermenti,

urticæ

urticæ, pinguedinis carnis exiccatæ, barbæ maluauiſci, maluæ, partes æquales. Quinq; ſunt herbæ hoc in caſu tum in omnibus emplaſtris, tum etiam intus ſumptæ ualde conuenientes, quoniam tam intus quàm extra ueneno reſiſtunt, & ſunt quaſi temperatæ, ſcilicet cõſolida, ſcabioſa, agrimonia, brictanica, ariſtolochia.

De emplaſtris temperatis. CAP. XVI

FOrtia ſunt admodũ ſupradicta ruptoria & emplaſtra, cum ad rumpendum, tum etiã ad extrahendum citò uenenum. Sed non ſunt continuanda, quoniam nimis inflãmarent, attamen eis plus uti quis poſſet, ubi apoſtema non eſſet coloris multum uiridis aut rubei uel nigri. Ac etiam ubi non multa foret corroſio, temperatiora quædam adducam & mage conuenientia, ubi de magna metus eſſet inflãmatione. Sume barbæ maluauiſci uncias duas, caput unum liliorum alborum, farinæ ſeminis lini, ana unciã unam cum dimidia, bulliant in aqua cõmuni, & piſtentur cũ fermento & axungia ueteri, applicetur calide. Item ſume furfuris nõ penitus expurgati à farina manipulos duos, coquatur in aceto. Item columbina cum aceto & oleo roſato. Iem farina hordei cum ſucco brictanicæ uel conſolidæ. Item cæpas cum butyro coctas addendo poſt caricas, et fermentũ cum oleo camomillino dulcorari poteſt (ſi opus ſit ob doloris uehementiam) addendo poma cocta aut maluauiſcum, & maluam, ipſarumq; mu

cilagines. Quod si maiori adhuc opus sit dulcoratione accipe cæpas coctas & poma cocta, scilicet cum butyro & oleo camomillino. Item maluæ, barbæ maluaui sci, scabiosæ, ana manipulum unum, bulliant herbæ in aqua cõmuni, cum qua incorporetur farina. Pistentur autem herbæ & condiantur simul omnia cũ uncia una pinguedinis gallinæ, & totidem olei camomillini, croci drachma dimidia, est enim delicatißimum emplastrum. Item scabiosa, pes columbinus, cichoria, consolida maior. Conuenit post hæc emplastrum ex apio, brictanica, farina orobi cũ prædictarũ herbarũ succis, secundum aliquos etiam cum theriaca. Item emplastrum ex opoponaco trito cum passulis. Item assa, ruta, & nitrum, cum melle. Bonum quandoq; fuerit unctum esse cum theriaca, suprapositis cæpis et malua coctis. Supraponunt etiam nonnulli flores aranciorũ, & folia contusa cum axungia & malua. Quantum uero ad ipsam theriacam uolunt aliqui non esse ei quicquam superponendum, quoniam remittit uenenũ ad intra.

Emplastra temperatißima. Cap. XVII.

Qvum bulla multum nigra est, & supra modum ardens, ac perquam citò accendit, corrodit, & dilatatur, tẽperatiora debent esse ea quæ administras, desiccatiua cum aliquali frigiditate, temperataq; caliditate resolutiua, exempli gratia. Sume plantaginem & gallas cum aceto coctas, item lentes cum pane mixto,

xto cum cribratura furfuris. Item granata acetosa & medij saporis in quatuor partes scissa & cocta in aceto usq; ad eorundem dissolutionem, conterantur & applicentur, conueniunt ab initio morbi usq; ad declinationis statum. Conuenit alterum hoc emplastrum ante hulcerationem causatam à bulla. Sume acatij, draganti, opij, corticum granatorũ, ana drachmam unam, uiridis æris, hyoscyamũ album, fac emplastrum cum uino & serua ad usum. Quando uideas iam factam hulcerationem supraponc id aliquantulum desiccatiuum. Sume esdram cum uino & rob granato & similibus, aduerte ne partes signo circunstantes putrefiant, defende ipsas cum bolo armeno, aqua rosarum, oleo rosato, aceto rosato, & cæteris. In recessu inflammationis, hulceratione remanente, pone emplastrum ex litargyrio & ea quæ ad malignas et corrosiuas plagas conferũt, id est quæ refrigerant, desiccant, repercutiunt, ex quibus aliqua superius cõmemorauimus. At temperate facito cũcta, & repete ut expedit, purgationes ad intra.

De modo mitigandi dolorem circa ipsum apostema. CAP. XVIII.

QVæ superiori tractata sunt capite in bullis multum nigris & corrosiuis ucrificantur, at in cæteris non tantæ inflammationis temperatior esto maturiorq; in repercutiendo. Ardorem doloremq; partim à morbo, partim à ruptorijs siue ab inflãmatione pro-

uenientem, si mitigare studeas, circumpone signo medullam panis calidi recentis primum excepti è furno, uino acetoso uel succo plantaginis intinctam. Item coque prædictam medullam, necnon & lentes in acëto, applica & sæpius muta, & ne desiccetur emplastrum illico suprapone folia plantaginis. Quando emplastrũ deponis lauetur plagæ superficies cũ uino pontico siue acetoso, suprapone farinam hordei cũ melle. Intelligo autem poni debere ista non supra, sed circum plagam, quamuis secundum Petrum de Tußigniana aliosq́; & doctos & expertos, hæc quæ diximus non multum repercutiant, uerum pellunt caliditatem, confortant doloris locum, & temperato quodam calöre resoluunt. Remanentem postea plagam his rebus curato quæ ad uenenosas corrosiuasq́; attinent plagas.

De modo incidendi putrem ipsius apostematis carnem. CAP. XIX.

QVando est mortificata plaga, cura subitò ut tristis illa caro decidat. Sume brancæ ursinæ, barbæ maluauisci, herbæ peruincæ, foliorum maluæ, ana unciam unã, coquantur, pistentur & misceantur cum axungia porci non salita, & cum butyro ueteri, sic simul ad tres dies permittantur, postea colentur, exprimantur, addendo colaturæ parũ ceræ & masticis, serua ad usum. Vtq́; competentem faciat plaga crustam, quã postea bene diuellas, quũ dicto usus es emplastro, ungatur

ungatur cum butyro & oleo. Crustam autem nulla cum uiolentia depone (id quidem multũ obesset) morare donec natura id per se facere incipiat, quam post modum cum supradictis adiuua. Interea ne corrodat uenenum perq; sanas corporis partes discurrat, hunc in modum succurrere opus est. Habeas uentosam amplam ita ut totam (quum applicatur) plagam hoc modo ambiat, uidelicet ut suprapoſita tangat circumcirca tantummodo carnem sanam, ita ut plaga nulla ex parte contingi queat à uẽtosa. Hanc igitur uentosam applicato sic trahendum uenenosum ex profundo sanguinem, prohibendumq; ne intro reuertatur.

De modo mũdificandi plagã. Cap. XX.

RVpto apostemate extractaq; ueneni materia, propinanda sunt constrictiua simulq; mundificatiua. Sume farinam ordei cum melle & modico salis, suprapone folia caulium. Item sarcocollam puluerizatam & mel parte æquali: si fortius uolueris, coque in primis ipsum mel, post uero adde sarcocollã. Est equidem secundum Gentilem de Fulgineo & Petrum de Tußigniana solennis compositio, quoniam omne uulnus mundificat, omnemq; saniosam plagam. Cõmendo pariter ad hanc rem emplastrũ diaquilon

De modo regenerandi carnem bonam.

CAPVT XXI.

MVndificata quum fuerit plaga, ad bonam carnem regenerandam, accipe folia basiliconis

optime contusa. Item recipe xanthos, centaureæ maioris, herbæ pentaphyllon, consolidæ maioris, ana partes æquales, destillētur in Vere per alembicū, uel facito his ex herbis succum, sicq; simul permitte donec bene permisceantur. Postea adde illis aquæ uitæ partem quintam, serua ad usum, istud enim mirabile inuenies in regenerando carnem. Item cōfert ad hoc barba asphodyli, hoc est lappa, cocta cū fecibus uini. Item emplastrum ex coriandris uiridibus cum melle & passulis.

De uarijs modis extrahendi sanguinem à signo. De modo cauterizandi per incendium. CAP. XXII.

OMnis circa signum prædicta cura, quæ (ut antea narrauimus) fit cum ruptorijs simplicibus & compositis laudabilior fieret Italicorum omnium Doctorū sentētia, modo quem iamiam dicemus, postponendo ipsa ruptoria, & sic faciendo: Pone cauteria distanter à signo quemadmodum iam diximus, & simul supra signum magnam pone uentosam, qua deposita tange ipsum uarijs in locis cum rasorio & lanceola, postea uentosam repone, ut sanguinem attrahat, eamq; cessante sanguinis attractione amoue. Deinde tres bene purgatas sanguisugas applica, hisq; iam repletis, & amotis, gallorum uel pipionum columbarumq; pullos scinde per medium, & sic calide unum post alterum appone. Post secundum quosdam debet

inungi

inungi cum theriaca, dein uero permittas eũ quiescere. Nõnulli istorum loco deplumant locum circa anũ galli, & accipiũt saponis aliqualiter obscuri ac quasi uiridis unciam unã, opij scrupulũ dimidiũ, pistantq; bene & cum sale albo pulueratißimo faciunt suppositorium gallo et totũ in simul superponunt. Quo peracto restaura ægrotantem & postmodum eum leniter cauteriza. Non dico cum cera nec oleo feruenti, quia oppilant, sed cũ auro ignito, aut argento uel ferro, ipsumq; instrumentũ in summitate rotundam habeat planitiem ad formam unius satis magni quadrantis, sitq; in medio huiuscemodi planitiei acies siue acumen ad formam Adamantis, non nimis acuti. Et post incendium inunge cum butyro, et cooperias locum folio caulis, & permitte eũ quiescere. Hoc multo eligibilius est ruptorijs, eo quod citius operatur, magisq; pellit uenenum, meliorem insuper qualitatem in membro relinquit. Posthac utuntur rebus plagæ superponendis, & circa, quas superius commemorauimus post ruptoriũ administrandas & eodem modo. Nonnulli pestilenti morbo laborantes nõ aliud ostendunt signum quàm maculas, ueluti morbilli, per corporis cutem disseminatas. Istiusmodi debent inuolui pãno coccineo calido, et custodiri à frigore, apponanturq; duæ magnæ spongiæ dorso cum renibus, & pectori calide, intinctæ decoctioni meliloti, camomillæ, & lentis, & bene expressæ, & ieiuno stomacho, sæ-

pius mutentur. Dabis etiã in potu decoctionem cari-carum, lentis, granorum tinctorum, & croci.

De cura secundum morem Hispanorum & Catelanorũ. CAP. XXV.

DIctum à nobis in præcedentibus de istiusmodi morbi cura secundum Græcorum, Latinorũ, necnon & Barbarorum intentionem, maxime uero secundum usum Italorum, at in præsentia iuxta Hispanorum morem, pariter & Catelanorum, de hisce medicamentis considerabimus. Itaq; secundum istos fit statim clystere, post uero, si sanguis abundat, phlebotomia. Sin minus, exhibetur iuxta peccantis humoris qualitatem medicina. Ab initio applicant epithema, deinde facta aliquali euacuatione, saltem cum clystere, ad curam procedunt apostematis. More etiam istorum, nihil ex inflammantibus ardentibusq; superponi debet apostemati, quia spasmum inducunt, febres accendunt, malignius reddunt uenenum, maxime si in emunctorijs fuerit apostema. Aiunt item nõ esse in principio apponenda maturantia multũ ac maceratiua, quoniam glutinant, oppilant, putrefaciunt, referuere faciunt pelluntq; uenenũ ad intra. Nec frigida quoq; dicunt administranda, nec quicquã (quia desiccat) cum spongia, neque cum panno quia intus claudit uapores stringitq;. At uero cum lana munda, siue cũ stuppa (maxime ex cãnabo) laudabile est: præsens decoctio est maxime familiaris, his præcipue qui sunt

ſunt natura delicati, ac etiam in emunctorijs: Accipe *flores camomillæ, melilotum, capillos ueneris, bulliant in aqua, imbibe lanā ſiue ſtuppam, exceptam manibus exprime, applica tepidā uel parum calidā, ſingulis horis renoua, donec reſoluat uel aperiat*. Poſt *uero aperturam tranſacto die quinto utere maturatiuis, & quæ mundificant, regenerant*. Bullis *autem ut rumpantur ſecure ſuperponitur ſcabioſa piſta, uel ſola, uel cum ueteri axungia porci, & ſalita*. Si *uiridis eſt bulla uel nigra, nec tamen eſt in emunctorijs, aperias eam ſubito uarijs in partibus, cum lanceola, uel raſorio, ut inde citò exeat uenenū*. Deinde *laua bullam cum aqua ſalſa ne ibidem remaneat ſanguis coagulatus, applica ſanguiſugas*. Poſt *quum fuerit rupta & ueneno expurgata, tranſacto (ut ſupra) die quinto ſuperpone maturatiua, mundificatiua, regeneratiua*. Præter *hæc (niſi admodum tenellæ ſit ætatis ægrotans) debet non ſupra ſed ſub bulla per ſex digitorum diſtantiā poni ampla uentoſa*. Poſtea *fieri debet apertio cum lanceola uel raſorio, & iterum apponi uentoſa ut ſanguinē attrahat, uidelicet uncias duas uel tres, uel plus etiam iuxta tenorem conſenſumq; uirtutis*. Aduerte *ſigno in emunctorijs exiſtente, ne proprio ſigno applices uentoſas, nec incidas, nec nimis ipſum moleſtes frequentando uentoſas, quoniam ſic augetur ſpaſmus, multi trahuntur calidi humores, peius efficitur uenenum, & multi ſic faciendo pereunt*. Verum *ſi*

circa aures, uel in gula huiusmodi signum appareat, applica uentosam retro sub spondilibus colli, non supra uel in spatulis. Si uero appareat sub brachijs, applica uentosam sub eodē latere declinando uersus dorsum. Si in inguinibus, applica uentosam in coxa, uel retro sub clunibus. In quocunq; horum casuum sic facito, pone per sex digitorum spacium procul à signo (ut diximus) uentosam, & scarificando trahas sanguinem cum uētosis uel sanguisugis. Sed supra signū, supradictam pones decoctionem, ut temperate leniat, atq; resoluat. Vnà cum decoctione bonum esset si posses apponere lapidem quempiam ueneni tractiuum puluerizatum, uel integrum, ut sunt smaragdus, hyacinthus, topazius. Tamen secundum aliquos istorum possumus superponere signo sanguisugas, et quandoque etiam uentosas. Esto quod sit in emunctorijs, nulla tamen fieri debet cum uiolentia, post uero lauando cum aqua salsa. Hoc fit quando signum summe inflatum est, uel mali coloris, & quum est apertum signū, transacto die quinto utuntur maturatiuis. Quod si hæc ipsa decoctio, minimam faciat operationem, reduces eam ad formam docciæ uel gutæ. Quando ipsum apostema plus solito est inflatum, quidam post diem tertium fortiter incidunt ipsum per longū eius membri in quo signū apparet per interuenia scilicet, euitando uenas & arterias. Et si nimis flueret sanguis, obuiāt cum stuppa intincta uitello oui, et oleo rosato,

non uero

non uero in albumine, quia frigidum est & uiscosum. Eo tempore confortant ægrotū cum cordialibus intus & extra. Verum sapientiores inter istos non approbant hanc incisionem, iudicando ipsam maximi esse periculi, præsertim in emūctorijs. Post uero quintum diem si febris non est ardua ac signum non multū est uenenosum, nigrum, uel uiride. Si etiam approximat rupturæ, corpore bene purgato, incipe cum maturatiuis, postquā feceris quæ diximus, ad maturandum apostema. Sume barbæ maluauisci, barbæ liliorum, enulæ campanæ, cucumeris asinini, cæparū, ana libram dimidiam caricarum pinguiū, seminis fœnugræci, seminis lini, ana unciam unam, foliorum maluæ maluauisci, brancæ ursinæ, herbæ uiolariæ, ana manipulum unum, coquantur cum impetu in aqua, bene pistentur. Si pro delicatis hoc maturatiuū fiat, colētur prædictæ, coquantur, pistentur, & exprimantur. Postea addatur axungiæ porci recentis, liquefactæ, colatæ, libra una uel quantū sufficit, aliqui addūt limacias bene pistas, unà cū cortice: hoc enim cōuenit ubi cutis multum densa est, ueluti in inguinibus, & post aures. Alij addunt fermenti, panis grossi, ana uncias duas, aut plus, uel minus, secūdum opportunitatem trahendi & rumpendi, quæ res conuenientior est in bullis, quàm in inflationibus emunctoriorum. Sunt & alia quædam leuiora maturatiua, ut est farina tritici cum oleo & aqua simul bullita, donec ad aliquantulam te

nacitatem perueniant, uel cum medulla panis furfurei, & cum caricis pinguibus ſimul coctis, & poſtea piſtis. Poſſumus addere oleum oliuarum, uel oleum amygdalarum dulcium, aut axungiã porci recentem. Si talis axungia uetus eſſet, et ſalita, foret hoc emplaſtrum utile ad leniter rumpendum bullas. Etiam addere poſſumus pinguedinem gallinæ recentem, ſi tali cum pinguedine, axungia, & butyro recenti, oleo uiolato, barbis liliorum coctis fiat emplaſtrum gratũ delicatis. Huiuſmodi maturatiua (ut ante diximus) fieri debent poſt purgationem ceſſante febre, et poſtquã ſignum eſt apertũ, expurgatumq; ueneno, tranſacto etiam die quinto, deinde utuntur mũdificatiuis, poſtea regeneratiuis, ultimo conſolidatiuis ſigni. Si bulla fuerit nigra uel uiridis & corroſiua, nec eſt in emunctorijs, incide cũ profundatione lanceola uel raſorio. Poſtmodũ adminiſtrabis docciam cum aqua ſalſa aliqualiter calida, ne ſanguis (ut diximus) coaguletur, deinde applica uentoſam aut ſanguiſugas, uel anum galli deplumatũ. Quidam applicant limacam uiuã, nonnulli ranam uiuam, hoc autem fieri poteſt quando ſignum nõ ſit in emunctorijs, poſtea apponi aliquod facile ruptoriũ quod ſupra tradidimus, uel etiã iſtud. Sume uitellum oui cum modico ſalis, nec fortius, quia bullã malignaret, mutetur autem iſtud ſæpius. Quod ſi & hoc bullam nimis conturbaret, utere ſola ſcabioſa piſta, uel ueteri axungia porci ſalita, uel ſimul

utriſq;.

utrisq;. Sunt quædam ruptoria admodũ fortia, quæ non debẽt poni super emunctoria, nec ubi grauis adsit febris, quæ etiam si ponantur, ubi non minus sit fortis, minime conducunt. Sume caricas crudas, & fermentum. Item si hoc non ualet, faciunt hoc fortius, obseruatis tamẽ modo ordine narrato. Sume cantharides bene tritas, et tertiam partem axungiæ porci, hoc pone super bullam malignatam ter uel quater. Dicũt chirurgici hoc esse sæpius expertum, quando adhuc fortius hoc ipsum habere uolunt, addunt quartã partem saponis fullonũ, quod quidem dicunt in malignata bulla, & in homine robusto mirabiliter operari. Item aliud forte pro bullis. Sume pulueris uitri bene puluerizati unciam dimidiam, granorum tritici tritorum uel dentibus masticatorũ, unciam unã, uitella ouorũ numero duo, croci drachmã unam, terebenthinæ unciã unam, bene cõmisceantur et superponantur cum stuppis mundis. Reliqui apponũt calcem uiuam cum sapone. At quoniam huiusmodi ardentia & uiolenta frequẽter malignius faciunt apostema et febres, ideo securius est ante hulcerationem aduertere ne materia intro reuertatur, etiam ne quasi rabida efficiatur his cum rebus acutis, in debilibus præsertim complexionibus, uel multum cholericis, ideo his intentionibus utile est emplastrũ Galeni toti membro superponere. Sume plantaginis, lentis, panis furfurei, ana partes æquales, coquantur in aqua donec ad quãdam

ſoliditatem perueniant, ſuperpone loco doloris & circumcirca per latum ſpacium. Auicenna addit gallas ubi plus de ſubtili ſanguine apparet quàm de compacto. Item ad iſtud utile eſt emplaſtrum granatorũ dulcium, & acetoſorum coctorum in aceto & aqua, præſertim ubi apparet materia incenſa. Poſt uero q̃ ceſſare incipit ardor, conuenit emplaſtrum Auicennæ, ex caricis pinguibus, paſſulis, nucibus, farina ordei, ſimul coctis ad maturandum & rumpendũ. Poſt uero factam rupturam, mundificetur plaga cum ſuccis apij, abſynthij, plantaginis, melle roſato, farina, coctis cum modico terebenthinæ lotæ, deinde conſolidatur ſecundum ordinem aliarum plagarum, circumponitur uero unguentum ex bolo armeno, & oleo roſato. Quidam ab initio, cauſa fortis attractionis, ponunt inter muſculos tibiarum, uel brachij, uel ſuper ſpatulis herbam flammulam id eſt cuſcutæ tritã, quæ quidem faciendo hulcerationem emunctoriorum ad ſe trahit humores, & membrorum principalium. Iſtud remedium in robuſtis corporibus, & ubi nulla adeſt febris, utile eſt, non alibi nec aliter. Nonnulli actuale faciũt cauteriũ ſuper ſigno cum ferro ignito, quod quidem plus conuenit robuſtis, & ubi nõ eſt ardua febris. Raimundus inquit quod theriaca & bolus armenus non trahunt ad ſe uenenum, ſed procul depellunt, ideo dicit non eſſe aſſumenda per os poſt ſecundum uel tertium diem, quando materia iam uenenoſa

nenosa est, & cor ipsum attigit, nisi bene euacuata sit & correcta. Item prohibet ne unquam super signo ponantur, nec etiam uult ut apponantur, nisi signum extra emunctoria fuerit, & quoque ante tertium diem, & in circuitu, non supra: potest administrari bolus armenus etiam post septimum diem, plaga ueneno expurgata, ungendo in circuitu. Sic igitur conuenit in tertio antequàm plaga sit facta uenenosa, & conuenit post septimum, postquam plaga ueneno expurgata est, in circuitu autem ungi debet cum oleo rosato, aceto rosato, & aqua rosarum ad defendendum membrum. Hactenus Hispanensium & Catelanorũ narrauimus opiniones unà cum correctionibus Arnoldi & Raimundi medicorum singularium, uera res est, & Raimundus huius est sententiæ, scilicet quod nõ debeat purgari infirmus cum phlebotomia, medicina, aut uomitu, quando apostema repletum ast admodum, & uenenosum, hoc est transacto die secundo, ne uenenum tali motione introreuertatur. Hæc quidem opinio uidetur corrigenda, secundum alios, & sic uidelicet purgari debet si opus sit (cum dictis obseruantijs) etiam post ipsum diem secundum, sic tamen quod dum purgatur applices uentosas & sanguisugas, sub & super signo, & quod cor defendatur intus & extra cum cordialibus frigidis, & hic quoque modus non prorsus est alienus ab intentione præfati Raimundi.

De astantium conseruatione qui infirmum regunt. CAP. XXIIII.

HVius astantes præterea quæ dicta sunt in principio pro conseruatione (scilicet theriacam, pilulas & simila) nisi uacui fuerint sanguinea superfluitate, debent aliquantulum sanguinis extrahere ex uena communi facta bona purgatione cum dictarum pilularū drachma una, uel saltem media. Vtile est sæpius sumant pulueres et medicinam contra morbum, ut in præcedentibus dictum est, & maneant quo magis procul possunt ab infirmo, præsertim quum sunt ieiuni. Euentetur sæpe locus habitationis, & fiant fumigia ut supra dictum est, nunquam prætermitendo terebenthinam, gestent in manibus faces ardentes & carbones bene succensos bonis odoribus fumigantes, lauent uniuersum corpus cum aceto tepido bis in die, scilicet mane & sero. Sæpenumero mutet indumenta, et frequentius renouet fumigia, maxime cum thure, terebenthina, iunipero, myrto, sandalis, rosis, et camphora uel roremarino, lauro et similibus. Teneat in manibus arancium & fasciculū rutæ uel querculæ maioris & mentæ ac melissæ cum myrto et flosculis recētibus, sit semper bene purgatus ab omni humore & cibo superfluo. Iterum repete salutiferum illum odorem cum aqua rosarum, aceto rosato, uino maluatico, zedoaria, uel corticibus citri, super oīa lauet sæpius cum his manus & uultum. Cuius etiam compo-

compositionis pauculum bibat, & teneat etiam admotam naribus spongiam in eadem iam dicta mixtura intinctam, ligatam in ligno fraxini: quoniam tantã habet fraxinus contra uenenum potentiam, ut nullũ animal ueneficũ eius appropinquare audeat umbræ, suo neq; odori, potius enim sese sponte ad concremandum igni concederet, quàm ut huic proxime adhæreret arbori. Faciant sæpiuscule ignes et focum per uniuersam domum, maxime cum lignis & rebus odoriferis. Nec putet qui semel ab hoc morbo liberatus est, sese deinceps non posse hoc in casu perire, quia præsenti anno ter unum ex Florentinis nostris hic morbus inuasit, qui secundo perfecte liberatus, tertio mortem euadere non potuit. Eodem iterum anno in mense Septembri mulierculam liberaui quandam à peste, sana equidem erat, ut cæteri qui semper sospites extiterant, at quum inter morbosos uersaretur, post dies XVIII. iterum infecta perijt. Nulli confidendum est in hoc quod cæteris sit fortior & magis sanus, quoniã uenenum ita fortes interimit ut debiles. Imò uenenũ istud plus quàm reliquos offendit sanguineos atq; robustos, eo quod apertæ sunt illis pectoris uiæ, habent & cor ualde calidum, multumq; sanguinem calidũ et humidum, ideo cordis ipsa caliditas per meatus apertos multum trahit aërem perniciosum, & quidem subitò trahit, antequam temperari transitu poßit. Etenim sanguinis caliditas perquam citò succenditur &

inflammatur. Confestim putrefactioni subest humiditas, inq; uenenum conuertitur, quippe ut quanto plus in uase uini, & quanto potentius, tamen tanto etiam in plus, tumq; in mordacius uertitur acetũ, sic potens in uenenum, quanto quidem abundantior, quanto calidior fuerit in pectore sanguis, quando equidem sanguis fit ipse uenenũ, perquam faciliter paruoq; ipsius contactu, transmutatur ad idem. Conuertunt enim se alterutrũ contactæ inuicem partes ad uenenũ. Nec te prætereat ô qui patientis curam geris, quod quanto illi es propinquior, tum cognatione, tum complexionis uel naturæ ac cõstellationis symbolcitate, tanto quidem maiori contagionis subiaces periculo, quia lationis quædam inest qualitati promptitudo, ut simi lis ad simile adimpleri transmutatio poßit, ueluti ignis ad aërem, ad aquam aëris, huius ad terram. Et quũ duæ citharæ, binæ uel fidiculæ uersu modulãtur eodẽ, tunc quidem resonat motus, uoxq; huius in illam. Si uero petis, quas intret per uias uenenum? respõdeo, quod omnes per corporis poros, maxime qui magis aperti, citius autem offendit quãdo per nares, per os, perq; pulsus ingreditur, & multo quidem fortius si uias adinuenerit in calidis humidis subtilibusq; apertas humoribus, etsi quoq; à similibus prouenit humoribus, siq; influentia Martis cũ diuerso euenit, & modo contrario, cumq; Saturnio influxu se quidẽ eo tardius demonstrat. Multoties immanet uestibus diu &

diu & cute uijs patētibus & uenis cordi propinquis, nec inde quiſquā grauari uidetur, quia pauculus eſt, leuisq́; uapor, nec eā habet cæteris ut cordi partibus contrarietatem ſed ipſi tantillum quum primum cordi contiguum efficitur, manifeſte non occulte ledit. Similiter rabidi canis uenenum, necnon & alia ſuam longo etiam poſt tempore detegunt offenſionem. Hæc deniqre ſcias uelim, quod ſcilicet per bimeſtre ſpacium remanet uenenum in perſonis. Parietes, ferramenta, et quæ ſunt ex lignis cōſtructa niſi corrigantur cum lotionibus, fumigijs, ignibus, per annum uel plus forte ſuā reſeruant uenenoſitatem. Veſtes quoq; laneæ & id genus niſi euententur, lauentur, ſæpiusq́; fumigentur, uel ponantur ad ignem, ad uentum, ad ſolem tribus annis & ultra, remanent infectæ. Noſti quidem muccidi odorē arancij in qua muceſcerit capſula multos ſeruari per annos. Similiter ſuo quo prius erat bombace muſci diu permanet odor. Equidem ut ignis oleum, ſic nutrimentum huius eſt lana ueneni, & quidem ita enutrit hæc lana uenenum, ut non modo conſeruet ipſum ſed & augmentet, ſimúlque fortificet. Non eſt utendum pro cibi uel potus diſpoſitione uaſis illorum qui infecti ſunt, nec tangi debet quicquid adhæſerit illis. Iucunde tibi uiuendum eſt, eo quod lætitia uitalem confortat ſpiritum: continenter & ſobrie uiuas, ſiquidem tanti eſt ualoris ſobrietas & continentia ut ea ſola mediante in mul-

tis & quidem grauibus (Athenis quæ fuerant) pesti lentijs Socrates philosophus sese seruarit incolumẽ. Inquiunt ideo Aristoteles atq; Galenus talem esse in puris corporibus dispositionem, ut fermè nunquam sentiant pestem, uel ea ipsa (& si infecti) saltem non pereunt. En tibi iam duo, ut te conserues singularia trado. Parato ut bibi poßit smaragdum, ut tangi, ut ore teneri, suspendiq́; collo, cuius tanta est aduersus uenena uirtus, ut, teste Rasi, Auenzoar, Serapio= ne, tyris et bubonibus eius conspectu ex sese statim lu mina cadant. Pauperibus dare soleo raphanum sylue strem, parum pro uice ne sanguinem incendat, tantã enim habet contra uenenum efficaciam, ut scorpionẽ eius cõtactu crepari faciat: & dicit Dioscorides quod trito cum aceto eius semine lotis manibus, tangendo serpentes nocere minime possunt. Lapis bezoar (si quis posset habere eum) super omnia ualet aduersus uenena, quãuis enim Persico idiomate id omne bezo ar ab antiquis appellari solet cuius est proprietas uir tusq́; pellendi uenena. Secundum tamen Serapionẽ, & Rasim principaliter uocatur bezoar lapis quidã omnibus uenenis tum calidis tum frigidis morsibus, cunctis ue hulceribus uenenosis sua uirtute resistens, & confert siue sumatur per os, tum etiam ore tenea= tur, uel è collo suspensus, tum denique quouis modo applicatus ad extra. Oritur in Syria, in India, in par tibus Orientis, estq́; diuersi, diuersus trini coloris.

Nam

Nam quidã glaucus est & fuscus, quidã glaucus fuscus & uiridis, alter uero albus et aliqualiter glauculus ui delicet similis colori uini albi, clari, hic inter cæteros est optimus, leuis, delicatus, mollis, absq; sapore, splen dens ut lumen. Dosis eius quando per os recipitur est grana duodecim. Testificantur Rasis & Serapio sæpius se suis compertũ habuisse temporibus, quod preciosissimus iste lapis omnes tam simplices quàm compositas medicinas, tum etiam cõpositas theriacas propria qualitate superauerit in resistendo uenenis. Inquit Habamed ligetur in anulo insculpaturq́; scilicet lapidi scorpionis imago, quum luna est in Scorpione respiciendo ipsum Ascendentem. Quo facto sigillentur cum eo thura quando luna fuerit in signo Scorpionis. Quod si postmodum huiuscemodi thuris puluerisati ad debitam quantitatẽ uenenato in potu dederis, tantum ualebit aduersus uenena quantum & proprius ipse lapis. Inquit Abdallahamarach hunc se uidisse lapidem quem comparasse ait filium Mamari, seq́; in solutionem lapidis Cordubæ pallatium dedisse. Serapion ait eundem mirabilia operari non solum in hominibus sed & in cæteris quibusdam animantibus, primũ quod contingendo hoc lapide scorpionis aculeium deperdit pungendi potentiam. Præterea tritum mixtumq́; cum aqua serpentisq́; ori impositum occidere eum asserit.

Fuge cito, procul, ac tarde reuertaris.

CAP. XXV.

REseruare uisum est ad libri calcem principaliũ hac in materia regularum declarationem. Fuge quantum potes hominum conuersationem & maxime quando es ieiunus. Sis semper remotus à socio adminus per spacium bicubiti, & in loco libero, aperto, & ab infecto (quum secum loqueris) remotior saltem per sex cubitorum interstitium, & sub diuo uel loco aëreo, & caue ne uentorũ flatus ab eo uersus te spiret. Inter te & ipsum sit sol, ignis, odores, uel tendens ad ipsum uentus, loca enim angusta simulq; turba hominum, ualde periculosa sunt. Hoc etiam commemoro quod parietum procinctu ac domuum contingentia & continuatione multiplicatur morbosa contagio. Super omnia suadeo ut citò ac procul fugias ab his locis quibus imminet pestis, tardeq; redeas. Dixi cito, hoc est quamprimũ apparent signa proximæ pestis, quæ quidem signa sunt quando eius loci aër extra naturalem suam dispositionem esse uidetur, declinando ad calidum & humidum, quando nebulosus nubesq; densæ pulucrulentus apparet, uenti grossi & tepidi, ac etiam quando aquæ & agri fumant & olent, sic pariter & pisces mali sunt saporis atq; odoris. Quũ multa super terra ex putrefactione nata apparent animalia, fungorum & putridarũ herbarũ copia, terræ fructus et animalia insipida sunt & parũ cõseruantur, turbida effici

untur

ūntur uina, multa et terrestria & aërea animalia ab eo loci recedūt, insolitæ oriūtur febres, latentes, furiosæ, continuæ, fallaces, cum pectoris anxietate, cū pulsus prosternatione, phrenesis, urinarum turbulentia, palati intestinorum excoriationes, oculorum rubedo, uermes, morbilli, multæ fœminarum conturbationes, iræ rabidæ, rixæ, dira bella, monstra naturæ, mirandaq́; uel naturæ uel à deo signa, inuisa multum & rara. Hæc enim quæ diximus præsagia sunt propinquæ pestis, tunc igitur fuge antequam unus efficiaris de duodecim mille signatis. Id uero dupliciter fieri potest, scilicet uel quia iam captus eris cōtagione infectorū, uel quia tristem infecti aëris qualitatem iam receperis, sic quod pedetentim fiat ille tibi familiaris aër, ita quod nec aëri natura, nec aër illi resistet: uerū si alienam subitò quesieris auram, abibit primus aër illiq́; natura resistet, & hic naturæ prouenit unde pestis origo. Et etiam ut procul aufugias moneo, uidelicet ut ea te ad loca conferas quibus res, nec personæ, nec soni, strepitus, rumores, quicunq; infecti loci ad te peruenire ualeant. Sicq́; remotus esto ut alti intermedient montes quibus uaporum prohibeatur accessus, ne uentorum flatu, uel aëris dilatatione te poßint contingere. Cōsidera loci ad quem curris dispositionem, & situm, uidelicet ne pestilenti quouis modo sit similis aëri, utpote in calido, frigido, humido, siccoq́;, nubibus, pluuijs, uentis, sis deniq; tali in loco firmatus,

ut uenti, nubes, pluuiæ ſpirare, dilatari, abinde ad te moueri nequaquam poßint. Nec te hoc fugiat quod horoſcopus ſiue Aſcendens alicuius urbis uel caſtelli infectæ uel infecti ſæpius ad ea loca omnia peſtem extendit, quæ illi ab initio ciuitati uel caſtello ſubiacent, & quæ aliqualem eo cum Aſcendente cõformitatem habent. Tertio dicimus ut tarde reuertaris, quoniã pauxillula tranſacti morbi remanens infectio potens eſt ad eos perquam ſubitò maculandũ omnes, qui etiã haud intempeſtiuo fugã tempore cœperunt, quia maiori ſubſunt periculo qui locum frequentant infectum quum prius aufugerint, quàm hi qui ſemper ibidem, cum cautela tamen, permanſerunt, quoniam ſubita nouáq; male tolerat natura accidentia: & præter hoc diutißime quidem remanent hæ (ut ante diximus) qualitates in parietibus, lignamẽtis, ueſtibus, pannis quibusq; et cæteris. Quantum uero ad ſolius aëris diſpoſitionẽ una ſufficit angaria, ita ut ubi ad tres menſes immunes ab hoc morbo omnes quicunq; ſunt perſtiterint, iudicari poteſt aërem iam fore purgatum. Sed eſto cautißimus in appropinquatione & contactu eorum quæ plus aëre uenenum retinent. Procinctus fornacium in muris diutius ſeruant quàm ligna uenenoſam caliditatem, uerum purificando (ut ſæpius diximus) uidelicet cum ignibus, lotionibus, euentationibus, fumigiis, odoribus, & reliquis. Purificantur homines communiter ſpacio quatuordecim dierum: domus,

domus, lignamenta & cætera in uiginti uno. Panni, uestimenta & huiusmodi spacio dierum uiginti octo. His habeas temporibus separata ad bibendum pariter & manducandum uascula, & lectisternia quæq;, uel saltem si cætera non poßis linteamina, reliqua lotionibus & fumigijs purificato. Equi, pecuniæ, supellectilia, sarcinulæ & huiusmodi, nisi admodum caute egeris, uenenum diu seruare solent, quare uigil, cautus & prudens esto, cunctisque ordinatim prouideas.

MARSILII FICINI EPIDEMIARVM ANTIDOTI FINIS.

uictus ratione quolibet anni tem pore utili.

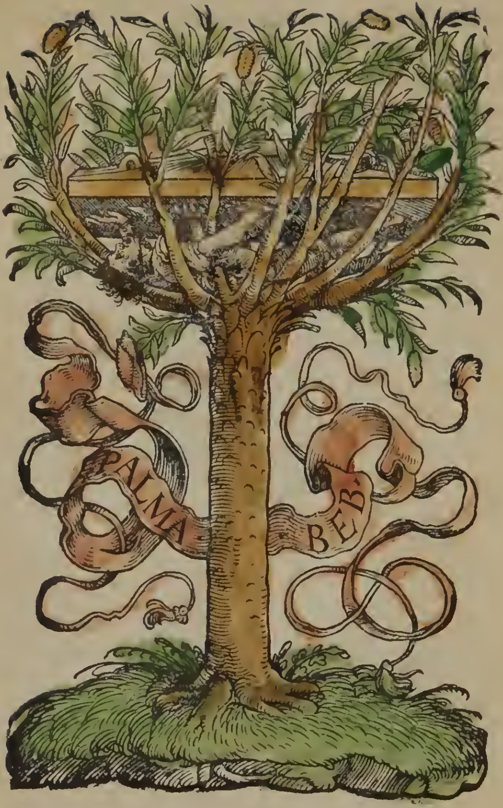
PErpulchrum fuerit etiam anni tempora in uictus ratione considerare. Hyeme quidẽ & fortiori exercitatione, & pleniore cibo utendum est, præcipue si tempestas Aquilonia fuerit. Si uero australis, similiter exercitari oportet, sed cibo potioniq; aliquid demere: atq; in totum per tempus humidum, omnino aridum reddere corpus: per frigidũ uero, calidius, ac tum carnes esse oleráq; calidiora, atq; uinum bibere meracius.

Aduentante Vere, alius quidem per uomitum, alius per uentrem uacuetur, alius secta uena sanguinem mittat, prout cuiusq; fuerit uel cõsuetudo, uel animi promptitudo. Aestate confert quies, exercitatio remissior, atq; cibus exiguus, qui quidem ex frigidiore genere deligendus est: tum uero potioni adijcere, atq; quicquid refrigerare humectareq; poßit, adhibere oportet. Per autumnum maiori cautela opus est, quippe qui usquequaque & inæqualis & inordinatus est, multiformesq; inducit morbos. Itaque ne circa refrigerationem quid peccetur cauendum est, à uenere quoque & frigida potione abstinendum. Neque uero aëri quis se credat, uel per matutinum frigus, uel per ardorem meridianum. Pomis impleri noxium est, non ob satietatem tantum, uerumetiam quoniam uitiosi humores inde nascuntur, atq; flatum quoque excitant, siquidem omniũ

omnium fructuum optimi ficus uuæq́;, & flatum pariunt, & alimenta corrumpunt, nisi ante alios cibos assumantur: præassumpti uero neque inflant neque corrumpunt. Quũ frigescere cœperit aër, corpus pro frigoris ratione calefacere oportet, atque omnia facere ut quũ hyems iam processerit. Nec ab re fuerit reuoluto æquinoctio uacuare corpus ex aliquo eorum quæ diximus, ne redundantia quædam per hyemem retenta, molestiam inferat.

DE VICTUS RATIONE SECUNDUM ANNI TEMPORA,

FINIS.

PALMA
BEB.